

Donatia

Jordan Lake

March 20

ROMÂNII DINTRE VIDIN ȘI TIMOC

CU UN ADAUS DE DOCUMENTE, FOLK-
LOR, GLOSAR, FOTOGRAFII, HĂRȚI

DE

EMANOIL BUCUȚA

TIP. „CARTEA ROMÂNEASCA” S. A.

Prețul 40 Lei

ROMÂNII DINTRE VIDIN ȘI TIMOC

CU UN ADAUS DE DOCUMENTE, FOLK-
LOR, GLOSAR, FOTOGRAFII, HĂRȚI

DE

EMANOIL BUCUȚA

TIP. „CARTEA ROMÂNEASCA” S. A.

Biblioteca Centrală Culturală
"Carol I" București

46719

Cota

~~BIBLIOTECA~~
Fundatia Culturala eg. P. Sagesa Mihail
Inventar No. 3312 ~~III~~
Cota

EXTRAS DIN „CUGETUL ROMÂNESC”
CU INTREGIRI

B. C. U. "Carol I" - Bucuresti

C201703434

PL
10
Cota

430820

PĂMÂNTUL

La trei kilometri în jos de Calafat stă înfipt în apă, cu indoitul lui brâu de ziduri de cetate, Vidinul. Cum aleargă barca, ținută de șuvoiu pe lângă ostroave și ferindu-se de ulițele liniștite dintre ele: Ostrovul mare, Ostroviolul mic, Chichinetele, al Schelei, Turcesc, Bogdanu, vechiul zăvor de piatră al Dunărei crește singur și parcă se apropie el, tremurător, chemat din ruina istoriei, ca o vedenie. Depărtați, abia ca o poală mai vânăată a cerului, și înalți, peste fire din fundul acestei râpi joase și netede, se ridică în zare Balcanii.

Luntrașul e un ardelean bătrân care de patruzeci de ani bate aceste paragini. Vrea să-mi povestească de un necaz avut aseară în prăvălia lui Toșa din Bitoli, dar nu-l las. Trecem pe lângă pescari, strânși în brăe late peștrițe, cari asvărul năpasta în val, deschisă deodată, într'o mișcare isteată rotundă, ca o rochiță străvezie de balerină. Sunt Turci. Il puiu să le vorbească. Imi răspund și mie într'o românească sfărâmată. O clipă, pentru că unda ne-a și luat. Mai încolo luptă din lopeți să ajungă la o troacă legănată, doi flăcăi îmbrăcați cu totul și cu totul în alb. Pe-aici trebuie să fie întinse pe dedesupt, cursă peștelui, zăote și cârlige legate de vreo piatră cât cufărul. Ei vin greu încoa. Noi zburăm într'acolo. Și pe neașteptate aud, cu o limpezime numai pe apă întâlnită, parcă din gura cuiva de-alături: „Dacă nu ești gândit, gândește-te!“ Sunt Români dela Kirimbeg, întâii Români bulgari cari ne întâmpină. „Nu știm *bugărește*, neam!“ Iată-i și cu adusătura lor de vorbă oltească.

Ceva din babilonia de seminții dunăreană răsare și în această potcoavă uriașă de cot leneș de fluviu. Toate neamurile Balcanului, amestecate cu Asiatici și cu Apuseni, s'au adăpostit pe-aici. Poligloți fiecare prin conviețuire mai îndelungă, cu asprimi și iuțeli care vorbesc de o rasă nouă

ieșită din atâtea încrucișări de oameni aprigi purtați de toate vânturile, ei se aleg numai treptat în două grupe, după majoritățile înconjurătoare. Românii au ajuns la apă mai de mult și au stat neîntrerupt, prin preajma schelelor care călăfătuiau corăbii și le primeau roadele trudei. Bulgarii, îndepărtați de raiaua și de spahiii din acest colț înțărît de veghe, au coborît mai târziu, încet, către drumul fără pulbere, vestit prin negustori și legende până în munții lor și la marea cea mare. Numele lui Strașimir, țarul nenorocit de pe vremuri, cumnat Vlaiului Vodă domn a toată țara românească și stăpân cîtva timp ca „rege“ valah peste Vidinul cel mândru, abia dacă e amintit azi de o uliță din cetate, strîmbă, cu caldarămul ieșit și infundată în niște maidane înobilate de o geamie de piatră.

Golul dintre Vidin și Timoc fusese umplut însă înainte să sosească Bulgarii, de săteni dărzi trecuți de dincoace, cari nu voiau să sufere apăsarea unor anumite orînduiri economice și sociale. Sau de frați de-ai lor, smulși de-acasă pe alte căi și porniți acum, într'o mișcare contrarie celorlalți, dela Miazăzi spre Miazănoapte, prin păduri, de pe plaiurile sârbești. Când s'au întîlnit pe culmile care se înfundă în terasa fără copaci dunăreană, Câmpenii și Pădurenii, ei s'au descoperit uimiți din acelaș os etnic și de acelaș graiu. Statul bulgar, închegat din nou la 1878, i-a găsit aici. Moșiile părăsite de așezările de Tătari, sparte după aceea de bunăvoie, s'au împărțit între satele românești rămase neclintite. Nicio pană bulgărească nu s'a strecurat între ele.

Călătorii, puțini, cari au străbătut cam în cei din urmă cincizeci de ani ținutul, dau de Români peste tot și vorbesc despre ei. Așa face Kanitz, curînd după 1860, ale cărui cinci, șase volume mari și temeinice despre Serbia și Bulgaria, atît de aproape de noi prin ani și pămînt cercetat, se citesc însă cu mirare, ca niște pagini exotice. Intr'atît s'au schimbat lucrurile și atît ne sunt de necunoscute! Nici astăzi nu știm o lucrare așa de cuprinzătoare despre cele două țări, care să fi fost scrisă cu o deopotrivă iubire și scormonire proprie, la fața locului, a tot materialului folosit. Sârbi și Bulgari trebuie să fie mândri că au stîrnit simțirile și munca din ea.

La fel face și Weigand, care aleargă pe-aici cam repede, cu puțin înainte de 1900. O răceală pe care o căpătase abia trecut din Serbia, într'o casă cu geamurile lipsă, de pe

malul Timocului, unde măsesse chiar întăia noapte, îl silește să ție întins șoseaua dela Brègova prin Novosel și apoi deacurmezișul câmpiei, până în Vidin. Cine știe câte lămuriri de preț ne-ar fi adus și despre oameni, nu numai despre limba și folklorul lor, fără acea blestemată răceală! Filologii au fost însă totdeauna mai gingași, și destul a pătimit știința lor din această pricină. Indelețnicire de multă arhivă și hârtie! Kanitz era mai mult arheolog și geograf, și a răscolit locurile cu anii și fără milă. El mai are în ochii noștri și îndoita trecere că a fost pe-acolo încă pe când mai era stăpân Turcul și că nu s'a dus anume pentru noi, de cari se lovește nepregătit și are cuvintele de proaspătă uimire.

Când am pornit într'un început de toamnă peste acest hotar curgător, nici nu citisem scrisul celor doi cercetători, nici nu ne muncea gândul vreunui studiu. Veneam cu alte rosturi și știam, nedeslușit, numai că vom întârzia două, trei zile tot între ai noștri. Dar apoi acele zile s'au mai lungit și cinci călătorii la rând n'au izbutit să ne indestuleze deplin. Știrile adunate în aceste colindări vom căuta să le împărțăm aci. Așezarea lor în trei mănunchiuri: Pământul, care a fost totdeauna; Oamenii, cari au venit și s'au potrivit lui; și Datinele, care au ieșit din viața acestor oameni pe acest pământ, ori s'au putut păstra pe el, nu e făcută nici pe departe cu vreo intenție de clasificare și tratare științifică. Ea nu urmărește decât să tragă cititorului câteva poteci în mulțimea unor simple însemnări de drumet, altminteri prea aspre și stufoase.

Ținutul, pe care îl locuiesc Românii între Vidin și Timoc, are înfățișarea unui mare triunghi, cu vârful la Cosava, sat chiar în indoitura cea mare a Dunărei, de deasupra Calafatului și de sub Cetatea. Dela acest vârf până la baza așezată pe râul de graniță de către Serbia, sunt în linie dreaptă dealungul fluviului cam 35 km. Până la celălalt unghiu sudic, latura poate să aibă însă pe puțin aproape de două ori atât.

Pământul e încins de două părți de Dunăre și de alta de Timoc. Latura de sud, dela Vidin înainte, prin Molălia, Calinic, Fundeni, Răbrova, Perilovăt, Boroivăt până la Hălova, trece peste văi, dealuri, păduri. Apele cele mari rămân pe-aci românești. Deoparte și de alta a lor răsună aceeași limbă. Oamenii sunt chiar prin aceasta apărați, cuprinși

cum se găsesc și simțindu-se în strânsoarea caldă a aceluiaș braț etnic. Pentrucă, dacă locul acesta, luat în sine, nu e prea întins, însemnătatea lui cea adevărată răsare întreagă atunci când, peste șanțul hotarului sârb, e privit ca parte din acea singură lespede cu capătul tocmai la Dunărea bănățeană și în malul Moravei, și sfârșită aci. Afară de ochiurile sârbești, strâns circumscrise, conul acesta de dejecție etnografic, năvălit în lumea slavă balcanică, n'are nici o întrerupere.

La linia de sud bate și urcă încet valul străin.

Relieful are trei părți caracteristice, bine cercuite cu indoite linii: una, curba de nivel, iar cealaltă, și încă mai precisă decât ea, granița între provinciile de limbă ale aceleiaș populații.

Indărătul genunchiului celui mare dunărean, care începe între Isăn și Gumătărți și se încheie numaidecât în josul Vidinului, locul e un șes neted, strâns între curba de nivel de 40 m. și cea de 60. Trebuie să străbați deacurmezișul 10, și pe alocuri 15 km., ca să urci zece și douăzeci de metri, spre dealurile care țin destul de înalte zarea. Iar fața Dunărei e între 30 și 35 m. deasupra mării.

Spre Miazăzi de dreptunghiul întins, mărginit de sate, Gumătărți, Negovaniț, Halvagii, Inova, Căpitănuț, Kirim-beg, Șeu, Cătova, Stanotârn, Coșava, dar fără așezare omenască la mijloc, pământul coboară și mai mult. Punga aceasta, care merge lărgindu-se dela Stanotârn spre Smârdan, peste valea Deleinei și până în valea vecină a Topoloviței, se umple de apele Dunărei revărsate primăvara și toamna. Din ceanacul rotund al unei geamii din Vidin, de unde își plânge hogaș cântecele către toate unghiurile, ochiul nu alunecă decât peste o singură pânză de apă. Ca niște subțiri punți atârinate, pleacă în toate părțile, printre tabii sfărâmate, șoselele. Vidinul-cetate era apărat nu numai de zidurile și de tunurile lui, dar și de viitură. În vremurile de uscăciune ea putea fi pricinuită la voință. Râul Topolovița, care se împreună aici cu mai multe văi și se plimbă răsfirat, nesigur de drum, în câmpia joasă, era abătut și vărsat în depresiune. Vidinul-cetate stătea sigur în cingătoarea lui de apă.

Altminteri, căruța, ocolind șoseaua suită pe zăgazul scobit de poduri de scurgere, o ia deadreptul prin lășătură, care e un ceair cu iarbă sau o pădure de salcie cu liane și țurțuri de mușchiu de baltă. Drumul se chiamă

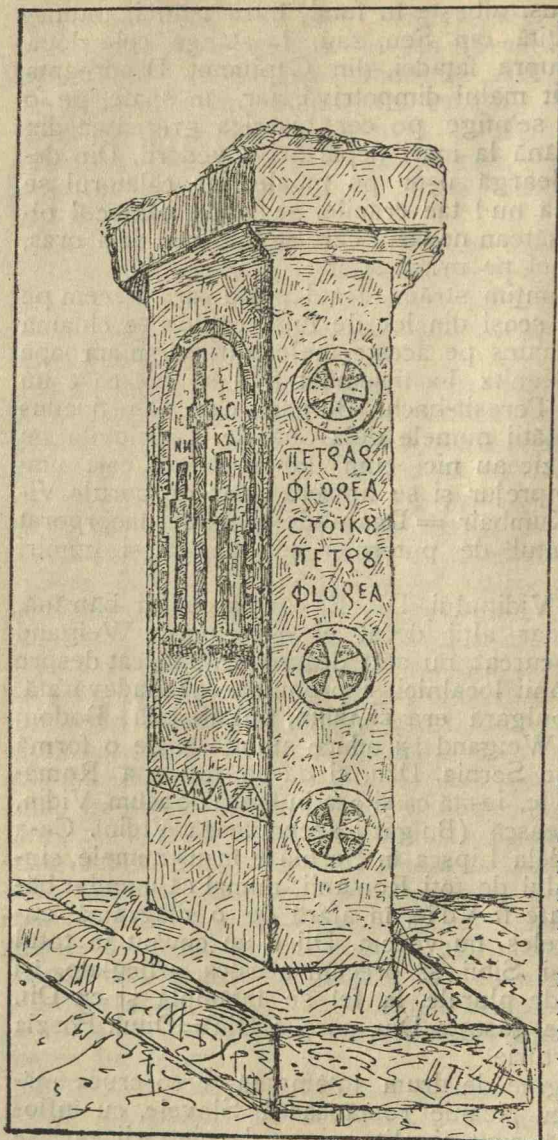
Prin Ostrov, cu toate că atunci n'ai avea cum ghici de ce. Pe margini, mai sus, albește în fund, între mălinii întunecați, biserica ascuțită din Șeu, sau, la stânga, cele două turle în rând deasupra fațadei, din Căpitanuț. Deadreapta se arcuește liniștit malul dimpotrivă, iar, în spate, pe o culme împădurită, se'nfige pe cer biserica grecească din Calafat, stăpână până la mari depărtări a vederii. Din deșisul, unde caii aleargă ușor pe moale, iar călătorul se ține încovoiat ca să nu-l tae crăcile, se aude cântecul oltenesc al vreunui sătean nevăzut care se întoarce dela oraș, sau al unui ciobănel pe urma oilor.

Pe aici nu ne simțim străini. Râul peste care trecem pe un pod de butuci, scoși din loc de fuga roților, se chiamă Părăsita. Când a ajuns pe aceste meleaguri, acum aproape șazeci de ani, Kanitz l-a însemnat fără să știe că e un nume românesc: Peresit-bach. Bulgari, cari să-i fi adus până sub zidul cetății numele dela obârșie, Topolovița, nu erau. Turcii nu-i ziceau nici cum. Iar Românii, cari umpluseră satele dimprejur și se lipiseră chiar de porțile Vidinului cu satul Kumbair = Dealul-de-nisip, azi încorporat orașului, erau destul de puternici ca să dea și numiri geografice.

Sătenii zic toți Vidinului, Dii. E chemarea lui bătrână, și din hrisoave, iar alții decât ei n'o cunosc. Weigand scrie destul de încurcat, nu atât despre origine, cât despre legătura cu Românii localnici și pronunțarea lui adevărată. Forma veche bulgară era **БЪДЗИНЪ**, ungurească Bodon, românească Diu. Weigand își aduce aminte și de o formă auzită la Luche în Serbia, Džii, și da ca formă a Românilor vidineni Vd'ie, ieșită ca și cea bulgară de acum, Vidin, din Βιδώνη, grecească (Bulgarii accentuează Vidin). Ce-a auzit profesorul dela Lipsca în Serbia e însuș numele, singurul, dat Vidinului de toți Românii, numai că înmuiat bănățenește. Ce poate fi Vd'ie, în afară de o diagramă etimologică fără înțeles, nu vedem. Dii e un cuvânt în totul asemenea cu Jii și Sibii, și precum acestea, articulate, își pierd înfățișarea de plurale, la fel se întâmplă și cu Dii. Așa se face că se găsește Diu, care e Diu'=Diiul. Poezia populară stă mărturie.

La câte o margine de drum întâmpină vreo cruce măreață de piatră, cu pizanie românească. Slovele, cu înfloritura lor chirilică, sunt cioplite sigur de pietrarii cari se chiamă Florea, sau asemănător, os din osul nostru. Așa

sunt cele două cruci, puse într'un cap de pod, la ieșirea

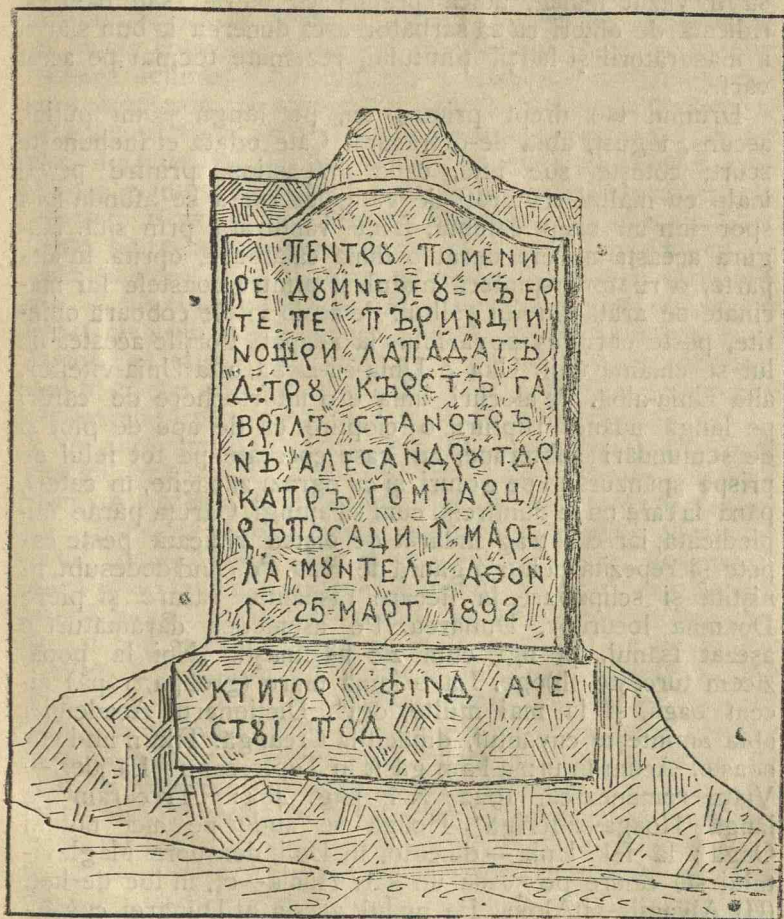

CRUCE DE PIATRĂ
 înaltă de un stat și jumătate de om
 la podul peste baltă din Stanotârn

din Stanotârn, cu numele ctitorilor și cu isprava minunată din care au ieșit: „Pentru pomenire — Dumnezeu să erte pe părinții noștri... răposați în Mare la Muntele Athon“. Se însoțiseră câțiva Stanotârneni și Gumătârceni, ca să se ducă în hagialăc la Sfântul Munte. Și când ajunseră acolo la un țârm, unii n'au vrut s'oi ia pe apă, ci au apucat pe delături, pe poteci stâncoase. Ceilalți, când să coboare în bărci, au călcat greșit și s'au inecat. Podul acesta s'a ridicat în amintirea trecerii lor năprasnice la cele veșnice.

Dar după ce rămâne înapoi scufundătura aceas-
 ta și se isprăvește și dreptunghiul mai răsărit, plin de porumbiști și de grădini de zar-

zavat, pe marginile căruia satele stau ca niște oaspeți de jur împrejurul unei mese chivernisite, locul se strâmtează deodată și abia mai e o fâșie dealungul Dunărei. Dela Gu-

PICIORUL UNEI CRUCI DE PIATRĂ RUPTE
la podul peste baltă din Stanotârni

mătarți la Isăni curbele de nivel de 40 și 60 m., merg alături lipite de mal, iar delă Isăni li se adaugă cea de 80, și curând și cea de 100. Satele încep să se cuibărească greu prin surpături. Dealurile se apropie, se mușuroesc

incet sau se țugue năprasnic, vinete ca niște munți de bazalt pe cerul de amurg. Așa e Băciova, dintre Isăn și Florentin, înalt de 220 m. și pe care oamenii și-aduc aminte să fi văzut măiaș, adică prăjina cu bairac sau flamură, ridicată de ofițeri ca să sărbătorească ducerea la bun sfârșit a măsurătorii și hărții ținutului, rezemate tocmai pe acest vârf.

Drumul tae drept printre vii, pe lângă pomi puțini, ascuns, îngust, abia de-o trăsură. Câte odată el înebunește scurt, cotește, sue iute, cade prăpăstios, printre pereți înalți cu mălini scuturați de vânt, iar roata se afundă fără spor într'un nisip cafeniu, făină vânturată prin sită. Măgura aceasta nu era decât o dună călătoare, oprită. În altă parte, o ruptură spintecă malul și printre coastele lui măcinate se arată fluviul gălbui. Pe-acolo vitele coboară opintite, peste năruirea povărnită, la adăpat. Porțile acestea de lut se chiamă unii. Una e Unia-cu-iarbă, alta Unia-vițelilor, alta Unia-albă. Pe alocuri unia e o întortochere de cărări pe lângă adânci rupturi, o cioplire ca de ape de ploii și de scufundări subterane, cu case cocoțate pe tot felul de prispe spânzurând pe goluri, și cu ogrăzi zăpăcite, în caturi, până la care nu te dumirești cum să ajungi. Căruța părăe împiedicată, iar caii trag îndărăt de oiștea ridicată peste capete și repezită ca într'o gaură de râpă. Pe când dedesubt, liniștită și sclipitoare, la fiecare răspântie răsare și piere Doamna locurilor, Dunărea. Pe asemenea dărâmături e așezat Isănul, pe ogi, cum zic băștinașii. „Noi la popă, zicem turcește (h)oge. La o iamă mare (groapă, râpă) zicem oagă, și la mai multe, ogi“. Dicționarul Academiei abia amintește cuvântul, dibăcit la Creangă. Tiktin nu-l cunoaște. Acum în urmă l-am găsit în Topirceanu—La jderi—Viața românească, 1922. XII, pag. 404: „Trecurăm pe lângă Hoaga-cu-ferigă“. Hoagă se aude pe aici numai Oagă; la fel, Unia—dincolo, în Dolj, deasupra Maglavitului stă călare pe șosea un sat: Hunia—oț, în loc de hoț, (H) Alvagii, (H)Alova. Pe malul acesta al Dunărei cuvântul e în gura tuturor.

Între Florentin și Novosel e un fel de pas de piatră. Calea e săpată adânc, iar deastânga se ridică zid culmea, din care bucăți de stâncă mărunțită pleacă să pietruiască toate șoselele ținutului. Roca e tare și vestită. Apoi valurile de cremene ocolesc mai pe departe, se strâng iară în mănunchiu, însă mai puțin semeț, abia de 170 m., înăuntru

bine, și tot plaiul se lasă mereu, până găsește curba de nivel de 60 m., și trece și pragul ei, la cea de 40, dela care pornisem. Am ajuns în valea Timocului.

Apele lui cu bulboci line, făcute nu atât de repezișuri sau de gropile de pe fund, cât de izbitura cu malurile de lut foarte cotite, se ivesc pe neașteptate, supt o ruptură. Înaintea ochilor, dincolo, lunca e acoperită cu hainele poleite și beteala porumburilor coapte. Munții își învinețesc dela un capăt la altul al zării crestele colțuroase. Prin deșișul de pomi își fac loc păcuri de case, cu biserica albă strânsă grijuliv la mijloc. Sunt întâile sate de graniță, ale celorlalți Români, din Serbia: Bucovcea și Cobășnița. Am trecut peste marele sat Vârfu și suntem pe dâmbul de unde se vede spre Miazăzi, Răcovița. Grănicerii sârbi trebuie să fie chiar dedesupt. Aici hotarul a fost de curând mutat cu vreo doi kilometri, peste „țarină“, dincoace de Timoc, în lungul unei adâncituri pe unde a curs altădată râul și Sârbii vor să-l abată din nou. Satele însă au rămas nesmintite și nicio casă n'a fost luată în noua țară.

Noi însă, de mult, încă dela Florentin, lăsasem îndărăt granița uneia din provinciile de limbă. Pe-aici oamenii încep să vorbească altminteri. Cei din jos, de unde venim, sunt Fundenii sau Vălenii, ceștilalți, Câmpenii; pământul locuit de ei, Valea, sau, în termeni puțin mai geografici, lunca dunăreană; așezările celorlalți, Câmpul, sau a doua prispă înaltă, terasa propriu zisă, proptită în culmile împădurite, de pe ai căror pereți se aleg două, trei gărle sărace.

Până în Gânzova și Florentin se zice „chiatră“; către Timoc, nu se mai aude decât „piatră“. E ceeace izbește mai mult pe localnici și-ți dau dela sine ca semn deosebitor. Altele, mai interesante poate filologic, le prinzi tu și ți se lămuresc numai la cerere. Oamenii s'au așezat și întins atât de strict după caracterul geografic al ținutului, încât, de pildă, în Negovaniț, risipit și el pe unde de dună și ogi la o întâlnire de multe drumuri, partea de sat care privește spre înălțimile dela Halvagii și Ciunguruș, are graiul Câmpenilor, iar partea dinspre vale, vorbește ca Fundenii. Granița limbii e aproape curba de nivel. Satele într'adevăr de Văleni, neamestecate, sunt, pe linia Dunărei, Șeu, Cutova și Stanotârn, în baltă, Coșava, Gumătarți, Isăn și Florentin, în sus; iar înăuntru, Kirimbeg și Căpitanuț.

Când ieși din Vidin pe drumul Gazi-bair, așternut cu bolovani mari de gărlă, parcă pentru căruțe de acioae smeești

și te hurduci pe lângă tabia cu acelaș nume, odinioară lacăt cetății, mai departe peste Topolovița, un șes implinit ca o arie te întâmpină. Dinspre Șeu și Cutova abia îl ținusem, pe-o margine, dealungul, către vârful limbii celei mai subțiri, dela Stanotârn. Aici îl străbaterăm în toată lățimea.

Fundul acesta! dacă se saltă peste 35 m., și, la orice unflare a Dunărei, mustește și se umple. Uite cum joacă pe șoseluța albă din dreapta noastră, ca niște șerpi argintii, încolăciți și rezemați în coadă, cari cad și iară se ridică, pier și se îmulțesc, intră în pământ și se apropie—suluri și noruleți de praf. O fetiță desculță, cu părul scuturat pe spate, aleargă cu ochi de spaimă incoace, către drumul mai înălțat. Ii scapă o tingirică trecută peste braț cu un baer. Nu se apleacă după ea. Tipă și vine. Șerpii de praf îi cuprind călcăele. Și acum se prinde deabușele de malurile șoselei și se înmoae suspinând în mâinile noastre întinse în ajutor. O ajungea apa. Fluviul se strecurase repede prin scobiturile dela Răsărit. Viitura!

Curba de nivel de 40 m. care înaintează șovăitoare dinspre Șeu, pe unde s'a ținut în vederea țărmlui, face un ocol uriaș pe dincolo de Inova, Rubț, Tatargic și inconjoară la Miazăzi, Vidbolul. Tot locul e plin în zilele uscate de o ierbărie umedă prin care se plimbă barza.

Smârdan și Inova, cele două sate bulgărești acum lipite, par așezate pe un înalt pinten de grind, și nu se găsesc decât pe întâia treaptă a terasei, la 5, 6 km. de Dunăre. Ca să ajungă la unda de 60 m. a scoarței, șoseaua mai merge încă pe atâta și sare peste încă o vale, a Deleinei. Dealurile însă s'au apropiat. Ele vin ca niște aripi, una dela Miazănoapte și alta dela Miazăzi. Pe coastele din dreapta sunt Halvagiii, și mai după cot, în fund, Ciungurușul, iar între ele, la o parte, privind spre Dunăre, Negovanitul; în râpile din stânga, Dincovița. Călătorim pe hotarul altor două ținuturi, deopotrivă românești, dar deosebite și ele atât prin caractere fizice, cât și etnice și filologice. Suntem pe o linie care se menține cam la zece kilometri departe de albia fluviului, pe o lungime de 30, și îngrădește dintr'olatură o suprafață aproape regulat geometrică.

Apucând pe unul din multele drumeaguri care se furisază prin văile dela Apus, călătorul ar da de tot cecea n'a mai întâlnit în rătăcirile lui: ape, codri, maluri rupte, sătuce priponite pe câte o poeniță. Un braț al Balcanului se întinde până aci cu pumnul mișos în ploi și inele de

piatră. Până sub streășina lui Dunărea a cioplit în sutele și miile de ani, deoparte și de alta a căei sortite, după aceleași legi. Locurile se aseamănă. Oamenii, de s'ar așeza aici sau de ceea parte, nu-și dau seama, după cer și pământ, că sunt într'alte țări. Așa au fost Românii de această latură, și Bulgarii de pe la Băilești și aiurea, de cealaltă. Străinătatea începe abia cu muntele.

Ca și gorunii falnici, oamenii s'au oprit deasupra prispei uscate și goale, și au privit numai, la ogoarele aidoma unor chilimuri înflorite și la jocul de lumini schimbăcioase al Dunărei din vale. Ei aduceau cu sine graiul mai aspru și altul, al moșilor poposiți prin curăturile și băile de aramă sârbești. Coborau cu toporul pe umăr, cu care abăteau copacii și scoteau buturugile ca să facă locuri de arătură. Mai mult decât alții, Românii aceștia erau plini de puterea și dărzia colonistului, pătruns în sălbăticie singur și având să aștepte totul, în primejdiile de multe feluri, numai dela el însuș.

Față de golătatea locului dintre dealuri și Dunăre, pădurea izbea. Ființele care ieșeau sperioase din desiș erau oamenii pădurii. Numele, pe care li l-au dat Vălenii și Câmpenii, a fost Pădureni. Satele lor încep chiar de pe linia despărțitoare, slabe ca niște turnuri de pândar inaintate, și din ce în ce mai puternice cu cât se afundă spre vetrele de populație de obârșie. Iată Còsova, Delèina, Calinic, în dosul cărora se desvoltă Răbrova cu Fundenii, Perilovățul, Boroivățul, cei doi Isănovèți, Hălova, Zlocùtea, Țarlomășnița, Grațcòvul, Șipicova.

La mijloc, între Pădureni și Văleni, cari, fără oarecare pene străine în părțile de jos, ar părea că se învecinează, ca un ostrov înalt și uscat, se întinde Câmpul. Urci pe el între Ciorocălina și Gânzova, pieptiș, dela 80 m. aproape la 200. Deacurmezisul scapă dinspre pădure și înaintează până între Florentin și Isăn, deasupra Dunărei, dealul, din care Baciova e acolo cel mai avântat pisc. Indărătul ei, pe-aici, în văzul Gânzovei, un sfârc de piatră se gurguiază chiar cu 15 metri mai sus.

În altă parte Baciova n'ar fi decât o măgură oarecare. Când însă fața apei e la mai puțin de 40 m., lată și oglindă, parcă inadins, ca o tablă de nivel măsurătoare făcută pentru socotit orice abatere în sus ori în jos dela ea, un greabăn mohorit de stâncă repezit la 220 de metri are un aspect alpin. Cine l-a privit ca noi, de pe faleza din coasta

Gumătarților, pe care nu încăpea, peste peretele drept de 20 m., decât o colibă-cort de vier, ca o căciulă de răchită și coceni, cu pușca haiducească spânzurată în curea de un proțap afară, l-a privit liliachiu subt baldachinul de purpură, de aureolă, al amurgului, cotropitor în cer cât bătea ochiul, știe ce fior de munți prăpăstioși dă. Sau cine cel puțin a văzut, de pe puntea legănată a vaporului, la celălalt capăt al Dunărei, deasupra bălții dobrogene, „munții“ Beștepè, poate să-și închipue această părere.

Șoseaua face, ca să sue, un mare colac și ajunge greu în creștet. Lăsasem trăsura. E, de unde se îndoaie cotitura, o potecă prin iarbă, care ține drept. Pădurea de stejari plini de ghindă merge cu noi. A năvălit și ea în cărca îngustă a culmii. Dedesupt se scobește o copae care se înmlădie și se pierde pe după înălțimi. Ar încăpea un fluviu în surpătura ei, și n'are un firicel de apă. Povârnișurile au fost curățate. Astăzi le îmbracă porumbul. Din loc în loc s'a păstrat câte un tufan, cu crăcile în vârf, dar cu tulpina inverzită, ca supt o rotundă sarică de frunze. Și e o singurătate și o liniște, fără șoaptă de fluer sau glas de pasăre. Numai soarele trece, argintindu-se la o bătae de gene în fire subțiri, ca niște ațe de păianjen plutitoare sau ca urzeala lovită de spata dela rășboiul Sorei Soarelui, Iana Sânziana. Iată bogazul de Mare, de care zic lăutarii de-aici cu fața lipită de diplă, secăt de blestem, și iată și gura de argea.

Sus, după această cățărare, numai ogor oblu. Gânzova e undeva deadreapta drumului celui mare, în niște ogi răsucite de basm, cu nenumărate curți păzite de mălini înfășurați în glugi de coceni, ca niște ostași ai barbariei în armuri de aur. Granița de gârle a rămas acum spre Miazăzi, și valea Topoloviței, și șanțul Deleinei, care dela Tîanuț își începe încovoerea în pădure. Altminteri, zeci și zeci de kilometri, dela balta Dunărei până în Timoc, ape nu se mai întâlnesc. Numai o gârlă puțină se împletește din fântânile de sub Gânzova și își caută scurgere, însă paralel cu fluviul, printre ulițele iuți și nisipoase ale Brebovei. Nicio vale transversală către Dunăre. O apă pornită spre Florentin se pierde într'o gaură ca o peșteră, înainte să ajungă pragul terasei.

Puturile sunt adevărate monumente. Furca lor e făcută din două, trei rânduri de goruni bătrâni necojiți, crăciți zdravăn în lut și rezemându-se unul în altul către cer. Cumpăna e lungă și spânzurată în văzduh peste orice în-

chipuire. Iar lumânarea ciuturii, din multe prăjini lustruite înădite sau din sânghir, adică lanț, coboară în căutarea apei până la 15, 20 sau mai mulți metri. Doar în unele năruiri, cum sunt acelea unde ca o jucărie de copii uriași, s'a fost clădit Gânzova, Turcii și-au putut zidi, albe și cu ciubuce, chiar ceșmelele lor de piatră. Acum, femei cu zăvelca prinsă în brâu bat cu maiul la rufe în marginea bogatelor jghia-buri și vorbesc între ele sau ne urmăresc, fără să-și ridice capul. Dincolo, în altă uliță, fântâna e cu ciutură și are câțiva metri. Așa de tonatecă aleargă pe dedesupt pânza de apă!

Pădurile lipsesc și ele. Dela Ciorocălina linia lor fuge în arc spre Apus. O geană de copaci de-aici se chiamă Basaraba. În fața acestui străvechiu nume de întemeetor, dat unui codru ca acela de unde Craiul unguresc vrea să-l scoată de barbă pe întâiul nostru domn, înțelegi cari sunt zeii și focul altarelor, luați de pribeagul de astăzi la plecarea de-acasă, pentru țarmii străini. Oamenii nu știu ce cuvânt de pază au înfipt pe-aici. Poate că e o amintire a satului dintre Golenți și Calafat, poate că e o păstrătură din vechi între ei. Oricum, satul e Basarabi, iar numele acesta sună bătrân și plin, articulat femeeste ca în zilele descăl-cărilor: Basaraba. Până departe ne însoțește freamătul copacilor, se involbură în jurul capetelor noastre, slăbește, se întoarce iară. Frunzișul pădurii dintre Ciorocălina și Tiănuț! Șopotă după noi! Basaraba veghează!

Mai încolo spre Bregova, altei dumbrăvi îi zic oamenii La Ghiocci. Locuitorii malului îți vorbesc de ele ca de dreptul lor la umbră și de singura pădure. Pe la ei, ca și în lungul Timocului, prin locuri mereu nisipoase, numai sălcii și salcâmi. Salcâmi, căroră aici li se zice mălini, palc mă-reț întunecos în verdele argintat al celeilalte frunzături, ca aceia dintre Cutova și Șeu, sau înalți și pletoși, cu coroana foarte sus, într'un belșug de țări mai calde, cum sunt ceice mărginesc drumul și gătesc Baleii și Racovița, satele îm-pletite pe după șerpuelile Timocului, n'am mai văzut. Pe aici malul, la borile încropite ale Austrului, se acopere de mărgăritărel și de liliac nepus de nimeni. Incepe să se simtă pieptul mediteranean al Adriaticei.

OAMENII

Săici cu înalte catarguri și tunuri de bronz n'au adus pe Români de pe țărmul stâng al Dunărei la schelele și gura de râu dintre Vidin și Timoc. Am găsi atunci crestate pe răbojul istoriei o zi și un an. Iar acea zi și acel an nu se întâlnesc nicăeri.

Oamenii au trecut, dar urmele pașilor lor s'au șters. E pentru toate miile de pe aceste locuri ceace-mi povestea despre moșul tatălui său un bătrân verde din Bregova.

Așezământul lui Chiselev pusese peste țară orânduelile și birurile lui noi. Oltenii de pe plaiul Cloșanilor și de aiurea, unde au crescut pandurii lui Tudor și sămânța slobozeniei prinsese și scosese holde roșii, se mișcau. Un om din Lupoia, sat tocmai de sub streășina gorjană, a dat să pornească împreună cu toți ai lui, în căruță, către Dunăre. Dar l-au bănuit că vrea să se strecoare la Turc. Trebuia să adaste, sub pază, pândit pas cu pas. El era maistor nălbant și a potcovit atunci caii cu cuele înainte. Paznicii socoteau că Lupulescul a tunat în coșere, pentru că într'acolo arăta pecetea copitelor, pe când el luase drumul fără întoarcere, al apei.

Nălbanți meșteri au fost, pentru istorie, Români toți câți și-au ales pe acele vremuri altă țară. Istoria s'a încurcat în urmele lor și i-a scăpat. Ne rămâne nouă, târziu și după alte semne, slabe și rătăcitoare, să le descoperim obârșiile.

Scrisori vechi în vreun săltar, necum în vreo arhivă de sat, care să cuprindă cel puțin un cuvânt despre așezarea alor noștri anume aci, cu toată căutarea, n'am aflat. E greu de închipuit că nici n'ar fi. Vreo hârtie cu plângeri de exod al plugarilor de pe pământuri, a vreunui boer sau ispravnic ori vătaf, și cu arătarea unghiului unde s'au oprit, trebuie să fi fost scrisă. Dar la cine sau în ce volum de acte și documente stă ascunsă, nu știm. Ea de altminteri

n'ar da la iveală decât clipe ale unui fenomen de lungă durată, cu scăderile, creșterile și mutările dintr'un tărâm într'altul. Ființa lui însăș e de așa fel că nu poate fi cuprinsă întreagă, nici în însemnările logofeților și vameșilor, nici în ale oamenilor de știință. Emigrarea pe furis, chiar în timpuri mai puțin turburi și în alte împrejurări administrative și culturale decât era Bănia Olteniei în părțile ei de Apus-Miazăzi pe la începutul veacului al nouăsprezecelea sau mai înainte, anevoe se poate urmări.

Altminteri, dovezi despre fenomenul acesta al emigrării, spre Miazăzi, poate îndreptat mai mult spre Serbia, sunt. „Analele Olteniei“ au reprodus câteva în an I pag. 236 și urm. și an II pag. 29 și urm. (de N. G. Dinculescu).

1613 (7121) Aprilie 6

(Io Radul Voevod)... acestor oameni pre nume, popa cu fecioriiși Stoiian I Pătru și Iuiova și Stoiian I Giora de în sat de în Comani ca să fie de acumă înainte în pace și slobozi de cătră boiiarinul Domnii Meale Ion Comisul de în Priia pentrucă au venit acești oameni ce sânt mai sus ziși inaintea Domnii Meale de seau jeluit și au spus cum sunt rumăni sfinței mănăstiri dela Tismeana de moșie de în sat de în Comani. Deci, cându au fost mai denainte vreame au fost trecut Dunărea de multe nevoi și de răutăți. Iar cându au fost în zilele lu Șerban-Vodă, deacă seau împăcaț țeara, ei au trecut Dunărea iar deinceoace în țeară. Deci au fost mersu de au șezut în satul lu Ioan Comisul în Măglavit patru ai și au lucrat și iau dijmuit ca pre nește oameni ce seau hrănit pre locul lui deatunce până acum. Iar cându au fost acum, în zilele Domnii Meale și seau dus la a lor moșie în Comani. Iar Ion Comisul, el i trage, săi facă rumăni cu sila...

1629 (7137) Februar 9

(Io Alexandru Voevod)... voo tuturorora megiiășilor den sat den Șovărlor carii atj fost rumăni ai sfinții mănăstiri Topolnița ce este hrām sti. Haranghel Mihail și acum v'atj răsipit pren țeara Turcească și pren țeara ungurească, după această vă dau în știre Domnie Mea păntru că am înțelās Domnie Mea di 3 călugărași sârbi cum au venit din Țeara Turcească de au mersu la acea sfântă mănăstire Topolnița de seau apucat de mănăstire pustie să o deregă și au venit aicea naintea Domnii Meale de seau jăluit acii 3 călugărași pentru acest sat Șovărlor cum au fost de moșie al sfinții mănăstiri și seau răsăpit. Derept aceaia Domniia Mea am socotit păntru acea sfântă mănăstire ca să nu stea pustie, deci v'am ertat Domnie Mea ca să fiți în pace de bir și de bou și de cal și de oae seacă și de oae de sulgiu și de miare și de ciară și de toate dăjdile și mănăcările câte sânt preste an în țeara Domnii Meale. Derept aceaia în vreame ce veți vedea această carte a Domnii Meale, iar voi să căutați să vă veniți la sileștea voastră, toți, să vă apucați de hrană și de loc, să fiți pre lângă sfânta mănăstire, să nu fie fără de oameni, iar de cătră Domnie Mea veți avea pace de toate cum scrie mai sus. Derept aceaia și voi toate slugile Domnii Meale care veți îmbla întru acest județ de aceaste

slujbe, voi să căutați foarte să vă feriți de acest sat și în pace să lăsați de câte sânt scrise mai sus, pentru că acest sat au fost fugit încă den zilele lui Mihail Voivod...

1635 (7143) August 29

(Io Matei Basarab Voeved și Domn)... la voi satelor ale sfinti mănăstiri Tismeana, carii ați fost fugiți în Țara Turcească de bogate nevoi ce ați avut, anume Jidoștița i Bucina i Precrestiia i Clinovețul i Bresnița i Șusița i Erhovița și alte sate toate ale mănăstirii..

În schimb nu lipsește documentul viu. Atâția între Vidin și Timoc își mai aduc aminte de ceace povesteau vreun tată sau moș, ori bătrânii când se adunau cu toții la un loc. Apoi, numele unor sate dela noi de dincoace de Dunăre, s'au păstrat dincolo. Nu chiar în toponimia oficială. Descălecarea Românilor s'a făcut totdeauna nu în colțuri pustii, ci în vetre cunoscute, pe care le-au lărgit și și le-au însușit cu desăvârșire. Numele vechi slave sau altele urcând până la strămoșii Romani, cari erau aici la ei acasă și-și au pietrele desgropate pretutindeni, au fost păstrate fără schimbare. Dar sunt azi părți întregi de sate, de câte treizeci, patruzeci de căși, legate prin acelaș nume, care e al satului din țară de unde se trag. Așa sunt Lupuleștii Bregovei, din Lupoia mehedințeană. Pe cutare din ei îl chiamă Trucă al lui Ghioldăș, dar e în acelaș timp și Lupulesc, împreună cu încă două, trei sute de inși. Sau ai Orchei, din Orchêși, și alții. Și mai dau mărturii din gură și oameni dela noi. Prin ceața anilor răsar câteva cărări albe. Iar pe ele îi zărim pe Oltenii de demult îndreptându-se din toate părțile incoace.

Că la ei nu se pomenește ceva scris, nu e de mirare. Erău toți palmași ai ogorului, neștiutori de carte. Săteni au trecut, săteni au rămas. Puținii cărturari, mângăetori și călăuzi de minți, nu s'au ridicat din mijlocul lor, ci le-au venit, unii dela Românii din Serbia, alții dela noi. Iar dintre ei, cei pentru desfătarea lumească, lăutarii, cari aici sunt adevărate bresle, cu școlile lor, de cântăreți rătăcitori stăpâni pe toată comoara de cântece a poporului și nu pot fi așezați decât între cărturari, lăutarii erau de cele mai multe ori cărturari fără carte. Cei pentru grija sufletului, preoții, în întâiele timpuri și dascăli de copii, știau ei înșiși foarte puțin și nu simțiau, peste cele câteva buchi și socoteli, nicio trebuință mai înaltă de cultură. Am mai văzut un asemenea popă, rămășiță a trecutului. Umbla printr'un sat dela Dunăre, cu patrafirul după gât peste hainele găită-

nate oltenește, bătrân și ager, dar ca și alți semeni, vii încă în amintirea oamenilor, știa cântările slujbei mai mult, sau poate numai, pe dinafară, iar de citit, ca să nu mai vorbim de scris, abia bănuială. Litera era pentru ei o hieroglifă ermetică, pusă pe niște table de cremene de chiar degetul de fulger al lui Dumnezeu în muntele Sinai, numai pentru patriarhi și prooroci, și din care e destul dacă doar duhul se desface și intră în leviții smeriți, slugi alese între toate, ale chivotului legii. În loc de umilință, o mândrie în neștiință, pe care nu vor fi cunoscut-o decât acei popi și pseudo-vlădici, adevărați lupi și urși duhovnicești sau hirotonisitori, ocăriți prin bulele papistașe dela începuturile medievale ale vieții de Stat românești.

Oamenii sunt până într'atât săteni încât și-au făurit și cuvinte ciudate neîntâlnite aiurea. Lăsăm că atunci când stai cu ei la sfat, mai cu seamă prin părțile Deleinei și Rabovei, au fereli de acestea: „Noi în loc să vorbim vorba să apropiem pe om, îl depărtăm. Nu ne e limba așa descurcată. Auzi vorbă!:

Pe gurgui mă sui
Culegând fâsui.

Noi, vă spunem, vorbim prost, pădurenește, sătenește“. Această pază, chiar dacă și-alege altfel graiul, e de pretutindeni, prin sălașurile de țară scăpate de orășenizare. Dar aici sătenii au ajuns până la înlocuirea cuvântului oraș cu altceva. De pildă, am auzit zicându-se: „Voi cari trăiți în diuri“. Sau: „Eu am umblat mult prin Rusciuc, Sofia, Plovdiv, Odriu și alte diuri“. Aceste „diuri“ nu sunt alta, precum ușor se simte, decât un plural al numelui românesc, și el cu formă de plural, al Vidinului, Dii, schimbat din substantiv propriu în comun. Afară de Dii, pe o spiță de roată de cel puțin șaiszeci de kilometri de jur împrejur, localnicii nu cunoșteau alt oraș. Calafatul a fost un sătuc până târziu, după 1850. Cernețul nu și-a mai venit în fire după pârjolul Cârjaliilor, și mai se găsea și în părțile sârbești. Craiova era la o margine de lume, mai mult un simbol de țară, cetatea Băniei, Oltenia însăș. Severinul s'a zidit după plecarea celei din urmă unde mari de emigrare, aceea pe care o putem boteza a Regulamentului Organic. Chiar oameni cari au fost la muncă în el, nu-i pot zice pe nume. Cei mai mulți îi vorbesc de Sufurin, amestecându-l, după nu știm ce potriveli, cu galbenii mari de

salbă, cari se chiamă în partea locului sufurini. Se înțelege atunci de ce oraș a ajuns să se zică „diuri“ și cât dela o parte de orice viață cu dorință și îndestulări culturale mai subțiri au rămas Românii dintre Vidin și Timoc.

Oricâte ar fi însă piedicile, întrebările de căpetenie ale acestui capitol nu vor fi lăsate chiar fără răspuns: când au venit Românii aici, de unde, ce sate locuiesc, în ce număr, cu ce înfățișare și care îndeletniciri?

Două feluri de izvoare pot fi de ajutor la statornicirea anilor: spusele băștinașilor și însemnările din cărțile de călători apuseni prin aceste vaduri dunărene. Cele din urmă se rezeamă tot pe ce au povestit oamenii, întrebați. Dar și așa ele sunt de netăgăduit folos, atât pentru că ne vin, unele, de departe dindărăt în timp, cât și ca o adevărire a propriilor cercetări. Cronica aceasta, păstrată și moștenită din om în om, e neștirbită și astăzi.

Sunt locuri pe unde s'au născut chiar legende ale descălării. Ele sună straniu. Prețul lor e mai mare că sunt decât că ar putea pune pe vreo cale. Sau cel puțin calea e de alt soi decât cel așteptat.

Spun oamenii bătrâni din Rabova că Kneaz Viteaz a pus mâna la vremea aia pe Cetatea Vidinului și pe satele dimprejur. Aici sus, „pingă recăta Timoc“ și în Sârbia, a adus el atunci Moldovenii, de i-a așezat. Intre acești Moldovenii și Dunăre rămăseseră Bulgari. Și dădu poruncă și zise așa: Voi, dascăli, cari învățați la Bulgari, trebuie să fiți Români. — Și le-a împărțit dascăli și popi români. — Care nu vorbește românește are să-i fie capul tăiat. Și cum a dat poruncă, așa a fost, și oamenii au uitat limba bulgărească și nu s'a mai vorbit după aia din Dii până în pădure și în Sârbia decât românește. Astea le-a făcut la vremea aia Kneaz Viteaz.

Când va fi fost „vremea aia“ și cine era Kneaz Viteaz, oamenii nu se pricep să arate. Dar legenda nu-și pierde însemnătatea. Ea e, întâiu, o dovadă că Românii sunt în aceste părți de timp, destul, pentru ca amintirea așezării să se fi pierdut într'atât încât să-și țeară un basm eroic, potrivit cu locurile sălbatice de veșnice lupte între împărății sau cu strungile înguste cu haiduci. S'ar putea ca legenda să-și fi avut începutul în lumea cărturărească a Pădurenilor. Unii popi de pe la 1800 au venit de prin satele oltene ale Doljului. Mai ales amestecul, fără rost, al Moldovenilor pe aici, ar vorbi pentru această părere. Pădurenii

se deosebesc, prin graiul mai repezit, prin înmuierea multor sunete și prin cuvinte proprii, de ceilalți Români videneni. Dar toate acestea se lămuresc prin obârșie bănățenească sau poate numai prin conviețuirea cu Bănățenii sârbi, a multora dintre ei. Cineva care suia încoace dinspre câmpia olteană, cu puținele cunoștințe ale unui biet păstor de suflete de-atunci între ciobani de oi înăspriți de singurătate în străini, n'avea cum să știe aceste lucruri. În loc să lege pe localnici cu Banatul, el, izbit de ceeace semăna în graiul celor două ramuri, pe care va fi avut prilejul să-l cunoască din călugăreștile pribegii prin mânăstiri, îi lega de Moldova. Iar în acel Kneaz Viteaz nu reînvie cumva chipul depărtat al Domnului Mihai care și-a plimbat sabia pe toată Dunărea și trebuie să fi zgduit închipuirea, mai ales a Oltenilor săi, cel puțin cât Ștefan cel Mare pe a Moldovenilor, așa că, așijderea acestora, să-i pue în seamă toate isprăvile minunate și fără izvor cunoscut? Că acela, apoi, care a ajutat la urzirea aceste legende nu numai că venea pe drumul arătat, dar era și cărturar, se vede din partea ce o dă preoților și învățătorilor în topirea rămășițelor de Bulgari, înecate în viitura românească. În naivitatea poveștii e o întregă teorie de desnaționalizare. Legenda, însăfârșit, e de aci și nu călătorită de aiurea, dela Câmpeni sau Văleni, pentru ecoul de mândrie locală care freamătă în ea. Ceilalți disprețuesc pe Pădureni, ca neciopliți și înapoiți. Aceștia, la rându-le pe poenele lor retrase, pe unde și-au înfipt sălașele în curături și arșițe de codru de ei făcute, se socotesc singuri adevărații Români, în marginea celor dintâi, niște simpli desnaționalizați de un cuceritor ostaș, dintr'ai lor.

Din spusele adunate mai din toate satele reiese că ai noștri au venit în județul Vidinului în trei unde. Timpul cât a ținut fiecare e foarte deosebit. Puterea, deopotrivă alta, în fiecare din cele trei ținuturi de revărsare a lor. Alta, și pricina de plecare. Tot altul, locul de pornire.

Întâia undă se întinde, nu se știe de când, până în pragul anului 1831. Prin negura începuturilor ei abia luminează unele legende, cu răsunset secular, frânturi din vreun cântec bătrânesc, amintiri aproape șterse. Sunt ca zugrăvelile mâncate de vreme ale unei biserici de demult. Nimic nu mai poate rotunji chipul unui ctitor, sau anul unei puneri de piatră de temelie. Numai pe alocuri, luând ușor un strat mai nou de deasupra, răsare îndărăt vie, în rostu-

rile dintăi, o pictură veche acoperită de pensula meșterului de mai târziu. Ea nu mai e însă decât un crâmpeiu, și ajută cel mult să ghicim făptura a ceea ce a fost și de nimeni și niciodată nu mai poate fi descoperit.

Crunț hanger a învățit peste aceste întinderi cel de care se leagă mai limpede știrile îndepărtate ale unui popor fără alt sipet de așezat valurile istoriei sale, decât amintirea. Ne-am oprit la mormântul lui alb, cu fior. În cutia de piatră cu doi pereți înrămurați din daltă, ridicată peste trupul lui, flori liniștite au crescut și se îndoaie de prea mare înălțime, ca într'o rugăciune ferită și verde. Unul din stâlpii cari închid cu părțile de jos mormântul, poartă peste pizania mândră arabă, greul turban. De jur împrejur morții s'au îndesit. Pietrele s'au urcat până lângă sarcofagul Strălucitului. Il ascund de ochii turburătorilor. Alături, moscheia își trimite, măreață și împăcată, minaretul ei veșnic în mătasea de azur a cerului. Palatul, în care s'au urzit atâtea porunci temute și s'au plămădit nopțile albe pentru Stambul, abia își înaintează o muche, cu ferestrele sus și streșini cu turturele, în grădina morților. Casemale au surpat zidul de împrejmuire și sapă gropi. De acolo ies lespezi buburoșate, ca niște țeste de uriași. Ele singure mai sunt martore ale stăpânilor de odinioară. Din balcoanele caselor vecine, care pot privi peste stradă și zid în cimitir, glasuri în graiu străin de ghiauri se întreabă între ele de urma și de rostul nostru. Suntem în Dii, afară din Cetate, înaintea pașei cu trei tuiuri, Răsvrătitul împotriva Sultanului, Capul Cârjaliilor, groaza Țării-Românești, Osman Pasvan Oglu.

Datorită luptelor de pe aici cu Rușii sau măcelurilor săvârșite asupra raialei de către Turci, lumea se imputinase. Pământul nu mai avea cine să-l lucreze și păgânul de după ziduri de cine să fie hrănit. Și a făcut Pasvan Oglu lege să se dea atâta loc de plug și atâta de pășune oricui se va statornici pe el și a chemat oameni din Țara Românească. Aceasta a fost pe la anul 1800. Mulți de-ai noștri s'au furișat atunci peste Dunăre. Românii mai de mult trecuți s'au găsit întăriți de acest adaus. Dar amintirea venirii lor s'a pierdut în a celor mai proaspăt veniți. Și o vreme, descălecător al tuturor Românilor din aceste răspântii, a fost Pasvan Oglu. Până ce o altă undă i-a înecat și pe ei, și, împreună cu ei, și pe descălecător, care a fost uitat ca atare. În numele tuturor au vorbit după ace-

ea aceștia și au pus început al istoriei lor drumete, anul atât de apropiat al propriei sosiri. Unii călători străini i-au crezut pe cuvânt și i-au primit și dat mai departe ca bun.

De sfârșitul veacului al optsprezecelea se leagă popula-rea cu Români a satului Florentin, frumos poposit la apă, într'o vatră de stânci cu rămășițe romane, între două spi-nări de deal. O știu locuitorii și ne-a povestit-o și d-l Mișu Săulescu, cel mai însemnat vlăstar de astăzi al fostului lor stăpân.

Vestea împărțirii de pământuri la Turc, din belșug și pe de geaba, ajunsese numai decât și în satul Salcia. Clă-cașii lui se trăgeau din veteranii viteazului Spătar Drăgan Săulescu, dus cu Șerban Vodă Cantacuzinul, la porunca lui Kara Mustafa, pentru războiul cu Neamțul, și răpus în izbirea cu Craiul Sobițești, la Beci, leat 1683.

Domnul dăduse la întoarcere acest sat dunărean văduvei și îl locuise cu ostașii Spătarului. Urmașii lor dela 1800 au pierit într'o noapte cu vitele și cu tot avutul. Boierul trezit a doua zi fără oameni, a trecut și el dincolo după ei. I-a îndemnat să se întoarcă, le-a făgăduit înlesniri, s'a crucit cum de se îndură să rămână la păgân. Pribegii știau numai atât că aveau de acum ogoare de muncă și fânețe pentru vite. Săulescul a trebuit să facă fără ispravă calea îndărăt. Mai târziu le-a clădit tot el și o bisericuță, în noua lor țară, în sat la Florentin, de unde nu s'au mai mișcat. Flo-rentinenii de astăzi sunt nepoții și strănepoții Sălcenilor de-atunci. Oarecarele amestec local și împrejurările noi nu i-au schimbat prea mult.

Numai decât după începutul veacului trebuie să se fi mutat Români noi și în Bregova, urcând Timocul. Se simte că drumul le era prieten. Nici vorbă că de ai lor se găseau mai dinainte acolo și-i ispiteau. Legăturile de rudenie neîn-terupte tot timpul între cele două maluri, până mai anii trecuți, de când războaiele din Balcani au închis hotarele, nu se poate să nu se fi incheiat și atunci. Atâtea case își au adusă astăzi gospodina din Dolj sau Mehedinți, când nu-i venită dela Români din Serbia. Oamenii au trăit tot-deauna, peste îngrădirile politice întâmplătoare, într'o singură obște, făcută din simțul aceleiaș obârșii.

Români de aceia dârji s'au aruncat în vârtejul întâmplă-rilor vidinene ale vremii. Cu ele numele și un an sigur s'au păstrat mai lesne. Iată, de pildă, ce se povestește despre Popa Ghiță, moșul lui Popa Ristea din Bregova

Acesta e acum de șaptezeci de ani, tată-său, născut aici, a murit la nouăzeci, iar Popa Ghiță însuș, la mai bine de o sută.

A fugit dela noi de răutate. In zilele acelea Valcu, Haidu' Velcu de mai târziu, era argat la Turci. Dar într'o zi, nu știm pentru ce vină, l-au bătut. Mănios el a trecut în Sărbia, și-a făcut oaste, a înfrânt pe stăpânii de ieri și i-a gonit peste Timoc. Sărbii se frământau. Neascultarea lui Pasvan Oglu molipsise pe creștini. Marele pașă se stinsese cu plămâni tineri măcinați de boală, prin Februarie 1807, și numai după cinci ani era cu puțință un Haidu' Velcu. Acesta și-a făcut un polc de două, trei sute de oameni și tun de cireș. Umblă în ilèc roșu pe o iapă albă și era dres. Turcii au sosit câtă frunză și iarbă, la Bucovcea. Haidu' Velcu s'a așezat la tun și a tras. Turcii alergau năvală. Atunci a încălecat pe iapă și cu mâncile sumese s'a pus a-i tăia cu sabia, și tae și tae! Era mare și mustăcios, cu un cap și ochi de taur. Are pământ, cu chip cum a fost el, în Negotin. Topciu la tun a avut din Rusia. „Tu nu tragi cum trebuie!“ i-a zis Haidu' Velcu. „Privește la mine!“ Și l-a injurat și i-a dat o palmă. Rusneacul zice: „Am să-ți mânânc viața!“ Trece la Turci. Turcește știa. Ei îi pun în mână câtă blagă vrea, numai să-i scape de Haidu' Velcu. Rusneacul s'așează la pândă cu ocheanul. La douăsprezece ieșea totdeauna pe endec — o țară de meterez — Haidu' Velcu pe iapa lui. Întăiu s'a ivit altcineva. „Nu dați, că nu-i el!“ strigă Rusneacul. Și când se arată celălalt: „El e! Trageți!“ L-au fărâmat cu ghiuleaua în jumătate. Găvajii lui l-au luat și l-au îngropat în zidul bisericii, ca să nu-i ia Turcii capul. Ai lui au dat fuga prin trestie și s'au pierdut în baltă. Pe urmă a ieșit altul, Miloș.

Intre acei scăpați prin trestie și baltă se găsea și Popa Ghiță. El fusese pisar lui Haidu' Velcu. Era din lumea și cu năzuințele acelea din care a izbucnit mișcarea lui Tudor. Cu oamenii aceștia se poate să se fi cunoscut și să fi lucrat, și la încercările acestea turburi de luptă de desrobire să fi fost în vreun fel sau altul părtaș, Domnul Țăranilor. Cu ei și în ele și-a făcut ucenicia și i-a născut gândul. Cu ei și în ele taina și scopurile lui se mai luminează. Popa Ghiță și Tudor erau din sate vecine și cam de aceeași vârstă.

Tot despre popa Ghiță știu unii să fi lăsat lopata înfiptă în grămada de grâu și să fi fugit peste Dunăre. Cei mai

mulți istorisesc însă aceeași ispravă despre alții. Zic să fi fost unul căruia de-atunci i-a și rămas numele Fudulu Țereanu, adică din Țara Românească. Epizodul se găsește ca un motiv descriptiv de baladă, aidoma, cu aceleași cuvinte, în „Graiul Nostru“, texte publicate în 1906—1907 de Candrea, Densușianu și Speranția, vol. I. pag. 9, cules dela un sătean din Vrata-Mehedinți, de pe unde atâția din cei cu cari am vorbit în județul Vidinului, se vor fi trăgând: „Cin venia Turcii oamenii să stringea, să ducea fuga cite cincisășă săptămîni mai bine, lăsa pătule, *lopata 'nfiptă 'n griu*. Turcii lău boi, vaci, lău și muțerea de lingă tine, lău fata cui-i plăcea, iș făcea ris de ele între om“. Numai atât că Românii din Bulgaria fugeau nu de Turc, ci la Turc, și de apăsarea ciocoiului. Colgiii păgâni erau mult mai blânzi decât culegătorii de biruri și dijme domnești și boerești.

Peste așezările din acel timp a năvălit însă a doua undă. Cea dintâi se aduna în jurul lui Pasvan Oglu, cu îndepărtatele ei șuvițe, și vorbea mai mult de trecut. Ceastălaltă se strânge pe lângă Chiselev și se petrece parcă sub ochii noștri. Anul ei se cunoaște sigur. A fost ca o sculare scurtă de plugari răsvrățiți, cari s'au rupt de brazdă și au plecat fără să se mai uite îndărăt. Mânia de atunci mai arde până și în ochii de astăzi ai copiilor de copii. Era pe la 1831 și Regulamentul Organic își întindea treptat orânduelile lui nesuferite. Ce apăsări sălbatice însemnaseră anii dinainte, cei zece plini de răsboae și de angarale, dintre Tudor și Ghinărarul rus, oblăduitor acum peste pământul și datinele românești, dovezile ni s'au păstrat destule. Ce nemulțumiri stărnise, mai ales după ei, când se aștepta o descărcare, noua lege, deopotrivă. Moldova se răsculase. Oltenia a luat iară drumul Dunărei.

Cei mai mulți trebuie să se fi urnit din aceleași locuri mai ferite și mai slobode ale Mehedințului de sus. În anul acela s'a umplut de lume unghiul dintre fluviu și apa sârbească de graniță, iar coasta ei, până la Satul-din-Mal, Bregova, și Câmpul înăuntru, către Gânzova sau satele din pădure, au fost tot vad de surghiuniți de bunăvoie, neimpăcați și colțoși. Aceștia aveau într'adevăr osul de piatră al colonistului și hotărîrea lui să se împlante în ocolul străin și să-l destelenească, lărgindu-l. Din locurile unde s'au îngămădit ca în cetăți, la orice slăbire a cercului s'au revărsat. Un sălaș de Tătari, care nu se putea altoi, era înghițit. O colonie de Cerchezi, în risipă, înlocuită numaidecât. Sfă-

rămăturile bulgare rămase, sau dibuelile prin inși și mutările în cete dela Miazăzi, înăbușite. Urme ale acestei lupte și înaintări încete se află în atâtea amintiri. Nu e bătrân în care, din două, trei întrebări, să nu le descoperi.

A treia undă de emigrare, care a fost o prefirare răspândită, mai viu, pe o întindere de treizeci de ani după oprirea înaintașei sale, și, mai lin, până în pragul zilelor noastre, n'a mai schimbat ce clădise aceea. Ea s'a lăsat numai înviorând peste o alcătuire încheată. Cărările i s'au abătut mai ales către lunca vidineană. Golul de aici sorbea mai mult. Din împrejurări care se ghicesc, Românii din ea erau și mai puțini. Trecherile de-acum se făceau însă slabe, rar câteva case, și din ce în ce mai des numai oameni răsleți, în căutarea norocului. Statornicirea deplină a României și întocmirea Bulgariei au oprit mișcarea. Valea Dunărei a conținut să mai fie o cumpănă de neamuri.

Infățișarea etnografică a tras-o a doua undă. Iar stâlpu pe care se rezema toată această încercare de colonizare îl făceau locuitorii Câmpului. Atunci a fost el înălțat și întărit. Ceeace era șovăitor și risipit înainte, s'a așezat. Românii de pe acest pridvor luminos, mărginit deoparte de Dunăre, dela Florentin până la gura Timocului, de acolo pe această apă în sus până aproape sub Coilova la hotarul cel nou sârbesc, și mai departe dealungul pădurilor până unde se oprește rotunjindu-se deasupra luncii și iară în hotarul Florentinului, sunt nu numai cei mai numeroși, dar și cei mai siguri de sine: întâiu, prin obârșie, podgoreană și munteană; apoi, ca veniți parcă deodată, atât de covârșitor au fost cei din urmă sosiți, așa că s'au ținut mai legați; și în sfârșit, pentru că împresurați tot de Români, la nici un colț nu s'a suit, tulburând sau chiar măcinând, valul străin.

Ei au satele cele mai puternice în oameni și moșie. Bregova, cu cele 1200 de căși ale ei și peste 7000 de locuitori, e metropola Românilor din Bulgaria aceasta nord-vestică. O optime din ei toți sunt adăpostiți pe ulițele cotite din malul de pământ fărâmicios și pulbere de dună de peste lunca Timocului. Vârful cu cele 800 de căși și Ganzova cu peste 600 — după arătările locuitorilor — sunt tot ale lor și lasă îndărăt în mărime orice alte sate de Văleni sau Pădureni. Poate că tot Câmpenii aceștia mândri, iuți și ascuțiți la limbă, înaintați ca o punte între celelalte două fășii de Români, le-au dat și numele. Ei priveau depe locul lor înalt pe unii mușuroiți jos pe țărnuțul dunărean, în fundul văii, și le-au

zis Văleni sau Fundeni, iar pe ceilalți, ieșind din desișul de goruni, găitânați toți în negru și bolovănoși la vorbă, pe lângă carele de lemne sau de coarne de pădure, și i-au botezat Pădureni, după o împărțire care nu e, între Români, numai de aici.

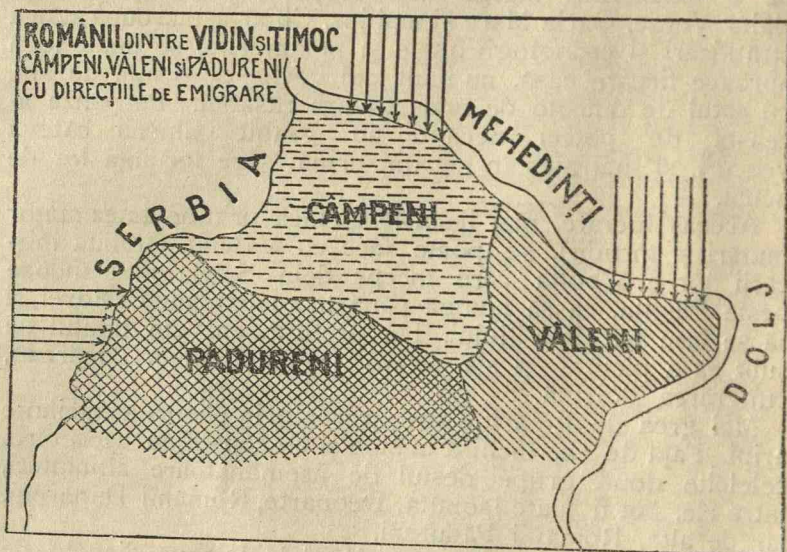
Sunt Mehedințeni, dacă nu și cu câțiva Gorjeni, coboriți pe o linie, care merge dela Lupoia și Băluța până la Balta Verde, Gârla Mare și mai jos. Chiar astăzi după atâtea stratificări și cronologii altele și nelămurite, se poate lega aproape fiecare casă, nu mult mai veche de o sută de ani, cu satul de dincolo de unde își are răsadul. Pe pânza aceea de poteci necăjite au grăbit oamenii câteva yeacuri, și mai ales în cel din urmă, spre locuința lor de acum.

Aceeaș lucrare, mai lesnicioasă încă prin noutatea atâtor mutări și înrudiri, se poate face cu Vălenii. Granița mișcării lor e o boltă care începe dela Salcia și se îndoaie peste Plenița, ca să ajungă până în mahalalele Craiovei și să se lase pe albia Jiului. De pretutindeni din ținutul de subt ea a picurat și s'a strâns în acest ulcior dunărean, emigrarea doljană.

Mai grea de urmărit e strecurarea prin păduri a celeilalte aripi. Față de ea, închisă în sine și cu conștiința deosebirii, celelalte două grupe destul de asemănătoare altminteri, între ele, pot fi luate laolaltă. Deoparte, Românii Dunăreni, iar de alta, Românii Pădureni.

Unul îți spune că îi e tamazlăcul la Isicova, dincolo de Timoc, altul prin satele vecine ei sau mai din fund. Ceeace se întoarce sigur în spusele lor e că vin din Serbia și se poartă și vorbesc altfel, păliș. La viața fraților din Miazănoapte au luat parte puțin. Istoria, ca și obârșia, le-a fost alta. Întărirea și improspătarea Pădurenilor s'a făcut mai anevoe și la alte date, cu neputință de statornicit. Ei erau, întâiu, numai capătul înaintat al unei revărsări etnice care se înfiora doar din când în când și se acoperea de o șuviță de undă, la o suflare istorică sau social-economică, necunoscută. Și, apoi, după ce se treziseră trecuți în mijlocul altei limbi și pe alt pământ decât temeiul lor dindărăt, mai se întindeau și deacurmezișul curentului de coborire spre Dunăre al Bulgarilor, apăsați multă vreme spre munți. Foarte mulți stăruie că neamul lor se trage din Ungaria. În destui se vedește Bănățeanul. Rudarii, cari umblă cu cotorițe sau coșuri, cu linguri, fuse, și unde-i cați nu-i găsești, zic pe

acolo toți: deparce, frunce. Din împrejurările ciudate de traiu, încă din Serbia cași de-aici, din amestecul bănățean-oltenesc dintru început și din izolarea de mai târziu după așezarea dincoace, a ieșit ceva nou, în care firele răslețe ale urzei se imbină subt ochiul cercetătorului, strânse puternic în aceeaș lespede, ca vinele tainice ale unui onix.

Un om din Rabova povestea că unii spun să fi trecut prin Sarbia. De Rabova arată bătrânii că, de când s'a năsălit, adică s'a făcut sat, sunt o sută treizeci, o sută patruzeci de ani. Iar de când s'au năsălit Fundenii, mai mic și într'o vale subt ea, sunt cu o sută de ani mai mult.

Alt om din Țarlomașnița ne spunea cum mamă-sa a venit din bătrâneată dela Isicova. Cum el a fost odată cu mai mulți din sat la muncă la un boer pe malul Prutului. Și mai erau acolo lucrători din alte părți. Avea opincile de acasă îngăurite cu varzoabe groase și în picioare obdèle albe. Era ca o oară sărbatică. Și stătea deoparte între ai lui. Numai ce dădea pe la ei uneori doamna boerului, în țoale mândre. Și a temat el („noi așa zicem aici sus, la: chemat“) într'un rând pe altul din Țarlomașnița: „Văzuși mă, bårdarule, ce Diană frumoasă?“ (nu săteancă, ci oră-

șeancă, din Dii). Dar când au auzit de „bârdar“, lucrătorii ceilalți, Români din Ungaria, au început să vorbească între ei că Bulgarii ar fi din neamul lor. I-au luat și s'au dus la han. Și nu i-au lăsat să plătească nimic. Și până la urmă, cât au mai rămas pe acele locuri, s'au avut bine. Și au cunoscut unii și alții că ei dela Ungaria își au tamazlăcul ceal bătrân.

Schimbări de siliști de sate, înăuntrul acestui ținut, nu s'au întâmplat. Se știe doar de fuga oamenilor în Serbia, mai cu seamă a Câmpenilor, în războiul din 1877. Dar s'au întors toți cu întoarcerea liniștei. Atunci au cuprins Români moșia și sălașurile sau cuiburile de palancă și caraulă ale Tătarilor, Cherchezilor și Turcilor plecați.

Sat sfărâmat a fost Schela. Era înșirat în fața Ciuperchenilor. Dar Schelenii făceau atâta contrabandă de rachiu cu cei de dincolo, că Turcii, desnădăjduind să-i supravegheze sau îndrepte, le-au stricat așezarea, iar pe ei i-au risipit. Cinci, șase sate, spre Miazăzi până la Vidbol, Bucovăț și mai în jos, iar la Miazănoapte, până în Kirimbeg, le-au primit crâmpene. În Kirimbeg și astăzi mai noii veniți, Schelenii, se deosebesc de Kirimbegeni. Hora și-o făceau până acum în urmă aparte. La clădirea bisericii a fost ceartă, pe-al cui loc să se ridice. Ocolul Schelenilor e altul decât al băștinașilor.

Pacea, de curând adusă la îndeplinire și pe teren, a însemnat o înaintare a țarușilor de hotar sârb. Călătoream câte odată pe o șosea al cărei șanț din stânga era într'o țară, iar cel din dreapta într'alta. Opt, nouă sate românești de pe margine au trecut regatului vecin. Străvechea obște cu strânse legături a fost tăiată în două. Dar cu aceasta chiar, o parte din Pădureni s'au lipit iară de locurile și de oamenii din cari odinioară s'au desprins. Nici o vamă nu-i mai desparte de satele de unde arată să-și fi tras vița. Numai atât că întregirea dintr'o lature nu s'a săvârșit fără o ruptură din cealaltă. Să se adauge și atâtea nemulțumiri gospodărești. Că apoi desfacerea de Statul de ieri nu i-a lăsat nici ea nesimțitori. Și iată cum bucuria acelei întoarceri, închipuită poate mai mult pe căi cărturărești, nu-i mișcă, pe când necazul îi întunecă și-i pune pe unii pe drumuri. Popi prigonți sau goniți de Sârbi își caută altar, cum e cel din Șipicova, printre Văleni. Săteni cu pământ rămas și dincoace se mută mai degrabă la mai puținul de aici.

Anii mai aproiați au fost martori unei tot mai nume-

roase plecări la oraș a prisosului satelor românești. Această mișcare a crescut încă dela război, urmând lozinca de pretutindeni. Unii negustoresc, dar destui își cumpără pământuri împrejurul Vidinului și rămân săteni, în inelețnicire și obiceiuri. Sunt cei mai mulți dintre Vălenii de-alături, fără să lipsească nici Pădurenii îndepărtați, cari își vând râpile de acasă, pentru ogoarele mai înguste, dar dulci de pe aici. Atât că mai toți au ajuns bilingvi și unul câte unul trec de cea parte, în tabăra celuilalt neam. Un corn întreg din Dii e românesc. Stă ingrămădit pe-afară de ziduri, pe șoseaua și în vatra Kumbairului, mahala acum a Vidinului și sat numai de-ai noștri, și intră pe cea mai frumoasă poartă de piatră înstelată, Capia Longea sau a Gunoiiului, năvălitor peste întortochiate uliți cu caldarâm sălbatic și printre case ascunse prin grădini, în miezul falnicei Cetăți.

Alături de mărturiile viei despre venirea și viața Românilor vidineni nu lipsesc nici fărâme prin descrieri de călătorie sau prin alte cărți. Abia fărâme însă, și toate la un loc nu luminează cât gura știrbă a unui moșneag, ieșit să privească de sub streășina unei porți, târgul, într-o Duminică de sat dunărean. Între aceste cărți anevoe numai am putea trece și vreuna românească. Neamul nostru, care a avut, ca în mărețul Neculai Milescu, un Marco Polo cunosător al împărăției Kitailor pe căile noi ale munților Siberiei, nu găsește adesea un cât de smerit condeiu pentru cei mai scumpi și în apropiere cuibăriți ai săi.

Intârziem mai mult la Kanitz. Ceilalți vor fi amintiți acolo unde documentul lor va putea fi folosit. Și firește nu toți. Inșirările bibliografice n'au stat nicio clipă în gândul nostru.

În însemnările de drum prin Bulgaria, ale învățatului austriac, Românii de-aici n'au paginile lor aparte. Ei răsar într'un capitol sau celălalt, când în acest volum și când în cel următor, după cum locuesc într'un ținut sau altul pe care îl străbate, pe malul Timocului sau la porțile Sofiei. Venea pregătit să-i întâlnească, din informația prealabilă pe care și-o făcuse, și pregătit și să-i înțeleagă, după ce se oprise în atâtea sălașuri de ciobani sau de săpători în gropi de cărbuni și de aramă, prin Serbia românească. Interesul lui cuprinde în aceeași măsură date istorice, caracteristice geografice, economie, cultură, politică. Privit ca un obiect de observație, sub lupa unui ochiu foarte ager, crâmpeii de neam din dreapta Dunărei se alege destul de limpede.

În credințele, puterea și ființa lui însă, nu pătrundem. Pe dinăuntru el nu se luminează. Kanitz nu ne cunoștea limba și nici nu prea ne vedea alt rost acolo, decât poate să îngroșăm, printr'o firească și dreaptă desnaționalizare, rânduile slave lui dragi.

Iată două aliniate de privire generală:

La capătul nord vestic al terasei dunărene bulgare, pe pământul peste care s'au scurs atâtea popoare, a căror urmă timpul atoaie nimicitor amenință s'o șteargă în curând cu totul—o soartă pe care de altminteri rămășițele mult mai tinere ale romanității o împărtășesc din nenorocire cu tumulii — găsim astăzi Bulgari și Români, ba chiar la Timoc satele valahe sunt precumpănitoare. În studiul și harta profesorului Bradaska: «Intinderea Slavilor în Turcia și în ținuturile vecine», elementul bulgar apare aici drept cel mai puternic. Dar aceasta e cu desăvârșire neexact.

Pricini felurite, și mai ales stăpânirea boerilor valahi, dușmană țaranilor, au ajutat nașterea și repede creșterea coloniilor românești pe țărmul dunărean bulgar. Pe de altă parte, cârmuirea turcească vedea cu ochi buni popularea acestor districte, foarte sărăcite în oameni de neîntreruptele răboaie, cu o naționalitate supusă, deprinsă cu asprele poveri și cu totul străină de elementul bulgăresc și de năzuințele lui (*Donau-Bulgarien u. Balkan*, 1875, vol. I pag. 276).

Kanitz are în gând, cum se va da în vileag mai bine din alt citat, vremea Regulamentului Organic. În anii dintâi după 1860, când și-a făcut întâia călătorie, lucrul se înțelege. Am arătat în altă parte pricina. Un alt călător ceva mai înainte, G. Lejean, scrie și el despre „des réfugiés échappés à l'affreux régime féodal qui pesait avant 1848 sur les principautés roumaines“; sau, aiurea, cu alte cuvinte, că: „en Bulgarie beaucoup de paysans valaques se sont établis dans les environs de Vratcha pour échapper au quasi-servage établi par le règlement organique“ (*L'Ethnographie de la Turquie d'Europe*, 1861, Julius Perthes). Tot el are însă grija să spuie că această emigrare, prin începuturi, „est antérieure à ce siècle“. Boscovici la 1762 povestește cum a mas peste noapte în coliba „di una famiglia valaca venuta là da un anno“. Oamenii erau pe acele locuri datorită lăcomiei principilor moldavi și valahi, de către cari „si fanno estorsioni incredibili che forzano i villani ad abbandonare i loro paesi“. Jirecek, din care am luat citatul (*Das Fürstentum Bulgarien*, 1891; pentru interpretare, G. Vâlsan, „Bulgarii“ lui Boscovich), e deopotrivă de părere că Românii sunt și în județul Vidinului mai de mult decât secolul al nouăsprezecelea și că fugeau de teama boerilor,

aici, unde nu erau nici boeri nici boeresc. Acestea despre vechime.

Dar Kanitz are rânduri, poate mai prețioase, despre felul de traiu și starea culturală a acestor numai foarte de curând veniți, dacă e să-l credem pe el. Mai multe și legate laolaltă sunt cele ce privesc Bregova și locuitorii ei. Le redăm întocmai:

Imigrarea valahă în Bregova s'a întâmplat acum vreo 25 de ani. Ea dă prilej la unele asemănări etnografice pline de învățături. Pe când, de pildă, Românul pe pământul valah, datorită gospodăriei demoralizatoare de mai de mult a boerilor, se găsea ca om aproape pe aceeaș treaptă cu negrul dinsudul Statelor Unite și e descris cu dreptate ca izbitor de leneș la gândire, aici, pe pământ bulgar, cu toate că trăind sub o stăpânire care nu era mai înainte chiar binevoitoare supușilor creștini, se arată pretutindeni muncitor și isteț. Insușirile acestea se dau la iveală chiar în înfățișarea de afară a Bregovei. Pe lângă cultura, obișnuită pe întreaga terasă dunăreană bulgară, a porumbului, grâului, cănepei, viței de vie și a pepenilor, în Bregova se face și tutun și mătase. Tot satul are pecetea unei oarecare bunăstări, care nu putea fi ștearsă de sarcinile mari pentru raia, legate de marea colonizare tataro-chercheză.

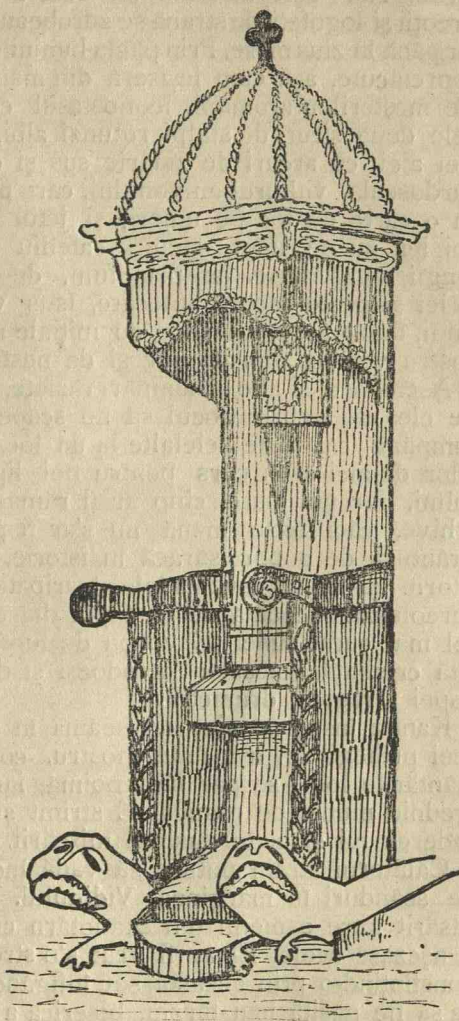
În mijlocul satului se înalță biserica cea nouă cu trei nave, clădită în anul 1857, mai mult măreață decât unitară în stil, ca o corabie lungă în chip de paralelogram, fără abside laterale și cu un turn jos al fațadei principale. Clădirea a costat 200.000 de piaștri (10 P=1 Fl.), o sumă, prin urmare, foarte însemnată pentru această țară. În gâteala dinăuntru a bisericii s'a pus cea mai mare grijă. Iconostasul, jețul mitropolitului și amvonul, sunt toate bogat cioplite și aurite, dar cam prea pestriț zugrăvite. Lucrate de Țânțari, ele dovedesc și aici minunatul talent arhitectural și formal al acestei bogat inzestrate ramuri macedo-valahe a Românilor. Unele părți decorative ale ciopliturii în lemn, precum sunt smeei și păsările ciudat stilizate din ambele părți ale crucii dela ieșirea din mijloc a iconostasului, dau în vileag o bogată inventivitate plastică; scaunul mitropolitan, ținut de un leu așezat, și pupitrul amvonului, sprijinit pe un vultur, amintesc însă și aici de înrăuririle moștenite prin tradiție ale monumentelor vechi bizantine în peninsula ilirică.

Insemnate jertfe, față de alte stări turco-bulgare, aduce comunitatea românească a Bregovei și trebuințelor culturale. În casa unui învățător chemat din Serbia, am găsit pe copiii satului citind, scriind socotind și cântând foarte frumoș cântece bisericești (*Donau-Bulgarien*, 1875. vol. I, pag. 282—283).

Toate sunt în Bregova aproape și azi așa cum le privea Kanitz acum 65 de ani. Numai că satul a cotit, mărindu-se, în josul Timocului către Balei și de tătarii spâni din margine cu greu își mai aduc aminte cei mai cărunți. În școala frumoasă din piața largă, un progimnaziu, pe care aceiași oameni îl țin, nu se mai aud însă cântece și vorbă românească, decât poate între ore în curte și când suprave-

gherea slăbește. Deși biserica nu mai e în mijlocul satului, ea a rămas tot singura.

O descoperiserăm cu greu pe întunecul fără stele al unei nopți de Inviere. Un zid înalt de bolovani netencuiți o înconjură și ne-ar fi ascuns-o. Două inouri, pe care le-a suferit, i-au mai ridicat fațada, ascuțită în partea de sus în unghiu. Le poți urmări după cele două, trei straturi de lespezi de piatră mai noi de deasupra, și după țimentul alb cam improșcat pe delături de mistrie. Turnul mic înfipt în față la mijloc, unde cele două muchi ale unghiului ar fi fost să se împreune, s'a păstrat în schimb ca la început și pare scufundat în sine cu două trepte. Dar între împrejmuială și această aspră clădire plutea ca un nor de argint, fâlfăia încet o horă albă aeriană, păzia un alt gard de lumină și de văzduh. El ne-a oprit uimiți. Și tot el ne-a descoperit biserica. Erau crăcile înflorite toate în noaptea caldă, ale pomilor de

Jeț mitropolitan în biserica din Bregova. dincolo, din curtea cu morminte. Un miros mai tare decât al tămaiei, mirosul primăverii, cădea în valuri.

În biserica din Bregova Isus învie de mai multe ori în aceeași zi. Oamenii sunt prea mulți pentru un singur locaș dumnezeesc, și vin rânduri, rânduri la ceasuri dinainte hotărâte. Noi așteptaserăm să bată arângul și porniserăm. Preoții și logofeții de străină se zdrobeau în cântările și slujbele lor până la ziua mare. Prin pâcla luminilor de ceară se zăreau, neprefăcute, așa cum ieșiseră din mâinile, acum de țărăni, ale meșterilor aromâni, iconostasul cu balaurii lui aurii, cele două șiruri de stâlpi rotunzi albi, despărțitori ai celor trei alei, cu arcuri de zidărie sus și cu străni între ei la pardoseală, vulturul amvonului, care parcă zboară neostenit cu o carte de foc pe umeri, și jețul mitropolitan, pus pe doi lei, nu pe unul, lăcuți cafeniu și cu dinți căscați în gingii sângeroase. Iar prin fum, de subt balauri, vulturi și lei și peste capete aplecate, Isus vorbea din ușa altarului, după buchi chirilice cu inițiale roșii uriașe, în graiul nostru vechiu, plin de aur și de nestimate.

Asemenea, și alte însemnări răslețe, are Kanitz. Dar printre ele am avut norocul să nu scape una, care apasă în cumpănă cât toate celelalte la un loc. Fără ea viața Românilor de-aici ar fi curs pentru noi lipsită de adâncimi și culmi, iar un mare chip ar fi rămas astrucat în praf de arhive, căci nicio mână nu s'ar fi priceput să-l scoată. Frântura de popor săracă în istorie, peste care a altora istorie își mână cavalcadele înaripate și răsunătoare, se aureolează deodată de o faptă din cele rari, țesută din cel mai curat suflet. E vorba de lupta pentru trecerea la altă credință a acestor ortodocși și de slava și pătimirile papei Dragsin, drumetului.

Kanitz însuși nu și-a dat seama în ce clipă grea pentru acei pribegi din trunchiul nostru, coborise între ei. Frământările lor i se par fără noimă, iar cel care le stârnea, vrednic numai de osândă. E strimt și rău. Ajută poate la căderea lui și la înăbușirea mișcării.

Călătorul străin putuse să vadă încă din 1869 o capelă de scânduri în marginea Vidinului. Un popă de departe, răsărit între oamenii din Stanotârn cu vreo trei ani înainte, o așezase acolo. El ar fi vrut s'o strecoare chiar în cetate, consfințind-o prin aceasta, sau înfigând-o, cel puțin, înăuntru, ca să fie găsită mai târziu, biserică a țării recunoscută și cu aceleași drepturi ca ale celorlalte. Dar Turcii nu îngăduiau clădiri de rugăciune creștinilor în cuprinsul zidurilor. Kanitz, atunci, nu i-a dat nicio însemnătate. Popa nu-l privea și nici

n'a căutat să-i afle numele. Rândurile care povestesc faptul, și cele dintâi în cartea lui amintind pe Români, sunt aproape obiective, cu toate că au fost redactate mai târziu, când știa mai multe și avusese poate și amestec în această treabă:

... Acum în urmă Vidinul a mai căpătat și o bisericuță catolică provizorie, prin silințele unui misionar trimis de episcopul valah unit dela Oradea-Mare. Ea e încheiată foarte sărăcăcios din scânduri și aduce mult a hambar de lemn. Numai decât alături se găsește o piatră de închinare, cu o coroană de fier deasupra și cu următoarea inscripție: *A cesta s croca darnit-o întru mărirea lui Domne dieei comunitălei romane gr. cat. diu Vidinu 1869* (sau, ținând seama de greșelile de transcriere ale unui necunosător de românește și de ciudăteniile ortografice ale ciparianismului: „Această sfântă cruce (a) dăruit-o întru mărirea lui Dumnezeu comunității române greco-catolice din Vidin 1869”—Nota noastră). Pentru o clădire de biserică definitivă și mai potrivită scopului, împăratul Franț Iosif a dăruit o sumă însemnată. Eu nu cred în viitorul bisericii catolice pe pământ bulgar ci mi se pare că și cu ridicarea acestei clădiri au să se ivească mari greutăți (*Donau-Bulgarien*, 1875, vol. I, pag. 239).

Mai târziu însă el a descoperit și pe popa misionar și întreprinderea lui. Era în vara lui 1871. Se găsea iară la Vidin. Ședea la un prieten vechiu, consulul austro-ungar. Acesta îi povestea de necazurile pe care i le aducea acel vântură-țară.

Ingrijați de întâile izbânzi ale propagandei, preoții bulgari se ridicau deacurmezișul. Vlădica din Vidin, viitorul exarh, supărat că popa nu era îndepărtat în urma intervențiilor lui, de autoritatea chezaro-crăiască locală, nu mai vizita pe consul. Turcii, înțețiți de unul și de altul, nu-l mai priveau cu aceiași ochi buni: «din pricini strategice» nu-i dăduseră voie să clădească, lângă zidul de afară, pe locul anume cumpărat în marginea Kumbairului, biserică statornică. Sprijinul bănesc venit de peste graniță încetase și datoriile neplătite stârneau nemulțumiri și bănueli. Omul nu cruța de loc pe consul, nici pentru aceste nevoi, nici pentru altele mai grele, ale comunității.

Kanitz nu înțelege de ce Austria, care are altă politică, să se pue rău cu Bulgarii și nici de ce să cheltuiască pentru scopuri pierdute și nu pentru întărirea ei comercială în acea deschisă piață dunăreană. Iar toate acestea, de hatârul cui? Al unui neșesălat, care scrie proclamații, unde amintește Valahilor vidineni de nobila origine latină, de frații lor din principatul vecin, și nu de ceilalți, mult mai înaintați, din Ungaria, și de sprijinul lui Napoleon; al unui

necioplit, care nu știe altă limbă decât a lui deacasă și trebuie să stea de vorbă, prin talmaci, nu numai cu Turcii și Bulgarii, dar cu însuș consulul; și al unui certat cu legile, pentru că băiatul lui, și cel mai bun ajutor, dascăl al copiilor de nou uniți, stătuse în temniță pentru moarte de om.

Sub toate aceste vini, deosebite cu ochi austriaci, noi știm astăzi și vom arăta mai departe, că mai era una, care nu putea să scape ochilor prietenului. Și iată cum iese zurgăvit popa în galeria aventurierilor cetății:

Câteva din aceste tipuri le-am și amintit în întâiul volum; alții se cuvine să fie smulși uitării în aceste pagini, pentru că lor le-au căzut adesea, ca actori în marele joc de uneltiri dela Dunărea-de-jos, cu desăvârșire minunate roluri. Așa se plimba, de pildă, pe sub balconul iubitei mele gazde, popa valah Draxin din Transilvania. Ce căuta vrednicul vlăstar daco-latin și preot romano-unit în Vidinul strict bulgaro-ortodox? Să vedem, și oricât de necrezut sună, nu rămâne mai puțin adevărat ceea ce am auzit dintr'un izvor informat.

Se știe că încă demultă vreme politică de Stat maghiară luptă cu putere în Banat și Transilvania împotriva acelei propagande care năzuește la unirea tuturor Românilor într'un mare imperiu Daco-român. Zisul popă Draxin se silea dela 1869, nu din proprie pornire, ci sub egida oficială a de curând răposatului episcop unit de Oradea mare, Pop Szilagyi, să atragă pe valahii așezați între Dunăre și Timoc, în șivoiul mișcării naționale mari românești (*Donau-Bulgarien*, 1877, II, 4-5).

Ceea ce era prilej de ocară pentru marele călător, n'are poate de ce să fie unul și pentru noi. Dragsin, preotul bănățean, făcut numai din voia sa misionar drumeț, sparge cadrul prea strimt în care încearcă să-l închidă cu încuitori de ironie și de milă, Kanitz. Prea se simte că, în ce ne privește, acesta se născuse la Budapesta.

Astăzi truda lui pe acele locuri și în viață are pentru noi alt înțeles. Un slab chenar de lumină se arcuește peste această față, plecată dintr'un sat din Torontal ca să sufere și să birue pe căile Domnului. În istoria Românilor videneni, atât de săracă, episodul Dragsin e unul din cele mari și ușor putea fi o răspântie, iar în a noastră, a tuturor, destul de lipsită de misionari, o pagină aprigă și rară.

Pentru toate aceste cuvinte, am crezut că nu e de prisos o oprire cu cât mai multe documente, asupra lui. Oprirea va fi un popas pe înălțime, de unde câmpul pe care ne-am hotărât să-l străbatem se va desluși mai limpede și — dar neașteptat — un suflet adânc și cu multe valuri se va înălța înaintea noastră, ca o troiță cu streășină de argint, pe un loc de înfrângeri și de rugăciune.

Samoil Dragsin a venit pe lume în anul dela Cristos 1822, într'un sat din Banat, Petrovăsela. Azi trag pe-acolo vaporaşe cu pavilion Sârbo-Hroato-Sloven. Despre cei dintâi patruzeci de ani ai lui nu ştim nimic. Bătrâni, cari şi-l mai aduc aminte, spun că până atunci ar fi neguţătorit. Un atestat al primăriei, din vremea când era să fie hirotonit preot, îl arată „agronom şi servitor al bisericii, care mult s'a ostenit spre înaintarea şi cultivarea locului natal“. Aşa îl descopăr şi faptele de mai târziu: om trecut prin multe, întreprinzător, hotărît, dârz şi, pe deasupra, cu un sâmbure din acel jar care face pe apostoli şi care l-a învăpăiat deodată în pragul bătrâneţei. La 5 Iunie 1863, împreună cu fiul său Petru alias Pavel şi cu fata sa vergura Theodora alias Ephrosina, a primit credinţa greco-catolică şi a fost trecut monah al mănăstirii Sfântu' Sava de lângă Ierusalim. Cu acest pas el se desface din vreme şi dintre semenii şi intră în istorie. Cu acelaş pas îşi începe şi calea durerii.

Anul viitor îl aflăm călător pe la Roma, „D. Samuil Draxin Monachus Dioecesis Logosole in Austria peregrinus“, ca să se pocăiască şi să vadă faţa Sfântului Părinte. Pe toamnă e la Ierusalim, de unde ni s'a păstrat această ciudată adevărită, în care spusele întocmai ale smeritului oaspe îndepărtat au pătruns cu asprimea lor valahă în armătura senină latinească: „monachum Samuelem Draxin de Sancto Petro Vaxilla *Calugaro Monasterii Santului Sava Valea Plângerei se tiene de Diecesa Logosului* Ierusalem feliciter pervenisse“. În primăvara lui 1865 e îndărăt la Lugoj, unde-şi reînnoeşte voturile monastice ale chipului celui mic al îngerilor. De-acolo îi pierdem urma. Când îl regăsim e între Români vidineni, în sat la Stanotârn.

O corespondenţă bogată cu Oradea Mare, Blajul şi Bucureşti, începută în 1867 şi încheiată la 1882, luminează de-acum viaţa lui. Scrisoare cu scrisoare gândul minunat, care putea să dea un cuprins sufletesc de luptă şi să aducă scăparea unui crâmpieiu de neam rupt de ale sale, se înfrîpăiează şi urcă, pentruca treptat, lovit de pretutindeni, să se întunece şi să cadă. Cu gândul lui s'a frânt şi Dragsin. Piere ca o mână de pulbere, răsucită de un ultim vârtej pe drumurile Ierusalimului şi aurită scurt de sfinţenia unui hagialăc de mucenicie şi desnădejde.

Cum a ajuns în Stanotârn nu ni s'a păstrat mărturie. Dar de acel sat de baltă, în care Dunărea când creşte dă năvală din toate părţile, înecă fâneţele, umple zâmnicele şi

face din oboare așezări de crapi și de somni, s'a legat soarta și a propovăduitorului și a seminței aruncate de el. Acolo i-a fost întâiu ascultat cuvântul și acolo s'a păstrat mai îndelung. În Kumbair a locuit și s'a zvârcolit Dragsin ani. În el a ridicat bisericuță și a slujit, a avut școală de copii și de oameni mai răsăriți. Câte un moșnegel cu ochi albaștri, paznic sub cocoasă al vreunei vechi biserici din Vidin, ca un cocostârc sur de clopotniță, îl știe încă. Ce-a pus la cale nu mai încălzește însă pe nimeni. Cu Stanotârnul e altminteri. Cele mai mândre case, cu comarnic și cu prispe colorate pe sus, sunt ale „catolicilor“. Poate că numele li s'a dat ca ocară. Biserica lor e acum tot cea obștească. Dar cu toții își aduc aminte și nu se rușinează de trecut.

Aci se strecurase un ardelean sau bănățean, cu nume Romuz. Subt el trebuie să se fi ascuns un Rêmus sau Romulus oarecare, latinizant. Era și acesta o mică pânză purtată încoace de valul Dragsin. Alții vor fi venit sau ar mai fi venit, solie bună și stâlpi de întărire la margini. Norocul însă a vrut să încurce aceste drumuri și să spulbere pe ceice le apucaseră. Iată pătımirea lui Romuz, povestită chiar de nepoata lui.

Era un om cu știință de carte și cu haină neagră. Învăța copiii oamenilor. Aceștia s'au gândit să-l lege pe pribeag de sat și l-au înșurat cu o fată de ciorbăgiu. Prunci s'au născut din această unire. În răstimp, frământările, ale căror unde porneau dela Vidin, sporeau. O parte din săteni se trăgeau înapoi, în adăposturile vechei credințe. Alții se țineau tot mai strâns de Unire. Ciocnirile nu mai conteneau. Atunci i-a murit învățătorului un copil. După ce l-au plâns și l-au așezat în lemnul lui, părinții cu rude, vecini și prieteni, au plecat spre grobiște. Alaiul s'a mișcat încet pe ulița mare, a cotit pe după grădini și s'a îndreptat spre biserică. Dar la întâia răspântie o ceată de pravoslavnici le-a ieșit înainte și le a cerut să se întoarcă. De ce? Pentru că trupșorul răposat nu fusese botezat după lege și n'avea ce să caute în pământ sfințit. Alaiul s'a îngrămădit, s'a umflat într'un loc, zgomotos, bărbații au dat în față și au încercat deodată să-și rupă trecere. Atunci ceilalți au ridicat cio-bârneacele! Și a fost o învălmășeală, cu capete sparte și oase zdrobite, din care mortul abia a putut fi scăpat și dus repede acasă. Acolo i-au săpat pe seară o groapă în dosul casei și i-au dat o odihnă pe care tată-său n'a mai putut-o avea. Curând a fost silit să se ridice și să se mute către

de unde venise. Și-a luat cu el și casa, femeie și copii, dar curând femeia s'a întors. De locurile străine pe care le colindase nu știa să spună multe. Întrebată de ce n'a rămas, se văeta că nu putuse să se mai rabde într'o țară unde mămăliga se fierbe în oală. — Un bastion de colț din cetatea Unirii se dărâmasese. Nu l-a mai ridicat nimeni niciodată. Sfărâmurile lui le mai petrec prin mâini oamenii mirați de azi și le arată, fără înțelegere, trecătorului.

Ceeace a început între Români vidineni Dragsin era, cum se vede, cu destulă tocmeală și rădăcini. El găsisese aici câteva zeci de mii de oameni, fără alt sprijin pentru sufletul lor decât limba și credința, și fără căpetenii. Cei câțiva preoți erau cu totul umili și nepregătiți pentru o sarcină mai luminată. Stăpânirea era străină și păgână, străin și răznit, pământul, străini și dușmănoși, locuitorii de baștină. Ivirea lui acolo trebuie să fi fost privită ca o sărbătoare fără pe-reche. El era Legătura, Trimisul, Cuvântul. Nici astăzi nu e altfel. Eram așa de înconjurați și de doriți că ne vedeam adeseori siliți, tocmai ca să nu le facem zadarnice neajunsuri, să ne ferim și să ne închidem. Iar Dragsin n'avea nici de cum aceleași temeri și era și o ființă binecuvântată. Vorba lui trezea iubire, cererea lui, ascultare, focul lui, flacăra. Atâta lume, atunci și mai târziu, în acele locuri sau aiurea, săracă cu duhul sau cărturară și obosită de civilizație, a suferit acelaș farmec. Așa se și lămurește cum el, un biet om, cu scrierea lui tremurată chirilică, de școală veche și puțină, a izbutit să urnească atâtea interese, să creeze o înfricoșată problemă și să adune asupra-i atâta luare aminte, binevoitoare sau împotriva. Nu mult a lipsit ca să izbutească. El nu se știa însă cât e de singur, și câte puteri, în această bătaioasă singurătate, stărnise spre distrugere, ale duhului și pământului, datini și înverșunări de veacuri, meschinării și deșertăciuni de-o clipă, sau bănuelile Rusiei și neîncrederea Austro-Ungariei. Ele l-au săpat ne-băgat de seamă și l-au prăbușit, când se credea mai tare, pornindu-l pe apele uitării și ale morții.

Ce mirare atunci că poate în mintea lui se născuse într'adevăr gândul de care mai târziu îl invinovăteau cu viclenie dușmanii, al unui rost mai de seamă și mai statornic între acești oameni? El n'o făcuse doar înainte să-și împletească deapururi soarta lui cu a lor și n'a fost abătut sau grăbit nici cu un bob de nisip dela porunca lucrului în sine. Alexandru Dobra, episcopul Lugojului, răspundea

mitropolitului Ioan Vancea, la îndemnul acestuia să strângă bani pentru clădirea unei biserici la Vidin, că Samuil Dragsin carele mai înainte în dieceza lui a trecut la Sfânta Unire, apoi a apostat, îmblând pre la Blaj și Urbea Mare, unde s'a sântit de preot, a venit iar pre acolo, *cu brâu roșu*. Iar Episcopul catolic din București îl învinuia că, întors dintr'o călătorie dela Viena, cetea poporului scrisori mincinoase prin care cardinalul cap al congregației de propagandă l-ar fi așezat vicar apostolic sau ceva asemănător peste tot pământul acela („populo ostendit et legit falsas litteras... quibus instituebatur vicarius apostolicus, vel nescio quid alius, per totam illam provinciam“). Popa Dragsin n'a rămas dator acestor înalți părăși. În scrisorile, pe care era prea neîndemănat în purtarea condeiului ca să le scrie însuș, ci le dicta, el a dovedit, fără putință de răsturnare, în graiul lui tăios, colorat și pătimaș, ce alte pricini decât iubirea adevărului slobozea peste el asemenea taină.

A nimerit în Stanotârn prin 1865. Intr'un memoriu al lor din 1872, prin care-l cereau îndărăt, curând după ce fusese îndepărtat, Românii vidineni scriau „că sunt vre-o șase sau șapte ani de când ne-au venit în aceste părți răsăritene, în Statul Otoman, în județul Vidinului, un preot călugăr care ne spunea nouă tainic că este misionar și rumân unit, anume părintele Samoil Dragsin“. Dela început îl întâlnim împreună cu băiatul lui, Petru. Impreună sunt și peste șaisprezece ani, când unul, cel mai tânăr, coboară în pământ, iar celălalt așteaptă un cuvânt la malul mării, ca să plece pe drumuri neîntoarse. Pentru noi, el așteaptă mereu, mănios, și după atâția ani, înaintea acelorași ape, cuvântul de deslegare.

A fost bine primit. Oamenii erau evlavioși și orice față bisericească le deschidea inima. Aceasta, spre deosebire de ale lor, le vorbea răspicat despre o obârșie strălucită, despre legătura cu Roma, despre înrudirea cu Franța și cu principatul vecin, de unde cei mai mulți descălecaseră, și care era țara Românilor. Le vorbea despre putința să fie supuși uneia din acele puteri, Franței, de pildă, și să aibă dela ea școli, biserici și orice ocrotire, Franței, care stătea în toate primejdiile și alături de frații lor de dincolo de Dunăre. Dușmanii lor nu erau Turcii, ci Bulgarii, Rușii și Grecii. Biserica lor nu era a lor, ci a acestora. Ei le tăgăduiau orice drept pe aceste locuri și limba lor în altar, și voiau să-i sărăcească și să-i inghită. Poarta de scăpare

le-o deschidea tot maica Roma. Ea îmbrățișase de mai bine de o sută cincizeci de ani și pe alți Români aflați în marginea pierzării. Biserica acestora se unise cu Biserica Papei, care era a celor mai luminate și consângene popoare, și nu le schimbase nimic din limbă, din obiceiuri, din port. El era călugăr al acelei Biserici, numite pentru aceasta unită, și afară de cele patru puncte nu știa să se deosebească prin altceva de orice creștin român. Il văd, vorbește ca ei, are portul și barba lungă a popilor lor, își face crucea așa, așijderea, zice Tatăl nostru, uite, la fel. Vlădică român unit, dela Lugoj, l-a primit în cinul monahicesc, și Vlădică al Vlădicilor, Mitropolit Preaosfințit, păstorește în odăjdii și cărjă de aur, în cetatea împărătească a Blajului. De-acolo le pot veni și lor, părăsiți cum sunt, bieți plugari fără altă ureche să-i asculte, mântuire și foloase.

Din asemenea și alte lămuriri și îndemnuri a ieșit memoriul neașteptat cu care a intrat în Blaj într'o zi de vară din 1867 călugărul bănățean. Mult se vor fi minunat și-l vor fi întors pe toate părțile cuvioșii și învățații canonici. El aducea veste de Români necunoscuți și de o tainică dorință. Omul acesta mic de stat, focos, umblat, isteț, care-i sfredelea cu ochii lui neastâmpărați, putea multe. El arăta lucrurile ca și făcute. Dar Mitropolitul era bolnav la băi, la Valcele. Trimisul hotărî să plece cu hârtia numaidecât acolo. Până atunci cerea să i se primească din nou mărturisirea de credință greco-catolică, de care împrejurările slabe ale bisericii lugojene și dușmanii locali, îl desfăcuseră; ceace, după o examinare pe larg despre cele ce se țin de ea și anumit despre cele patru puncte, i s'a și împlinit, spre laudă.

Dragsin s'a repezit până la Valcele, dar n'a putut să facă mare ispravă — Mitropolitul era prea șubred — și s'a întors la Vidin. De aci a pornit peste două luni cu alt memoriu, mai limpede și mai grăbitor decât întâiul, iscălit ca și el de preoții și fruntașii a două sate, Stanotârn și Coșava. Dela Blaj, unde deocamdată nu mai era mult de făcut, s'a dus la București și Nicolopol, de unde a plecat cu o înaltă bună voință câștigată, și cu certificatul episcopului Ant. Jos. Pluym, care, „*déclare que le vénérable moine Samuel Draxin et son fils Prierre (!) sont sujets autrichiens et catholiques du rite roumain ; des personnes très honnêtes et qui ne s'occupent que de l'instruction de la jeunesse et de ce qui regarde la religion catholique*“. Vidinul făcea

parte din dieceza acestuia și cei dela Blaj îl vor fi îndreptat aici. Apoi s'a înfățișat pașei Midhat și Consulului austro-ungar din cetatea dunăreană, Schulz, cari i-au făgăduit tot sprijinul. Li s'ar putea zice acestor alergări, mijlociri și biruințe faza diplomatică pregătitoare, după faza de pipăire și de propagandă locală, a Unirii. Firele ei erau cum nu se poate mai meșteșugit urzite și se înmănunchează toate în mâinile călugărului, care luase marea hotărîre și lucra de-acuma strâns.

La 13 Martie 1868 „Draxin Samuilescu, călugăr laic din Bulgaria, se roagă să fie primit în cinul călugărilor Basiliți din Mănăstirea Blajului“. La cererea lui alipise hărțile de pelerin la Roma și hagiul la Ierusalim, certificatul lui Pluym, adevărta de trecere la Unire în două rânduri, la Lugoj și Blaj, și atestatul de bună faimă al satului de naștere. Consistoriul îl primește, dar, fiind Mitropolia vacantă în urma morții lui Șuluțiu, îl trimete pentru hirotonire, dacă acesta îl va găsi vrednic, episcopului de Oradea Mare, Dr. Iosif Papp Szilágyi. La 30 Martie Dragsin e om al bisericii și aduce cu mâna lui la Blaj, raportul episcopului, Aprilie în 7, când capătă și un ajutor de drum de 50 de fiorini. De-aici pornește ca preot la Bulgari, cerut dela Roma și dela București. Misionariatul lui luase ființă.

Acasă pune la cale trecerea satelor la Unire. După Stano-tárn și Kumbair, vin parte din Coșava și Isăn. Nouii credincioși se numără cu miile. Dar în acelaș timp se ivesc și piedicile. Biserica bulgară prinde de veste și luptă, pe deoparte să dărâme pe preot, iar pe de alta, să ispitească sau să înspăimânte pe credincioși. Bulgarii încercaseră și ei, cu câțiva ani înainte, și tot mai mult din pricini politice, să se unească cu Roma. Amestecul Rusiei îi oprise. Acum erezia dela care fuseseră întorși, ca și întrezărirea unei primejdii naționale în acest unghiu, îi făceau mai crânceni și necruțători decât sunt de obicei.

Dragsin, „în mijlocul a multor lupi sălbatici“, își ține aproape neofiiții. Aleargă neostenit în toate părțile. Iar scrisorile lui încep să colinde pe la toate locurile sus puse de unde putea veni, se cuvenea să i se trimeată și i se făgăduise ajutor. Vina căderii lui e că la atâta râvnă s'a răspuns întâiu slab, și apoi deadreptul cu silă sau dușmănie. Misionarul nu făcea parte din datinele noastre. Întâiu, care s'a creiat singur, mic pentru cei mici, ne-a speriat. Nu l-am înțeles. Ne-am întors capul dela el.

Episcopul hirotonisitor e rugat să stăruie la Viena ca bunul consul Schulz să nu fie mutat în Egipt, cum acesta pesemne îi destăinuise că e primejdie; să mijlocească și deadreptul către ministrul Franței la Constantinopol, pentrucă scri-soarea dată către consulul francez din Vidin n'ajunge, ca țara lui să ia subt ocrotire pe Români uniți din Bulgaria, osebit de ceilalți catolici, cari sunt sub protecția Austriei; să ceară pedepsirea unor locuitori Bulgari cari terorizează pe Români dornici să treacă la Unire. Lui i se plânge apoi de puținul ajutor pe care îl găsește la Episcopul catolic din București, căruia de geaba i-a scris să ceară dela Oradea un canonic „cu părul netăiat și cu barbă și mustăți mari, căci proștilor așa le place”, și să vie la Vidin, unde n'are ce căuta singur, „că nu știe batâr o vorbă românește, și dacă îl vor vedea Români că nu poate vorbi românește, alta nu vor zice ci vor gândi că le schimbăm ritul și atunci ne vor fi ostenelele zadarnice”. Și tot pe el îl roagă să-i dea povață cum ar face să zidească o biserică Românilor din Vidin. La toate aceste rugăminți și cereri, Szilágyi prevăzătorul, cu toate că a făcut unele intervenții, despre care numai noi din arhivă știm, n'a răspuns nimic.

Misionarul vrea însă cu orice preț biserica lui în Vidin. Ii trebuia un locaș unde să slujască și un adăpost sufletec pentru uniții scoși din biserica lor de Bulgari. Și pleacă în vara 1868 la Viena, cu recomandări dela Consul către Miniștri și înalți demnitari. Erau încă prieteni. O scrisoare lungă, inimoasă și plină de încredere a vicereceptorului din seminarul greco-catolic central, dr. Grigoriu Silasi, către Mitropolitul Blajului, ne-a păstrat dovada și a acelei vrăji pe care o răspândea în jurul lui, Dragsin, și a in-drâsnelii cu care acesta a bătut la toate porțile în Capitala Impărăției. S'a întors de acolo, prin Pesta, Blaj și Gherla, cu galbenii trebuitori cumpărării unei grădini unde să ridice biserica, și cu mari făgădueli. Până în toamna viitoare, capela, din scânduri deocamdată, era ridicată, o cruce falnică de piatră cu o inscripție cât un hrisov de domnie, înfiptă alături, și școala, deschisă. Cea mai grea treabă fusese săvârșită, o culme ajunsă, temeliile Unirii pu-se. Mucenicia era alături.

Episcopia catolică din București nu era mulțumită cu Dragsin. Această nemulțumire s'a arătat întâiu în oprirea salariului. Omul se vaetă, dovedește în ce încurcături e

pus, cum preoții nou câștigați sunt lăsați în vânt, el însuș umilit și înglodat în datorii. Poate că ajunseseră până acolo știri despre plângerile misionarului la Viena și Blaj, sau despre încercarea lui să se desfacă de jurisdicția Nicopolei și să treacă sub Mitropolia ardeleană.

Dragsin scrie Mitropolitului în 1871 cum n'are sprijin în alergarea lui de zi și de noapte, cu primejdia chiar a vieții, pentru mântuirea neamului și lățirea credinței; „dar servul care a purtat greutatea sarcinei și a suferit zăduful zilei semănând și secerând în holda Domnului său, apoi cu durere ar fi ca seara să nu-și primească dinarul“.

Dinarul acesta nu era numai cel bătut cu chipul Cezarului, ci din ce în ce mai mult, în tot înțelesul lui evanghelic. Peste rodul ostenețelor lui Dragsin osânda se rostise.

Venirea noului episcop catolic la Vidin strică mai mult lucrurile. Consulul se depărtează și el de misionar și e câștigat la punctul de vedere al celuilalt. Legăturile cu legația franceză nu puteau rămâne multă vreme ascunse. Pusese negru pe alb numele lui Napoleon în scrisori pastorale. Iar Franța se găsea după iarna grozavă a lui 1870. Călători cu trecere, cum era Kanitz, arătau, puși în cunoștință de apucăturile lui Dragsin, cât de primejdioase puteau ajunge ele pentru monarhie. Turcii înșiși sunt întârâtați de frământările vidinene. Mitropolia din Blaj e covârșită de pretutindeni, atât dela București cât mai ales dela Viena și Pesta, dela Ministerul de Culte și Externe, cu cereri de rechemare.

Ca și cum ar fi simțit cercul de dușmănie care se închidea în juru-i, Dragsin, sărind peste așezările românești vidinene, aduce deodată 10.000 (!) de noi credincioși în sânul bisericii unite, de rândul acesta dintr'un ținut unde supraviețuirea dușmanilor trebuia să fie mai mică, al Cibru-Palanceli și Rașovei. Duios pune el înainte pe cei 15.000 de fii duhovnicești și-și cere, tare pe oastea lor, drepturile. Acum e tot pe drumuri, „Semper in itineribus erat“, îl părăsc Blajului Bucureștii. Iar Dragsin descopere Mitropoliei cum „spune Măria Sa că este Episcop latin, dar nu este de ritul grec și pentru aceea nu vrea ca să-mi plătească, dar eu nu mă pot latiniza, pre mine și pre acel popor de 15.000 de suflete, ca să-mi pot câștiga leafa, pe care mi-a oprit-o Măria Sa“. Tot atunci Petru, fiul său, la o Înviere, când era obiceiul ieșind din biserică să se tragă cu puștile de bucurie, lovește pe cineva, care moare. Rău-

voitorii spun că dinadins și că ar fi fost la mijloc o femeie. Învățătorul e băgat în temniță de Turci. Tatăl ține piept, leește, tuturor.

El își cunoaște bine dușmanii. Memoriul semnat de 213 inși, din toate satele vidinene și rașovene pe unde trecuse, care cerea îndărăt pe Dragsin și trebuie să fi fost inspirat, dacă nu chiar redactat de el, zice într'un loc: „Prea limpede cunoaștem că ridicarea cuviosului nostru părinte au fost numai dela aceste două persoane, adecă din partea Consului și a Episcopului latin“. Pentru menținerea mai departe în Vidin a lui Schulz poate că nu puțin contribuise pe vremuri și cuvântul urgisitului de acum. Dar zilele prieteniei trecuseră.

Și aiurea, zice acelaș memoriu, intrând mai adânc în împrejurările locale și desvăluind alte socoteli sau greșeli grele:

Măcar că suntem noi așa de proști și neinvățați totuș cunoaștem că este ceva la mijloc din minciunile Consului nemțesc din Vidin la ridicarea bunului nostru Părinte, penrucă noi știm și putem adeveri și amărturisi cum că Consulul mai de multe ori au batjocorit caracterul Părintelui și își făcea răs de religia noastră unită, penrucă zicea că legea unită este numai o minciună și că nu suntem catolici și că numai cu ritul latin sunt catolici. Și vă arătăm una mai pe scurt pentru încrederea Măriei Voastre: cum că anul trecut au venit un Italian din Calafat ca să-i boteze părintele un copil în Vidin. Și au întrebat pe secretarul Consului nemțesc, că unde șade părintele, ca să-i boteze copilul. Dar secretarul așa-i dete răspuns Italianului, cum că Părintele nostru nu este catolic ci să se ducă la Craiova că acolo este popă catolic. Și auzind omul așa, s'au întors cu copilul nebotezat înapoi la Rumânia, unde din întâmplare am fost și noi de față. Iată vedeți contra Consului nemțesc.

Încă vă mai descoperim și alta, cum că astă toamnă au trecut doi ani de când au venit Episcopul latin Paul din București la noi și au slujit în bisericuța care au făcut-o părintele nostru în Vidin, și după slujbă ne-au ținut nouă cuvânt de învățătură, unde eram pătru, cinci sute de bărbați adunați afară, de femei și copii, unde au fost și Consulul de față. Ne spunea cu asprime ca să nu mai ținem praznicele care le-am pomenit dela Părintii noștri, adecă pe cuvioasa Paraschiva, pe Sfântul Dimitrie și pe Sfântul Gheorghe, că acelea nu sunt praznice catolice, ci sunt ale Grecilor. Și ne-a spus că are să ne trimită preoți italieni învățați și luminați, cari pot să ne povățuiască. Pentru care (de) cuvântarea D-lui nici unul n'au fost mulțumiți, penrucă am cunoscut planul ce recugetă ca să facă cu noi. Dară noi ne ținem după făgăduințele care sunt în proclamațiile care ni le-au adus părintele nostru dela prea sfinția sa Episcopul Silagi, cum că nimica nu ni se va schimba, din obiceiurile noastre. Dar nu așa precum au făcut Episcopul latin din București de ne-au trimis pe popa lui cel tuns, ca să ne strice legea și obiceiurile noastre: nu, aceea nu o vom primi nici morți!

Dușmanii aceștia erau însă acum prea puternici, iar prietenii, fără încredere și sperioși.

La 24 Iunie 1872 popa Dragsin dăduse în primire preotului romano catolic din Calafat, Bartolomeo Pantaleoni, capela, potirul și pe Românii uniți vidineni. La 20 Iulie zugrăvește din Golenți, de lângă Maglavit, Mitropoliei din Blaj, nenorocirea și lipsa lui, risipirea gospodăriei din Bulgaria, lăsarea zălog pentru datorii în mâinile Turcilor a copiilor, și neputința, din toate aceste pricini, să vie la scaunul mitropolitan. Zic să fi spus Ioan Vancea că acesta nu Dragsin, ci Drac în sin (sân) fusese pentru el și Mitropolie. În anul următor era numit preot administrator al mănăstirii Strâmba Fizeșului. Zilele de apostolat apuseseră. Românii vidineni muriseră pentru misionarul lor. Dar muriseră și pentru Unire! Se împlinise ceea ce scrisese învățatul Grigoriu Silasi Mitropolitului Vancea: „Căci ar fi păcat de moarte, și pentru noi în veci rușinea cea mai mare a lăsa din indiferentism ori mârșăvie să cadă și să se ruineze acei muri începutii ai Ierusalimului“.

N'a fost Dragsin vreun călugăr stafidit peste bucoavne învățate, cu mintea ascuțită de mânăuirea subtilităților dogmatice și încărcat ca în odăjdii, de citate latinești Nici vre un sfânt, argăsit de posturi, cu genunchii bătătoriți de mătâni și mijlocul sângerat în cingători de casne. Era numai un om oțelit de viață, preot al întâmplării și pe care îl umpluse dela o vreme gândul lui sfânt. Om cu patimă încă și cu păcate, cu câteva adevăruri și o dialectică simplă dar sigură, aproape în totul de oamenii pe cari îi păstora și cari de aceea îl înțelegeau, îl iubeau și îl vreau. Prin scrisorile lui prindem uneori și mici abateri, izbucniri sau potriveli poate mai mărunte. Dar fapta nu e mai puțin îndrăzneată, căile mai pline de jertfă, scopul mai măreț. În vremea aceea și într'un cerc mai strimt, ideea națională n'are ostaș mai hotărît și pe poziție mai pierdută, nici biserica, râvnă mai neodihnită.

Ce s'a mai întâmplat după aceea cu Dragsin, privește mai puțin rosturile lui din vremea de mărire, cu toate că nu e nici atunci străin de ele. Opt ani a stat el în pustnicia lui, înmlădiat după noua soartă și gospodărind cu strășnicie. Mitropolia hotărise însă altfel cu averea mănăstirii și arendașul, care trebuia s'o ia în seamă, a dus și la îndepărtarea preotului. După firea lui dreaptă și iute, Dragsin a alergat, s'a împotrivit, dar n'a putut să facă ni-

mic. Ba superiorii, ca să-i frângă cerbicea, i-au scos vorba că ar fi fost speculator de avere nu speculator de suflete. Din cercetarea pusă la cale, el a ieșit însă fără pată. Rămăș fără căpătăiu, a luat atunci drumurile Banatului, de unde plecase și umblase cu ochii după o stea înșelătoare, douăzeci de ani. Aici a încercat să dobândească un loc de preot dela episcopul Mihali, diplomatul, care, în față, îl căina și îl punea cu el la masă, iar, în dos, scria Mitropolitului că nu vede cum l-ar întrebuința, bătrân cum e, și sarcină fondurilor la a căror strângere cu nimic nu se împărțășise. Mitropolia, pe de altă parte, îi porunceă să se întoarcă și, ca vinovat de plecare fără voe din eparhie, să facă osânda de 40 de zile închisoare.

Și săcâit, amărit și răzvrătit, într'o bună zi Dragsin a pornit în al șazezecelea an al vârstei, rupt și numai cu toiagul și dășaga goală, fără un crăițar, dela Ticvanul Mic de lângă Oravița, dealungul Banatului și al Țării, pe jos, către Mare și de-acolo la Ierusalim. Din Calafat își ia pe băiat, pe Petru, pe „fiuțul“ scump, care avea aci soție și casă. Acesta îi moare pe brațe, după plecarea din Mangalia, la Cartal. Și, după ce-l îngroapă, scrie acel îngrozitor memoriu, cel din urmă, către Mitropolia din Blaj, cu toată istoria suferințelor sale, și pier. Va fi ajuns la Ierusalim? Nu va fi ajuns? Se vor fi odihnind oasele lui în Dobrogea aspră, ori s'au tărît până în pustiul Iordanului, la locurile sfirte? Peste vatra capelei lui a trecut plugul. Piatra, cu scrisoare măreată și care a stat trântită într'un dos de grădină, până mai anii trecuți, n'am mai putut-o găsi. Arhiva singură a rămas, cu documentele astăzi spălăcite. Și cercetătorul, rătăcit printre ele.

Dacă biserica lui s'ar fi putut ridica de piatră în marginea Vidinului, pe unul din peretii fundului popa Dragsin ar fi fost încondeiat, cu chipul lui aprig, la locul de cinste al ctitorilor. Dacă Românii vidineni ar fi trecut toți, rămânând, în sânul Sfintei Uniri, și ar fi fost destul de puternici, într'o piață a unuia din satele pe unde acest învăpăiat întru Domnul și întru Roma strămoșilor și-a scuturat pletele și cuvântul, ei l-ar fi turnat în bronz. Dar nici una, nici alta istoria n'a îngăduit să se împlinească. Iar, după câte, cel puțin a vrut, acest chip, el nu trebuie să se piardă nici să ni se păstreze în caracterizările rele ale neprietenilor.

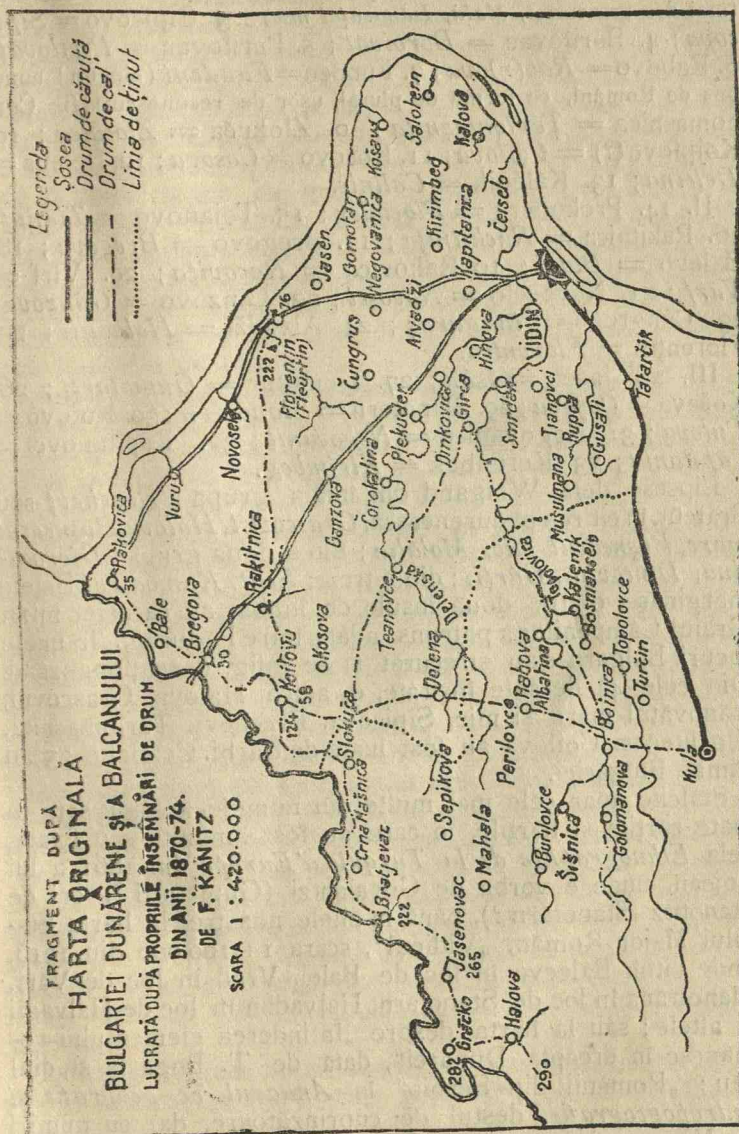
Unul din acești neprieteni zicea, înălțându-l fără să-și

dea seama: „Certum enim est quod si totam historiam stius miseri hominis enarrare vellem, volumina non sufficièrent“. Noi n'am avut volume la îndemână, ci numai aceste câteva pagini, târziu și cu sfială.

Despre satele în care sunt așezați Românii vidineni cea mai deplină și veche știre se găsește într'un memoriu trimis de aceștia la indemnul lui Dragsin Mitropoliei din Blaj. Sunt acolo trecute 52 de sate, din care 7 nu ne priesc, pentru că sunt din alt ținut mai din jos al Dunărei, iar trei: „Mosomani“, „Bucovați“ și „Guzaliea“ chiar dacă atunci vor fi fost în parte românești, azi greu mai pot fi numărate între ele. Români vor mai fi și aici, cum se pot descoperi chiar în sălașuri bulgărești, ca Smârdan și Inova, dar pierduți. Uitat a rămas numai un sat de pe Timoc, Brachevț, unde Românii erau și mai sunt amestecați cu Sărbii. Sunt de altminteri singurii Sărbi aflați între așezările românești vidinene. Tot așa uitat a rămas și unul de pe Câmp, mic și mixt, Plăcuder.

Numele satelor sunt bine însemnate, afară de mici greșeli de ureche sau de condeiu. Greșeli mult mai mari nu lipsesc nici din harta lui Kanitz dela 1870—1874, în care firește că numele au forma lor bulgărească. Dragsin era numai în întâile timpuri, dar se arată îngrijit scormonitor. La Kanitz sunt scăpări de transcriere din carnet. Mult mai prejos însă de aceștia doi și fără niciuna din scuzele lor, stă Weigand. El venea târziu după ei, altminteri pregătit și anume ca să studieze, ca filolog, pe Români. Înțelegem că, într'o zi, cât mărturisește că a trecut în fuga telegarilor dela Bregova până în Vidin, și, pe deasupra, și bolnav, nu putea face mare ispravă. Dar nu înțelegem să dea ca informație sigură, luată, față de laici, sub chezașia semnăturii unui om crezut de știință, spusele fragmentare și necontrolate ale unuia și altuia. Transcrierea s'a făcut apoi după harta bulgărească, așa că numele românești sunt adesea de nerecunoscut. Și nici vorbă că dacă trebuia ca undeva aceste nume să fie până la amănunt cum le știu și le zic locuitorii, era aci. Dăm lista lui Weigand (*Die rumänischen Dialekte der Kleinen Walachei, Serbiens u. Bulgariens*, 1899, pag. 15), împreună cu îndreptările și întregirile noastre.

Așezăm, noi, satele pe grupe, după cum sunt locuite: I. de Pădureni, II. de Câmpeni și III. de Văleni.

I. 1. Jasenovac = *Isănovăț* (mare) ; 2. Mahala = *Mahala* (mai des prescurtat, *Mală, Isănovățul mic*) ; 3. Sipicovo = *Șipicova* ; 4. Borilovac = *Boroivăț* ; 5. Perilovac = *Perilovăț* ; 6. Rabovo = *Rab(r)ova* ; 7. Funden = *Fundeni* (singurul nume pus de Români, cu formă de plural, ușor de recunoscut) ; 8. Černomasnica = *Țârlomașnița* ; 9. Zlokuča = *Zlocutea* ; 10. Kojplovo (?) = *Coilova* ; 11. Kosovo = *Cosova* ; 12. Delena = *Deleina* ; 13. Kalenik = *Calinic*.

II. 14. Prekudere = *Plăcuder* ; 15. Tejanovo = *Tianuț* ; 16. Rakitnica = *Răchitnița* ; 17. Bregovo = *Bregova* ; 18. Balevo = *Balei* ; 19. Rakovica = *Racovița* ; 20. Virf = *Vârf* ; 21. Novoselo = *Novosel* ; 22. Ginzovo = *Gânzova* ; 23. Čungruš = *Ciunguruș* ; 24. Alvadži = *Halvagii* ; 25. Florentin = *Florentin*.

III. 26. Jasen = *Isăn* ; 27. Gomotar = *Gumătărți* ; 28. Košava = *Coșava* ; 29. Slanotern = *Stanotârni* ; 30. Kutovo = *Cutova* ; 31. Negovanica = *Negovanți* ; 32. Kapitanovci = *Căpitanuț* ; 33. Kerunbek = *Kirimbeg*.

Lipsesc dela Weigand din întâia grupă : *Brachevț* sau *Brăteuț*, în citirea pădurenească, *Grascoviil, Halova, Boșneacul mare, Boșneacul mic, Molălia* ; din a doua grupă : *Ciorocălina, Dincovița, Gârții* ; din a treia ; *Șeul, Kumbairul*. Satele mărginașe, dintre două insule de limbă, au caracter mixt. Graiul Câmpenilor a pătruns adânc între Pădureni. În unele locuri Bulgarii s'au strecurat și se înfig, desnaționalizând. Din cele 44 de sate înșirate, 9, adică *Halova, Grascovul, Isănovățul mare și mic, Șipicova, Brachevț, Țârlomașnița, Zlocutea și Coilova* au fost luate de Sârbi. Celelalte 35 au rămas Bulgariei.

Stălcite apar cele mai multe din numele acestor sate în toate cărțile și hărțile, în care au fost amintite sau fixate, dela *Ethnographie de la Turquie d'Europe* din 1861 a lui Lejean, unde e vorba de Govalantzi (*Gumătărți* ?) ori de Stanotitz (*Stanotârni* ?), până în zilele noastre, la harta Statului Major Român, „*Vidinul*“, scara 1 : 100.000 din 1913, unde citim *Balevo* în loc de *Balei*, *Vrad* în loc de *Vârf*, *Slanotrâna* în loc de *Stanotârni*, *Halvadân* în loc de *Halvagii* și altele ; sau la harta despre „*Intinderea elementului românesc în dreapta Dunărei*“, dată de T. Boga la studiul său : „*Românii din Serbia*“ în *Anuarul de geografie și antropogeografie*, destul de cuprinzătoare, dar cu numiri ca *Negovanți, Iasen, iarăș Slanotern, Șef* ; sau la „*România Mare*“, a d-lor General Constantin Teodorescu și Dr. Va-

sile Meruțiu, profesor universitar, scara 1: 650.000 din 1919, cu Coșarevo în loc de Coșava, sau cu erezii ca „Weinkeller“. Pe semne că informația cartografică a autorilor s'a rezemat pe lucrări austriace. Dar „Weinkeller“ putea fi găsit și în harta Statului Major Român cu echivalentul său „Pivnița“, între Cosova și Răchitnița, și în tot cazul e cel puțin umoristic să fie întâlnit cu numele nemțesc într'o hartă românească a unui ținut bulgăresc. E mai greu de găsit pe teren, unde astăzi nu mai corespunde cu nimic. Pivnițele erau așezări de bărne sau și altfel clădite, cu groapă în pământ, unde locuitorii proprietari de vii într'un anumit circuit, se învoiau, până la vânzare sau întrebuintare, să-și păstreze vinurile. Dela un timp ele s'au desființat. Numai balada populară locală le mai cunoaște cu vechiul rost. De-acolo se vede că așezare omenească propriu zisă n'au de ce se fie socotite. Uneori erau lipsite și de paznic.

Dragsin credea, după spusele oamenilor, pentru că el nu pare să fi călcat niciodată în cele mai multe sate pe care le înșiră, că numărul Românilor din cele 52 de așezări ar fi fost la 1868 de vreo 40.000. În ele intrau însă și câteva sălașuri rașovene, care nu încap în cadrul nostru. Weigand scria la 1899 că Români trăitori în județul Vidinului pe pământ bulgăresc, în 30 de sate (uitând că pe pagina cealaltă singur le socotise, e drept, și așa greșit, la 33!), se ridică neapărat la 50.000 de suflete, căci cea mai mare parte din sate sunt mari. Tot el arată că în Novosel sunt mai mulți Sârbi. Sârbi în Novosel însă nu se întâlnesc. Oameni de știință bulgari s'au pasionat pentru descoperirea originii lor, dar se pare că n'au ajuns la ceva care să poată fi de toți primit. Locuitorii vorbesc o bulgară veche și bătrânii ne-au spus că s'au mutat din Tekia sârbească. Nu se vor fi coborât acolo din Banat din niscaiva coloniști te-rezani, cari n'au putuseră să prindă rădăcină și, venind apoi din Serbia, se vor fi așezat peste o vatră de Români? E ciudat că Români îi trec toți între satele locuite de ai noștri și spun numai că sunt „letini“. Iar, când îi întrebi: ce înțeleg ei când zic „letin“? răspund că: „letin“ se lumără nici românește curat, nici bugărește curat! și mai mult nu poți scoate dela ei. Din Novoseleni se trage familia olteană Marincu.

Statistica bulgară aduce aceste cifre, ale recensământului din 31 Decembrie 1905 (общи резултати etc. Sofia 1911):

	PLASA VIDIN-			PLASA CULA		
	1905			1910	1905	1910
	In g-ral	Oraș	Sat	In g-ral		
Bulgari . . .	34816	10055	24761	37365	32338	35781
Ruși . . .	9	8	1	11	1	—
Sârbi . . .	336	251	85	236	249	127
Alți Slavi .	35	34	1	49	4	2
Turci . . .	2301	1945	326	1926	9	—
Tătari . . .	1	1	—	2	—	—
Greci . . .	80	42	35	91	5	—
<i>Români</i> . . .	<i>28404</i>	<i>1248</i>	<i>27156</i>	<i>31382</i>	<i>11759</i>	<i>12629</i>
Evrei . . .	1924	1859	65	1764	13	3
Armeni . . .	62	62	—	49	—	—
Germani . .	114	98	16	—	—	—
Francezi . .	3	3	—	—	2	—
Țigani . . .	1582	680	902	1798	183	252
Alți neslavi	124	101	23	205	3	7
Total	69791	16387	53404	74938	44566	48801

Din cele patru plăși în câte e împărțit județul Vidin, întâia, Vidinul, avea în 1905: 28.404 Români, și în 1910: 31.382; a doua, Cula, în 1905: 11.759 și în 1910: 12.629; a treia, Lom în 1905: 3881, și în 1910: 4505; iar a patra, Belogragic, în 1905: 58, și în 1910: 15 (!). Aceasta înseamnă pentru tot județul: 44.122 în 1905 și 48.531 în 1910. La această din urmă dată, populația de limbă română și cetățenie bulgară a Bulgariei întregi era de 96.502 oameni, adică mai bine de jumătate locuia în județul Vidinului.

Și să nu se piardă din vedere că statistica oficială bulgară, oricât de corectă s'ar fi străduit să rămână față de ceea ce numim noi azi minorități, a scăpat pe atâția la numărătoare. La cifrele ei minime trebuie adaus totdeauna un procent de greșală. Mulți din Românii cari vorbesc și bulgărește — iar aceștia sunt din ce în ce mai numeroși — n'au încăput aici. E soarta și aiurea a statisticilor făcute de populația majoritară pentru fragmentele de altă limbă.

Românii dintre Vidin și Timoc, despre cari singuri am vorbit, lăsând de oparte ca o mică insulă, cu altă istorie și nelipită de ei, pe Românii din Lom, au față de ceilalți indoitul folos că sunt strănși la un loc și fac o neînteruptă masă etnică cu Românii din Craina și Banatul sârbesc.

Datele noiei statistici, dela 31 Decembrie 1920, nu s'au publicat decât în parte. În deosebi și în ce ne privește, gruparea după limba vorbită, a populației, n'o avem. Oarecare încheeri însă tot se pot trage. Așa, populația întregii plăși Vidinul, cu cel mai mare procent de Români, era în

1910 : 74.938 (Români 31.382, întrecând, în populație rurală, pe Bulgari); în 1920 : 79.740. Să nu se uite pierderile pe care grupul român le-a suferit prin trecerea celor nouă sate iugoslaviei. Bulgaria o simte ; populația de limbă bulgară, nu (мѣсечни статистически извѣстия София, 1921, 3—4).

Din Dunăre până înăuntru în pădure și dela Timoc până sub streășina de piatră a Diilor, acești cincizeci și mai bine de mii de oameni muncesc pământul și cresc vitele, așa cum moșii și strămoșii au făcut, acasă ori pe unde descălecau, peste munți ori peste apă. Ogoarele sunt acoperite de porumb ori de grâu, poenile pe sus, de oi, malul cu podgorii, râul, cu lăptoace și năvoade. Singurele meșteșuguri care se văd sunt morile, cu titirezul bătând piatra prin zăvoae, pivele de văelari, vreo țiglarie noroiță, vetrele fumegate de nălbași și războaiele prin argele.

Bunăstarea lor abia dacă se poate asemăna cu a celor mai chiaburi țărani dela noi. Averi ca a lui Mitre Ion Cioarec din Șeu, nu sunt de loc lucru rar. El avea, de pildă, 350 de decăre arătură, 80 de decăre, livadă, 10 decăre grădină, 15 bașca, vie, și 5 curte. Toamna gem drumurile de carele încărcate cu bucate sau cu struguri, pornite la Schelă. Și de atâtea ori am întâlnit prin trenuri către Sofia sau orașe de aer și de ape, săteni în cheba lor, cu femeia alături, lângă o lădiță cu alămuri, în căutare de sănătate și de petrecere pe la băi, la sute de kilometri de casă.

Puțini, mai ales din flăcăii în așteptarea moștenirii, au învățat drumul Americii. Pe-acolo se însoțesc totdeauna cu Românii ardeleni și le aduc la întoarcere cântecele și amintirea firii vesele și aprige, sau colindă apoi satele cu biblia și propovăduirea lor pocăită. Alții se lasă spre Miazăzi și scot cu lunile chimur de pe la Pernic, de lângă Sofia.

O viață tihnită și stăruitoare, aceeaș din vremuri vechi, își vede de rosturi sub înaltele cutrupișuri cu țigla și prin avlia plină cu de toate. Treci pe-alături și n'o ghicești. Dar câte o zi mare vine, și, ca la o deschidere de cer de Bobotează, viața aceasta se desvăluie deodată, îmbrăcată în curcubee, ca o floare a pământului, și ducându-i datinile și amintirea prin veacuri. Omul calcă atunci pe prispa de lumină a zării ca un Mare Vistiernic al trecutului, pe care nicio arhivă nu-l cuprinde și căruia niciun învățat nu i-a descuiat lacătele.

DATINELE

Eram pe pridvorul înalt de lut al Dunărei, între butuci cu mischet, portoghiz și mavrut copt. Dincolo de apă se înșirau acoperișurile roșii din Cetatea. Stăpânul viei, care ne adusese până aici, cu caii lui repezi pe drumuri sfărămicioase de dună, își isprăvisese tocmai lucrul. Cosorul, ud de sângele strugurilor, l-a înfipt în pământ. Ciorchinii grei, tăiați cu frunze și cozi lungi, i-a împletit meșteșugit într'o legătură uriașă, tot în chip de ciorchine, căreia îi zic vâslă. Vâsla, pregătită pentru noi, a prins-o cu un ochiu de călț într'un crac al vișinului din marginea podgoriei. Și, așezat pe o cergă alături, a început să ne vorbească de America.

Altădată ședeam înaintea unei biserici vechi pe malul Timocului. Amurgul se lăsă încet, albăstrind zarea de munte, fierăstruită, a Serbiei. Crucile sărace de pe turle se înălțau acum de aur și de pietre scumpe scăpărătoare, în ultima rază, peste pomii inserați. Preotul, după ce închisese ușile cu zângănit de chei, se îndrepta spre noi. Era un om puternic și chipeș. Tocmai se întorsese de la Dii, după ce făcuse aproape șaptezeci de kilometri pe jos, fără să se cunoască. O barbă rotundă și stufoasă de necrezut, jumătate albă colilie, jumătate abanos, îi încadra fața hotărâtă. Ochii înfricoșau. Glasul tuna. Și, topindu-se treptat în noaptea care ne acoperea, povestea de lupte în Macedonia stâncoasă și de o intrare busna în palatul Vlădichii din Sofia cu două puști la spinare, în anteriu și încins peste mijloc și piept cu cartușe.

Intr'o zi de vară ne oprisem la o căsuță de grăniceri, pe hotarul sârbesc, între păduri. Subofițerul tocmai dăduse în seama soldaților, ca să-l pornească la Dii, pe un munte de om, cu mâinile legate la spate. Acum ieșea cu noi înaintea carelor cu grâu care coborau scârțâind, pe drumuri rele, din Serbia. Fusesse dincolo ca să-și secere cu oameni locul rămas în cealaltă țară. La întoarcere, două femei din Tabacovăț, românce, îl întrebaseră dacă nu e pe la ei un

om fugit de dincoace, care, pentru o moștenire, tăiasc și aruncase în Timoc, pe nepotu-său și băețelul uneia. Le cercetase cum arată și plecaser. În sat întâlnise un ins smolliț, lat în spete, care părea străin. — „De unde ești tu?” — „Din Gârți”. — „Nu ești din Gârți. Pe Gârceni îi cunosc eu”. — „Adică nu sunt din Gârți, dar șed acolo, la muncă”. — „Dar de fost de unde ești? Tu ești Sârb, te cunoști după vorbă! Ia vino 'nco! Întinde mâinile!”. Avea o mână băgată în buzunar. Intinse numai dreapta. Atunci subofițerul, care era un omuleț subțire și iute, îl și lovise peste gură. Omul, luat repede și care cu un pumn l-ar fi putut turti, arată stânga. Dar stânga avea degetul mare jumătate lipsă, cum spusese femeile. Și însoțitorul nostru care, copil și flăcău, ciobănisese pe aici, ne zugrăvea hoțiile și haiduciile graniței și apoi numaidecât Tracia și luptele la baionetă.

Mai târziu treceam pe o zi țarăită de toamnă, prin Vidin, pe ulița de sub Cetate. Drumeții făcuseră potecă pe sus, pe beden. Jos, în locul prăfăraei pe care o știam, piftea acum un noroiu prăpăstios. Școlari, sub supravegherea unui învățător, ciocăneau, în ziua lor de muncă obligatorie, zidul vechiu cu târnăcapele. Îi priveam, alături de un român dintr'un sat de Văleni; om cu școli grele și inspector în nu mai știm ce administrație. Și îl ascultam, într'o limbă care trebuia să împrumute neologisme slave de neînțeles, despre toate luptele de club sofioțe și despre îndârjirea partidelor locale.

Acelaș gând uimit ne venea, și când ne întorceam pe drumeagul îngust dintre vii plin de bătaia de copită și de nechezatul de neastâmpăr al cailor cari abia mai puteau fi ținuți; și când am lăsat fără să mai vedem de întuneric pe preotul ca un haiduc timocean și am pornit cu felinarul tremurător prin noapte; și când subofițerul de graniță ne făcea semn dintr'un vârf cu un steag roșu-alb-verde; și când inspectorul de trudovaci ne-a părăsit într'o gură de bazar: ce ține pe acest popor, dacă chiaburii sau cei ieșiți din el cu rosturi de călăuzi se încălzesc sau știu despre toate, și numai pe el îl uită?

Ce-l ține cu ființa lui pe poporul acesta?

Școlile sunt azi toate de Stat, cu limbă de predare, bulgăra. Grădini de copii n'au, așa că școlarii intră în clasă deadreptul din casa părintească, fără să priceapă boabă din limba cărții și a învățătorului. Acesta trebuie să înceapă

prin a deprinde el dela ei românește, pentruca până într'un an să-i facă s'o rupă bulgărește. Copiii se știu mai deghetați decât Bulgarii și-ți spun că, pe unde sunt împreună, chiar așa, cu un an sau mai mult aproape pierduți, până la urmă le iau înainte. Pe de altă parte, elevi de liceu în ultimii ani din Vidin ne descopăr că tot se cunosc după ceva în pronunțare, care le rămâne, că nu sunt chiar Bulgari. Iată cam cum vorbește un elev de proghimnaziu din Negovaniț. Am dat de el, țărănel de 12, 13 ani, pe un coridor de școală de oraș, bălaiu, cu ochii albaștri deștepți, și cu clonțul ascuțit:

„Sânt acolo la noi câțiva copii mai mari: unu 'a lu' Coliță a lu' Ilie și altu' Pascu a lu' Nicola Omer. Ai de-acum s'a' scriat la Ciunguruș ca să invecțe, și ai de an se tot duc tot acolo la școală. Care a isprăvit cetvărto delenia, și pe aici îi primește; dacă sânt de doi ai îi primește în părviclas la proghimnaziu. Vreau să iau de aici svidetelstvo — aici se zice knișcă — cu care trecui din cetvărto în părviclas. Stiu să scriu și românește că mă învăță un om de acolo din sat, Ion a lu' Dinu. Era Bugar, da' s'a dus pin România și aduse cărți. Spune povești, ce n'ai de gând. Și mie, pe-acolo pin sat imi tae gura în scher!“

Biserica s'a păstrat în mare parte românească. Preotul face aproape toată slujba în limba oamenilor, după cărți chirilice sau noi de Țară. Aceasta nu-l împiedică s'oinvrasteze cu slavianschi. Toate inceputurile de părți, ale utreniei și vecerniei, sau ale liturghiei, se cântă pretutindeni străine. Numai logofeții de strană de o parte și pitropii de alta, câte 12 țărani îmbrăcați în alb, dau răspunsurile puternice totdeauna în graiul străbun. În timpul acesta, „ascultătorul“ calcă ferit, cu luleaua de mucărit sau cu țeava de stins, pe sub sfeșnice. Câte un credincios, care are prea scump vreun loc de iarbă al bisericii, luat la arturiseală, se uită puțin pe sub sprâncene către ceata pitropilor. Deastânga femeile stau cu capul aplecat în maramă, ca ascunse în glugi adânci de mare pocăință. Numai zăvelcile lor scurte și increțite, cu vârgi și alesături în culori tari, cântă peste lespezi și pe subt bolți un cântec întetitor de viață. În Kumbair, pentrucă el nu e decât o mahala a Vidinului, supusă aceluiaș regim, slujba se face întreagă în bulgara veche. Logofătul de strană ne spune că trebuie să fie așa, de vremece s'ar putea să vie și Bulgari din oraș, cari n'ar înțelege.—Că în bulgara lor moartă de carte, înțeleg mai mult! Bulgari nu

prea vin, dar slujba se săvârșește așa, iar oamenii ascultă fără să priceapă. O parte din Români trăesc astfel și astăzi tot ca în veacurile de demult ale slavoniei. Abia dacă la o singură strană un logofăt mai citește românește, ca o amintire.

Eram într'un Noemvrie, la o zi a Morților, în Vidin. Știam că în Kumbair e un mare sărindar. Și am plecat pe subt Poarta Gunoiului, am cotit pe poteci prin fața spitalului și am ținut șoseaua dreaptă linie până la biserica făcută de oameni din „cerșit“ prin țara românească. Curtea era plină de șapte, opt rânduri de mese lungi acoperite cu colaci-capuri, cu găini pe orez, cu rațe fripte în tângiri de aramă cu varză, struguri pamiț, străchini cu caș, clondire de vin, sticle de țuică, maldăre de nuci, de gutui, de mere, cocoșei de zahăr sau discuri de acadea suflute cu roșu, mărâmi legate cu o tufănică portocalie și o lumânare aprinsă pe o nuia pusă pe două crăcane înfipte în colaci, cinii cu grâu fiert cu miez de nuci curățate și felii de gutui la mijloc și o margine de boabe negre de struguri. O revărsare de belșug păgân și îmbătător în fața morții. Parcă după el, în ciuda mângâerii cărților sfinte pe care stătea crucea alături de căldărușa cu aghiazmă, nu puteau veni decât umflarea pântecelor, danțul și orgia. Femei, un sat întreg, datorită măcelului a trei răsboae, ședeau cu bărbați și copii în dreptul părții lor de pomană sau grămezii de haine de împărțit. Cerșetorii, turcoalice cu cărnurile căzute, ovrei gușați, țigani găuriți de vărsat, pitici cocoșați și cu uime puroioase, rupti și murdari, cu tinichele, oale, saci și cărpe, abia așteptau pe departe, clefători de lăcomie, să se sfârșească slujba și apoi ospățul praznicului, ca să dea năvală la rămășițe, cu dreptul Răsăritului, urlând, ocărându-se și răsturnând oamenii. Flăcările lumânărilor pâlpăiau, femeile plâneau, potrivit-le feștila sau îndreptând cărpa pe capul vreunei fetițe, iar popii și logofeții de strană cântau: poate cântecele morții și ale locului de verdeață al Raiului. „Gospodi pomilui, gospodi pomilui: Crăciun, Anghel, Florea! Gospodi pomilui: Veta, Maria, Elena! Gospodi pomilui: Andrei, Niculae, Ion! Gospodi pomilui“ .., sute și sute de chipuri pământene strânse în câmpul de mozaic, ieratic, dar mort, al slavei vechi; „Paraschiv, Constantin, Dumitru! Gospodi pomilui, Gospodi pomilui“ ..

Administrația, deși, în marginile ei sătești-comunale, în mâinile Românilor, are, și în legăturile cu locuitorii, cele

mai multe titluri și noțiuni legale cu numele bulgărești. Limba proprie nu e înmlădiată și ținută proaspătă de reprezentanții culturali ai ei, fie cât de umili. O tâlmăcire în termeni corespunzători nu se găsește nimeni să facă. Armata lucrează la fel, bălțând și înstrăinând; la fel, amestecul tot mai aprig în viața politică a țării. Un chinez sau un pomojnic în obștină simt nevoia să se traducă, stângaci, la fiecă cuvânt. Ei vorbesc de predsedatel, de nărejdenie, jivesc nu trăesc, gostesc nu cinstesc. O drăgălășie de față de patru anișori, bucălată și bălae, ne dădea pe ulițele Bregovei, celei cu deosebire românești, într'un April înflorit, ouă roșii de Paști, încondeiate dela un capăt la altul în scris bulgăresc: да живее комуна, și se căsnea să ne spună și cu buzișoarele ei numai răs aceleași cuvinte fără înțeles („trăiască Comuna!“).

Și când toate așezămintele îl înconjoară de pretutindeni cu un cerc tot mai strâmt de desnaționalizare, aceeaș întrebare mirată se naște: Ce ține pe acest crâmpieiu de popor? Care e cetatea așa de tare, unde se adăpostește și încă se mai apără? Încă!

Poporul își are legile lui nescrise, care scapă celorlalte. El intră numai anevoe și nedeplin în tiparele Statului. Civilizației seculare curtene și orășenești, îi împotrivește civilizația proprie, elementară și cu necercetate și necuprinse izvoare. În locul religiei cu mărturisiri ale credinței și canoane, el își are sfinții puterilor firii, eresurile și sărbătorile soarelui; în locul științei și al cărții, înțelepciunea încercată de mii și milioane, cântecele, descântecel și basmul; în locul vieții de Stat, legăturile rudeniei și ingrămădirilor tainice, arta și petrecerile, portul și locuința, limba și obiceiurile. De toate celelalte se poate lipsi sau pe toate le îndură; fără ale lui nu poate trăi. Ele-i alcătuiesc însăși ființa cea netrecătoare, simțul obștei, vatra de putere și îndreptarea nesmintită, în câmpii, fără alte stele, ai existenței colective. Un hotar poate să treacă pela mijlocul lui. Hărțile-l înseamnă și știința politică se oprește neputincioasă la acel hotar; poporul însuși abia dacă-l simte. Te întorci după o sută, după două sute de ani și îl găsești la fel. Afară de mici potriveli de față și de drumurile către alte târguri, el s'a păstrat același; în adâncurile subterane intrerupere n'a fost. Apa, din care răsare sus, aici o fântână și mai departe alta, fântâni acum potmolite, acum țâșnitoare, luate

pe scocuri sau în găleți și duse oriunde, acolo e mereu una. Sufletul popular stăruie încă nedespărțit.

Iată o sfințire de puț în Coșava într'o zi de Duminică asupra Cristovului!

În piața cea mare a satului dela intrarea dinspre Stanotârni și Kirimbeg, o răspântie mai mult pătrată de cinci, șase drumuri, și înrămată de case, e, pe la chindie, oarecare fierbere. De pe uliți ies oameni cu mese în cap și cu scaune pe brațe. Fete duc, două din părți și călcând repede-repede, târne grele, cu acoperământ de pânză. Copiii mișună. Satul parcă se mută. Treceam înainte în căruță, nedumeriți. Dar gazda ne întâmpină în poartă cu toți ai casei, porniți aidoma încrosnați. Abia suntem lăsați să ne desmeticim. Trebuie să mergem și noi. E sărbătoarea fântânii care ține trei zile, toate satele dimprejur vin, cu vremea a vrut Dumnezeu, anul a fost bogat și are să fie veselie.

Când ne întorcem, piața e alta. Oameni de oameni o umplu și se revarsă pe toate cele cinci sau șase deschizături ale ei. Pe margini se înșiră fără sfârșit mese rotunde cu picioare scunde, alături de alte mese lungi, încărcate de cărnuri fripte, de hălci mari de nisetru cu boabe prăjit, de lespezi de caș, de azime cât roata, de pometuri, de miere, de must, pe tipsii de aramă, farfurii mici turcești de argint, blide de pământ, castroane bătrânești, sau în căni înflorit smălțuite, cazane cu urechi, ciubere cu ciobârneacul căzut lângă ele, și peste cergi și scoarțe, mărâmi și ștergare. E un popas uriaș în Apus al unui întreg norod plecat cu caravane de daruri la nunți împărătești de poveste.

Într'o parte, sub înalții mălini, vârteleşca sau datătoarea își pornește învârtecușul. Plini îi sunt cășorii de brad roși de cari, încălecați drugii de fier, cățărata și streășina acoperișului. Domnițe și japănese mândre în iile cu râuri și cămășile ca laptele până în călcăe, cu vâluri de borangic și papuci cu tocure de lemn de palisandru intră prin mijloc lin și se despart în două aripi. Flăcăi încăciulați, sute și sute și ei, le așteaptă. Cinci, șase, șapte roate de horă, una înăuntrul alteia, se incing pe departe și se strâng laolaltă. În zece colțuri odată încep lăutarii, în pâlcuri și câte doi și de câte trei. Pe delături, femeile, bărbații de bătrâni cu cojocțele pe umăr, dau semnul ospățului. Petrecătorii sunt câteva mii. Casele stau oropsite sub chee prin curți.

Un praf auriu se ridică de bătaia pașilor. Horele se în-

vărtesc, cea de afară dela stânga la dreapta, cea deadouă împotrivă, cea deatreia și ea altminteri decât vecinele dela spate și din față. E boareasca potolită, băluța repede, trântezoaica, ropota, șirul, țandăra, butăreasa, răcinița, ploiașul. E laleaua, tudorca, ristemul, Moș Mandale, călușul, mândrele, caimaua, putineul, palaonul, Moș Mandale, călușul, mândrele, crăițele. Știm noi câte mai sunt? Mințile se pierd în mișcarea aceasta neconținută și neasemenea de unde. Ruperi perechi, împletiri după grumaz și după mijloc, bătute, fugi și iară undoeri, în care abea se clatină cu taină crețurile zăvelcelor, pe când trupurile tinere stau parcă cioplite. Câteodată turme întregi de berbeci și de oi mari albe, cu lâna țurțuri și fuioare, sparg șirurile și năvălesc vârte speriate una în alta. S'au întors singure pe unie dela Dunăre și tae pe drumul cunoscut. Iar peste toată această vânzoleală furcile puțului de goruni negri se înalță ca o capiște păgână. Cumpăna lungă nespus e un cioc de pasăre care seara trebuie să ciugulească stele de pe lângă roțile celor două Care. În vârf are o cracă năprasnică, sus în cer, ca un moț verde mistic. Umbra îi cuprinde încet rezemătoarele și urcă pe ea. Soarele se strânge ca un înveliș poleit, până nu mai întârzie decât pe creștet. Și țipând și gemând cumpăna trasă de lanț se apleacă, își ridică la celălalt capăt fioroase peste mulțime buturugile piciorului și se saltă iară, prăbușindu-le ca un maiu. Neștiutori de primejdie și de toanele zeității, jucătorii se strâng și se deșiră, se leagăna și se priponesc pe sub ea, închinându-i-se.

Felinare de sticlă și de hârtie colorată se aprind în toate părțile. Piața e închisă într'o ramă de lumini. Și în această ramă de lumini, aprinzându-se așijderea, și limpezindu-se cu cât se apropie, sau mohorându-se și ștergându-se cu cât se depărtează, horele foesc, lăutarii cântă, dătătoarea se învârtește, cumpăna fântânii se lasă și se sue. Dela masă la masă umblă cântăreții. Sunt de-ai locului, Văleni, sunt de prin Gânzova sau de pe la Bregova, Câmpeni, și sunt Pădureni, mai răgușiți și mai aspri. Vin câte unul sau câte doi, scot căciula, trag viersul pe oarca mare sau pe oarca mică, apoi slăbesc de sub bărbie dipla și zic. Zic frânturèle sau se pierd în cântece bătrânești.

Moș Pătru Dinu din Coșava, gras, mic, chel, cu mustața albă groasă și cu ochii răzători s'a oprit la o masă de bătrâni cari molfăe fără dinți, și le cântă;

Cine are ibovnică
 I se pare noaptea mică,
 Cine ibovnică n'are
 I se pare noaptea mare
 Și plapoma drob de sare.

Marin din Negovanii, frunte de lăutar și cap de școală,
 slab, înalt, smead, cu ochii buni și visători, disprețuește
 frânturilele și se adâncește într'un cântec bătrân :

De trei zile 'n târg
 A fată de Franc
 Mică Rusculiță,
 Albă la pielită,
 Frumoasă fețiță,
 Striga, bărăta,
 Cine s'o afla
 Pe ea să mi-o ia?
 Nime nu s'afla,
 Nu s'adăvăra !...

Un băiat subțirel cântă, mișcat el singur de cântec :

La spinarea cășii mele
 A' răsărit trei lalele,
 Trei lalele, trei smicele,
 Aide-Anico la ceșmele,
 La ceșmelele din dos
 Să ți-arăt un pol frumos.
 Polul meu e aurit,
 Să-l pui, Anico, la gât,
 Să-i fie cui te-a făcut
 Că frumos te-a polemit...

Un moș prăpădit de tot, cu arcușul mai mult de sfoară
 și cu dipla spartă și cârpită, venit tocmai din sus de pe
 Timoc, se dă lângă noi și zice în tact focos :

Dela Trachia la vale
 Bate vântul pale pale,
 Vin trii ofițeri călare
 Cu trii sute de cătane.
 Ofițerii vin cântând,

Da' cătanele plângând.
 Dar m'iasă un voinic strin :
 — „Un'ce duci cu voisca roată ?
 — „Eu mă duc la Țaligrad
 Unde Sârbii mi se bat,

De trii ai și jumătate,
N'are cin' le ține parte,
Numa Rusia că poate,
Rusia țară bătrână.
Fire-al dracului Bulgăraș,
Da'n Sârbia ce cătași,

Că nimic nu căpătași,
Decât țara mi-o stricași ?
Sârbia țară frumoasă
Cine intră nu mai iasă
Că sânt Sârbele frumoase
Și cu cărcimile dease“.

Și vin și alții, stau puțin și se duc mai încolo, la alte mese, cu alte cântece. În câteva ceasuri volume de poezie a poporului au fost zise aici. Venea, sta și se ducea cântecul, ca într'un tron cu scumpe legături de aur, răsărind în mijlocul primejdiilor de uitare, singur, mândru și adorat, arcă și chivot cu cele sfinte, plimbate pe drumurile fără întoarcere.

Acum sunt crâmpee din Miu Haiducul, cu amintirea șesului muntean ;

In oraș în București
L'ale case mari domnești,
Mult sunt nalte 'mpărătești
De se văd din Stoenesti,
Alături din Fildişești,
In curte la Ștefan-Vodă
Mi s'a strâns boeri la vorbă...

Sau se arată Moldova, cu ciudate răsunete:

Din oraș în Iaș
Jos în Făgăraș
La masă de piatră
De neamț așezată
Cu margini de os
Cum îi stă frumos,
La ea cine-mi șede ?
Domnu' Ștefăniță...

Sau se deschide Ardealul, într'un cântec rar, cu multe variante:

In temnița crăiască
Și 'ntr'a nămeșească
Doi zace mi-ți zace
De sunt nouă ai
Mi-a plecat pe zece:
Bucur Unguru,
Miu Caiducu.
Cine-i arănește

Și cine-i glivește ?
Cea fată de sasă
Cu costița groasă
Cu tâmpluța trasă,
Cu geana sumeasă,
Chip de jupâneasă,
Din toate aleasă.
Cu ce-i arănește ?...

Sau se apropie Serbia cu Români ei, în cântecul celor doi frați dela Alexinaț:

Coboară, doboară,
Pe-a curare 'n vale
Un car încărcat
Cu scânduri de brad,
Cu obezi de fag.
Da'n el cine-mi șede?
Au doi frați legați,
Legăți, feregați,
Buni de spânzurați.

Cu sângere negre,
Duce de mi-i pierde,
Cu sângere verzi,
Duce nu-i mai vezi,
Frânghii inodate
Pe capete date,
Ii duce la moarte
Pe bună dreptate...

Din câți sunt aici la această și la alte „veselii“, sboruri de Ispas la Novoselenii bogăți, târguri de Sântă Mărie, praznice și nunți, unul nu știe geografia locurilor și istoria isprăvilor întregului neam din care ei sunt numai o fărâmă scoasă la un țărm străin. Puținii cărturari sau surtucari pe cari-i dau, chiar când învață pe la Craiova sau București, nu fac nimic pentru ținerea acestei fărâme etnografice, unde-și are rădăcina și sufletul lor. Cei mai mulți se depărtează de colțul prea ferit al Vidinului. Auzim de înalți dregători români prin Sofia, pe la Varna sau pe aiurea.

Cântecul însă știe și aduce aminte. El străbate pământurile, răscolește trecutul, învie pe vechii viteji, descopere întâmplările de iubire și de moarte, e de față la orice prilej, înmoae gândul și învăpăiază ochii, rămâne cu femeia la vatră, se strecoară cu flacăul seara pe subt ferestrele dragi, urcă dosurile pe urmele stânelor. Școala lui e mereu deschisă și nimeni nu-i scapă. El stă aici la o vamă unde s'au adunat și cântecul sârbesc și cel bulgăresc. Pe atâtea le prinzi cum tocmai trec, sub straiul de împrumut al altei limbi și a noui amănunte. Pe atâtea lăutarul îți spune că le știe și în sârbește sau bulgărește. Cântăreții au roit incoace și apoi iară în toate unghiurile. Diul e miezul unei întregi desvoltări, oprite astăzi, din care ecourile se aud încă. Poate nu e cântec bătrânesc să-i lipsească și poate sunt destule pierdute la obârșie și păstrate în el.

Unele se nasc și rămân pe loc; celelalte sunt plămădite din nou și oltenizate. Cântecul lui Stângă, român pădurean sârb din Isicova, care a plecat în haiducie dincoace de Timoc. („Nu plecă de sărăcie, ci plecă de dușmănie. De făcea, de nu făcea, pe dreptate le trăgea“. Pe dreptate = În fața judecății), se știe când și cine l-a făcut. E Moș Stan

Raboveanul, gazda și lăutarul lui, vestit cântăreț mort de mult și care a lăsat în urmă școală. Într'un episod apare și el, după obiceiul artiștilor populari, păstrați prin vitralii sau grupuri de piatră gotice medievale. Cântecul lui Stângă trăește în trei variante, câte una de fiecare ramură de limbă. Felul cum acestea și-au potrivit-o pentru sine, localizând-o în propriul ținut prin satele amintite în ea, prin întâmplările de acolo necunoscute alături și prin partea mai largă lăsată umorului sau tragicului, după firea, alta, a oamenilor, arată cu o pildă nouă și subțilă ochi căror schimbări au fost supuse la intrare și cântecele aduse de aiurea.

Toma Alimoș, eroul moldovean, când a ajuns aici s'a făcut Toma Al Imos, Toma cel slinos, argat din țară „din” jos, care, la popas, la cinci ulmi dintr'o tulpină, ia disații de pe Vânătu, scoate o lubeniță, o tae cu cechia și o mănâncă de mezea.—Boerul din Țara-de-Jos e un flăcău pornit de dimineată din Halova și apucat de soare pe drum.

Alte cântece, mai ales cele de lume, mult mai puțin îndrăgite de Oltenii de-aici, ascuțiți, iuți și puși pe faptă, păstrează, poate tocmai ca o dovadă că sunt în mai mică măsură însușite, amintiri curate ale izvorului. „Luniță, luniță”, cu atâtea variante în toată țara, sună la Dunăre iar în Kumbair :

Luniță, luniță,
Glas de porumbiță,
Fă-mi-ți luminiță
Sara pe uliță ;
Eu am inserat
Departe de sat
Cu doi călușei
Vânăț-porumbei,
Eu nu i-am furat
Și i-am cumpărat
Din sat
Din Bănat.
Ei că mă 'ntreba
De dovezi pe cine am
Când i-am cumpărat ;
Dovezile mele :
Ușa grajdului,
Grajdul cailor.

— (Graiul nostru, vol. I, pag. 7-8)

— Luniță, luniță,
Fă-mi-ți luminiță,
Sara pe uliță !
Că am inserat
Departe de sat,
Cu doi călușei,
Vineți porumbei.
Nu sunt de furat,
Ci i-am cumpărat
Din sat din Bârlad
Dela popa Vlad !
Bani am lumărat,
Bănișori de-ai mei
Tot cin'zeci de lei,
Pe chei de fântână
La raza de lună
C'o fată de mână !
— Luniță, luniță,
Fă-mi-ți luminiță !
Eu am inserat
La umbră de nuc
Pe brațe de turc.

Gheorghita a lui Anghel
al Cergioaei

Aici Bănatul a rămas Bârlad, iar istoria unei furături de cal se adâncește ca parte dintr'o istorie mai cuprinzătoare, de iubire. Cântecul e un dialog și cuvintelor flăcăului le urmează suspinul fetei, într'un cadru de păgânătate veche și desnădejde.

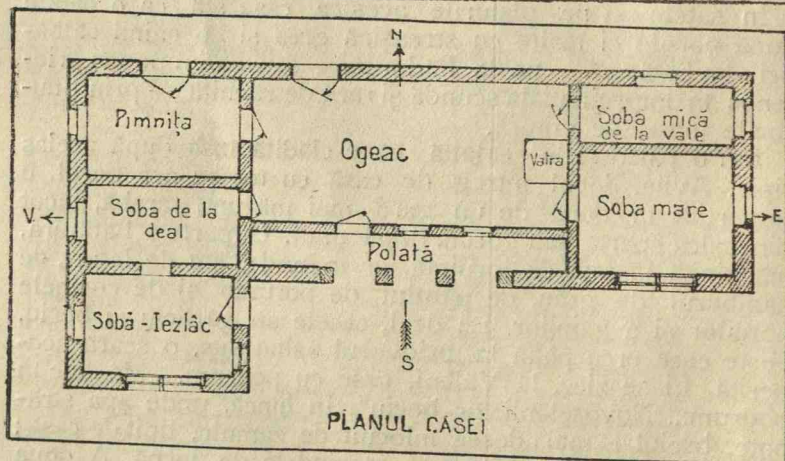
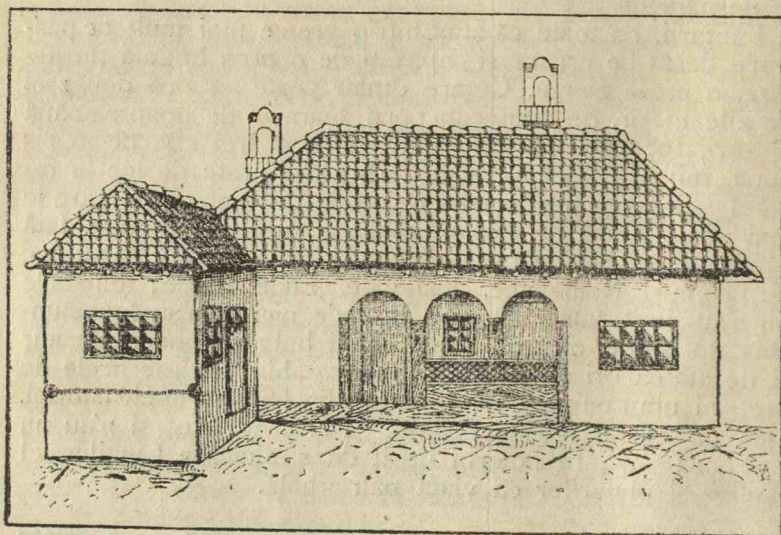
Lăutarii, cu toate că sunt într'o vreme mai mult de păstrare decât de creare și apăsați de o prea bogată moștenire, o cresc mereu. Cutare diplar poate să zică douăzeci de zile în șir, de dimineața până seara și de noaptea până în zori, tot alte cântece. Câte două și trei zile ne-au zis nouă, mii și mii de versuri, fără să se arate de loc la capătul științei și memoriei lor. Zecile de cântece pe care le mai știau, afară de nesfârșitele frânturèle, minunau. Iată cântăreții sutelor de mii de versuri, ai vechimii! Ei nu duc pe drumuri Ramayane, Kalevale, Edde, Iliade; baladele nu s'au lipit într'o singură lespede nici nu s'au înmănunchiat în salbe ciclice; sunt numai bulgări, uneori de aur și de atâtea ori de pământ în care abia sticlesc firele de preț, ai unui munte rămas cu temelia lui sub apele istoriei. Dar cu ei se înțeleg ceilalți. Și ei n'au avut și n'au un rost mai mic, în hotarul lipsit de strălucirea Curților, al satelor și plaiurilor cu viață patriarhală.

În satele și pe plaiurile acestea casa stă ca o cetate după porțile ei înalte cu streșină grea și cu câinii sălbatici din bățatură — pe la Pădureni — sau ca un popas prietenos în împrejmuiala scundă și rară de răchită — prin ținuturile joase, de viitură.

Intr'o parte și în cealaltă ea e clădită însă după același tipic. Avlia, locul întreg de casă cu tot ce are pe el, e împărțită în două de un gard mai mărunț, tarabă, făcut din salcă spartă sau gorun, după ținut. O parte e bățatura, mărginită în față de locuință, iar în fund și pe de lături, de hambarul de grâu, de pătulul de porumb și de cocinele porcilor și a găinilor. La deal, casele au gârliciu și beciu, peste care urcă până la pridvorul săltat sus, o scară acoperită. Li se zice, la Văleni, case cu podrum. „Mă duc în podrum... Novoselenii zic beciu“. În luncă, unde apa străbate, beciul e mai adesea înlocuit de zâmnice, lipit de casă; în el se păstrează varza și merindele de iarnă. A doua parte e oborul, cu locul de dovleți, grajdul și coșerea vitelor.

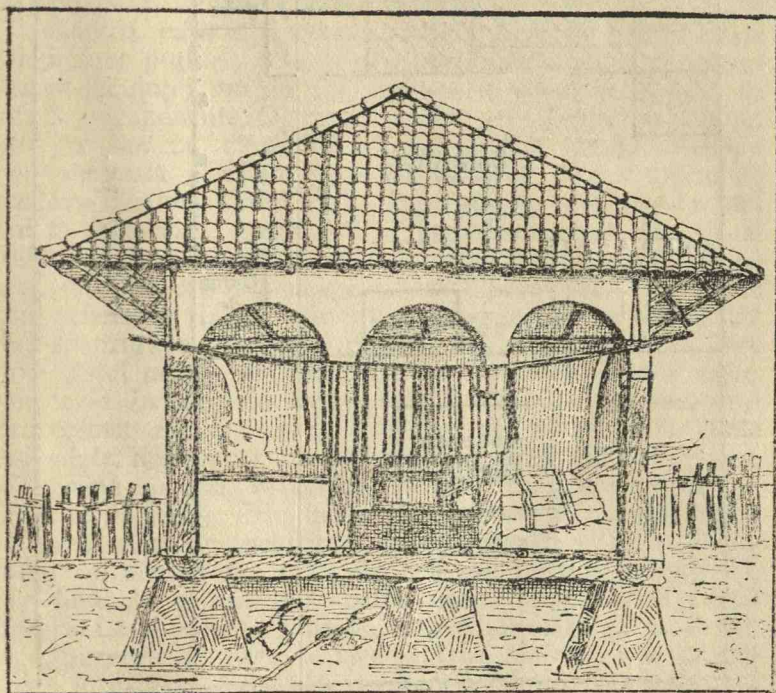
Din curte, cum intri, dai de polată, un pridvor pe stâlpi de lemn, dereci. Între ei se încovoae deasupra arcuri albe de zid, ochiuri. Locul, când e mai larg, adăpostește un pat

de vară și un răsboiu. Aici răspunde ușa și răspunde fe-
restrele celei mai mari încăperi a casei de unde pătrunzi
în celelalte. E ogeacul cu vatra, cu șase, șapte uși în pe-

reții lui. Ușa dela dreapta din față se deschide în odaia
cu răsboalele și cu copiii. E soba mare, spre răsărit, dela
vale sau din coșavă, numită așa după vântul de Miază-

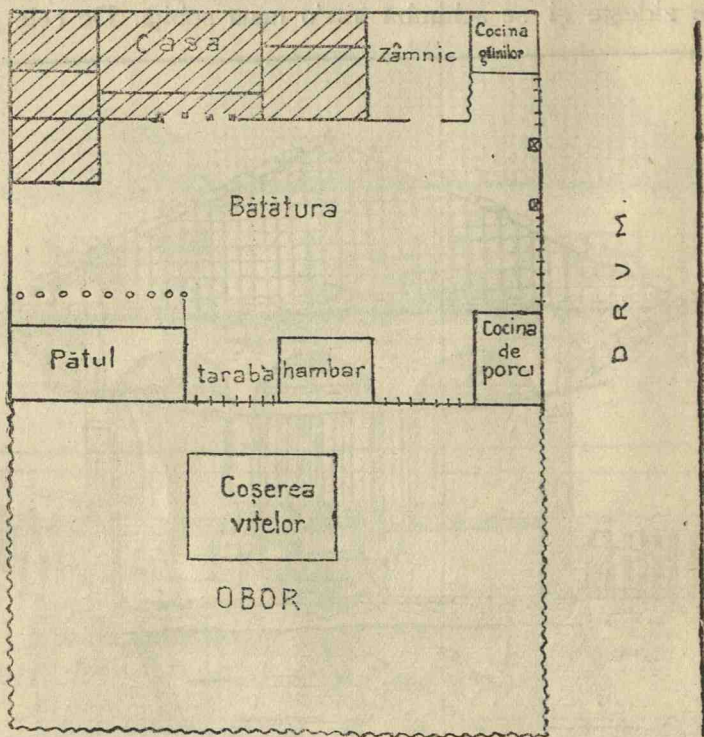
noapte, dela șes. A doua ușă, tot din dreapta, se deschide în soba mică. Uneori lângă ogeacul ăl mare, se găsește și alt ogeac, ogeacul ăl mic, murtfacul de gătit. Odăile din stânga stau la scăpătat. Din cea dintâi, care e soba dela deal sau din gorneag, după vântul de munte, dela Miazăzi, și unde sunt lacrele cu haine și găтели și adăpostul de oaspeți, se poate trece, la unele case, într'un fel de foișor deschis, înaintat în curte. Acest foișor, iezlăc, alteori se zidește și se schimbă într'o nouă sobiță. De cele mai

multe ori însă, iezlăcul e chiar în față, în dreptul polatei, și prin el se intră în casă. Ușa dindărăt în stânga, e a pimniței, cămară și magazie în acelaș timp. Aci se țin hambarul de făină, putine, vase și „tot ce e dănănai“. În fundul ogeacului mai e de obicei o ușă, care dă în dosul casei.

Casa e făcută din tughă, cum se zice la cărămidă, sau din chirpici, și așezată pe temel. Sus are cutrupișul, adică

tot podul cu lemnăria și țiglăria lui. Cărămida, sub care se înțeleg solzii jumătate olan sau jghiab de pe cele patru coame ale cutrupișului, e prionită pe o tarabă de bașchii puse pe mârtați, iar țigla, pe cebuce sau șisuri. Intre căpriori sunt popii, peste căpriori și popi, cele patru sape sau colțurile casei. Grinzile stau pe polătariu, când locuința sau pătutul e cu polată. Grinda dintr'un capăt până

PLANUL UNEI GOSPODĂRII

dincolo al casei, mai groasă și de care se leagă toate celelalte, are și aici nume bel. Chirișii se aduc dela Dii, iar celălalt lemn al dulgheriei se cioplește și se fățuește pe loc. Coșurile au și ele un frumos cort de zidărie cu ciubuce și păsări deasupra: cutrupișul coșului, „pentru ape, pentru bearze. La tata n'avea cutrupiș, avea patru bețe puse grătar. Se așezau pe ele rânduțelele și se scăpau în

mămăligă". Casa are dușămea, iar podul, podeală sau podină. Ferestrele sunt cu dreve, adică zăbrele, iar ușa, cu cușacuri, sau tocul ei de lemn. Între împletitura hambarelor se pune orozan, un amestec de nisip și var, ca să nu-l poată roade șobolanii; iar între tugle: maltăr—tencuială, amestec de nisip și var. Întăiu se face cutia casei, care în douăzeci de zile se cutrupește, se zidește jos cu turgă și se lipește. „Casa de gard se face mai amănat; trebuie să aștepți până se usucă întâiu lipeala“.

Înăuntru, casa e aproape pustie. Lucrurile pentru tihna vieții sunt puține; cele pentru înfrumusețarea ei și schimbarea locuinței într'un cuib de bucurie peste necazurile de afară, necunoscute. Ogeacul e o încăpere largă, cu pământ pe jos sau cu cărămidă, afumat și fără lumină. Vatră e monumentală. Un lanț gros sau un drug de fier atarnă de undeva din horn. Când intri sub corlată și cauți după rostul lui în întunericul strălucitor de smoală, nu vezi decât soarele, sus, prin deschizăturile de cort ale cutrupișului de pe coș, tăiat de o sulită neagră trecută prin pereți. E fterarul sau scherarul de lemn, care ține ftearele sau schearele. De ele spânzură căldarea pe flacăra, sau mai des ciocul, care ține țăstul peste jărăgaiu. La o parte stau, pentru tigae, pirostiile. În peretele vetrei sunt firide mici, cobilete, pentru chibrit sau o lumină. Un cuer de lemn are în cuele lui oalele, lingurarul, sărarul, caucul de aramă, trocul, troaca. Rezemată în colț e cobilița. Alături țin apa tingirea sau găleata de lemn. Prin urloiu vatra poate fi în legătură cu o furnă, sobă de încălzit în odaia de culcare. Soba de încălzit își are adesea țavă, ducă sau burlane proprii. Pe foc fumegă coceni sau mălin, gorun și gociovină, după locuri. La o parte e postava, copae din care se dă la boi, și căpisterele, în care se face mălaiu. Mămăliga se pregătește în căldare. Păsatul se fierbe cu făină de porumb, apoi se amestecă în căpistere cu mestecăul până se face tare, când se ia la mâini și se frământă bine, se pune pe cărpătoriu, se turtește, se aruncă în țăst unde se coace, se tae și se mănâncă, „cu făsui, cu varză, cu ce legume vrei, cu ce poți găti, cu ce te-ajunge mâna, că plugarul mănâncă și ceapă și ardeiu părporit“. Oamenii iau o țară de mănăcare dimineața, „ca așternut la mănăcarea prânzului“, mănâncă la câmp de prânz pe la zece dimineața, de namiazi, între douăsprezece și două, și seara acasă la cină.

Odaia e pe jumătate sau chiar pe trei sferturi, prinsă

de pat, un pat mănăstiresc dealungul unuia sau al doi pereți, lat așa ca să se poată dormi cu capul către geam și cu picioarele către mijlocul încăperii, înfipt în pământ și din blăni rândelite, bătute în cue. Noaptea primește pe toți ai casei, șir, nedesbrăcați, pe o cergă; de-o grindă din tavan atarnă liuica cu pruncul de sân. Ziua nu e acoperit cu nimic, scândură goală, pe care e urcat scaunul pentru oaspeți sau se joacă copiii. Uite o fată bălae, de șase, șapte anișori, cu cozile aduse, legate cu o cârpă pembè deasupra frunții. În brațe leagănă o păpușe de lemn, îmbrăcat în tot felul de pestrițături. Soră-sa mai mică i-a zăpăcit cutia de «podoabe», și de aici un început de ceartă. Mama gătește la furnă, se mai înalță după o strachină până la polița care dă ocol pe sus odăei și vorbește fără să se întoarcă la ele: — „Sedeți mereu că luați în chiele!“ Fata nu ține seamă și-o întreabă liniștită: — «N'ai văzut târna mea de schier, să-mi pun podoabele?» — „Nu!“ Fata șterge la nas păpușa cu dunga palmei și mormăe aplecată peste ea jelindu-i-se: — „Pe cine întreb, n'a văzut-o!“

Răsboiul stă și el pe pat. Acum are un șorț ruginos, vârgat și cu alesături, acum o pânză topită, subțire ca o părere. Femeia cântă încet și, ca o măsură, bate cu spata de trestie sau de tătar și schimbă iepele. Se mai ridică la lemnul cu brâgle, strânge cribda, se apleacă pe lavița ei, ciocănește în talpete și se uită îndărătul răsboiului, la spetează sau la corune, scoate cuiul la întorcător și înfășoară. Toate, fără să arate că ne-a văzut. Poate numai mișcarea aceasta fără rost vădit, a înălțării mâinii, în timp ce lucrează înainte, până la o culmie din stânga unde trage a punere în rânduială, de niște țoale, dă de gol oarecare neastâmpăr.

Când vorbim, frumoasa Penelopă cu un trandafir galben la o tâmplă și două garoafe roșii la cealaltă pe cărpa neagră cu trei, patru fluturi de fir, își întoarce spre noi fața fragedă și zâmbetul apropiator. Starochia e afară și s'ar pricepe să povestească mai binetaina răsboiului, dar, dacă stăruim, poate încerca și ea.

Tocmai a prins pânza în răsboiu, adică a gurit sau a pânzit. Când isprăvește, slobozește, vorbă luată după slobozitor, un lemn pe care se leagă firele scoase de pe scul. La șirul mult de pânză urzită de-aici, de jos, ele zic urzitură, iar Pădurencele, oajdă.

La început cumpără un top de bumbac dela Dii, îl ia

și-l scutură. Leagă câte două scule, la un loc. Fierbe păsat mai rar și-l pune în albie. Ia bumbacul câte două scule cât e el legat, cu altceva, și-l tăvălește prin zeama de mămaligă. Pe fiecare bucată o așează la capul albiei. Asta se chiamă scrobitul bumbacului. Dupăce-l lasă vreo trei ceasuri ca să se umfle, îl ia și-l stoarcă. Sculele le întinde pe o culmie, și bagă tot o altă culmie prin ele. Leagă o piatră, sau de amândouă capetele culmiei sau la mijloc, ca să se întindă bumbacul. Pe urmă el se usucă și-l iau femeile, de-l bat și-l scutură de făină că altfel se lipesc firele. Il împreună câte cinci scule la un loc și-l deapănă câte un scul, câte un scul cu ceacârcul pe țevi. După depănat, vine lergătoarea, un cadru de lemn cu vergele de fier, pe care se înșiră câte două țevi.

Și Penelopa aceasta de pe Câmp, adâncită în povestirea ei, ne arată cum rostește pânza, cum ia firele chită și le dă după urechea ciubărului, cum le lumără, ca să le știe socoteala: „trei fire se chiamă o viarbă, zece locuri de câte trei fire, o păpușă“; cum se alege un ochete, cum se rânduiesc firele pe sulul dindărăt, cum se calcă cu vergeaua scobinată firele și cum se bagă vergeaua în vadul sculului.

Se scoală dela locul ei și ne pune și pe noi la treabă ca să înțelegem gingașul meșteșug al năvăditului. Cu genunchiul pe sul alege două fire, pe când altă femeie bagă patru dește prin ițe, un iț pe două și altul pe alte două. Acum rămâne spata, și tot două femei, una spre partea iței și alta a spatei, dă, cea dintâi două fire din cocleți — ochiul, cocletele de iț prin care trece firul — și ailaltă le trage printre dinții spetei cu acul.

Starochia intră tocmai atunci și-și ceartă nora că nu lasă pe oaspeți în pace cu isprăvile ei. Vine răsând și îndrugă de cergă. Femeia și-a luat iară locul pe blana răsbolului și cântă slab, fără să se mai întoarcă la noi. Bate spata, schimbă iepele, trage de scripeți, înfășoară întorcătorul. Până se va înroși fereastra de amurg și se va auzi prin bătătură carul cu bărbatul dela mirie, de acum nu mai contenește.

Bătrâna, în schimb, trebuie să ne spue cum tunde lâna, cum o spală, cum o dărăcește prin dărac. Ce rămâne în el mai zgribăntos, sunt știmul și ghiburile; ce e lung și moale, spegma, care se toarce de pistelici, de căpătaie, de cioareci. Cioarecii îi dă la vâelari, de-i vâește cu apă caldă.

Inul il culege și-l bate de sămânță, il duce in apă, la recă de se moae, se murează, se topește. Al de vară șede șapte zile, ăl de toamnă, două săptămâni. Apoi il scoate, il usucă și-l bate la proțap. De nu-i cad puzderiile toate, il trage la meliță, il perie cu o perie de păr de porc, sau il dărăcește la dărac, până rămâne moale, fuior limpede, și cade călțu-ăl rău. Ce e călț se dă cu druga și se face fir mai gros, băteala de cergă; ce e bun, se face caer și se toarce cu furca pe fus. De pe fus se dă pe rișchitor. Iată rișchitorul ăl de mătase, mai scurt, și iată-l și pe ăl de cergă, mai lung, bumbacul topit de boegii cu calaican la Dii, cănura, marginea de tirea.

Dacă o lăudăm că e zorlie la lucru și țivilichie la gură, adică nu-i e lene să vorbească, ne spune glumind adetul femeii harnice:

Când intră 'n casă
Spargă vasă,
Ias 'afară
Omoară oară!

Dar ușa la ogeac se deschide. O altă fată, măritată in Dii și venită pentru câteva zile acasă, mecește dincolo niște strugure in ciubăr. Are mecica, bățul cu crăci la un capăt, in mână. Toată noaptea a bârcăit la el și acu il mestecă să nu cure in jos. Mustul il toarnă in puțină, unde il lasă să fiarbă, vinul il scurge in butoiu, iar comina, drojdia, o fierbe la cazan să iasă rachiu. Alături mai e și un ciubăr plin de cluc, must amestecat cu struguri, cum a venit din vie. Tot acolo stau două maldăre de morcoșei și compir sau crâmpei.

Face haz că iscodim după îmbrăcăminte de fomee. Și ne-o înșiră in fugă, in graiul ei orășenizat. Ne-o spune bașcum e. — „Toalele fomeei sunt așa. Intăiu mă improbodesc cu cimbirul, proboadă, zăbratca sau cărpa făcută cotuz sau lăsată pe spate. Coadele le port sau pletəri, sporii cu alte coade de lână in jurul creștetului; când mi-acopăr pleterii cu cărpa, o fac cotuz. Sau le port pe spate, când le și zice coade. Atunci pui plântici sau floricele. In urechi imi agăț cărmenți. Cercei zicem numai la ăi mici, pentru copii. Unii sânt din galbeni, iar la mireasă se face sufurină, zale sau lanțuri. Pe obraz pui dresuri, pe care le fac eu acasă lau dela dugae argint viu și chezap, cu sare și

apă. Torn argintu' viu în sticlă, și puțin chezap. Dacă pleacă el să fiarbă de loc, il zboară de acolo pe argintu' viu; il arde și nu se mai alege nimic, nu mai poți să faci albeala. Când începe să fiarbă, il strecor în altă sticlă. Vărs sare în apă. În sticlă se alege la fund, ca făina de grâu, ceva alb. Pe chezap il strecor și ce rămâne il fac albeală. Pui apă goală peste făină, și o bați, o bați pentru chezapu' ăla ce s'a ros. În alt păhăruț pui sare, apă, o torni acolo și iar o bați. Se face albă ca laptele. Până o dai pe ochi o speli în nouă ape, ca să nu te ardă chezapu'. Se turbură, se așază și apa rămâne limpede. Peste alb dau rumeneală, boia dela dugăe, în care moi cărpa și dai cât ți-e drag. Negreala se strânge de pe căldare. Pe trup pui reclă, albă, cu pânză de-acasă sau de cumpărat, bluză, flaneră, chebă, jichetă. Vălenii arare au reclă. Ei au cămași și valnănic. sau pe bătrâneată, zăvelci — fistane cioante până la genunchi, țesute de ei acasă. Cămașa e cu platcă, numai la babe de-le bătrâne, cu bizăr — încrețită, cu gură. N'are platcă neam, adunată, adunată pe lângă gât și pus gulerul. Cămașa e cu șebac, — găurile de jos, de se văd sub zăvelcă, și cu mâneci, toate: ale voinicești, ale fomeești și la copii. Din burungiuc se fac cămași mândre de sus, pentru când e fo veselie, fun praznic. Peste cămași pui fustă (acu nu mai poartă nima pistolci), peste fustă sau pistolcă, șort, și te strângi cu betele. În picioare am ciorapi și papuci. Iarna iau cheba de mireasă, cu mâneci, și pui obiele legate cu nojițe băgate prin găurile la opincă și făcute vârzoabe. Oamenii au zăbun, gemădan de dimie, o aină scurtă cu găitan și mânecă sumeasă. Aina neagră lungă se chiamă chebă. Când pleacă undeva la lemne, pe fun drum depărtat, îmbracă iepâncea cu chepeneag în spate, cusut baraban cu foaia, sau cojoc. Cioarecii nu sânt înalți până sus, și sânt legați cu cureua pe care o bagă prin betelcă. Poartă pălării și căciuli rotate și moțate de mniei și astrăgan. Din căpătaie facem trăiști și din păr de capră, disagi. Copiii își umplu săcuiul și se duc cu oile. Pe Pădureni ii cunoaștem după nosie, adică port. Se poartă în pistolci negre și cu niște scheare, poftale. Se încing așa cu ele peste pistolci. Betele sunt puse în poftale. Se încalță cu opinci. La ei nu se poartă păpuci. Ainele Pădurenilor n'au numai cusătura la guler și ale două dusuri și cotituri pe umeri și poale, da' sânt acoperite cu găitan negru.

Sprintena Ganzoveancă după ce ne spusese că „acu nu

mai poartă nima pistolci,“ desfăcu din lacre și întinse pe pat, pe antale și săndălii, minuni de cămăși „de sus“ cu râuri, zăvelci sau pistolci înflorite, șorțuri cusute, mărâmi alese, haine albe găitănate foarte cumpănit cu negru, tot felul de galbeni, sufurină, spelci, cărmenți, inele, grivne de braț și alte zdrăngănele lucioase. Odaia aspră cu pământ pe jos și numai cu patul năpraznic de scândură, se luminează deodată ca un iatac dela ale cărei ferestre se ridică perdeaua basmului. Imbrăcămintea de-aici nici nu părea de-atunci sau a oamenilor cu cari vorbeam, ci niște odăjdii sau strae împărătești, purtate și moștenite prin veacuri de mădularele cu mari ursite, ale aceluiaș neam.

Bărbații sunt la plug sau cu carul. „Unu' lucrează la vase, e butar; altu' la cojoace, cojocar:

Acu 'mpunge, acu' frânge,
Mămăliga nu s'ajunge,

da' meșteșug decât e plugu' pe lume nu e altu' bun.“ Cele două unelte și toată munca ogorului e neschimbată. Iată carul, dela spetezurile și țăpârluele loitrei de blană sau de gard, propte, chilimie, ciocâlteul proțapului, piscul, brăcinarul și burmaua la piciorul lui, vârtej, greasă, lișițe, scaun, osie, leucă, obezi, spițe, căpățâna roții, până la jugul cu policioară, jiglă, răsteu, jăbiță. Iată și plugul, cu grin-deiul, cormana, fierul, plasul, bârta, grivna, rotilele, măsaua, de ține potângul să nu scape, trupita, tânjala cu strâmbariul, dreptariul și cărcii ei, cu cobilele sau tălegile, frânghiile cailor, chișărul, sania pe talpeți, biciul sau strâmurarea. Și iată și sapa, casmaua, târnăcopul, furca, grebla, fierăstrăul, sfredelul, burghiul, spițelnicul, coasa cu dârjala și brățara, morcoașa sau chècheřița, cu țăpușele și panta ei, secerea, cosorul și custura. Coasa e cu pană sau cu chee cu vint. „Când secerăm, cât apuci odată e o mână de grâu— la cânepă o mănuse — ; colo o grămăzue, colo o grămăzue, e un polog, sau un mărunchiu; dacă-i înodăm facem un snop; mai mulți snopi, dau cărstăți, o crăstată, o cruce; toată adunătura e stog, la arie. Porumbul e fire, fire; dupăceluăm drugile, rămân cocenii; știulele zicem la ce rămâne jos în pământ; glodeni, la mărunțișul de cocean, când se cură cu ciobârneacele; ghijuri, la porumbul mic, o ghijură; ghighilici, la cel mărunt de tot, noduri; teci de fâsui, când sânt cu boabele în ele; dupăce nu mai sânt, ociogi“.

Pe curăturile de dosuri ale Pădurenilor se spânzură aceleași care și aceleași juguri. Dar mult mai des, din păduri din sus de Deleina și pe sub Rabova, sună clopotul și dzângașul oilor și al caprelor. „Ciobanii au ciumag; dacă are rădăcină la căpătăiu îi zice boată. Ei își lasă păr mare ca să fie frumoși; îl netezesc pe frunte ca să-i vadă fetele că e cerchezat, și-l rătează cu foarfecile. Căciula o dă ciobanul o țără la o parte. Lui nu-i e rușine, dacă a jupuit o oaie, să coasă ptelea și s'o pue în cap. Căciula mare o dă pe o ureche, să-i țină adăpostea, când bate coșava. Mustățile nu le rade. La o lună câteodată se rade. Sau vine muerea cu foarfecele de oi și-l tunde. Dacă-i sunt mustățile mari și lungi, zice muerea: — Rătează o țără mustățile, au cruntează mustățile, adică mai puținel. La gât leagă ștergar au maramă. O înoadă să șadă frumos. E îmbrăcat în cămașă de pânză groasă, țesută de muerea lui. Înainte vreme a tors-o din bumbac, dar acum toarce călți (cânepă) și face cămașa. Când e vremea mai bună, îmbracă pe el o aină scurtă, au aină lungă; când e iarnă și mai vânt, atunci pe amândouă. Sub cioareci, groși — dar nu simte pielea lui că-l roade! — n'are nimic. Nu poate el în izmene să trăiască! Cioarecii sânt făcuți cu poznare și cu floricele de găitan, cu cura, și incheetura la partea dreaptă. Curaua o dă pe deasupra și pune la căpătăi ganță sau cărlig, și pe el, nasturi. Când se duce la horă, nasturii ăia din de parte lucesc. Cuțitu-l poartă la brâu, băgat în teacă, sau la cura, atârnat la șold. Afară de cura, are brâu încins pe deasupra de cămașă. Curaua șade pe șolduri. În picioare poartă obdele albe și e încălțat cu nojiți de capre negre (târsână la nojița groasă ca frânghia de legi caru'). Are opinci îngăurite cuârzoabe groase. Se vârzobește găurile cu nojițe, adică împletește cu ele opinca. Strânge opinca la călcăiu, leagă obdelele sus și sumete căpătăiul. De vremea rea are iepângea făcută cu chepec sau de capră sau de lână de oae. Are ciumag țapăn în mână, să poată să se bată cu el; la căpătăiu trebuie să aibă moacă.

„Trăitul la cioban. Nu cată să aibă așternut bun. Își face în pădure ocoleală cu gard de mărăcini și o colibiță. În ea are căldări și găleată de mulș de oi, și are stricătoare, de stricoară laptele. Are și urdariu de prejună urda în el. N'are coș. Fumu' iasă pin bucluc în sus și pe ușă. Un' să face focu' se zice vatră. Ftierariu se atarnă de el căldarea, care urdează zeru' cu ea. Colibă se zice numai la casa de

trăește ciobanu' în ea. Imprejurul colibeii e povata de oi, locul unde trăesc ele. Oile tună prin obor și se duc sub poveți. Povata e făcută de mârtași și colaci, lemne care se incue în cruce, se dă gaură cu burghiul, se bagă un lemn în loc de fter și se strânge hine, se bate în sală. Pune bucluc de partea asta și de ceastălaltă, de ploae. La cel care mână oile cătră ciobanii ai bătrâni, le zice păcăraci. Ciobanii amândoi țin genunchii strânși. Pun mâna pe oaie și o dau înaintea găleții. Așa trec toate la rând. Strungă îi zice la ușița unde tună oile. La vreme ra el face strungă coperită. Oile poate să le mulgă și singur, nu-i mai trebuie drugari. După ce le-a muls le mână supt umbrar, au că lemn, au făcut așa dinadins. Laptele îl iau, țin gălețile în mână, păcăraciul care a mână oile trage ciubărul și pune stricătoarea deasupra de ciubăr și face loc puținel cu mâna, să nu fie stricătoarea întinsă, să nu verse laptele. Stricătoarea e făcută de lână țesută rară, da' cum a ieșit din războiu, nu dată la văială. Și stricoară laptele pe rând, dă gălețile în lături, pe mâna păcăraciului, să le spele. Ciobanu' al bătrân, care e mai maistăr de închegat la lapte, răsfrainge ainele până la coate, mânilor amândouă, au că mâncile, se spală bine pe mâni (ciobanii au căni, mănăncă pâne — răspunde vorba!). Și așa spală, ia și mestecă laptele până e cald, ia zama de chiag (teag) și-o pune pin stricătoare și stricoară zama de chiag. Și după ce stricoară chiagu', trage stricătoarea în lături, ia și mestecă laptele bine, cutroape ciubăru' cu pânză albă, și așa laptele șede până când vine vremea de s'a închegat. Atunci trage cutrupișul de pe ciubăr, mestecă închegătura la lapte iar așa cu mâna, și teamă drugaru' lui. În unele locuri zic: chiamă-l, mă, să vină! Dar mai bine le vine: — teamă-l, mă, să vină încoace! Ia cu trocu' lapte închegat, drugaru' ține stricătoarea și el pune în ea laptele. Și așa pus laptele în stricătoare, o atărnă la cuiu pân' se stricoară zăru' bine. Așa stricurat zăru' îl ia cu căldarea și l-atărnă la fterar, și face focu' îndelete, nu dă zor să se prigorească. Și-asa urdește! După ce s'alege urda deasupra, o ia cu lingura îngăurită (urdariul), stricoară și pune în căldare, au că în strachină mare, și o sarează bine, precum e plăcerea, vor sărată, vor nesărată. Brânza stricurată o ia și o tae pe masă, la falii, o pune la soare tăiată și o rânduiește în putinica de brânză.

„Sânt oi albe, oi negre, oi țagări, fără lână, oi cu lână podoasă, aspră, oi cu lână moale, oi mürcoșe, care

au peștri, aici la bot, tocma ca Ovreei, oi oaicheșe, care sunt cu negru pingă ochi, oi bărsane cu lăna neagră de tot și mare. — Oae neagră bărsană, sau că albă sau că neagră; mă, bărsana! — Sânt oi cornute, oae codălană, oae lăptoasă. Oile fată mnei, mnelușei. După trei, patru luni l-ai tuns; atunci e noatin. Pe urmă îi spune mioară, după un an de zăle. Nume au Rogoșă, Viorica, Mărcosa, Cerna, Băluța (oae belă), Cornuta (care are corn nițel), Codălana, Pistrița. Stâna e oi multe strânse la un loc. Treci pe câmp și vezi oi multe: — Trecu o stână de oi (și turmă, da' mai mult stână).

„Ciobanul e dănac neinsurat sau om cu nevastă. Vine nevasta pe la el și-i aduce făină de porumb sau de grâu, îi gătește (mălai, când îl coci în foc, mămăligă când o mesteci cu mestecău' în căldare), îi aduce apă, mătură pin colibă, curățește la rând. După ce a muls oile el, îi spune așa: — Omule! — Ehă, ce vrei? — Aide, imi făcuși lucrul tot, ori măi este? — Măi este măi, f...-i copilu 'n c...! — Aide măi tare că veni vremea de mâncat — O, că n'o să mori, de, măi rabdă, până vin și eu. Nu ești pepene să plesnești! — Doamne, Doamne, Doamne, ce om netrebutit! Măi umblă măi iut, ce umbli așa rar? — Așa mi-e umbletu' mie. Ești mult vrenică! Vină tu de lucră. El lucră, lucră, vede că nu poate să le isprăvească, strigă: — Ieși afară, de vin de mi-ajută. Ce tot zbieri după mine, că nu ești glangure din pădure! — Ea vece atuncea i se scurtează limba de frică: — Ce, mă, o Doamne, Domne, ia-mă Doamne! Ce măi ai să măi lucrî? — Vezi du-te de inchide caii, până inchid oile. — Și așa se isprăvește vorba lor.

„Glumele lor ce fac la oră. Se trage fluerașu', care cântă fluèru' (aici sus, la noi, se zice lăută; jos, diplă), și face zur! din fluèr. Dănații scui-pă în palme: — aide, mă, a pornit ora! Așa prinși își spun ce oră să joace: — Ai să jucăm pe Piperu' (bate în pământ)! Care este dănacul ăl mai bătrân, care i se ascultă vorba: — Destulați! Când a zis vorba aia, ora s'a desfăcut. Ii spune la flueraș așa: — Pornește și cânt'o pe Irindeaua (iar la bătae, ma picioarele amândouă). Zdrăncănelile, banii atârnați ce sânt, șirătura la gât ce este, zdrăncănesc la fete. Floricelele sânt chitite în cap. Înainte erau impletite cotuz. Acum ismeniră. Portu' ăl din vreme, ăl bătrân e cu poftale și ăini negre. Are înainte pistelca podobită cu flori, alesături; îndărăt e cu ciucuri, roșii la căpătâi. S'a păstrat la Grăscov, la Alova, Mală și Isănovăț.

Opreg se zice la care e țesut ca blana, tare. Opregele sânt negre, da făștile, roșii. Se strânge cu colan și la colan sânt puse poftalele.

„Toți la un loc sântem zădrugă, din bătrâneată. Noi cinci frați sântem la un loc. Al bătrân ține rându' cășii, peste toți. El are putere ca un stăpân la casă, peste copii, peste nepoți de copii și peste muerile lor. Sara când se strâng dela lucru, el spune care unde să se ducă mâne, îi rândește. Pământu' e al lui. Când moare, rămâne fratele al mai bătrân; el le ține rându' la ailalți. Dacă sânt fete, cresc pe rând, și-și mărită fetele. A mai mică trebuie să rămână să-l cate la vreme de bătrâneată și-și ia ginere în casă. Ea ia lumele lui. Vorba se ascultă la al mai bătrân, rușinea îi poartă ai mici ca la tatal lor. Fămeia mea dacă vrea să-mi spună o vorbă aspră și aude tata, el se întoarce și zice: — N'ai treabă să vorbești nimic! Dacă eu i-am dat o palmă la fămeia mea, ea se plânge la bătrân: — Taică, mă bātu Goga! — Atunci bătrănu' sara când se strâng toți dela lucru, iasă și spune așa; se scoală în picioare: — Goga, de ce bātuși muerea (dice bātuși, dacă te-a auzit el; de ce-ai bātuț muerea, daca i-a spus ea lui)? Eu îi spun: Nu vru să-mi asculte vorba, unde o mânai. Spuse că pot eu să isprăvesc lucru' ăla singur. Eu văzui că lucru' e greu și nu pot să-l isprăvesc singur, și ea îmi zise că nu vine, și eu mă necăjii, și-i dădui două palme. Și-aia-i! Bătrănu': — Mitră, drept e ce spune Goga, ori nu e? Ea spune: — Este așa ce spune, ma aveam lucru, că tunase porcii în casă. De frica muichii eu trebuia să mă duc să scot porcii din casă, decât să mă duc să-i ajut. Bătrănu' se întoarce și zice așa: — Puță, să-ți bagi mintea 'n cap! Că ce faceți se râde lumea de voi, și-mi rușinați obrazu' meu și maidanu' meu. Muierea asta la vreme de bătrâneată n'o să-ți trebuie ție? Prostule! Dacă ai s'o înveți, învaț'o cu gura, da' nu da cu ciomagu'. Că dătătura la mână n'are cântariu. Că dai într'un ceas rău și-ți umori muerea și te bagi singur în turmă, că judecata nu te prosteste! Dacă e vreo pricină mare, bătrănu' se întoarce, învârtește palma el și când îți dă vreo două peste ochi, te scuipe, te face albă de porc (dacă ai furat dela comșiu porumb, lobeniță, pepene, dovleți).“

Acestea și altele ni le-a povestit prietenul Vrajitoru despre Rabova și Pădurenii ei. Dar, după cum sunt hainele lor aproape cu aceeaș tăetură ca ale celorlalți, numai că închise la culoare și ascunse parcă supt un scut de împle-

titură de găitan, așijderea și graiul. Vorbele sunt aspre, grele, pline de icnituri, cu mulți ha și hă și hă, de pădure pe văi cu ecouri și de spațiu larg. Urducătura lor, în care să înfășoară adesea cântece numai dor, e întru totul ardelenescă. Te crezi într'un sat de supt pădurile Oltului, între ceilalți Olteni, dela izvoare! Păcat că acea muzică de piatră și de vârteje nu se poate cu nimic împărtași. Ea face pe trei sferturi pe Pădurean:

Măi băete Grigoraș,
Te'nșurași și mă lăsași!
De-ai găsi vr'una ca mine
Facă ți Dumnezeu vr'un bine!
Da' de-ai găsi vr'o tigoară
Să dea Dumnezeu să moară!
Rămăi cerșitori la țară,
Să cerșești cu poala făioară,
Să te-aducă Dumnezeu
Pingă bordeiașu' meu
Să te mai dărui și eu!

Prin sate retrase de Pădureni, miresei îi mai face nașu-său și astăzi sovon. Din acest cuvânt a ieșit vorba însovonit, aceeaș cu a noastră, om îmbrobodit. Sovonul e un fel de sac cu moț, pus în cap. Pe muchia pe care se coase cu fir roșu, în vârf la colț pe cârpitură, se prind grăunțe de usturoiu și câte două, trei parale de argint. Mireasa îl poartă de Sâmbătă seara până Duminică, după ce se cunună. Merge la biserică tot cu el și n'are voie să ridice capul în sus. Vede numai picioarele înaintea ei. Din dreapta o duce cumnatul de mână, iar din stânga ginerele, un băiat tânăr. Lor li se pune un ștergar cu alesături, de-i atârnă capetele pe spate. Il țin toată ziua, până Luni ginerele, și până Joi cumnatul de mână. Nașii țin lumânările. Cununiile i le pune miresei deasupra pe sovon. La plecarea din biserică nașa are pregătită o turțiță de pâine cu sare și orz și struguri uscați. Și când iese mireasa, aruncă după ea până acasă.

În ușa casei îi întâmpină soacra în prag, îi leagă pe amândoi tinerii cu frâul calului peste mijloc sau li-l pune în cap și-i trage în casă. Ei se trag deobiceiul îndărăt, dar li se dă branci dela spate. Cumnatul de mână și nașii, după ei! Li pune în vatra focului la ogeac și le dă câte un copil în brațe, ca să se uite așa pe coș, să le fie copiii frumoși. După prânz scoate pe mireasă s'o învelească.

Lepădatul sovonului se face așa. Din ajun au luat muerile — slughinele, ascultătoarele — o strămurare, i-au pus în vârf maramă și chită de busuioc și au învăluit-o cu bete, de nu se vede până unde o apucă cu mâna. E baraiacul și cu el merg înaintea nunții. Când să se spargă nunta, ies toți cu jocul din sat afară, la margine. Mirii își iau acolo așternutul și căpătâiul, și-l pun jos, și o traistă cu pâine și o ploscă cu vin. Mireasa cu ginerele ingenunche pe căpătâiu, iar nașul îi prosteste, adică se împacă cu ei, îi iartă, și îndoae o cracă de păr, sau din lemnul ce se găsește deasupra lor, până la sovon, îl atarnă de ea și, când îi dă drumul, sovonul zboară și rămâne femeia fără. Nașa îl ia atunci și-l leagă la capul ginerelei ca o cialmă. Tot atunci frâng baraiacul.

Pe mireasă o așează acum pe bușteanul unde tae lemne — la gros — după ce au pus pe el o șa, și nașa începe s'o invelască. E „slujba“ conciiului. Conciul e făcut din lemn, îmbrăcat în cărpe, două: una, de burungiuc, atarnă pe spate, alta peste ea, pe piept, adusă pe umeri. Conciul se infixe în ceafă, ceva mai jos de moalele capului, unde părul, în locu-ăla, e făcut bont. Conciul arată ca un cerc de bani, o căciulă cu pente la urechi, de sfanți, cu perușan de parale mărunte și cu rugii și dude de mărgean făcute numai țortoloașe, pe frunte. I-l pune ca un scăluș lăutarul cu arcul dela lăută și-i cântă:

Copiliță cu părinți,
Ce-ai grăbit să te măriți?
Că mila dela părinți
Amănat tu ai s'o uiți.
Că mila dela bărbat
I ca umbra de păr uscat,
Că când dai să te umbrești
Și mai rău te ofilești.
Și tu mi te-ai face fată
Când o cânta știuca 'n baltă
Și știucoiul pe lopată.

Nașul, după ce a fost desovonită, o întreabă: — Ce ceri, fino? — Cerem iertăciune. Nașul: — Iertați să fiți dela mine și dela Dumnezeu (de trei ori toate). Nașul dă pe urmă plosca ginerelei. Ginerele spune miresei: — Să ne fie de bine! — și bea. Ea: — Să dea Dumnezeu bine! — și-i zice:

— Aide, omule, să ne fie de bine! El: — Să ne fie de bine! Se scoală mireasa, pupă mâna naşului şi naşei şi se pupă şi cu ginerele. După ce au băut, îi întoarce altminteri decât erau şi pune pe băiat în dreapta, iar ea rămâne în stânga. Pe urmă naşul ia strămurarea, împinge pe băiat şi zice: — hăis! şi pe mireasă: — cea! Ei încep să meargă încet. Naşul pune pe strămurare traista şi plosca, se duce şi i-o dă pe la spate băiatului, şi băiatul o apucă. Ii dă puşca, şi băiatul trage în sus. Apoi se duc în câmp, la târlă, sau cum zic ei, la sălaş, numai ginerele cu mireasa. Peste vreun ceas se întorc. Vin la nuntă.

La săptămână se duc, bărbatul cu nevasta, la naşul, la iertăciune; la patruzeci de zile, la socri.

Dacă la Românii dintre Vidin şi Timoc, a murit cineva azi'niată până'n ziuă, până sara îl îngroapă. Dacă moare mai târziu, îl ţine până mâine la chindie — patru după namniazi. Cum moare, îl desbracă şi-l scaldă, apoi îi pune pânza pe ochi până la picioare. După ce-l scaldă şi-l pânzue, îl măsură din cap până în picioare cu fir de bumbac. Cu firul face lumânare, pe obodul sitei de jurimprejur. Lumânarea o face colac şi i-o pune pe piept. La urmă îl pune în lemn de blană şi-i face stâlp la cap. Patruzeci de zile o fată mare îl tămăie cu ciobul şi-i aprinde statul pe mormânt.

„Noi femeile, la Joimari mergem la fântână şi vărsăm apă pentru morţi. Când venim dela fântână, aprindem, facem bălbătaie de boji, un fel de iarbă, şi o ocolim cu apă şi tămăe. Tot cu apă şi tămăe plecăm la grobişte, tămăiem morţii şi împărţim care ce are“.

În Kumbair ies femeile de cu noapte, dincolo de tabii, la balta Apostolului. Aprind lumini pe mal de jurimprejur, iau apă cu găleata, o aruncă pe jos şi se duc la cimitirul din apropiere. În urma lor, amestecate cu stelele pâlپae, speriate, mici şi nenumărate, în răsfărgeri de sânge peste balta încetşoată cu inecaţii ei, hore şi hore de flăcările. Iar, în întuneric, femeile se pierd în aceleaşi glugi de mare pocăinţă ale maramelor albe, către locurile morţii.

Viaţa pe-aici se mişcă biblic, între Nunta-dela-Cana şi Aşezarea în Mormânt. Toate petrecerile pălesc şi scad în faţa obiceiurilor strălucite, lungi de zile şi zile, cu puneri în scenă bogate, cu mândreţe de haine, cu belşug de mâncări, cu nebulie de cântece şi jocuri, ale nunţii. Împrejurul lor, ca un cerc negru pe departe, nemişcat şi plin de

coruri, a căror surdină se ridică de cum îți pleci urechea, sunt datinele morții, boceli pe mormânt cu ciobul de fum înmirezmat alături, pomeni nesfârșite, impletiri de credințe, slujbe mai mult păgâne, alte și alte cântece. Deoparte, lupta de-o clipă, într'o izbucnire veselă și scurtă, cu moartea, sărbătoarea vieții; dincolo, doamna cernită, cu împărăția ei de ceea parte, mult mai întinsă decât aceasta, zâmbitoare și fără grabă. Preoții uneia sunt bărbații; cealaltă e toată în seama femeilor, cu lungi marame albe.

Dealungul anului, după un calendar ciudat și sigur, se înșiră tot felul de sărbători, cu rituri ascunse și cu închinători discreți. Pe unele le descoperi și le poți urmări, cel puțin în ce au exterior, dar atâtea rămân necunoscute, duse din rând în rând de oameni, pe căi minunate. Ele alcătuiesc al treilea brâu de ziduri, prin care trebuie să pătrunzi în cetatea ferecată a sufletului popular, întâiul fiind cel de afară, al portului, casei, îndeletnicirilor și limbei, celălalt, al slujbelor magice în legătură cu viața pământeană sau viitoare, dela naștere prin nuntă până dincolo de moarte, iar cel din urmă acesta, desfăcut de ins și ingenunchindu-l, al marilor datini ale soarelui, vietăților, buruenilor, pietrei și apei. Cu cât te adâncești semnele sunt mai puține, înțelesurile mai adânci, ființele mai aeriene, simboluri trecătoare ale colectivității statornice, lăsând să se străvadă prin ele, ca printr'un nor subțire focurile cerului, începuturile ermetice cu formule de aur ale întăei omeniri. În miezul lucrurilor, ca într'un pol geografic descoperit numai pe cale de calcul deasupra unei tăceri de valuri, nu e nimic! Nimic de apucat! Bănui numai că ai ajuns și nu îndrăznești să te miști, de teamă să nu ieși din cerc, netras de nicio altă linie albă decât fiorul lăuntric. Iar valul te-a și dus!

La Joimari, Joi până'n Paști, umblă patru, cinci copilași la un ceas din noapte cu târna și cu dzângașul, clopotul mic dela oi. Dacă vrei să le dai ou, măi copilul și-i zici: — „Du-te că a venit Joimărica!“ Iar dela ferestre s'aude (au venit băeții să vadă lucrul fetelor):

Chițu, Chițu'
Tors-ai călțu' ?
Două ouă 'ncondeiate,
Puse bine pe perete,
Dați-mi fata
Care n'a lucrat de Paști,
S'o pârlim.

Spun oamenii că Joimărica e înaltă, cu picioarele cât rischitoarele, cu capul cât banița, cu ochii cât sita, cu dinții ca secerea, și strigă: Chițu, Chițu...

Pe Rusalii cade vreun om bolnav. Poate care îndrăznește de lucrează pe săptămâna Rusaliilor, poate în alt fel. Dar cade bolnav dus și nu-l cunosc nici doftorii! Toromește așa și câte doi, trei ani. Cum aude un lăutar sau țuvărcar joacă singură inima în el. Se zice că a căzut căluș sau că l-a luat din Rusalii. La așa fel de om se adună și joacă flăcăii, joacă șir, șapte până la zece, cu ciumege, călușeri. Femeile care descântă și văd de călușeri se chiamă creițe. Ai cinci, șase, sau mai mulți, de se împreună, se vorbesc așa: — Ai să jucăm călușu! Unul e vătav. El poartă ciocul, un fel de ciomag, îmbrăcat în cruci, de colea capul, în alta mâinile. Toată ceata, cu lăutari, îi dă ocol căzutu-lui, îi cântă toți pe toate părțile. Pe urmă îl iau în cergă și-l aruncă 'n sus. Au o oală cu pelin, usturoiu și apă schiartă, pe care o dau de pământ de se sparge, și pe cine ajunge apa, cade în loc mort, și îl joacă și pe el din nou. El fuge, și-l prind de subsuori, îl țân, ca să nu cadă iară. Il iau patru inși de cornul dela cergă și-l azvârlu în sus. După ce se scoală, cântă toți, joacă și zghiară: — „Scoală, bălă, scoală! Hai, hai, hai“. Cu ciocul joacă o săptămână, până Marți, și atunci l-ingroapă. Dau cu el deadura, dea azvârlita peste baltă. Flăcăii au clopoței la picioare și pînteni. Înainte vreme se adunau unul dintr'un sat și altul din altul și jucau din casă 'n casă. Acum a început obiceiul să se strice.

Sânzienele sunt cinci zile până în Sanchietru. Atunci se culg burueni pentru leac. Dă ziua îndărăt. Arde chiatra în apă. Dacă te dor picioarele șezi în apă până în brâu, din vârsatul de zori până răsare. Te uiți tot în apă, ca să nu-l vezi pe soare lucind în cer, ci acolo în apă.

Dar ca să cuprindem în aceste câteva însemnări câte și-a ticluit și apoi își lasă moștenire un popor, ca dedare la legile firii apropiate, la legile vieții și la legile Lumii, nu se poate și nu ne-am gândit. Am urmărit numai să dăm o părere și să suflăm puțin în ceața care-l acopere.

Despre legăturile mai alese dintre un mal și celălalt al Dunărei, nu sunt multe de spus. D-l N. Iorga vorbește într'un număr din *Grafica română* (Sept. 1923) de adevăritorii dela 1694 ai lui Constantin Brâncoveanu trimiși

pe la moara de hârtie de lângă Cozia pe niște locuri «den hotarul Olteanilor» date de un boer a cărui poreclă de Dianul îl arată negustor român din Vidin. Târziu încoace, dela noi la Români dintre Vidin și Timoc, pe urmele lui Dragsin, venea în fiecare an, până înainte de războiu, un călugăr bătrân din părțile Sibiului, cu disagii încărcăți de cărți și de icoane pe care le desfăcea prin sate. Punând un fapt în cumpănă cu celălalt, parcă până astăzi ma mult ne-au fost dat ei nouă decât noi lor. Altminteri, câte un zugrav sfânt ca Meletie din Lom, după ce sfârșește de zugrăvit biserica din Stanotârn și aude de la oameni că vor să ceară cărți Vlădichii din Vidin, le zice, el dela el, să ia cărți românești dela București, că ei nu sunt Bulgari. Și cu toată împotrivirea Vlădichii la aflarea vestei, dacă s'a ridicat lumea și nu s'a lăsat, a rămas pe cum a vrut ea, nu pe cum au poruncit ceilalți. Sau câte un Iordache Țencu al lui Nică al Ancăi, mânat peste Dunăre în Cetatea ca să jefuiască, după prăbușirea Țării, nimereste într'o librărie, ia câte cărți poate, se întoarce, se pune să nvețe singur litera cea nouă, citește tot și le duce acum măcinat, prin lăzi, la cazarmă și ori pe unde îl poartă viața.

Oameni mândri, cari din nimic se pun în poară și stau împofilăți, îți spun când îi întrebi de ce femeile lor nui poartă în cap ca Oltencele sau amintești de felul cum aduc vorba, că mai nadoli sunt ei, adică neînțelegeți decât alții, sau că sunt catări, adică de graiu amestecat, și că limba li se lovește mai mult cu a ovreiască -- firește și bine prins, pentru că evreii din Vidin s'au tras încoace dintr'o țară latină și vorbesc spaniola. Și-ți spun în acelaș timp mereu, cu aceleași dragi sonorități repezite la urechi, de pchiarsecă, de vghiermi, de vghier, de schiare, de schiară sălbatică, de a cherit un lucru, de chiatră, de chiept, de chieptene, dar și de piuă, pitulă, picior, tulpină, vidră sau de birău, de căntălărie, de băt, bocî, bebecă, tuleni, gleodeni.

Lotca neagră și cu ciocul adus ne poartă acum încet dealungul malului cu sălcii și cu așezări de pescari înecate, drum de întoarcere. Iară se ridică albaștri Balcanii îndărăt. Iară sticlesc prin luncă turlle de bisericuțe. Iară se văd pe șosele dea stânga noastră, jucărioarele căruțelor gonind, de aici fără nici un zgomot, către satele românești dela granița, românească și ea prin oameni, dintre Bulgaria și Serbia. În răspântia aceasta de popoare, păzită de cetăți, cale

de oști din zilele barbariei până astăzi cu turnuri de veghe sau corăbii de pândă, nalba a năvălit liliachie din șanțuri pe poteci și călătorul pregetă să calce sau să indemne caii. Dar oamenii s'au păstrat deopotrivă de prepuelnici și de crânceni. Zămbetul nu vrea să se nască sub trăsnetul priverii rele. Orice gând e bănuț, orice faptă spre o mai la larg aflare, curmată. Sufăr cei loviți, și suferă și lovitorul. Nu-i nimic! Să suferă! Pentruca blestemul istoriei să poată stăpâni mai departe nedeslegat, blestemul care oprește pe noroade atât de înrudite, prin pățanii, cultură și uneori prin sânge, să se apropie prin mici îngăduiri, și să se iubească.

Peste tot stă ca un iatagan roșu cuvântul acela săpat în monumentul dela Negotin al Valcu Haiducului, care poate a fost Român: „Glavu dajem, Krajinu ne dajem!“ sau cum l-a talmăcit cântărețul român într'o baladă culeasă de Giuglea, Vâlsan la Românii din Serbia: *Capu' dau, Craina n'o dau!*

ADAUS

Cercetarea unui grup de oameni cu o istorie aparte, chiar când acea cercetare nu îmbracă armura științei și acel grup nu e mare, descopere documente care n'ar putea să intre, fără să-i sfărâme unitatea, în povestirea obișnuită. Dar unele din ele sunt prea de preț ca să fie aruncate după folosire, odată cu hârtiile de însemnări și de ciornă. Folosirea înseamnă adesea numai o scoatere de amănunt sau un control, care în rânduri nu mai are cum să apară, al unei păreri. Iar izvorul însuși clocotește de toată viața unui om sau a unei vremi. Alături de el, textul, strâns în malurile zidite ale unui plan, se strecoară aproape firav și searbăd.

Pentru înviorarea acestui text împărtășim aci câteva scrisori, puțin folklor, o fărâmă de glosar, fotografii și hărți. Împreună cu cele două, trei desene, sunt un material brut de unde, orice nemulțumit cu ceea ce am urzit noi din el, va putea să-și încropească singur chipul și năzuințele cele mai de seamă ale Românilor dintre Vidin și Timoc. Dacă nu i se va găsi alt merit, nu i se va putea însă tăgădui că nu e inedit.

Scrisorile fac parte din corespondența Dragsin. Ele alcătuiesc, împreună cu răspunsurile și corespondența între alții, la care au dat naștere, un întreg volum. Noi am ales numai strictul necesar pentru caracterizare. Cei cari vor judeca și acest strict necesar prea mare, să încerce a găsi în text îndreptățirea. Dacă nu Dragsin însuși, ideea al cărei purtător era — luminarea și mântuirea Românilor Bulgari, prin trecerea la Unire într'un timp când Bulgaria nu exista — ni s'a părut că merită o atare stăruință. Peste aproape douzeci de ani, marele Bunea, ca alumn al colegiului grecesc dela Roma, se pregătea, lăsându-și barbă și păr lung, pentru scopuri asemănătoare prin Macedonia.

Folklorul apare și el foarte fragmentat. Din nenumăratele cântece bătrânești și de iubire, culese, am scos pentru tipar abia un mic mănunchiu. E cântecul lui Stângă, în cele trei variante, ca o creație curat locală și cu eroi locali, și e Cântecul lui Toma al Imos, pentru arătarea prefacerilor suferite, la împământenire, de un cântec venit de aiurea. Acelaș lucru și pentru cele câteva versuri lirice, pentru descântec și basm.

SCRISORI

Români vidineni către Mitropolitul din Blaj ¹⁾.

I

*Ecselentia Vostra pré Stralucite si Enaltu pré Osfintite
Domnule Mitropolitu noua pré Endurate!*

Noi acesti fii care suntem perduti si raticiti de catra ai nostri adevarati parinti cademu la Presfintele picioare ale Mariei Vostre-ciele Parintesti si cu terbinti lacrami dintru adenculu inimii tote ca unuf pre iubitu tata va aratamu, ce prigoniri, si ce scarbe, si ce greotati suferimu noi Romanii cieii dinu Patria otomana, dela vitregii nostri Greci, si Bulgari, carii prinu minciunile lor si prinu orbire mintii nostre ce entunecata de dansii ne oru tinutu legati pana inu timpul de acum suptu jugulu lor ciele barbaru ci noi nemai putend rabda ne luasemu de ganduri cie vomu facie, si nu dinu parteturciloru, ci numai dinu a Greciloru si a Bulgariloru nestiindu ca mai aveamu si noi pre cineva inu lume dinu nemulu nostru prinu care vomu pute gasi mantuire, ase daru bunulu Dumnezeu carele nu voesite mort pacatosulu, ci asitepta ca sa se entorca si viu sa fie, credemu ca au cautatu preste noi si au vazutu umilintia nostra, si entraciestu timpu ne aduse pre aciestu cuviosu calugaru, Parintele Samoilu dinu Austria dinu Banatu, inu mijloculu nostru, carele pre suptu ascunsu sarguinduse nea aratatu cie este natia Romana si dinu care neamu ne tragemu si de unde purtam nume de Romani. Aceste tote nileau aratatu, si care este Religia ce adevarata si mantuitoare a nostra a Romaniloru, nu alta afara de acesta cu Sf: Apostolicesca si catholicesca Maica nostra Biserica a Romi intro Sf: Unire a fi ne au aratatu, si cine este tata fiiloru Nemului Romanescu si Pastori Adevarati; Si de vreme cie prinu aceste tote furamu increzuti, si acesta nadajduimu ca precumu ne au aratatu noua acestu cuviosu Parinte Adevaru si lamu primitu, asia ne vomu sargui si noi ca sa aratamu mai multoru frati ai nostri si voru primi si densii Adevarul prinu noi, Ci numai cu umilintia Rugamu Mila cea parintesca a Mariei Vostre ca se binevoiti a lua inu bagare de sama Rogare nostra, iar nu a o trecie cu vederu, ci fara intarziere prinu Acestu Parinte sa ne sfatuiti Parinteste cumu vomu pute sa faciemu ca sa aflamu mantuire de ciele mai susu aratate, adeca sa scapamu de Erarhia Grecesca sau Bulgaresca, ca sa ne mai putemu Radica odata de unde amu cazutu, si sa venimu inu Staulu cieleu Adevaratu parintescu, si de va fi cu putintia sau prinu Acestu cuviosu Parinte fiindu de Maria Vostra intaritu, sa primimu Sfanta Unire cu Biserica Romi, sau prinu altu trimisut; Si pre langa acesta totu de odata va Rugamu Endurare Mariei Vostre ca daca va fi cu puintia sa ne prugiti patru sau cinci baeti inu Siminari macaru pre catu de scurtu timpu ca sa invetie Dogmele Religii; si pre langa aceste va facemu cunoscutu si despre acesta cumca inu Patria Otomana inprejurul Vidinului se afla urmatoarele sate Romanesti adeca 49 de sate locuite de Romani:

¹⁾ Din Arhiva Mitropoliei din Blaj.

In Vidin Kumbairu	Kapitanovati
Kirimbecu	Mosomani
Siü	Gerti
Kutova	Dincovitză
Stanoternü	Ciorocalina
Koşeva	Alvagiü
Gomotarti	Negovanitiu
Esenu	Ciungurusiu
Florintinü	Genzova
Novo Selo	Thianovați
Verfu	Fundeni
Rakovitia	Rabova
Baliü	Glodnitia
Bregova	Arcerü Palanca
Racilniția	Grasicovü
Kosöva	Tibru Pa.
Koilova	Öréva Pa.
Zlocuté	Kodozliu
Ztirlomasiția	Bucovati
Halova	Mahalaöa
Boroevati	Guzaliea
Esenovati	Labati
Birlovati	Alvá
Sapicova	
Deleina	
Bosinécu Mare	Aceste (49, şters) 52 de komunitati
Bosinecu Micü	Santu locuite numai de
Kalenicu	Romani nenorociti
Molalia	

Komuna Köséva, Константин Понскъ Прѣвѣтъ, Ионъ (necitet) Пибѣтъ Stanü Ispas. Vladu Ionäscu, Константин Костандинскъ; Dumitru Ionü; Marinu Ionescu; Lapadatu Ioanu; Ionu Badé; Iancu Ionu; Ai Enaltu Pré Osfinției Vöstre cei mai plecați fii, George Gitia; Lapadatu Dumitru; Marin Ianculescu; Cârsta Gavrilu; Никола Танаса; Георги Георозекъ; Thanasie Gitia; Carsta George; (necitet) Гаврилескъ; Gavrilü Gavrilescu; Preda Dumitru; Simionü Calinü; Stancu Gavrilescu; George Dragoti: Ион Понскъ; Петръ Станскъ; Ionu Stanculescu; Ionü Lapadatü; Lapadata Vasile; Никола Гимнон; Stanü Marinü.

Thurocia

Satu Stanoternü in 6 Iunie 1867.

II

Escelenția Vöstra Enaltü Pré Osfinție

Domnule Mitropolitu, si

venerabila Kondistorie !

Iată noi fii Mariei Vöstre cei dinü Patriéa Musulmana cei cie cu multa râvna trimisaramü pre Kuviosulü Calugarü Parintele Samoilü la Marica Vöstra ca la nesite Parinți pré iubiți ai Națiunei Romane,

carei dupa cumă amă înțielesă casi iubescă Națiunea si dorescă asă înmulți si lați credința, cu totulă eramă în crediți cumca Rogarē nōstră va fi primită de Ecselentia sa D. Domnū Mitropolitū, si prin Merciea Vōstră numai, ne vomă pūteă mantui de jugulă cielū barbarū alū Grecilorū și alū Bulgarilorū, si noi așteptandū pre Cuviosulū Parinte ca sa ne aduca faima buna ca sa ne mangaeămă și sa ne bucuramă, éaru dupa sosirē parintelū inū mijloculū nostru inū locū de bucurie trebui să ne unplemă de intristare si de durere, auziramă ca dinū partē Domnilorū canonici Rogarē nōstre inū Konđistorie cu băgare de sama fu primită; darū auzindū noi dela Kuviosulū Parinte ca au luatū ostanéla nu numai pana la Blajū la Resiidentia Ecselentiei Sale, ci si pana la Éli Potocū la E-sa, si dinū a nōstră nenorocire si trista sōrte au aflatū pre E-sa bolnavū intru care nu s'au pututū lua Rogarē nōstră inū bagare de sama de E-sa ci desiartă sau Reintorsū la noi, ansa pentru aciasta noi nu ne desperamū ci speramū inū gratiēa cielui pré Enaltū ca daca E-sa va fi ratornatū sanatōsū la Blajū, Nadajduimū ca bucurosū va lua inainte Rogarē nōstră, ca nu putemū đicie pentru ca nu santemū intro Patrie anu putē plangie si anu ciere ce ne este de lipsa dela Mariēa Vōstră, macarū ca patriēa Otomana darū totusi Sultanu nu se amesteca inū credința cresitina, dinū partē Enaltimei Sale santu cresitini liberi, ca vedemū ca Rusiēa éarasi e o Patrie Straina de catra Patriea Otomana, si totusi sa sargueste a trimite Bulgarilorū ba inca si Romanilorū carti si vestminte pentru Besericile crestinești.

Și vedemū ca Enaltimē Sa Sultanu nui opresite, asē si noi Romani ciei dinū Patriea Otomana de amă avē pre cineva dupa cumū speramū ca avemū arū lua ostenéla inū acésta privintia, adecă ane aducie inū Staulū cielū Parintescū inū Sinulū Sf: Uniri ca după cumū zicie pre scurtū inū Sinacsarū, ca prinū ostanéle au infloritū Numele Sf: Parinți; dara si noi ca cieă ce ne lipsesite Sitința si-amū zacutū pana la aciastū timpū dormindū cu Somnulū cielū de mōrte si ne desiteptatū, totusi amū auzitū si santemū incređiuti cumū ca inū Propaganda dela Roma si dinū Lionū cresite si gatesite Misionari si i trimite inū cieie cinci parti ale Lumē ca sa vestesca pretundinē pre Hristosū cielū Restignitū ca si ciei cie nu lau cunoscutū selū cunōscă — darū la noi nu e vorba despre anu cunōste pre hristosū, ci numai despre ane desbina noi de Erarhiēa grecésca si Bolgarésca, si sa venimū inū Staulū cielū adevaratū parintescū, adeca inu Sinulū Sf: Uniri cu Sf. Maica nōstră Beserica Romi, caci cine au venitū la noi vreodată din Austriēa sau din Frantia sau macarū, si dinū Italia ca Misionari ca sa ne propoveduésca nouă credința cea adevarata a Romanilorū sia fi intro Sf: Unire cu Roma; Așē dara noi cazindū la Sf. Piciōre ale Mariēi Vōstre cu umilintia va Rogamū ca si inū ceă lalta mai nainte trimisa si acuma insotita scrisōre va Rogamū ca sa bine voiti a lua inu bagare de sama Rogarē nōstră si a nu o trecie cu vederē, antru care si santemū incređiuti ca ai nositri pré iubiti Sf: Parinti dinū catū a fi cu putintia nu voru trece plāngerē nōstră a filor sei cu vederē!

Si ramanemū asiteptendū cuvinciosulu Respunsū inū
cielū mai scurtū timpū,

Ai Mariēi Vōstre ciei mai plecati fi.

Константинъ Понскъ Превтъ, Іуна (нецитѣ) Превтъ, Стан

Ispasu, Vladu Ioanŭ, Костандинъ Костандинскѣс, Dumitru Ionu, Marinu Ionescu, Костандинъ Бадѣ Логофетъ, Jancu Ionŭ; Ionŭ Bade — Satu Kosieva.

George Gitia; Lapadatu Dumitru; Marinŭ Ianculescu; Carsta Gavrilŭ; Thanasie Gitia; Carsta George; Gavrilŭ Gavrilescu; Preda Dumitru; Simionŭ Calinŭ; Stancu Gavrilŭ; George Draguti; Ionu Stanculescu; Ionu Lapadatu; Stanŭ Marinŭ; Lapadu Vasilu, Ciorbagi; Nicola Tanasescu, logofăt. Пѣтрѣс Стѣпанскѣс
 • Іванъ Понскѣс; (necitet) Гаврилскѣс; George Georgesco, Logofetu; Ionu Preda.

Thureia

Satu Stanoternu in 30 Iuliu 867.

P. Samoilescu Scriitor

Popa Dragsin către Episcopul de Oradea-Mare. ²⁾

III

Illustrisime si Enaltu pré Osfinçite Domnule Episcopu pré graçiose Parinte.

Iată eu subu skrisu serutand S. Drepta em cieru ertare pentru că nu vamu an kunostinçatu nimika pana akuma, dara acuma va faku kunoscutu M: vostre despre kalatoriéa noastră dela Orade pana la Widdinu Turcii, veçi sti ilustritatea vóstra ka dupa ce ne am apropiéatu an parté lokului prinu Tiara Romaneska nearu pusu Bulgari obstakole pela tote drumurile ka sa ne prinda sa ne faka rau, daru noua fakandunise kunoskutŭ amu ankugiuratu pre alte lokuri si damu lauda lui D:dieu ka ne skapatu dinu manile loru, dara noi fiindu en kalatorie la Mariae vóstra Bulgari aru avutu timpu andemanateku si aru antrebuinçatŭ destule minciuni si hule asupra S: Uniri ka sa desmante pre Romani dikandu ka le vomŭ skimba legia si le vom strika posturile si sltele mai multe: destulŭ e atáta ka prinu tote minciunile loru D:dieu a vrutu aséa ka andata ce am agiunsu akasa la Stanoternu amu fakutu Satu jumatate unitu, si trimeçandu noi ómeni ankreditiŭ de ai nostri prin sate ka sa vestéska adevaru si se spue kum ka dansi santu uniçi ku Beserika Romi; inŭ 16 Mai v: n: ne au poftitu Preotu si iudele dinpreuna ku alesi, dela unu Satu Esenu ka sa mergemu sai primimŭ la unire si an 17 Mai am mersu akolo si ému primitu satu ku Beserika ku totu si Preotu Petru Stanŭ, și avemŭ sperare ka se va laçi unire inu Bulgariéa; daru totŭ de ódatá va facemŭ kunoskutŭ M: vóstre ka am avutu aicéa inu Widdinu unu konzulŭ némçi naskutu din Wienu ku numele Adolfŭ Siulçi omu forte bunu si ku sufletu mare si iubitori de laçire Religii katolice kare mau si fostu ajutóru la tote ostanelele mele, apoi akuma din Ordinŭ Maestatei Sale ne a spusu ka are sa mérga de aicéa la Egiptu de Konzulŭ, si néa spusu ka aicéa ose vina konsulu unu Sêrbŭ ku numele Theodorovitsŭi kare au fostu kançleru la Beligrad in Serviea, pentru care noi cu umilinça rugam graçiea Mariei Vostre ka sa bine-voiçi a mijloci la Maestatéa Sa ka să ramana totu acestu konsulu kare au fostu pana akuma in Vidinu ka

²⁾ Din Arhiva Episcopiei greco-catolice Oradea-Mare.

daka va veni acelu Konsulu de Serbu atuncăa numai avemu nici o sperare de a se face unire, asăa daru eu vă rogú pre Ilustratăa vóstra ka fara de nici o anterđiere se faceți kunoskutu Maestatei Sale ka sa nu stramute pre D: konsulu dinu Widinu kaci de astăzi in diece diile are sē se duká dinú Widinu, si va fațemu kunoskutu ka la turkié este pace.

Stanoternu 5 Iunie 1868

Alu Mariei-Vostre celu mai plekatu supusu fia

Гамѣи Агарѣи

Misioner, К.П.Т.К

IV

*Illustrisime si Pré Osfinčite Domnule
Episcopu nouă pré grațiose Patróné
sărutu Sfanta Dreptá!*

Eu subu scrisu, va facú cunoscutú Mariei-Vóstre, ca dela retor-narē mé de Pesíta amu luatu ostanéla énu privința Scolei dinu Stanoternu si pana la Blaju la adunaré care sau fostú adunatú pentru votarē Mitropolitului, sperandú ca voi folosi cieva pentru scola daru zadarnica mau fostu ostanéla, si mamu dusú si pana la Gerla unde earasi sau fostu adunatu o alta soțietate de membri. Si dinú partē Mariei-Sale Domnului Episcopu I: Vancé mamú antorsú mulțamitú inu Turciea daru catu pentru poporu nostru va facu cunoscutu ca sa afla bine daru este forte separatu dinu partē Bulgariloru cu des-mantaré, daru fiindu ca eu mamu dusu singurú de ame buna voința la Romani din Thurciea numai pentru ravna si Zelú care lamu avut si elú amú spre Naciuné nóstra Romana si spre lațiré religiei kato-licie, nui voiú parasi nici odata, pre Romani sau fii noștri ciei ra-taciți, macaru de oi suferi pre cumú si suferu, vazinduma de multe ori strantoratú si de primejdií inconjuratú ca Oaéa spre jungiere, sau spre darapanare inu mijloculu a multoru lupi salbatici. Si asea ne avandu catra cine samu aratú dureré, ma mangai inu scarbele mele, si sperēđii inu grațiea celui pré analtú ca nu ne va lasa ca sa fie Naciuné nóstra róaba Sclaviloru si inemicilorú nostri Greci si Bul-gari; Numai D:zeu salu traesca pre Sultanú Azisú, și pre toți vezirii lui, antru mulți Ani fericiți, ca dansii Patrónēđia Naciuné Romana si dinu partēa Turciloru avemu pacie si aparare: daru Illustrisime Domnule Episcopu Recomandacié care mați dato M:Vóstra catra Konsulu Franțođiescú eamu dato in 15 Oktoberu pentru ca sa ne priméscá Franțiea subu Protecțiea lorú, si cu cielu mai mare respectú au primito D: Konsulu, si cu mulțamita vau salutată pre M:Vóstra, si asé mau spusú ca in 17 Oktoberu o va trimite la Menistorú Franțođiescú inú Konstantinopolú; daru mie mau đisu ca indata sa va scriú M-Vóstre si M-Vóstra fara de nici o interđiere sa scrie aci la Ambasiaderu de Franciea in Konstantinopolú o asemené ro-gare sau recomandacie ca aceia kare mați dato in Pesta catra D. Konsulu; ca sai priméscá pre Romanii Katolici dinu Bulgaria subu

Protecția Franței, daru nu pentru totu Katolicismu din Bulgaria, ka katolicismu din Bulgaria are Protectori pre Austria; ci numai pre Români Katolici si nu au Protecție pana acuma, daru nici nu voescu sa fie subu alta Protecție afara decatu subu Protecția Franței; daru asé mau zisu Illustrisime Domnule Konsulu Franțoiđiescu dinu Rusitucu ca catu sa pote cu un césu mai nainte sa scriéci la Menistoru Franței in Konstantinopolú, Si mé zisu Konsulu Franței dinu Rusitucu ca daca vomu avé norocul sa ne primesca Franței subu Protecția sa, vomu fi fereciți kaci ei ne voru face tote ciele trebuinciose, Scole si Beserici si ori cie va fi de lipsa poporului Roman pre tote le voru plini. Si asia va rogu Illustrisime Domnule ca pre unu pré bunu si Sfantu Parinte ca sa binevoici fara de interdiere sa trimeteți la Konstantinopolu aceste mai susu aratate, si veți sti si acesta ca Konsuli Austrieci nici de cumu nu grijescu de Relligia Katolica din Turcia.

Viddinu,

28 Oktober 1868

Alu M-Vostre cielu mai plecatu fiu

Самона Агарци

(pe lungul hârtiei)

Si ramanem asiteptandu Parintesculú respunsu in cielu mai scurtu timpu! ka sa stim si noi cie sa respundem D. Konsulu!

Popa Dragsin către Mitropolia din Blaj.

V

Exellencia Vóstra pré Gracióse Domnule Arhipastori sarut Santa Drepta.

Prin acésta va facú cunoscutú, ca să bine voici a lua in bagare de Sama Umilita mé rógare... cumca Missiuné de Viddin caré sau Administrat pana acum de Maritulú Vicariat Apostolicú din Bucuresiti are in Viddin Mahala Kumbair 700 de Suflete de Romani Unici, si cu ce sant afara dela sate em pregiuru Viddinului 3000, si 200 de Suflete, si acésta suma este de un restimp Unita, dara de nou nu au fost cu potincia de a mai primi la Unire pentru ca Administratoru nostru pré pučin au grijitú pentru noi, dara promisiuni si Epistóle am capatat de ajiuns della Maria Sa D. Episcop Anton Iosif din Bucuresiti; Si vađi ca din promisiuni nimica nu sau plinitu până astăzi, pentru a ceá dorere de acest trist exemplu, ca nu era destul Unui credincios Argatu an hólđa séu Viea D lui sau a porta greotáté Sarcini si diadufulú diili, nu mai si pentru de séara sa grijasca, ca cie va manca si unde se va Odihni... dara eu ca unulé cemú iobescu načioné si Voescu cu ansatate ami laci Religia tóte le am suferitu, ca la cé mai depre urma Candu cautamu ma Vedém asea de stramtoratu catu am lipsa si traiu Viecii, precumú si pana astăzi... pentru care sant ancredinciatu ca si Maria sa Domnu Konsul c. r. de Viddinú după cum este va va adeveri! Anse eu prelanga tóte acéste nu ma desperedi, ci speredi an grația celui atotu

potinte, dupa disa Profetului ca candu santem parasici de Omeni atuncia Dumnegeu ne vine atru ajutoru nostru pentru ce eu am prepusem an minte, si im pironisem an inima, cumca ar fi de lipsa a face O Santa Kiasa de rogaciune Romanilor Unici din Viddin, pentru care din Sfatul D-lui Konsul am luatü Ostanela a mergie la Viena fiind recomandat de Mariéa sa catre Exelenciile Sale Domni Ministri an privinca unui ajutori de bani, pentru radicare acielui mai sus aratatü Sant locasiü, precum amu si fostu cu Clarisimul Domn Grigorie Silasiu la mai multe locuri an Viena si chiar singur Domnia sa entru-o audiencia ce au avutü la Maestatéa Sa au datu una suplica an numele nostru pentru rescumpararé placiului Beserici din Viddinü pré care am si capatatu-o della Maestaté Sa Amparatuü nostru prin Domnul Konsul 208 de Galbini austrieci, cu care am si platitü placiü Beserici, an 20, Novembre c. n. si avem Contractu la mana nóstra an Konsulatu si totu prin Ostanelle aciestui barbatu cu sufletu Mare Klarisimului D. Gregorie Silasiü, ni sau prezentatu din Viena O santa Crucie, pentru mangaeré poporului nostru, pré care nam pututo radica nici pana astadi, din cauza speselor... — Si fiindu eu anü Viena vam trimisu Exellencieii Vostre una rogare iarasi prin domnia sa Clari: Domn Gr. Silasiu! dela care am si primitu mangaitorul resultatü, totu prin Domnia sa, — pentru care am fostu förte aplecatu a mulciumi pentru tóte promisiunile Exellencieii Vóstre, cumca Exellencia Vóstra della buna Voinca si din ravna care aveci catra poporulu Romanü, cu multa aplecare si cu caldurósa inima si cu Arhi-pastorésca andurare san-teci gata spre a ámbracia Missiuné de Viddin a o Administra Exelencia Vóstra. — Si totu prin D-sa sant ancunositinciatu, cumca Exellencia Vóstra aci facut O colecta an Arhi-diecesa pentru Zidré Besserici din Viddin anca aci dat ándemnu si Altor Domni Episcopi ca se faca asemené fapta an Diecesele Mariilor Sale, — pentru care eu sarutu Santa drépta cé Arhipastorésca, si pré frumos mulcimescú, Umilitu radicandumi Ochii Sufletului meu an susü, Zicü, ca acésta Santa si stralucita fapta care aci facutu-o, si anca vreci a face Exellencia Vóstra, Cieru sa o ancoronedie, dar cie am audito despre Maria Sa Domnul Episcopü Alexandru Dobra ca nau voitu a facie kolecta an diecesa Mariei sale, — ci au amputat unu contra mé dicând cumca sant antors della Santa Unire. — Acésta este pré lamuritu cunoscutu Mariilor Salle Domnilor Kanonici din Blasiü pre cum eu singur am declarat cauza si nengrijiré caré era pre timpulu aciela la poporul Unitu din diecesa Lugosiului,... — clar veci sti si acésta Exellencia vóstra, cum ca Domnul Secretar Olténu pana am fostu an diecesa Lugosiului mau fostu cielu mai mare contrari, si ne anpaçatu inimicu, pentru am si fostu silitu am parasi patria... — Si pentru acesta creði ca Domnul Episcopü nau voitu a facie Kolecta, dar si acesta veci stio Exellencia Vóstra, ca Patriéa am parasito, dara despr credinca sa nu fie una ca aceá, nici Odata antrecestü secolu trecatoriu. — dara despre antrebaré ca ce sau facutu cu carcile date dela Tipografia Metropolitaná acélé carçi le am anparcitu la pruncii poporului nostru, dintre care mai avem si ne date pana astadi, dara carcile cele pentru trebuinca Beserici le am datu an dar la Beserica din Rabova si eu am ramas an lipsa de carçi la Viddin pentru care va rogu de veci bine Voi am trimite un Tacám de carçi la Viddin, pentru Kapela nostra.

Si iarasi va facu cunoscutu despre acésta, cumca Anu trecutu totu

am mai capatat cate ceva bani della D-nul Episcop din Bucuresit̃ macar ca nu am avutu léfa hotarâta, dara pre Anul acesta 869 cu o vorba nu am capatat nici unu craiciaru... apoi cum potu eu sa traescu, fara spese antracestu locu de strainatate... Si Kasa me este fôrte Gré dupa cumu este Obiceiu in Orientü, ca unul care portu acestu felu de misiune trebuie sam fie usia descisa pentru fiesite cine... — dara cu poporu care au trecutu Santa Unire avem anca si patru Preoçi la Sate dintre care trei ar primitu Santa Unire de doi ani, si anume Kostandin Popescu din Komuna Koséva, si preotul Petru Stan, din Komuna Isenu, si preotul Stancu Pavelu din Komuna Stanotern... dar Preotul Dimitrie Petrovitsi, sau antorsu la S. Unire numai la 7 October Anu cur. Acesta e de naçiune Bulgar an Komuna Csiungurusiu. Si mau promis Domnul Episcop din Bucuresiti ca si acestora le va facie léfa hotarata spre mangairé lor. si pentru Dascalu meu dela Biserica si vasi ca nici aciasta nu sau plinit pana astadi éata cu ce angrijire au fost Administratoru nostru pentru Misiuné de Viddin... dara eu pré umilitu rogu andurare Arhipastorésca, ca de va fi cu putincia ane facie Cieva ajutor spre ane poté plini lipsale antracésta iarna, mai nainte pana cie se vor anregula cile lalte tôte,... si amu fôrte de lipsa a veni pana la Exellencia vóstra, pentru hirotonia fiului meu Petru și din cauza speșloru nu potu veni, dara dem va veni Andemana voi fi silitu a veni, pentru care raman asiteptandu parintesculu rezultat an cieldu mai scurt timpu!

Allu Exellenciei Vóstre cel mai plecatu si supusu fiu

Viddin la 14 December 1869.

Samoil Dragstin
misionar g-katolik.

VI

Exelentiei Sale și Prea Venerabilului Consistoriu Metropolitanu!

Umilitu subscrisulu veniu înainte cu celu mai profundu respectu și facu cunoscutu, cum că poporulu nostru dein Turcia, dein judeciulu Vidinului, cela ce s'a intorsu catra Santa Unire se afla bine și in pace si catra celea siapte comune, cu 4000 de suflete, 4 biserici si cu 4 preoti adeca: *Stanoternu* baserica cu preotulu Stanu am primitu in 1868 Aprilu 25. *Cosiava*, baserica cu preotulu Constantinu Popescu am primitu in 1868 Aprilu 28. *Isenu* cu baserica si cu preotulu Petru Stanu i-am primitu in 1868 Maiu 5. *Ciongurusiu* cu baserica si preotulu Dimitrie Petroviciu am primitu in 1869 Iuliu 9. Acestea suntu comunele numai cari au biserici si preoti de cari se arata fora de celelalte comune ce nu au biserici si preoti.

De nou in acestu anu 1871 am intorsu la santa unire 18 comune in cari suntu 11,000 de suflete cu 6 biserici si cu 6 preoti adeca: *Cibru-Palanca*, baserica cu preotulu Stanu Ionete i-am primitu in 1871 Aprilu in 6. *Rasova* baserica cu 4 preoti, preotulu Valcea Petru, preotulu Angelu Ilie, preotu George Todorovu, preotulu Stretcu Dumitru, i-am primitu in 1871 Iunie 9. *Cerniveru*, baserica cu preotulu Dumitru am primitu in 1871 Iunie 12. *Dervis Mahala* cu baserica am primitu in 1871 Iunie 12. *Carabagiacu* cu baserica i-am primitu in 1771 Iunie 16. *Memisioiu* cu baserica noua, care inca nu e gata nece santita am primitu in 1871 Iunie 18. Sau facutu cunos-

cutu adeca numai despre comunele ce au baserici și preoți; dar acești preoți plinescu datoriile celea cuviintioase ale legeri și pre in celealalte comune, cari nu au preoți și baserici, suma de suflete preste totu in aceste 25 de comune este de 15.000 mii de suflete si pre langa aceste tote m'am serguitu de am cumperatu unu pamentu in Vidinu cu 208 de galbini austriaci in anulu 1869 Octobre 22 (precum se vede in doc. aculusu) ca se aiba și religia nostra proprietatea ei; unde pre acestu pamentu am facutu unu monumentu și am pusu pre verfulu lui o cruce in Noembre 1869; și totu in acesta luna am făcutu o mica capela de lemne și am împodobit'o cum am pututu in care se manganie 530 de suflete de Romani, dar acesteia leam adusu tote inainte, pentru a vă convinge de adeveru; că suntu unii deintre parintii și fratii noștri, cari s'ar mai increde că este ceva unire in acelea parti orientale, pre unde mi-am pusu tota vertutea si mi-am sacrificatu vietia mea, dar partea cea mai mare se vede a fi la indoire despre ce crede adeverulu acesta.

Si facu cunoscutu si despre acesta că dupa mergerea mea la Vidinu mi-au facutu Eminentia Sa Domnulu Episcopu Antonu Iosifu Ploimu dein Bucuresci o subventiune destinata de 5 napoleoni de auru pre luna si pentru inchiriarea casei deosebitu 2 galbeni pre luna si la daschali au datu unu Napoleonu la luna pre care mi au tramis-o Eminentia Sa la tempulu cuvenintiosu pana a fostu in Bucuresci; dar dupa plecarea Eminentiei Sale dein Bucuresci la Costantinopolu au remasu locotenentu Maria Sa Domnulu Vicariu Ionu Petru dela Cruce, care m'au tramisu numai celi 2 galbeni pentru inchiriarea casei: dar dein stipendiu meu celu mai susu aratatu de 5 Napoleoni la luna nu mi-a nece o para pentru anulu 1869 si de pre anulu 1870 erasi asemenea 7 luni nu mi a platitu; pentru care pre 19 luni am a primi 95 de Napoleoni dela administratorulu dein Bucuresci. Si candu ceream leafa mea mai de multa ori prein epistole dela Domnu Vicariu mi respundea Maria Sa că va veni Episcopulu mane poimane si mi va plati dupa cum se vede prein tote officioșele epistole, celea dela Ordinariatoru precum dice si in epistola de sub numeru 389 dein anulu 1869 Octobre 2. „Credintia si curagiu! că aveti se ve capetati leafa fara amenare pentru totu anulu 1869 si se nu ve impucina-ti că candu suntemu parasiti de omeni atunci devine D-dieu intru ajutorulu nostru“. Bine, ar fostu frumose cuvente, am multumitu; inse in fapta nece pana astăzi nu sa plinitu.

Er dupa venirea Domnului Episcopu Ignatiu Paulu in Bucuresci am fostu la Prea Santia Sa, la buna cuventare si i-am aratatu cum stă poporul unitu in misiunea Vidinului si atunci m'am adresatu catra Maria Sa a-mi cere leafa cea mai susu aratata care nu am primit'o dela Vicariu pana la acelu Tempu, si rezultatulu asia i-a fostu că nu recunoșce nimicu de celea ce au fostu mai inainte de venirea sa in Bucuresci, ci de nou miau destinatu subventiune de 6 napoleoni pre luna, pre carea a si inceputu a mi-o da la anul 1870 dela Octobre pana la Februaru anulu 1871. Era dela Februaru si pana acum nu mi-a datu nimicu, care dupa dreptate se cuvene se-mi de pentru 8 luni, 48 de napoleoni si pentru celea mai susu aratate 19 luni 95 de napoleoni, care se vede că este suma pentru 27 de luni are se-mi de 143 de napoleoni pre cari mai de multe ori i-am cerutu la Santia Sa si nece in unu timpu nu vrea ca se me despagubesca, ci spune Maria Sa că este Episcopulu latinu dar nu este de ritulu grecu si pentru acea nu vrea că se-mi platesca, dara eu nu

me potu latinisa pre mene si pre acelu poporu de 15.000 mii de suflete pentru interesulu acela ca se-mi pociu castigá leafa, care mi-a oprit'o Maria Sa si nu vrea se mi-o dé, dar' tristu esem plu de o fapta cá acea dela unu Prea Santitu Episcopu, ca se-nu lu mustre sentiurile sale de a recugetá ceva mai de parte dar de credemu ca este ceriu si cene-va cá se-lu domnesca, va fi veditu dorerea, asudarea, si alergarea mea diua si noptea flamendu, setosu, golu, in lipsa fora de a ave nece de in vreo parte vreo sprigiona in nesuferitele scárbe si in mare nevolia; ba ce e mai multu vietia in pericolu pre totu momentulu, inse nece acestea tote, nu au pot utu a sta in contra rivnei miele, ca se-me inspaimenteze despre a-mi stinge caldura ce am avut'o pentru mantuirea natiunei si latirea religiunei mele; dar servulu, care a portatu greutatea sarcinei si a suferitu zedufulu dilei semenendu si secerandu in holda domnului seu apoi cu durere ar fi cá ser'a se nu si primesca denariulu. Dar eu pentru cá nu mi sau tramisu leafa la tempulu seu nu m'am desperatu si se-mi fiu parasitu credintiosii, cá am fostu de securu cá leafa, care mi sa destinatu de catra administratoriu fora smentela debue se-o primescu macar de a si veni ceva mai tardiu pentru acea eu fiendu in lipsa m'am imprumutatu dela factorii de bene in 27 de luni cu 600 de fl. mai inainte pana a nu veni domnulu episcopu Paulu si 100 fl. in acestu anu.

Si deosebitu de acestea 700 fl. chiria casei este neplatita pentru 8 luni, 8 lire turcesti si cu acestu feliu de conditia me am imprumutatu intru celea 27 de luni cu cea mai susu aratata suma, scriindu cá am se primescu dela administratorulu dein Bucuresci 143 de napoleoni si am fostu incredintiatu, cá am de unde intorce la aceli factori de bene adeca de in leafa mea. Dar acuma vedindu cá se apera si cu definitivu se lapeda acestu administratoru de a nu me plati nece de cum nemica, ce am a face eu acum? si unde mevoliu duce? Si catra cene voliu plange eu astadi? si se credie? cá se potu aflá gratia si mantuire dein aceste periculose detorii, care mi le au asiediatu pre capulu meu Santulu Episcopu Paulu, cá se me scape dein trensele; dara eu aceste imprumutari nu am cheltuitu in carciume si pre la locuri necuvenintiose ci vai am plinitu lipsele amblando in privintia interesului latirei Santei Uniri. Asia dara eu acuma umilitu rogu bunatatea cea parintiesca a Exellentiei Sale si a Prea Venerabilului Consistoriu Motropolitanu, deca am credentia de celea mai susu aratate, si deca se pote ajuta-ti-me in casulu acesta a' éra de nu se pote se-me ajutati imprumuta-ti-me cu 700 fl. cá se-mi potu plati celea mai susu aratate detorii, si cu 8 lire Ca se potu plati chiria casei pre 8 luni, si erasi rogu cá se nu me treceti cu vederea cá intru alte parte nu am unde me duce afora de catu numai la gratia cea parintiesca a strabunului nostru Patronu dein arhi-diecesa Blasiului in Ardealu. Speru cum-ca umilita mea rogare nu se va trece cu vederea.

Alu Exelentiei Vostre si Prea Venerabilului Consistoriu Metropolitanu, Cel mai plecatu si supusu fiu

Blasiu 14 Octob. 1871.

Samoil Dragsinu

Misionar Apostolic si parochi in Viddin.

VII

Prin acésta facú cunoscutú, cum cá dupá primiré Ordinului Exelentiei vóstre mamú radicatú din Viddin, si amú predatú Kapael

acea care prin multa m^e Ostan^ela am facutu-o pentru Romanii-Uni^{ci} și cu ce au avutu in launtrul^u ei și cu Potirul^u meu, la Preotulu R. Kath din Kalafat^u anume Bartolomei Pantaleoni, la 24 Iunie le am dat^u in primir^e lui! dara eu ma aflu astazi in Romania la unu satu anume Golen^{ci} apr^ope de Kalafat^u; și am vrut^u mai de multe ori ca să viu la Exellen^{ci}a V^ostra, ansa din cauza speselor nu am potutu veni! dara ve^{ci} ști Exellen^{ci}e, ca pe norociⁱⁱ mei fiⁱ, nam^u potutu sai scot^u din Vidin, fiind^u ca santu Zalog^u sau amanet^u la Turci, ca pe lângă toate ca am v^ondutu Moși^ea filor^u miei, care facea pre^{ci} de trei mii de fiorini, V: A: amu datu-o numai in două-sprezece sute de fiorini, care eam prefacutu in două sute de Galbini Imparatesiti, și éam dat^u acolo la Turci unde am fost^u datori, de mam plinit^u lipsa cielor^u necesari pentru trau^u vie^{ci}i, in cei trei ani, cand^u nu miam primit^u léafa ficsata, eu carele ma aflam Intra ciel^u-loc^u pentru Propagar^e S: Unirⁱ, si totusi cu cele două sute de Galbini nu am putut^u impaca, ci am^u mai ramas^u cinzeci de Galbini datori anca, pentru care se afla copii mei ca Robi anco in lipsa m^e. — Aș^ea dara Exellen^{ci}e éata ca vazi cu Ochii aceia care nici prin minte nu mia trecut^u, ca in locu de a ved^ea eu mingaere dupa t^ote ostanelele mele care le am suferitu in șap^{te} sau optu ani de zile, Acuma ma vazi prigonitu și bajocorit^u, fără de a știⁱ din care cauza, miaci Ordonatu ca sa esu atara de acolo, dar ac^esta este frumos^u Exellen^{ci}e vazi ca este judecat^u dupa dreptate mul^{ci}amescu, ca eu am curacitu unu loc^u de maracinii îngimpatori și Patul^u este asiternut, ca se sa ducă altul, vrednicu și demn^u de lauda, sa se odihn^esca, și sa domn^esca intracelu locu care eu lam pregăt^{it}u, dar^u de bine vo^{ci} ca sa viu mai de graba la Blasi, sami trimit^u Administratorul din Bucuresiti despagubir^e, ca sami pot^u sc^ote Copiⁱ din Viddin din minile Turcilor, și atunc^e voi pot^u veni la Blasi fara nici o impedecare, apoi D. Episcop din Bucuresiti sasi plin^esca scopul s^{au}, — pentru care Umilit^u rog^u bun^{at}atea Exellen^{ci}e v^ostre, ca ac^esta rogare a m^e sa nu O trecie^{ci} cu veder^e, ci fara întârziere sami trimite^{ci} cuvinciosulu rezultat^u, pentru ca ma gasescu aic^ea intracestu locu murituri de f^ome.

Allu Exellen^{ci}e v^ostre umilu și plecatu fiu
Samoil Dragsin

Komuna Gollenci Maglavit in 20 Iulie 1872.
România

VIII

Umilu subu scrisul^u prin^u ac^oasta fac^u cunoscut^u, cum^u ca dupa Binecuvintar^e Ecselentiei V^ostre care mi^{ai} datu-o prin^u D-l^u Secretar^u, am^u venitu la Kalafatu, si aby am^u ajuns^u pana astazi in 12 Novembre, din cauza că miar^u ostănit^u chایی. Si ma voi întirziia aicea încă, vreo 8 zile spre a se mai odihni. Si retornar^e am^u va fi la Santa Monastire preste Orsiava prin^u Banat^u, pentru ca aveni drept^u peste Muntii Romanii nu pot^u căci este chal^ea pericul^os^e; Simu pare f^orte rău caci ma^u apucat^u unu timp^u contrari calatorii, caci paic^ea ningie, dar^u din^u cit^um va fi cu putintia eu ma voi sili batar^u catu de tarziu spre a ajunge la Monastire.

Alu Ecselentiei V^ostre cel^u mai plecat^u fi^u

Kalafatu 12 Noembre 873.

S. Dragsin
Administrator^u

IX

Dupa ce cu ajutorulu si puterea lui Dumnedieu, intrun intervalu de 9 ani ca Misionarü luandü sortea apostolica in partile Orientale, si aciasta cu atata succesü inbucuratoriü, in catü locuitorii Romani dinü partile Viddinulu, in numer la vreo 52. comune in care se afla vre-o 18.000 de suflete primira S. Unire cu Beserica Romei, si pe zi ce mergia se immultia poporulü.—

Dara dorere prin intrigile si töte apucaturile celoru voitori de rău, si contrarii ai Santei Uniri si pöte Dumnedieu le stie, alte cause inca, fusesi silitu a parasi acelu poporü credinciosü.

Acuma de presinte numai de catu primii una Epistola forte magulitore, prinü carea me röaga ca cu oru ce mijlöce se ma mai in-torcü odata la dansii — sau daca nici de catu nu — atuncia sale respundu dupa cum me vor erta inprejurarile. — Va veti indura Escellentia Vostra a o vedé aci subu aclusa.

Starile mele inprejuru si respectiva familie, ce o amu numi concedü nici pre una cale se primescü asemenea misiune.— Altü cumu respunsu mangaitoriu dupa cum se recere nu sumu competinte ale da.

Dinü care motive vin cu tota supuneréa a cadea la Parintasca gratie a Escellentiei vostre rugandume ca se va indurati amu consulta in privintia aciasta, cu care se pociu da deplina mangaere acelu poporu.

Totu deodată emi iau indrasneala ame ruga ca semi pardonati daca indrasnescu dupa modesta mea opiniune a aduce ceva amintire Escellentiei Vöstre de öre ce acelu poporu dupa cum se vede din aci alaturata Epistola au forte mare aplecare catre persöna mäa. Altu cumü pe langa tota buna mea vointia ce o amu catre dansii, nu sum in stare ca se ma hotarascu la asemenea.

Aru fi de doritu ca spre mangaerea acelora sa se afle un individü plinü de religie resolutu, care apoi in persona mäa lasi introducea in locul meu. — Carele apoi lucrandü cu unu zelu apostolicu, peste putinu tempu amu casitiga unu poporu numerosu inu Orientu.

Si fiindu ca aciasta nu este in poteréa mäa — indrasnescu a cadea la Parintasca ingrijire a Escellentiei Vöstre, ca pentru apararea, mantuirea sufletelorü, si casitigaréa acelu poporu, se binevoiti a dispune prä gratiosü, ca oru cumu sä se resovedie un barbatu es-pertu atatu in poterile corporale catu si spiretuale. — Si care ca atare se fie demnu de aceiasi inalta chemare, fiindu totu de odata credinciosu si sultanului Domnitoru — care dupa esperintia ce o am facutu eu forte multu partinesite pe Greco-Catholici — Si asiä saru potea casitiga una Beserica Gr: Catholica in partile Orientului.

Carele pentru indrasniréa ce o facü si in comoditediü cu aceste simple siruri sperandu bine cuvantaré Escellentiei vostre asiteptandü parintesculu resultatu sumu

Allu Escellentiei Vöstre prä plecatu si supusu servu

S. Monastire dela Stramba Fizesiu
14 Noember 1874

Samoilü Dragsin
Ero-Administratora

X

Prin aceasta umilitu vin avä face cunoscutu si de odatä avä descoperi totu adeväru despre care stiu prea bine cá Escelentia vösträ

nici intrun tipu nu vă veți indoi ca on Locotinentu al Mintuitorului nostru Isus Hristos și povățuitori adevăratu alu Turmei sale cei Cuvintătore. La care sper la Grațiea cea Parintească și nu potu zice că nu veți simți durere în sințerile simțiri ale Ecselenției-văstre după ce visau descoperi intimplarea. La anu 1873 subtu Numerul 2.342 la 23 Augustu de cătră Ecselenția vōstră și Santul Consistori misau incredințiatu și Conferitu Santa Manastire dela Strimba Fūzeșului de a o administra eu și numai decātu în 25 Augustu mam dūsu la Manastire și am Slujitu Domnului in Oltariul cel Santu al lui cu tōtă virtutea și Evlaviea și simțirile mele in cătu mau ajutatu Dumnezeu și Poporū cel bine credințiosu cu folositoru Ecsemple Sufletești lam Māngăeatu. Dară nu așa după cum uni și alți din invidie vau informatu pre Ecselenția vōstră și Santul Consistori dēspre mine cu Adeverințā falsă burfeau contrā mea spunāndu-vă că eu facu una și alta in Manastire la care ați crezutū dar acuma pōte pricepe fieste cine că cu nedreptate și fară de nici o bagare de seamă am fostu scos și alungatu din Manastire la care din Anulu 1873 panā la anulu 1881 multu mam sirguitu și sudori am varsatu panā am renoitu Apoletele, A planta arbori fructōsā de multe feluri și a renoi Padurile pre teritoriu Manastirei. Apoi la cea de pre urmă după merite iată preți de mulțumitā ci im dederāti ordin că nici in tōtā Arhiedetieza nu potu capāta vreon binoficiu. Atuncea prin Domnu Protopop al Clujului meam cerutu dela Ecselenția vōstră și Santu Consistori să bine voiți am da Literile Dimisionale la care nu ați vrutu a mi le da atuncea ce am avutu de a face de cătu am trebuitu sa mergu la Reverendisimul Domn Protopopu in Cluju sam cer sfātu ce am aface cā Arendașu care au cumparatu Manastirea pre arenda șau adus Slugile care ii pazescu Ezi la Manastire casā pōtā rōde Lăstari de Pomi roditori care iam Plantatu eu in 8 ani de zile apoi pre ațelea Slugi leau băgatu in Casa Calugărului și Calugăru au fostu scos afarā din Casā. La care Domnul Protopopu mau datu cuvintul acesta că nu are cēm face cā Domniea sa să ține după Ordenul Ecselenției sale și a Santului Consistori dară pre lângā Resultatu Domnului Protopopu Onoratul Domn Vasilie Podōbā capelanu Clujului meu datu altu sfātu mai cu deslușire ca să mă ducu la Banatu in Dietieza Logojului cā acolo im voi găsi locu de māngăere mai bun de cătu in Manastirea Strāmbei care estā in Arendā apoi acolo in Banatu am vor trimite Dimisiunea. Apoi atuncea am venitu la Blaju și mam adresatu Domniei sale Prea Onoratului Domn Simeon Pop Matei Secretari și Notari Consistorial și prea Onoratului Domn Ioan Rați Canonicu și Rector la Siminari și iaras iam declāratu persecutarea și alungarea mea din Manastire și iaras mau zisu cā nu are cēm face macār cā ti pare rau de o nefericire ca aceasta a unui Cuvios Ieromonah in tru o asemenea Etate să umblu ostenindumā Bātrîn retacindumā pre Drumuri la care oftindu iam multiāmitu in tațere din çentru Animei mele vāzindu cā acestu Santu Sufletu cā dreptu grăește șim Compatimește nefericirea ticăloșiei mele unde cu acele cuvinte māngăeōsā cā cāndu mar fi uns cu un Balsam și mear fi tāmăduitu o rana crinčenā din Anima mea. Apoi atuncea lam rugatu pre Mariea sa ca sam de prin Santulu Consistori Literile Dimisionale care am cerutu la Ecselenția vōstră și Santu Consistori in Aprilie încă pana nu mau scosu Arendașu din Manastire apoi resultatulu acesta mau fostu dela Maria sa Domnu Canonicu Ioan Rați cā in scurte zile veți sosi Ecselenția

voastră dela Pesta aci acasă la Blaju apoi sau ținea Consistoriu și atunci de sigur im veți trimite Dimisiunea în Banatu în Diețea Logojuului, La care am fostu în crezutu. Apoi după aceea mam luat Adio dela mariea sa și mam îndreptatu Drumu spre a merge la Banatu fără săm fi zisu ore cineva dintre totu Cleru nostru Roman remâni astăzi la mine macăr la un Pahar de Apă să poștiți fără de cătu numai un Tinăr Studentu Domn Teolog Feçioru Preotului din Ceçeș mau zisu oftindu de supărarea mea să remân la Prinzu în Siminari la Masă cu Teologi la care cu durere nam pututu săi plinescu dorinția dacă nam avutu noroçire ca săm poștească vre unu dintre Domni noștri çei mai mari și așa lam Salutatu pre acestu tinăr Domnisoru și iam intinsu mâna spre semn de despartire și neam luat Adio dela Domniea sa și lam lasatu cu lacremile în Ochi oftindu din Animă de durerea mea. Apoi după ce am ajunsu în Banatu mam dusu în Logoju la Ilustritatea sa Domnul Episcopu Victor Mihali și mau primitu forțe după cuvînția și în tru aceeași mau poftitu la Prinț asemenea și la cină cu Ilustritatea sa și intru aceia Nöpte am durmitu aça în Reședinția apoi iam făcutu cunoscutu pre scurtu Ilustrității sale precum sau suptu Arendatu Manastirea și eu am fostu scos din Manastire afară și cu această condiție mam dus că săm çer o bună-cuvîntare și am rugatu Indurarea Ilustrității sale ca unui Parinte Sufletescu săm de o Parohie din ațea Diețea dacă au binevoi ca să mă potu mângăea și eu pre câteva momente pre cătu va voi Dumnezeu. La care rugare a mea prea bucurosu mau asigurat Ilustritatea sa zicândum că eu brația deschisă mă primește în Dieceza sim dă Parohie unde să mă potu mulțiami că Dieceza Logojuului este destul de mare dela Tisa până în Ardeal apröpe de Alba Iulia numai săm çer Literile Dimisionale dela Ecselențea voastră pre care leam çerutu nu numai odată çi mai de multe ori și nici întrun chipu nu ați a mile da. Ore de ce nu ați voitu să mi le dați pöte că fără de voia Ecselenției vöstre și a Santului Consistori am eşitu afară din Manastire pöte că eu am vindutu Manastirea ba eu nu am vinduto ci ațea ar vindutu Manastirea care mar scos pre mine din Manastire și mar datu Drumu să eau lumea în Capu și Sufletul în Dinți, și am așteptatu 2 luni de zile adecă 1 lună în Petrovasela la Frații mei și, 1 lună în Dieceza Logojuului la Ticfaniu micu și niçi decum nu ați voitu săm trimeteți Literile Dimisionale ba din contră mă chemați în Blaj sămă pedepsiti cu 40 de zile de închisöre pre care bucuroș am primitu casă vin în Blaju ca să ma pedepsiti însă numai dacă am vândutu eu Manastirea. Ah çe Ecsemplu frumosu. Si am Slujitu în Ticfaniu micu 30 de Sante Liturgii la Credinçioși Romani Uniți unde și acolo mau venitu Fum casă nu fiu primitu în Dieceza Logojuului capatind Orden dela Ilustritatea sa Domnulu Episcop Victor Mihali prin Protopopu Ioan Popu Protopopu Oraviți ca să es din Dieceza afară. Ah, Ah, Atotu Putinte Zeule care le făçușu töte prin ata bună voinția çele văzute și nevăzute. Çe aveam să facu eu la ațelu crincen Tâmp pentru mine că Ceriulu era departe la elu nu puteam să mă sui iară Pământulu era tare în elu nu puteau să mă bagu. Lumea pentru mine cu totulu să strîmtă și nu avui locu casă încăpu în tre Frați mei çi numai de cătu im aștrânsei cele putine Obecte cu vreo 2, 3 Cărți çe aveam le pusei în tro traistă și im luai Bastonu în mână și fusei silitu de a eși din Banatu ca și din Ardeal am lua lumea în Capu și de am Emigra Dulçea me Patrie în care am Suptu Peptu Maiçi mele. O ceriule Ceriule și tu çelçe ai făcutu

Ceriu și Pamintu și pre cei ce ilu Domnescu pre dinsul după marea
 ta Indurare multu suferi, așa plecai în truo Simbătă diminiția din
 Tiesanu micu cu traista în spate și cu Bastonul în Mână lăsindu
 Adio Patrii mele și trecându prin Oraviția fiindu Tirgul astrânsu
 rare să face prestă Saptamină Simbata și trecui prin desimea Tir-
 gului cu traista în spate cu Bastonu în Mină și cu potlôgele din
 Opinci tregindusă după mine și cu hainele pre mine tôte sfârticate
 și mulțimea de Omeni mai își uitasă de Tirgu lor uitindusă după
 mine și să auză nimicu de cîtu numai huaia Tirgu unî ziceau că
 acesta estă Misionariu Papi Misionariu din Bulgaria alți zicea că e
 Calugăru din Blaju alți ziceau că bine ilu Patronează mai mari lui
 unî să intristau iar alți să rideau și așa am trecut prin Oraviția
 fără să fiu stătutu undeva macăru sâm potu sâm astrângu Simțirile de
 osteneală că nu am avutu la mine niçi un cruceri nici bun niçi
 reu macăru sâm fi pututu cumpăra macăr on Pahar de Apă ca sâm
 potu stîmpera Setea și după ce am eșitu din Oraviția stătui puțin
 spre repaus și cu lacrimile în Ochi redicai Capu în susu și prinsei
 a conversa cu Ceriu și a mă marturisi lui zicîndu lui Domne dar
 acestea suntu meritele misionarului Apostolicu Locotinentu Arhie-
 deaconatului Vidinului și çinu carel portu alu Tipului Ingerului.
 Zicîndu și lovindumă cu palma preste Fația, O, Zeule dară or nu
 suntu toți Omeni și Domni cei mari care și ei în viația lor ar fi
 fostu vreodată înstrămTORAȚI de ceva neplăçeri eu nu știu tu Domne
 și tôte dară eu una știu că moru Înparați și Ostași moru Bogăți și
 Seraci mor odihniți că și cei ce să ostenescu iată mai apoi toți țe-
 rină praf și Çenușă această este speranția celor vremelnice și tre-
 cătore și după ceim făcui aceasta marturisire cătră Çeri și așa im
 pusei în gîndu. Fiîndu că nu putui închepa în Patria mea să mă duc
 la Ierusalim la Mormântulu Domnului și mă va primi Pamintul
 Palistini adecă Deșerturile Iordanului pre lângă Marea MORTĂ a Su-
 domului și a Gomorului, Și așa am plecatu pre Drum în cetu pre
 josu și în 10 zile am ajunsu la Fica mea în Calafatu și mam luat
 pre Fiulul meu Petru lângă mine spre a merge la Ierusalim pre cum
 am zisu mai susu și cu multă osteneală am ajunsu în Dobrogea la
 Mangaliea Oraș pre malu Mări Negre în postu lui Craçiu și de
 Drum și de receală se bolnavi Fiul meu Petru și aiçea în Mang-
 liea șezui 2 Saptamini cu Fiulu meu fôrte bolnavu apoi ma întorsei
 puțin mai inapoi dela Mare la un Satu Cartalu și aici în 25 Decembre
 adecă vineri în ziua de Craçiu sau datu sfîrsitul Fiulu meu Petru
 an înçetatu din această înșelătoare vieația din care credu cei pu-
 ternici că nu vor mai avea sfîrsitu. Apoi după ce trecu acelu pironi
 crîncen de feru prin Anima mea și inmormântai pre Fiulu meu aici
 în Satulu unde sau datu Sufletul în minele Sinților Ingeri lam in-
 mormîntatu luni în 28 Decembre la 4 ôre după mersul zilei iară eu
 năcăjitu de mine ce am a mă face că de ațea dela Mangaliea
 numai o nôpte am a merge până la Constantinopol dar pre lângă
 tôte ațea că nu estă departe Constantinopolu totușu am trebuinția
 de Spesă le pretindu să mi să trimeată din fundusu Basiliților pen-
 tru că eu Ieremonahtu Samoiltu suntu din Manastirea Blajului pentru
 ațea pre 2 ani pretindu Stipendiu meu pre anu 1881—500 de Fiorini
 valuta și pre anu 1882 iaraș—500 să bine voiți am trimite acolo unde
 voi scriea eu Adresa pentru că eu nam parasitu Manastirea
 Strimbei pană nu ați vinduto la Arendaș Apoi după ațea vam ru-
 gatu să mă primiți în Manastirea din Blaju dela care suntu și Ca-

Iugăru și nu ați voitu nici întrun tipu să mă primiți în Manastirea din Blaju ba nici în totă Arhiedeceza nu ați voitu să mă primiți pentru aceia dară socotiți bine cine este Cauza care umblu eu Rețecind pre Drumuri pentru ațeasta dară eu zicu că și Ecselențea vōstră cu Santul Consistori veți afla că e de cuvintă fiindu că mați scos din Manastire nu pretindū nimicu altă în vieția mea dela Manastirea din Blaji dacă misau trimite suma de mai sus zisă de stipendiul de 2 ani apoi eu mă voi duce cu ajutoriu lui Dumnezeu la Mormântul Domnului că și acolo avem Manastiri de Credinția noastră și pre cum nu m'am declaratū până la momentu de față patima mea cătră nime așa și de acuma înainte nu mă voi declara cătră nime de suferintă ce leam suferitu în 8 ani de zile iară de num veți trimite stipendiu cel cerutu că visa pare că e multu 500 la un An dar câte Persone suntu dintre Cleru nostru care mănincă cite 1000 și mat multu la ațea nu e multu. Atunțea nu oi face nimic de cătu Copeia ațestei Scrisori estă la mine apoi voi impodobio cu mai multe Adeverință și oi dau în jurnale și va ști totă Lumea cu ce Ecsemplesă pōrtă buni Credințioș. Și am spusū că Constantinopolu nu e departe de ațea de unde mă gasecu eu la momentu de față și totu la Ierusalim mă voi duce cum voi putea și mă voi declara Șanților Patriarci celoru ce suntu de Credinția noastră. Dar de mau ajutā Dumnezeu de mă voi duce și panā la Roma să Sarutu Santa Dreaptă și să eau o bine Cuvintare dela Satul Parinte Papa Leon ca celce am fostu un interval de ani Misionari Apostolicu în Orientu că știu prea bine că estă cunoscutu în Roma cătu numer de Popor laim intors eu la credinția Catolică că și pentru ațea prea buna faptă credu că num va refuza Santul Parinte că eu nu am avut merite de improșcare pre cum pōte adeveri și Santul Parinte Hason Petru Patriarcu Armean Catolicu cara este acuma Cardinal la Santul Scaun Papal în Roma. Dar ațeasta osteneală nu aș voi să o facu că Mōrtea Fiului meu cu totul mau slăbitu și nu aș voi a lua osteneală pe asemenea Drum lungu panā la Roma ci eu prea umel rogu grațiea Ecselenției vōstre și a Santului Consistori ca să bine voți săm trimeteți bani care pretind și lângă bani Literile Dimisionale care de mai multe ori leam cerut după ce mați alungatu din Manastire și nu ați voitu a mi le da. Și dacă bine voți săm trimeteți cele cerute Subtu Adresa ațeasta să mile trimiteți. Ieromonahului Samoil Județul Costența Comuna Șiriu Catunul Cartal în Dobrogea u-p- Hirșovă Plasa Hirșova că ați mă va găsi Epistola care mi veți trimeteō că mai am a ședea ațea casă Plingu la Mormintu Fiului meu Petru panā sor plini 40 de zile. Apoi atuncea voi pleca spre a merge la Mormântul Domnului și să pōte face cunoscutu și la Ana Girboan din Comuna Poptelecu fosta soție a Fiului meu Petru că acuma să pote Mārta căci de cătră Fiul meu estă despartită prin inctarea lui din vieția. Și dacă vi sa pareă că estă țeva intru ațeasta arătare ne Adevaratu și vātāmatori ma pūteți chema și bucuros voi veni la respundere. Iară după tōte ațeaste rogu Gratiea cea Parintească a Ecselenției vōstre ca să ertati și sam dați buna Cuvântare al Ecselenției vōstre și al Santului Consistori cel mai umel și plecatu Fiu Sarutu Santa Dreaptă.

Costența 1882 Ianoarie 27.

Samoil Dragsinu

FOLKLOR

CÂNTECE BATRÂNEȘTI

Cântecul lui Stângă

(La Câmpeni)

Cătă era Marginea,
 Pe dincolo, pe dincoa,
 Tot de Stângă se temea,
 Ceala din Isicova,
 5 Tot pe Stângă că-l pâra.
 D'a unde că mi-l pâra?
 Când oi u zice foi de fân,
 Il pâra la Negotin.
 Da' la cine că-l pâra?
 10 La căpitanu Mișa.
 Să vezi Stângă ce făcea.
 'Ntr'o sântă Duminica
 Luleușa ș-aprindea
 Și de-aragna se dădea,
 15 Pe lângă foc ș'așternea
 Și din lulea că trăgea.
 Trei fetițe că-mi aveă,
 Cum e una și alta.
 Pe-ai mai mare c'o striga:
 20 —„Măriuță, fata mea,
 Ia vino la taica 'ncoa!
 Când oi u zice trei lăptuci,
 Fuga taică să te duci
 Și tu taică să-mi aduci,
 25 Când oi u zice foi de fân,
 A pe unchiu-tu Crăciun,
 Când oi u zice foi de icru,
 Chemi și pe nepot Dumitru,
 Când oi u zice foi de macu,
 30 Chemi și pe nepot-meu Stancu,
 Când oi u zice de-un sporiș,
 Ia, să-i aduci pân'aici."
 Fata pe fugă că da.
 Pe câte trei i-aducea.
 35 Cine'nainte-ajungea?
 —„Hop, săracu' neica Stancu,
 Cum îi sări neica pragu,
 Zoi mai clătina tu capu'?"
 —„Când oi u zice de-o lălea,
 40 De când zic eu uic' așa!"
 —„Mă nepoate, dumneata,
 Când oi u zice de-o lămăe,
 Cum mă 'nvățați voi pe mine,
 Să trăesc și eu pe lume?
 45 Când oi u zice foi de nuc,

Toți mă fac că sunt haiduc,
 De n'am loc nici pe pământ,
 Nu știu zău, und' să mă duc.
 Unii fac belelele,
 50 Eu le pat muștrările,
 Le plătesc pagubele,
 Doamne, 'n toate zilele.
 De ciudă și de mânie
 Oiu să plec la haiducie
 55 Să mergeți și voi cu mine".
 —„Mă, uicule, dumneata,
 Dacă vrei, hait' acuma!"
 —„Ba, ba, nepoate, ba,
 Să nu mergem acuma!
 60 Când oi u zice ismă creață,
 Ai s'o luăm de dimineață,
 Sântă Luni de dimineață.
 Când oi u zice bob de linte,
 Plecăm cu ziua 'nainte,
 65 Când oi u zice de-o sulfină,
 Să ne meargă 'n codru bine".
 Câte trei că se 'nvoia.
 Când oi u zice de-o lămăe,
 Când da soarele 'n chindie,
 70 Intra cu toți 'n chilie.
 In chilie că tuna,
 Pistoalele le spăla
 Le ungea cu undelemn
 Să bată gleonțu' la semn.
 75 Când soarele doboră,
 Băeri la treiști că puneă
 Și de codru se gătea.
 Nici cocoșii nu cânta.
 Iote Stânga s'ardica,
 80 Patru inși în ceată sta:
 Da' unde că se ducea?
 In pînniți la Chiova.
 Ei în piatră se băga.
 Cătă e ziua de mare
 85 Tot cu ochii după soare,
 Ca să scapete mai tare.
 Cum soarele scăpăta
 Stângă din piatră privea.
 Lumea 'n pînniți cum tuna
 90 Și de cină se gătea,
 Băutură că mi-ș lua,
 Lumea la cină pleca.
 El din piatră se uita
 Cum lumea că mi-ș ieșea.
 95 Și Stângă se ridica
 Și-el în pînniți că tuna,

- Deștiu chee că-și făcea
 Și-o pimniță descuia,
 Și la băeți că striga:
- 100 —,Mă, nepoate, dumngata,
 Ia să biați cât oți putea,
 Să umpleți și troaca meal
 Că noi ce-om bea și mânca
 Nu este sărăcia.
- 105 Da să luați sam' aciea
 Să nu sloboziți munca,
 Că ne blastămă lumea".
 Și troaca lui c'o umplea.
 Stâng' atunci se ridica
- 110 La loc pimnița 'n cuia.
 Atunci Stângă că striga:
 —,Mă, nepoate, voi incoa!
 Când oiu zice siminoc,
 Ai să dăm peste Timoc,
- 115 Pân' la Nică din Grascov
 Că și-ăla-i un pui de hoț".
 Da' Stancu cum auzea
 Puținel că se 'ntrista.
 Da' de ce mi se 'ntrista?
- 120 Că mi-e băiat de 'nsurat,
 Nici mustața nu i-a dat
 Și în codru c'a plecat.
 'Ncepea Stancu de-a striga:
 —,Mă, uicule, dumneata,
- 125 Barem poate și-el ceva?"
 Da' Stângă când auzea:
 —,Ce vorbești, nepoate, așa?
 Când oiu zice de-o măslină,
 E voinic, da' nu ca tine,
- 130 Când oiu zice trei lăptuci,
 Este și cu capu 'n dungi,
 Când oiu zice avrameasă
 Zău mai tună pe fereastră
 Nici că măță nu-ți mai lasă".
- 135 Ioite ei că mi-ș pornea,
 Nici cocoșii nu cânta
 Și piste Timoc trecea.
 Când oiu zice foi de soc,
 Când ajunseră 'n Grascov,
- 140 La Nică îmi ajungea.
 Pingă casă că-mi mergea,
 A Nică cum îi simțea
 Îi cunoscu pe călcăt
 Că nu sunt voinici curați
- 145 Că, zău, vin înfricoșați.
 De loc ușa deschidea
 Și-aprindea lumânarea,
 Drumu 'n casă că le da.
 Când pe Stângă că-l vedea:
- 150 Numa 'n buze se râdea:
 —,De când zic eu, uic' așa!"
 Ioite Nică că sărea,
 Uscături că mi-adecea,
 Mare foc că grămădea
- 155 Și 'n obor că se ducea,
 Un berbece bun tăia,
 Unii de piele trăgea,
 Unii mațele-i vărsa,
 Alții fac frigariea,
- 160 În frigarie-l punea,
 Pingă foc că-l așternea,
 Toată noaptea-l învârtea.
 Lele, focul se pripea,
 Și cu cuțite tăia
- 165 Și ca lupii că mânca
 Să nu-i apuce ziua.
 Cu polomeacu vin bea.
 Stângă la ei că privea
 Și din lulea că trăgea:
- 170 —,Mă tu, Nică, dumneata,
 Geaba mîncăm mîncărea,
 De surda băutura,
 N'ăi ști tu fo potecea,
 Cam pe-aici, cam pe colea,
- 175 Ca să facem fo saftea?"
 —,Mă, uicule, dumneata,
 Potecea, ca acolea,
 Lele, la Haiduc Ceșmea,
 Unde trece haznaua,
- 180 Of, din sus din Boinița".
 Ioite Stângă s'ardica
 Și cu toți că mi-ș pleca
 Unul ici și-altul colea,
 Ca lupii se 'nșirua
- 185 Să nu priceapă nima.
 Când soarele răsărea,
 Și ei la Haiduc Ceșmea.
 Toți pe ochi că se spăla
 Și 'n tufă că se băga,
- 190 Care unde că ședea,
 De loc somnu că-i prindea,
 Și unde 'ncepe'-a cucăia.
 Stângă la ei că privea
 Și din lulea că trăgea:
- 195 —,Mă, nepoate, nu așa!
 Ia priviți la mine 'ncoa,
 Vă prinde somnu-acuma
 Și nu facem noi saftea,
 Of, ne merge tot așa.
- 200 Ia veniți la mine 'ncoa!
 Când oiu zice foi ca macu.
 Vino tu, nepoate Stancu,
 Când oiu zice de-un ariu,
 Ia să pui căpșoru' tău,

- 205 Lele, pe picioru' meu
 Și-ăla pe picioru' tău,
 Când oiu' zice ca spanacu,
 Dela unu' pân' la altu.
 Verde, Leană, foi de fân,
 210 Eu o să mă zăuit pe drum",
 Toți în rând că se culca.
 El din lulea că trăgea
 Și pe drum că se uita.
 Soarele 'n namiază venea
 215 Și nimica nu trecea.
 El dor din picior mișca,
 Toți capitele sălta:
 —„Mă tu, Nică, dumneata,
 Ce ne-aduseși aciea,
 220 N'o să facem noi saftea,
 Of, ne merge tot așa,
 Și nu scăpi din mâna mea!"
 Da' Nică când auzea,
 Știi, ca varga tremura:
 225 —„Mă, uicule, dumneata,
 Nu-ți fie iaima ra.
 Când oiu' zice de-o lămăe,
 De-o da soarele 'n chindie
 Să mai vezi ce-o să mai vie!"
 230 Toți în rând iar se culca,
 El la pământ s'așeza,
 Of, cu burta la pământ
 Numai cât un puî de lup.
 Când soarele povârnea,
 235 Zău, mai vine haznaua,
 Of, haznaua zdrângănind,
 Haznagiul fluerând,
 De-a doua pe cal șezând.
 Da' și Stângă așteptând,
 240 Numai cât un puî de lup.
 Când în dreptu' lui venea
 El dor din picior mișca.
 Toți capitele sălta.
 Unii la alții privea.
 245 Dară Stancu ce zicea:
 —„Văzu unchiu' haznaua,
 Nu se uită neam încoa",
 'N dreptu' lui când ajungea,
 Dor din dește că mișca,
 250 Parcă mi-l luă bolbora.
 Toți la deal se ridica,
 Unii de cal că ținea,
 Unii de hazna trăgea,
 Unii haznagiul lua
 255 Și 'n tufă că mi-l trăgea,
 Cu cuțitele săpa
 Și gropiță că-i făcea,
 Cu tufă îl îngropa.
- Ei traseră haznaua
 260 Unde tufă se rărea
 Și răcoare le venea.
 Ei vărsară haznaua,
 Gălbiorii strălucia,
 Părea ochii să le ia.
 265 Stângă din lulea trăgea
 Și la ei că se uita.
 Toți cuțitele trăgea
 Și 'n pământ că le 'nfigea
 Stângă la ei că striga:
 270 —„Mă, nepoate, dumneata,
 Ce faceți cu blag' asta,
 Finc'ați luat-o acușă?"
 Da' Stancu cum auzea:
 —„Mă, uicule, dumneata,
 275 Când oiu' zice foi de nuc,
 Ai s'o 'ngropăm în pământ!"
 A Stângă când auzea:
 —„Nu, nepoate, nu așa,
 C'asta v'este de saftea,
 280 Gândiți-vă, puță, bine
 Că la astia ne momim
 Și ca mâine-o să perim,
 Că ce-apucă pământu'
 Se uită ca gându'.
- 285 Ia luați blaga s'o 'mpărțiți,
 Cu-atât să vă pomeniți!"
 Ei la blagă se uita,
 Nu știa cum o 'mpărtea
 Că-arămbașă nu mi-avea.
 290 Stângă la deal se scula
 Și-un ciomag bun că tăia
 Și ei pe ciomag că da:
 De trei ori Stângă cădea.
 Arămbașă că-l punea.
 295 Atunci pornea de 'mpărtea.
 Da' cum blaga c'o 'mpărtea?
 Lui două părți că-și făcea,
 Una pentru-arămbașie,
 Și-una pentru voinicie.
 300 Iar la deal că se scula,
 Toți câte-o mână umplea,
 Pingă Stângă s'aduna,
 Chepchioarele ei lua,
 Perișoru-i pieptăna,
 305 'Mpletea coada cu parale
 Și o lungea pe spinare,
 Parcă e o fată mare.
 De trei ori o 'ncolăcea
 Ca balaurele sclipea,
 310 Supt căciulă c'o băga.
 Atunci Stângă că striga:
 —„Mă nepoate, voi încoa!"

- la să luați și partea mea,
Când oi u zice avrameasă,
375 Când oi zice la copii acasă,
Când oi zice foi de nuc,
Eu acas' nu mă mai duc,
Când oi zice trii lămâi,
Că-mi pare rău de copii,
320 Când oi zice trei grăunți,
Și pe min' să mă găsiți,
Când oi zice de-o lălea,
In pinniți la Teiova,
Când cocoșu v'o cânta,
325 De-o cânta, de n'o cânta".
Iacă și partea-i i-o lua,
Acas' la copii-o ducea,
Nici cocoșii nu cânta.
Ioite Stângă ce făcea?
330 Frunză de păr că trăgea
Și pe limbă c'o punea
Și-odată că șuera,
Toți pe lângă el venea:
—,Mă nepoate, voi încea!
335 Când oi zice foaie lată,
Ai să-i dăm la Țar' odată,
Când oi zice trei lălele
N'am văzut galbeni de Țară,
Ai să mergem, frățioare!"
340 Iote-i toți că se 'nvoia,
Da-i da drept la Bregova.
La cine 'n conac trăgea?
In conac la Zăgărea.
Brama porții c'o bătea.
345 Zăgărea cum i-auzea
De loc poarta descuia,
Drumu 'n casă că le da
Și-un mălaiu bun le făcea
Și de Țară că-i gatea.
350 Ioite Stângă s'ardica
Drept la Balei că trăgea
Și da la Racovița,
Drumu' la Vârf că ieșea,
La pândărie-ajungea.
355 Pe cine 'n bordeiu prindea?
Când oi zice foi de fân,
A pe Turcul Ciorecin.
Când la ușă că-l vedea
A Turcu se spământa,
360 Când pe Stângă că-l vedea
Il cunosc pe uitat
Că nu e voinic curat
Că se uita 'nfricoșat,
Că e făcut tot pe dat.
365 A Turcu se spământa,
Furca bordeiu'ui în brațe lua,
- Știi, ca varga tremura.
A Stângă la el privea:
—,Mă nepoate, dumneata.
370 A ce-o tremura așa,
Că nu-i fac eu nimica,
Acu-i plesnește fierea!
Mă Turcule, uite 'ncoa,
Că nu-ți fac eu nimica!
375 Când oi zice de-un susaiu,
N'ăi avea caya mălaiu,
Să-mi dai drumu' d'ăicea?"
—,Să mă duc in Vârf colea
Să-ți dau mălaiu cât ăi vrea"
380 A Stângă când l-auzea:
—,Mă nepoate, uită 'ncoace,
Care-o fi nărodu-ăla
Să-i dea drumu' d'ăciea?
Da' n'ai tu slugi pi colea?
385 Să ia mălaiu cât o vrea,
Să nu spue la nima,
Că nu scapi din mâna mea"
A Turcu când auzea,
Știi, ca varga tremura
390 Și la slugi că poruncea
Să ia mălaiu cât o vrea,
Să nu spue la nima.
Mălăiașe le-aducea.
Atunci Stângă se ducea:
395 —,Mă Turcule, uită 'ncoa!
Ia să-mi dai curaua ta.
Văd o luntrie colea,
Să fac gujbă curaua,
Să nu scârție noaptea!"
400 A Turcu când auzea:
—,Halal dela mâna mea!"
Cum curaua că i-o lua
Și la luntrie mergea
O luntrieară găsea,
405 Cu lopețile în ea.
Stângă la cărma ședea,
Doi la lopeți că trăgea.
A Stângă că-i învăța:
—,Când oi zice soz de pește,
410 Ia să trageți haiducește,
Că lopata mult plesnește,
Frică ni-e, ne prăpădește.
Că cineva ne pândește,
Când oi zice de-un spanac,
415 Ia să trageți înfundat!"
Ioite-i dincolo trecea.
Unde pietriș că era,
Stângă cu cărma cerca
La margine nu ieșea
420 Că hărăc luntriea.

- Și-i aude cineva.
 Unde nacla se 'nvârtea
 Acolo podmol era,
 Acolo luntrea 'mpingea.
 425 Toți din luntric ieșea
 Și 'n trestie se băga
 La drumu-âl mare păzea.
 Păzea astăzi, păzea mâine,
 Păzea fo două, trei zile,
 430 Venea un rudar cu brâgle.
 Stângă din trestie-ieșea
 Și lângă drum că ședea.
 A țâganu' de-l vedea,
 Il cunoscu pe uitat
 435 Că nu e voinic curat,
 Se uita înfricoșat,
 Că e făcut tot pe dat.
 Deodată se spământa,
 Brâgtele le descrosna.
 440 A Stângă la el striga:
 —„Mă țâgane, lege ra,
 Ia să-mi vinzi mie astea!“
 Mâna'n pozunar băga
 Și-o mână de galbeni lua
 445 Și la rudar arunca.
 Când gălbiorii vedea
 De chebă se scutura:
 —„Să câștigi și tu para,
 Că mi s'a plătit brâgla!
 450 Halal dela mâna mea!“
 Iote Stângă că pleca,
 Cu brâgtele se 'ncrosna
 Și în piață că tuna,
 Tot la brâgle că striga.
 455 Lumea când îl auzea
 Căta brâgle-a cumpăra
 Niciuna nu le vindea,
 El prețul că le suia.
 Ulcioarele 'nsemna,
 460 Unde ciocoiul vedea.
 Cătă e ziua de mare
 Tot cu ochii după soare,
 Ca să scapete mai tare.
 Pe la poartă că ședea
 465 Pân' soarele scăpăta.
 Ete vacile venea!
 Verde, Leana macului,
 Vacile ciocoiului,
 Și pe poartă le băga.
 470 Și-el cu slugile tuna.
 Când în curte că tuna,
 A ciocoiul ce făcea?
 Amândoi cu cocoana
 Sus în balcon că ședea.
- 475 Când pe Stângă că-l vedea:
 Bată-l Dumnezeu de cioară
 Să iasă din curte-afară!
 —, Mă țâgane, lege ra,
 Mișcă-te din curtea mea,
 480 Că puu mâna pe ceva
 Și mă bagi în vreo belea!“
 —„Mă domnule dumneata,
 De ce mă înjuri așa,
 Că de-oiu conăci-acia
 485 Nu ți-oiu mânca casa,
 Când oi zice de-un peret,
 Că ți-oiu da fun amanet,
 Când oi zice trei solji pești,
 Măcar să mă pomenesci!“
 490 A ciocoiul de-auzea:
 Bлага lui nu-i ajungea?
 Încă și-alta mai căta.
 Pe Stângă 'ncoace-l lăsa
 Amândoi la vorbă se lua
 495 Amândoi cu cocoana:
 —„Aoleu, cocoana mea,
 Eu aseară m'am culcat,
 Of, azi noapte ce-am visat?
 Imi băteam o slug'a mea“.
 500 Cocoana de auzea:
 —„Mă domnule dumneata,
 Visul tu ce l-ai visat
 O să fie-adevărat,
 Uite țiganu 'ncrosnat!“
 505 Ei la cină că tuna,
 Amândoi cu cocoana.
 Da' și Stângă se încrosna,
 Și el la ogeac intra.
 Prins de friguri se făcea,
 510 Da'bea apă cât putea
 Și la foc că se pripea
 Și zdroncănea găleata.
 Da'ciocoiul d'auzea
 Incepea de-a-l injura
 Că mi-i sacă găleata.
 515 Da'Stângă de-aici striga:
 —„Mă domnule dumneata,
 Da'de ce mă 'njuri așa?
 Da'ca săcat găleata
 N'a săcat și fântâna“.
 520 —, Aoleu, cocoano, fa,
 Nu vezi ce vorbă-i asta,
 Mă mână la apă, fa!“
 Dacă ei că se culca,
 Când lumea se potolea
 525 Și Stângă că se scula,
 Ușa la ogeac crăpa,
 Mâna'n sân sub brâu băga

- Și frunjoara c'o trăgea.
 530 Odată când seera,
 Când la vale asculta,
 Știi, ca caprele sărea.
 Doi la poartă că păzea.
 Stancu 'năuntru tuna,
 535 Numa 'n buze se râdea
 Și Stângă i-l arăta:
 —„Uite-l în sobă colea!“
 Bulza la sobă că da,
 Lua pistoale dela spate,
 540 Când oiuzice bob de linte,
 Și le sucea dinainte,
 Lua pãlos de pe picior,
 L-apuca dela ușor:
 —„Mă domnule dumneata,
 545 De-aseară ascult la tine,
 Și tu tot mă 'njuri pe mine.
 Asta e cioara de-aseară
 Pe care-o 'njurai de mamă?“
 Sãmn lu' Stancu că-i făcea,
 550 Două, trei bâzdoace-i da,
 Până cheile scotea.
 Și lădițele-i descuia.
 Toți cu trăistele venea
 Și de bani că le umplea.
 555 Uite Stângă că pleca.
 A ciocoiul se scula
 Și da fuga prin mala,
 Și după Stângă se lua.
 Care puști, baros să-și ia.
 560 Cura gleoante ca ploaia.
 Stângă la ei că striga:
 —„Mă nepoate dumneata,
 S'a apropiat moartea!
 Ne-a tăiat drumu-acuma!“
 565 Intr'o cânepă tuna,
 Ei acolo se băga.
 Până seara se 'nsera.
 —„Asta om cu cânepa
 Să-i lăsăm și lui ceva.“
 570 O trăistuță c'alegea,
 Cu cuțitele săpa,
 Traista 'n pãmânt că băga
 Baerele-afar' că lãsa.
 —„Asta om cu cânepa,
 575 Ce ne-a lungit vicața,
 Halal să-i fie blaga!
 Când oiuzice bob de orz,
 S'o mănãnce sãnãtos,
 El dela noi cu folos.“
 580 Atunci dincoaci că trecea.
 Cine dincoa că-i trecea?
 Foi, Ileană, foi ca socu,
 Ion alu Dodolocu,
 Drumu' la Vãrf că ieșea
 585 Și-i da drept la Gãnzova:
 Când oiuzice de-un lipan,
 Până la Gheorge Bilan,
 Că nu s'a văzut de-un an.
 Când în Gãnzova venea
 590 La Bilan brama lolvea,
 Nici cocoșii nu cânta:
 —„Mă tu, Gheorghe, dumneata,
 Poate-ai mai știi potecea,
 Să haiducim pe colea,
 595 Până o da zãu, toamna,
 Să luãm de cheltuială,
 Ca să mai mãmcam pe iarnă“
 Toată toamna haiducea
 Și pravu' că-l arcuia
 600 Și frunza îngãlbenea.
 —„Când oiuzice trei lãmãi
 O să mă duc mă, la Dii,
 Foi, Ileană, foi de soc,
 Ca să vă iau de barot,
 605 Câteva gloante oiuziã,
 Și barot oiuziã.
 Ioite-l în Dii se ducea.
 Cine prieten avea?
 Unu' Nicol Nicolcea,
 610 Și barot că le-aducea.
 Venea 'n pod la Beluina.
 La toți pravu' le 'mpãrțea.
 Ete toamna-i apuca,
 El din gurã le spunea,
 615 Se duc la Dincovița.
 El acolo îi tocmea
 Care vãcar.
 Care porcar,
 Ca să șadã aciea,
 620 Pãn' o da primãvara.
 —„Când oiuzice trei lãmãi
 Eu mă duc, iernez la Dii!“
 Când la Dii că se ducea,
 La Nicola Nicolcea,
 625 Coccoan' acas' că-i gãsea,
 El la nuntã că era.
 Coccoana se 'nspãmãnta:
 —„Sã chemi pe Nicola 'ncoa!“
 Dela nuntã l-aducea.
 630 El trăistuța că mi-o lua:
 —„Mă, Nicolo, dumneata,
 Ia chiamã-ți coccoana 'ncoa
 Ca să-i mai piarã frica!“
 Traista cu bani o lua
 635 Și 'n poalã i-o rãsturna:
 —„Sã iernez și-eu aciea.“

Fo lună de zile sta.
 Nicola se 'nspământa
 C'o să-și piardă viața
 640 Și-o să-i ia cuconița.
 El la pașa se ducea:
 —„Beg Efendâm dumneata,
 Când oiuzice trei lămâi,
 Voi poftiți hoția 'n Dii,
 645 De trei zile, de trei nopți
 Stângă bea, se veselește,
 Refeneaua n'o plătește!“
 Pașa când îl auzea
 De loc cu sictir îi da,
 650 Pe Nicolcea nu-l credea,
 Pân' de trei ori se 'ntorcea.
 Doi, trei gavași că mi-i da
 Pân' acas' la Nicolcea.
 Stângă cum îi ochiea:
 655 „Haram să-i fie blaga,
 Zău, mă vându căteaua!“
 Cum gavașii că tuna
 Cot la cot că mi-l lega
 Și la pașa că-l ducea,
 660 Când oiuzice foi de nuc
 Și mi-l băga 'n tumurluc.
 O lună, două zăcea,
 Pașa la el că mâna:
 —„Lasă legea românească
 665 Și mi te dă 'ntr'a turcească,
 Să-ți mai lungească viața!“
 A Stângă când auzea:
 —„Nu las legea românească
 Să mă dau în a turcească,
 670 Când oiuzice bob de mei,
 Că am copiii mititei,
 Iși bat Crăinenii joc de ei!“
 Dacă vedea și vedea
 Și cu zoru mi-l lua,
 675 Și mi-l lua de mi-l turcea.
 Un mangal de foc că lua
 Și 'n brațe că i-l punea
 Și cu fruntea că-l pripea
 Până apa că-l trecea,
 680 Miru' din cap îi scotea,
 Din lumele lui Stoian,
 Îi punea lume Asan,
 Of, Asan Deli Asan.
 Gavaz la pașa-l punea
 685 Până da primăvara
 Și credința că i-o lua,
 Tot ca gavașii umbla.
 Atunci Stângă că striga:
 —„Beg Efendâm dumneata,
 690 Să-mi mai dai copiii tăi

Să plec în iepurit cu ei“.
 Când copiii că mi-i lua,
 Tocmai la Haiduc-Ceșmea.
 De-acolo mi se 'ntorcea
 695 Și da la Dincovița
 De-și aduna el ceata.
 Drept în Sârbia trecea,
 Pe unchiu-su că-l găsea,
 Taman la porumb culegea:
 700 —„Iți pare ție bine
 Cu copilașii tăi,
 Da' săracii zău, ai mei,
 Cum or mai petrece ei!
 Săraca nevasta mea,
 705 Cum o mai petrece ea!
 Ea cu furca v'o torcea,
 Copiii și-o arănea“.
 Și aci că mi-l tăia,
 Dincolo'n Țară trecea.
 710 Când oiuzice foi de fân,
 Lua pe Dinu din Cușmir.
 Când el acolo trecea,
 Stângă ursu că-l juca,
 Făioară că strângea;
 715 Până da primăvara.
 Când oiuzice ca spânacu',
 Iși vindea ursu la dracu'
 Și cu Dinu că pleca,
 720 Unde ei că-mi însera:
 Dară Stângă ce zicea:
 —„Mă, Dinule, dumneata,
 Ia să iei și troaca mea
 S'aduci apă de colea“.
 725 Dinu așa că striga:
 —„Nu cutez mă duce-așa!
 Când oiuzice de-un areu,
 Ia să-mi dai palosu' tău!“
 Cum palosu' că i-l da
 730 El pin tufă mi-apuca,
 Troaca de pământ spârgez,
 Vestea la poteră da.
 După Stângă se ama.
 Unghe pe Stângă-l prindea?
 735 Când oiuzice-a macului.
 Tocma 'n Cheia Neamțului.
 Și pe Țară că-l mâna,
 La Calafat l-aducea.
 Da' din Dii cine afla,
 740 Că e Stângă aciea?
 Pașa și cu Vlădica,
 Și la Calafat mâna,
 Ca să-l treacă dincoace
 Că nu-i face nimica.

745 Când dincoace i-aducea
Pe Stângă că mi-l lua,
La berberie-l ducea,
Și-unde mi-l tundeia turcește
Și mi-l rădea berberește.
750 Și pe ei că se punea,
Răchiiu cu mnere le da.
Stângă 'ncepea a striga:
—„Ia, nepoate, ia de bea,
Că rachiul nostru-ăl dulce
755 Nu știu pe noi und' ne duce.
Ia, nepoate, iar de bea,
Ia de bea rachiu cu mnere,
Viața noastră așa pieri!“
Num'atâta că striga,
760 Și-un gealat bun aducea.
Da' pe ei unde-i scotea?
Aci la târgu-ăl de vite
Unde sunt zile pierdute!
Și gealatu' că venea
765 Și ocol lu' Stângă-i da.
Când în călcăiu se 'nvârtea
Și cu sabia trăgea,
Sabia i se frângea,
De Stângă nu se lipea.
770 Atunci Stângă că striga:
—„Nu mă necăji așa,
Că de-ăi sta, m'oiu mânia,
Ștreangurile de-oiu rupea
Cu dinții eu te-oiu mânca.
775 Beg Efendâm dumneata,
Să vă duceți în Gazî Bair colca
La casa lui Nicolcea
Este săbioara mea.
Cu ea de mă veți tăia,
780 Dar cu alta n'ăți putea.
Deștu-ăl mic de mi-l tăiați
Atunci și capu-l luați!“
Doi, trei gavaji se ducea
Și sabia că i-o lua.
785 A Stângă când o vedea:
—„Uite săbioara mea
Ce-am mâncat pâine cu ea
Și-o să-mi piardă vieța!“
Când la gavaji că i-o da
790 Pingă Stângă se trăgea.
Stângă cu ochii-l privea:
—„Asta-mi pierde vieța!“
Și zău, trage din lulea,
Nu se uită neam incoa.
795 În călcăiu că se 'nvârtea.
După cap că mi-l plesnea.
Da' deodată nu-l tăia.
Vedea Turcii-l canonea

800 Și pe gavaz blestema.
Stângă când se scutura
Sânge pe Turc ajungea,
Și Turcu că 'năroza,
Nărod prin târg că pleca.
805 Atunci Turcii îl lua
Mai frumos îl bumbăcea,
Cu cicic la cap îl lega
Și mi-l lua de-l îngropa,
Aci 'n grobiștea turcească
810 Pintru să se pomenească
La boeri ca dumneavoastră,
Și de-acum până 'n vecie
Slavă Domnului să fie.

Marin Mihai, Negovanii

Cântecul lui Stângă

(La Valent)

Frunză, frunză colelie
Plecă Stângă 'n haiducie.
Tovarăș pe cine laă?
Pe Stancu, pe frate-su
5 Și pe Dinu Ismail,
Feciorul lu' Crăciun.
Să vezi Stângă, Stoian S.ângă,
Tovarășii ș-i lua,
Stângă ici, Stângă colea,
10 Stângă la Dii că venea—
Cine naiba-l învăța?—
Și pe capie intra.
La gazdă unde trăgea?
La nașu-su Nicolcea.
15 Așa Stângă că-i grăia:
—„Ha, nașule dumneata,
Adu vin, adu rachiu,
Adu vinu' cu vadră,
Rachiul cu ocăua,
20 Adu vin nemăsurat:
Ți-om da bani n-n mărăț!“
Nașu-su de auzea
Le da vin, le da rachiu.
Bea-al de Stângă se'mbăta.
25 Da Nicolcea ce făcea?
Pe ei beați când îi vedea
Fuga prin oraș că da.
Mai întâiu unde mergea?
La Husăin Pașa.
30 De departe se ruga,
Mai de-aproape 'ngenuchia
Și poalele-i săruta

Și din gură că-i grăia:
 —„Efendâm și dumneata,
 35 Ce-ați poftit voi hoția,
 Că se plânge raiaua?
 Săvezi Stângă, Stoian Stângă—
 Cine naiba l-a nvățat?—
 De pe capie-a intrat
 40 La mine 'n cărcium'a tras
 Și-a băut de s'a 'mbătat,
 Cum sunt ei buni de legat".
 Husăin Pașa de-auzea
 Vorba'n samă nu-i lua,
 45 Pe Nicolgea-l sicțirea.
 Nicolgea nu se lăsa
 Și la Cheiabeg mergea.
 De departe se ruga.
 De-aproape îngen'chia
 50 Și poalele-i săruta
 Și din gură că-i grăia:
 —„Efendâm și dumneata,
 Ce-ați poftit voi hoția,
 Că se plânge raiaua?
 55 Săvezi Stângă, Stoian Stângă—
 Cine naiba l-a 'nvățat?—
 Că pe capie-a intrat,
 La mine 'n cărcium'a tras
 Și-a băut de s'a 'mbătat,
 60 Cum sunt ei buni de legat".
 Cheiabeg de auzea
 Vorba'n samă nu-i lua,
 Pe Nicolgea-l sicțirea.
 Nicolgea nu se lăsa
 65 Și la Macsulul mergea.
 De departe se ruga,
 De-aproape îngen'chia
 Și poalele-i săruta
 Și din gură că-i grăia:
 70 —„Efendâm și dumneata,
 Ce-ați poftit voi hoția,
 Că se plânge raiaua?
 Săvezi Stângă, Stoian Stângă—
 Cine naiba l-a 'nvățat?—
 75 Că pe capie-a intrat,
 La mine 'n cărcium'a tras
 Și-a băut de s'a 'mbătat,
 Cum sunt ei buni de legat".
 Macsulul de auzea
 80 El potera ridica
 Și cu Nicolgea pleca.
 Când de crășm'apropia
 Și Stângă când îi vedea,
 El deodată se trezea,
 85 Ușa la crășmă 'nchidea
 Cu dosu' la ușă sta

Până cisma o trăgea.
 Afar' la poteră-ieșea,
 Prin poteră abătea,
 90 Cu cisma că mi-i bătea,
 Niciunul nu-i cuteza.
 Un câine de arnăut
 Năvală pe Stângă da,
 Pe Stângă 'n brațe mi-l lua,
 95 Mâinile i le frângea.
 Potera pe-el năvălea,
 Până pe Stângă-l lega.
 Tovarășii că fugea.
 Și pe Stângă mi-l lua,
 100 La Macsulul îl ducea,
 O săptămână-l ținea
 Și pe Stângă îl turcea.
 Lumzele i le schimba,
 Vezi din lume creștinași
 105 Ii puse-altele turcești
 Din Stoian, Deli Hasan.
 Pe Stângă colgiu-l punea.
 Stângă prin târg se 'mplimba,
 Cu nașu-su se 'ntâlnea,
 110 Așa Stângă că-i grăia:
 —„O, nașule, dumneata,
 Da' știi, nașule, da' nu știi
 Veni-v'o toamna ca mâine,
 Voiu pune mâna pe tine,
 115 De mi-ai scăpa, să fiu câine,
 Să fiu câine lege ra,
 De-i scăpa din mâna mea!"
 Să vezi Stângă ca făcea?
 Iar prin sate că pleca
 120 Să strângă rămășița
 Ce-a băut la ișcodrea
 Și n'a dat nicio para.
 Mergea 'ntâiu la Coșava.
 Mai întâiu unde trăgea?
 125 La Marin a lu' Lubeniță.
 Stângă de-afară striga:
 —„Marine, frate Marine,
 Ad'o'ncoi rămășița
 Ce-ai băut la ișcodrea
 130 Da' Marin dac'auzea
 El trei franci mi se știa,
 Stângă patru îi cerea,
 El și patru că mi-i da,
 De belea se curăța.
 135 De-aici Stângă mai mergea
 La Nicolina Strâmbeana
 Și de-afară că striga:
 —„Nicolină, dumneata,
 140 Ad'o'ncoi rămășița

- Ce-ai băut la ișcodrea
 Și n'ai dat nicio para!"
 Nicolina doi franci se știa,
 Doi franci că lua
- 145 Si-afar' la Stângă ieșea.
 Iară Stângă nu-i primea,
 El trei franci că mi-i cerea.
 Nicolina de-auzea,
 Fuga în bordeiu că da.
- 150 Stângă afară-mi ședea,
 La Nicolina-mi striga.
 Nicolina auzea,
 Auzea ori n' auzea
 Lui Stângă nu-i răspundea.
- 155 Atunci Stângă că-i zicea:
 —„Auzi, curvo, ori n'auzi,
 Ori n'ascuți de vorba mea,
 Cum o să-ți scutur zăvelca!"
 Nicolina de-auzea,
- 160 Afar' din bordeiu ieșea,
 Pingă Stângă fuga da,
 Pe mahala se ducea,
 La comșii un tranc cerea
 Și lu' Stângă'n mână-i da,
- 165 De belea se curăța.
 Stângă de-aciea pleca,
 Lui multă grijă-i era
 Un' să-și găsească tovarășii?
 Da și prin Gumătarți—
- 170 Tovarășii și-i găsea.
 Ei vacile le păzea.
 La ei Stângă că mergea
 Și cu ei că mi-și vorbea:
 —„Voi vacile de-oți păzi,
- 175 Frunză verde coelie,
 Pân'o ieși lumea'n vie".
 Stângă la Dii că pleca
 Și ducea rămășița.
 El prin Dii se învârtea
- 180 Până toamna că venea,
 Negustorii 'n vii ieșea.
 Uite, pleca și Nicolgea!
 Atunci Stângă de vedea
 Fuga la Gumătarți da,
- 185 Tovarășii și-i lua
 Și cu ei că mi-ți pleca,
 Drumu' Beluinei lua.
 Când la pod mi-și ajungea
 Ei pe sub pod se băga,
- 190 Toată ziua că păzea,
 Până seara că'nsera,
 Putin'le la Dii mergea.
 Uite, vine și Nicolgea!
- Stângă 'n samă nu-l băga.
 195 Da' frate-su îi grăia:
 —„Uite, nană Nicolgea,
 Scapă dela mâna mea!"
 Atunci Stângă că-i grăia:
 —„Lasă-l nu l-ai mai lăsa,
 200 Că i-am aflat lui via".
 Când bine nu înmurgea
 De sub pod afar' ieșea
 Și din crac în crac sărea
 Până'n Babina bârda.
- 205 La colibă-i ajungea,
 Acolo hora juca.
 Stângă sta și mi-i privea,
 Până hora se spârgea.
 Toți pleca de se culca.
- 210 Da' culegătorii lui Nicolgea
 Ei în colibă intra.
 Și Stângă mi se ducea,
 Ușa că le închidea
 Și veriga le punea,
- 215 Pân' la ziuă mi-i ținea.
 De ziuă se lumina
 Toată lumea 'n vii intra,
 Toată lumea culegea.
 Frunză, frunză d'un sporîș,
- 220 Da-i Nicolcii stau închiși.
 Stângă la ei că mergea,
 Soarele la prânz venea.
 Drum din colibă le da.
 Așa Stângă le spunea:
- 225 —„Târnela 'n mână le luați,
 Pe rânduri vă rânduiți
 Și de min' să nu vorbiți!"
 Num' atâta le spunea.
 Iară Stângă ce făcea?
- 230 Se trase în cap de vic
 Și se băgă în scumpie.
 Stâng' acolo că-mi ședea.
 Uite Nicolgea venea,
 În capul vici trăgea
- 235 Și boii îi dejuga
 Și la puțină mergea.
 Când în puțină se uita,
 Putina goală vedea.
 Unde 'ncepea a 'njura;
- 240 Le 'njura pe mamă-sa,
 Ce n'a umplut putina?
 Dară Stângă de-auzea
 Pe el inima nu-l răbda,
 Din scumpie-afar' ieșea.
- 245 Nicolgea cum îl vedea,
 Fuga Nicolgea îmi da.

- Dară Stângă ce făcea?
Unde mână o puneă,
Poturii și-i ridica,
250 Când din crac în crac sărea
Trei rânduri de vii sărea,
Pe Nicolgea l-ajungea,
Dreapta 'n păr că mi-i puneă,
In stânga palos ținea,
255 *e Nicolgea-l judeca,
Așa Stângă că-i grăia:
—„O, nașule, dumneata,
Nu-ți fu milă și păcat
De pe mine mă turciși,
260 Lumele mi le schimbași,
Din lumele creștinești
Imi puseși alte turcești,
Din Stângă, Deli Hasan?“
Dar Nicolgea de-auzea
265 De loc din gură-i grăia:
—„Hai mă Stângă, dumneata,
Și-mi fă, frate, judecata.
Că, de-ai fi pe mâna mea,
Nici nu te-aș mai judeca
270 De cât capul ți l-aș lua“.
Stângă-atunci de auzea
De loc din gură-i grăia:
—„I-auzi, colo, boala rea,
Când i-oiu zice solz de pește,
275 Incă mie-mi mai vorbește!“
Dreapta 'n păr că mi-o ținea,
In sus de păr l-ardica
Și cu palosu' trăgea,
Capu' lu' Nicolgea-l lua.
280 Dară lumea de vedea,
Toată lumea că fugea,
Vii le năpustea.
Stângă cu tovarășii
Naintea lumii ieșea,
285 Lumea 'ndărăt întorcea,
Așa Stângă le spunea:
—„Intorțeți-vă 'ndărăt
De vă culegeți munca.
Eu cu cine am avut
290 Uite mi l-am izbândit“.
Uite Stângă că fugea,
De tovarăși se despărțea
Stângă ici, Stângă colea,
Stângă trece Dunărea,
295 Prin vad pe la Praova.
Și pe Stângă mi-l prindea
La Cheia Neamțului.
Indărăt îl aducea,
Iară 'n Dii că mi-l băga.
- 300 Două, trei zile-l ținea
Până Pașa că venea.
Judecata i-o făcea
Și pe Stângă că-l lua,
Când oju zice foi de nuc,
305 Colea 'n vale la culuc.
Pe Stângă-l ingenuchia,
Doi Țigani că mi-aducea,
Lu' Stângă capul să-i ia.
Țigani când îl vedea
310 Incepea a tremura,
De el nu s'apropia.
Pașa pe Țigani suduia,
Capu' lu' Stângă să-l ia.
Și Țigani de vedea
315 Pe lângă el se trăgea
Cu iteganele-amândoi da
Capu' lu' Stângă să-i ia.
Amândouă se frângea.
Niciunul cap nu-i tăia.
320 Atunci Stângă că zicea:
„Mă, Țigane, dumneata,
Nu mă canoni așa!
Bine sama ca să ici
La 'ncheetura părului
325 Aci e și 'ncheetura gâtului“.
Iar Țigani că mai da,
Capu' iar nu i-l tăia.
Pân' Stângă nu porunca,
Palosu' lui l-aducea,
330 Când palosu' lui venea
Numa odată fluștura
Și capu' lui i-l tăia.
Stângă tăiat cum era
In picioare se scula,
335 Pân' la olării fugea
Și-acolo se 'mpiedica
Și Stângă jos că-mi cădea.
Acolo Stângă murea.
De-aici pe Stângă mi-l lua
340 Și la grobiște-l ducea,
Pe Stângă mi-l îngropa,
Frumoasă cruce-i puneă
Și lumele-i le scria,
Cine pe drum că trecea
345 Și crucea că i-o cetea
Și pe Stângă pomenea.—
S'o pomeni și-acuma.

Stan Mitruț, Stanotâra

Cântecul lui Stângă

(La Pădureni)

Când oiu zice și-o lelea,
 Stângă din Isicova,
 Când oiu zice coliele,
 A plecat în haiducie.
 5 Nu plecă de sărăcie
 Și plecă de dușmănie.
 De făcea, de nu făcea,
 Pe dreptate le trăgea.
 Să vezi Stângă ce lucra.
 10 El la foc aragna sta,
 Liuleliușa-o aprindea,
 Fumu'n cer că s'ardica.
 Cu Măriuța, fie-sa,
 Cu ea, frate, îmi vorbea:
 15 —„Măriuță, fata mea,
 Ciumegele'n mână-ăi lua
 Să te duci un'chi-oiu mâna.
 Când oiu zice foi de macu',
 Pân' la fratele meu Stancu,
 20 Când oiu zice de-un pelin,
 Și la nepotu' Crăciun,
 Când oiu zice foi ca litru
 Și la văru-meu Dumitru.
 Când oiu zice trei mășline,
 25 Chiamă-i, fată, pân' la mine,
 C'am o vorbă să le spun,
 S'audă nepot Crăciun".
 Mariuța de vedea
 Ciumegele'n mână lua
 30 Și pe drum, frate, pleca,
 La toți veste că le da.
 Acas' la Stângă venea,
 Bună vreme că mi-i da:
 —„Tu, mă uică, dumneata,
 35 La ce ne chemi aicea?"
 Dară Stângă le spunea:
 —„Bre frate-meu, Stancuie,
 Și tu, văru-meu Dumitre,
 Și tu, nepoate Crăciunc,
 40 Eu vă chemai pân' la mine
 Să vă spui o istorie,
 Să plecăm pe haiducie.
 Nu plecăm de sărăcie,
 Și ne 'ceim de dușmănie,
 45 Că de fac, de nu le fac
 Tot pe dreptate le trag,
 Barem să plec să le fac,
 Să știu pentru ce le trag.
 Vai de ea comșia mea,
 50 Că tot ea, vezi, mă pâra,
 Când oiu zice de-un pelin,

La Căpitanu'n Negotin".
 Dară ei când auzea:
 —„Tu, mă uică, dumneata.
 55 Când oiu zice colălie,
 De mult am fost să-ți zic ție
 Să plecăm isina 'n haiducie",
 Stoian Stângă de-auzea
 Mândră masă de punea,
 60 A bea, frate, și mânca
 Și prea bine se 'narma.
 După el, vezi, că mi-i lua
 Și de-aciea că pleca
 Când apele adormea,
 65 La mijlocu' nopții, fa,
 Stele pe cer fricărea,
 Roao pe pământ cădea,
 Nici țipăt nu s'auzea.
 Stoian Stângă und' mergea?
 70 În piniți la Tiova.
 Trei zile, trei nopți ședea,
 Cu frate-su se vorbea:
 —„Mă frate-meu, dumneata,
 Veniți după mine 'ncoa,
 75 Să mergeți und' voiu chema,
 Să mergem la comșia mea,
 Ca să mă prostesc cu ea,
 Ca să-i tăem și mâța,
 Rău mi'a mîncat viața".
 80 Și după el că mi-i lua,
 La mijlocul nopții, fa,
 La comșia lui se 'cea,
 Pe coșu' ei se băga,
 În sobiță că tuna
 85 Și ca pe oi îi tăia,
 Mai la urmă și mâța
 Să-și rostuiască-inima.
 Și de-aciea ei pleca,
 Călca ici, călca colea,
 90 Când oiu zice suminoc,
 S'apropia de Timoc.
 Atunci Stângă le zicea:
 —„Mă nepoate, dumneata,
 Veniți după mine 'ncoa!
 95 Când oiu zice suminoc,
 Să trecem peste Timoc,
 Când oiu zice de-avrameasă,
 Să fugim în țara turcească".
 Dincolo Timoc trecea,
 100 Unghe Stângă se oprea?
 În piniți baș la Chiova.
 L'a cui piniți trăgea?
 Doamne, l'a lu' Moș Ghiura.
 Când oiu zice de-un măr crăț,
 105 L'a lu' Ghiura din Brăteuț.

- Toată noaptea bea, mânca,
 Vin din butie tocea
 Și de nima nu grija
 Pân' soarele răsărea.
- 110 Pe drum în deal când privea,
 Iote vine Moș Ghiura!
 Când oiu zice de-o cicoare,
 Vine Moș Ghiura călare,
 Când oiu zice de-un copaci,
 115 Cu ploștile în disagi.
 La pimniți cum ajungea
 Calu 'n ușă că-l lega
 Și pimnița descuia.
 Stoian Stângă ce-mi lucra?
 120 Oșii-aialți îi pitula,
 După butie-i băga,
 El deasupra se suia
 Moșu' vin în troc tocea
 Și ploștile le umplea
- 125 Mândră masă de punea.
 Să vezi, Moș Ghiura mânca
 Și el vin, frate, când bea,
 A la vale se 'nchina,
 Vin, frate, din troc de bea.
- 130 Când ochii 'n sus arunca
 Pe Stoian Stângă-l vedea
 Că din cap îi clătina
 Și din dinți cum îi scrâșnea:
 —,Ține-ți câine, inima,
 135 Să nu-ți plesnească fierca!*
- Și jos Stângă mi se da:
 —,Mă moșule, dumneata,
 Nu te teme tu așa,
 Taci și nu te spământa,
 140 Că nu-ți fac eu nimica.
 Eu de ține m'aș ruga,
 Și să nu spui la nima,
 Să mă găzduiești în pimnița ta.
 Când oiu zice de-un susaiu,
- 145 Să-mi aduci decât mălaiu,
 Când oiu zice colălie,
 Că tu să-mi fii gazdă mie!*
- Atâta vorbă spunea
 Și Moș Ghiura că-mi zicea:
 150 —,Bre Stoene, dumneata,
 Mânca-ți-ar taica gura
 Și toată călcătura,
 Nu te spune taica la nima
 Și ce-ai cere-oiu și-aducea,
 155 Ce ți-o cere inima!*
- Și Moș Ghiura de-mi vedea
 Disagii pe cal punea
 Și calul încăleca
 Au acasă se ducea
- 160 Și la baba porunca
 Două rațe de tăia
 Și un porcel că frigea,
 Patru pâni mândre făcea.
 Când soarele apunea
- 165 El pe cal că le punea
 Și la pimnițale 'cea,
 De mâncare le ducea.
 Și 'ndărăt că se 'ntorcea
 Și nimenea nu afla.
- 170 Il ținea azi, îl ținea mâne,
 Il ținea fo lună de zile.
 Din lume că se afla,
 Vestе lu' pașa de-i da,
 Când oiu zice mîrodii,
 175 Să vezi, la Paș' al din Dii.
 Și pașa când auzea
 Mare poter' ardica,
 După Stâng' o trimetea.
 Dară Stângă o afla,
- 180 Fuga de-aicea că da.
 Unde Stângă se muta?
 Când oiu zice de-un măr crăț,
 În sat la Isinovăț.
 Acolo când ajungea,
- 185 Gazdă pe cine-și prindea?
 Când oiu zice de-un bujor,
 Pe Mîai a lu' Fuior.
 El în pod că mi-ș suia
 Și-acolo că mi-i păstra,
- 190 Le da, frate, bea, mânca,
 Și nima că nu afla.
 Când oiu zice rosmalin,
 O săptămână de zile.
 Iacă potera că vine
- 195 Stoian Stângă de răbda
 Până seara însăra,
 Fuga de-aicea că da.
 Unde, frate, se muta?
 Când oiu zice foi de soc,
- 200 Baș în sat la Grascov.
 Da' gazdă pe cin' prindea?
 Când oiu zice peliniță,
 Prindea pe unu' Tufiță.
 Tufiță când îl vedea,
- 205 Un berbec el le tăia,
 Au întreg că mi-l frigea,
 Mândră masă de 'ntindea,
 Toată noaptea bea, mânca,
 Și de gazdă îl ținea.
- 210 Când oiu zice trii măslîne
 Da-l ținea, vezi, fo trei zile.
 Trei zile când se 'mplinea
 Stoian Stângă se scula

- Hojii după el îi lua,
 215 Pe drum la vale pleca,
 Călca ici, călca colea,
 Unde Stângă se oprea?
 Doamne, la Haiduc Ceşmea,
 Unde trece hasnaua,
 220 Când oiul zice foare lată
 Dela paşa Petco din Grămadă.
 Stângă pitulat şede, a
 Soare 'n chindie venea.
 Când Stângă la deal privea
 225 Au la deal cam pe şuşea,
 Iacă vine haznaua,
 Haznagiul fluerând,
 Căii după el mergând.
 Dară Stângă de vedea:
 230 —„Bre nepoate, dumneata,
 Staţi puţin voi aciea,
 Lăsaţi-l pe mâna mea!“
 Atât Stângă de zicea
 Lângă drum că se trăgea
 235 Cu cărăbin' odată da
 Şi drept în piept îl lovea.
 Grămadă jos îl trântea
 —„Bre nepoate, dumneata,
 Ia veniţi la mine 'ncoa
 240 De-aridicaţi voi blaga,
 Că-i răpusei viaţa“.
 Ailalţi, frate, alerga,
 Disagi cu galbeni de lua,
 În dos în deal îi trăgea.
 245 Da' pe haznagiul, îl lua
 Şi pe cal bine-l lega,
 Pe drum, la vale-l mâna,
 Il mâna 'n Dii la paşa.
 Căii 'n Vidin ajungea
 250 Paşa haznagiul mort îl vedea
 Da' blaga ce nu mi-era,
 Cu pumnii 'n cap că mi-ş da:
 —„Of săraca maica mea,
 Stoian Stângă ia vezi, fa,
 255 Rău ne arse acuma
 De ne luă toată blaga!“
 Multă poteră mâna
 După Stâng' o trimetea.
 Da' Stângă unde fugea?
 260 Când oiul zice solz de peşte,
 Se oprea la Apa Rece,
 În gaură de piatră tuna,
 Toată ziua că şedeu,
 Da' /gazdă pe cin' prindea?
 265 Când oiul zice şî-o lălea
 Be Moş Stan din Rabova
 Că-i cânta cu lăuta.
- Stoian Stângă mi-i zicea:
 —„Când oiul zice otrătel,
 270 Cântă-mi, Stane, frumuşel,
 Mănâncă carne de miel
 Şi bea vin din burduşel“.
 Stoian Stângă se pune
 Paloşu' 'n pământ înfigea
 275 Fesu 'n paloş l'ăşeza,
 Mânile 'ndărăt ducea
 Şi se pune de juca.
 Stan cânta cu lăuta.
 Şi când seara însăra
 280 Fesu' de galbeni umplea
 Şi pe Stan îl dăruia:
 —„Uite-l, Stane, ce-ţi dă taica!
 Acasă mi te-ai ducea
 Şi să mi-ţi spui maică-ta
 285 Au mălăe şi-o făcea,
 Şi 'n traistă şi le-o pune, a
 Să vii iară la taica
 Să mai îmi cânti câtăva
 Să-mi veseleşti inima“.
 290 Stan acasă se ducea,
 Galbeni mumă-sa mi-i da
 Şi Stănuţă-i povestea
 Cum să facă muică-sa.
 Când zorile se vărsa
 295 Mălăe 'n traistă băga,
 Lăuta cu el o lua
 Iar la Stângă se ducea
 Toată ziua că-i cânta,
 De pe Stângă-l veselea.
 300 Sede, frate, cât şede, a
 Când oiul zice solz de peşte,
 Şade Stângă 'n Apa Rece
 Şi de nima nu grijeşte.
 O lună când se 'mplinea
 305 Iacă-l afla potera.
 Zăua potera venea
 Pe Apa Rece-l căta,
 Ailalţi în piatră şede, a
 Dară Stângă ce făcea?
 310 Deasupra de izvor se ducea,
 Într'un păducel se suia.
 Iacă potera venea!
 La izvor se dupelea,
 Să vezi, apă toţi de bea.
 315 Când în păducel privea
 Pe Stângă că mi-l vedea.
 Buzele 'n guri le pleznea,
 Şi ca varga tremura
 Şi pe fugă se pune
 320 'N toate părţile fugea.
 Stoian Stângă se rădea:

—, De ce-mi fugiți voi așa,
 Nu-mi veniți la mine 'ncoa
 Să-mi vedeți puterea mea? "
 325 De-aici Stângă că pleca
 Că la aflat potera.
 Unde Stângă se oprea?
 În Vidin că se oprea.
 În Vidin când ajungea
 330 La gazdă la cin' trăgea?
 La jupănu' Nicolcea.
 Jupân Nicolcea-l vedea
 În catu-âl de sus îl suia
 Să nu afle cineva
 335 Până sara de 'nsera.
 Stângă oții cu el lua
 Și 'n luntrie se punea
 Dincolo 'n Țară trecea,
 Când oiu zice de trii foi,
 340 Să ia blagă la ciocoi.
 Blagă dela ei lua.
 Trajstele că le umplea
 Și 'n luntrie se punea,
 Cu ele 'n Vidin venea
 345 La jupănu' Nicolcea.
 Galbenii ziua-i usca,
 Pe cergă el mi-i punea
 Și la soare mi-i usca.
 Galbenii că mi 'mpărțea
 350 La tot natu' partea-i da,
 Da' lu' Nicolcea vezi, fa,
 Lui parte că nu-i făcea.
 Nicolcea se mânâia
 Drept la pașa se ducea:
 355 —, Efendi ,tu dumneata,
 De ce faceți voi așa,
 Când oiu zice mîrodii,
 De primiți oția 'n Dii,
 Când oiu zice trii măslina,
 360 Au sulacu 'n cas' la mine? "
 Da' pașa când auzea:
 —, Of, sărac de maică mea,
 Când oiu zice mîrodii,
 A venit Sulacu 'n Ghi,
 365 Când oiu zice colălie,
 Să mă tae și pe mine! "
 Câți găvași el că-mi avea
 Au la Stângă-i trimetea,
 La jupănu' Nicolcea,
 370 A casa i-o ocolea.
 Stoian Stângă, de vedea
 La fereastră s'așeza,
 Re fereastră 'n Turci să dea.
 Fratesu Stancu plîngea:
 375 —, Stai, mă nană, de nu da,

Ni s'a răpus viața,
 Stai, nană, să ne predăm,
 Zilele să le lungim,
 Când oiu zice murile,
 380 Că ne vându cānile! "
 Toți puști pe geam lepăda
 Tâmti-afară 'ncă dârma.
 Turcii-atunci dacă vedea
 Pe Nicolcea trimetea
 385 Au la rînd că mi-i lega
 Pe mâini la Turci îi dădea,
 Au legați și ferecați,
 Cum sunt buni de spânzurați.
 Calcă ici, calcă colea,
 390 Mergea cu ei la pașa.
 În pasmăngea-i închidea,
 Inchiși acolo-i ținea.
 Pe urmă că-i întreba:
 —, Bre, Stoene dumneata,
 395 Cum îți cere inima,
 Vrei, (șinco, să te prăpădesc
 Ori îmi vrei să te turcesc? "
 A, da Stângă cum zicea?
 —, Bre Efendi dumneata,
 400 Eu îmi cere inima,
 Decât să mă prăpădesc,
 Ba mai bine mă turcesc.
 Aș mai vrea să mai trăesc! "
 Și pașa când auzea
 405 Cătă turcamă mi-era
 Toți aci se aduna,
 Când oiu zice de-avrămeasă,
 Ca pe Stângă să-l turcescă.
 Bandile că le cânta.
 410 De-aci cu Stângă pleca
 Cu ei în gemie mergea,
 Doamne, și mi-i boteza
 Carnea din trup le-o tăia,
 Le-o da 'n gură de-o mânca-
 415 Da' care naș le era?
 Baș jupănu' Nicolcea!
 Carnea cu foarfeci tăia,
 Le da 'n gură de-o mânca,
 De își păgănea legea,
 420 Lepăda legea creștinească
 Și se băga 'ntr'a turcescă-
 Și Nicolcea-i boteza.
 De în lumele Stoian
 Le punea Găvaz Asan,
 425 Din lumele Crăciun
 I le punea Ismailă,
 Din lumele, vezi, Dumitru,
 Le punea Asan Mamutu,
 Da' din lumele, vezi, Stancu

- 430 Le punea Arap Buzatu,
 Și pe-aciea mi-i ducea
 Au la sara! la pașa.
 Pe-aciea că asculta
 Pin sobă de mătura
- 438 Cătă este, vezi, iarna,
 Aci prin sărai ședeă
 Când venea primăvara
 Stoian Stângă se ducea
 Cu urciuru 'n mână, fa,
- 440 La Dunăre-apă să ia,
 Cucu cântând l-auzea,
 Dincolo 'n ostrov cânta
 De-mi răsună Dunărea.
 'Ncepea Stângă de plângea,
- 445 Ochii la deal mi-arunca
 Tomți 'n vârful potiga,
 Pomii 'nfloriți că vedea.
 El cu pumnii 'n piept își da:
 —„Of, sărac de maica mea,
- 450 Cum să fac eu acuma
 Să mă scăp eu de-aciea,
 Să rostesc inima?“
 Îndărăt cu urciuru' venea
 Și la pașă se ducea:
- 455 —Beg Efendâm dumneata,
 Eu de tine m'aș ruga,
 Când oi zice de-o cicoare,
 Dă-mi o pușcă 'n vânătoare,
 Când oi zice de-un trifoiu.
- 460 Și să-mi dai tu un copoiu,
 Eu în vânat m'oiu ducea,
 Mult, puțin ce-oiu câștiga
 Tot la tine-oiu aducea!“
 Paș' atunci dacă-mi vedea
- 465 Pușcă lui Stângă de-i da
 Și un copoi iar așa,
 În vânat că-i trimetea.
 Stângă copoiul și-l lua,
 Pușca la spinare, fa,
- 470 La deal din Vidin ieșea,
 Când oi zice de-un lipan
 La ciutură la liman.
 Copoiu' de gât lega
 Și cu apă mi-l uda
- 475 Și cu joarda îl bătea,
 Numai spumă îl făcea
 Și îndărăt îl chiotea
 Ca să-l vadă și pașa.
 Copoiu 'n sărai fugea,
- 480 Cu limba scoas' ajungea,
 Iară pașa că-l vedea:
 —„Of, sărac de maica mea,
 Iar îmi scăpă Sulacu-acuma
- Și-mi răpune viața!“
- 485 Stângă de-aciea mergea,
 Când oi zice siminoc,
 Au în sat la Calinic.
 Acolo când ajungea
 Au gazdă pe cin' prindea?
- 490 Când oi zice siminoc,
 Pe Dumitru-ăl din Calinic.
 La livadie-l găsea,
 Moș Dumitru fân strângea,
 Taman îl copisălea.
- 495 Stângă din dos îl striga:
 —„Mă moșule dumneata,
 Ia lasă nu mai strângea
 Și acasă te-i ducea,
 Boii la car i-ei puneă
- 500 Să vii tu pân' aciea,
 Fân în cară'ij puneă,
 Noi în fân ne-om pitula
 Să ne duci la casa ta
 Să nu ne vadă nima!“
- 505 Moș Dumitru-acas' mergea,
 Boii la car înjuga,
 La livadie-mi venea
 Fân acolo 'n car puneă
 Și pe oji că pitula,
- 510 Puneă fân pe deasupra.
 La cina mare se 'cea
 Acas' cu ei ajungea,
 El în pod că mi-i suia
 Le da de bea și mânca
- 515 Să nu priceapă nima.
 Soare la prânz când venea
 Moș Dumitru mielu-l tăia
 Pi lângă foc îl frigea.
 Iac' ajunge potera,
- 520 După Stângă că-l căta.
 Stângă 'n pod se pitula.
 Moș Dumitru de vedea
 Nainte la Turci ieșea,
 Și 'n casă că mi-i chema,
- 525 Moșu masa le puneă.
 Turcii la masă mânca.
 Stoian Stângă 'n pod ședeă.
 Parcă naiba-l învăța
 Cu palosu' de săpa
- 530 Deasupra de Turci, vezi, fa,
 Pe masa lor se pi..
 Moș Dumitru de vedea
 Pe scară 'n sus se suia
 Și 'ncepea de zităia;
- 535 —„Asta, vezi, e măța mea,
 Totdeauna-mi face-așa“.
 Și Turcii dacă-mi vedea

- Lor cam în gând le dădea
Că aci Stângă era.
- 540 Masa 'ncărcat' o lăsa
Și pe fugă se punca.
Stângă de-aici se muta,
Când oi u zice colălie
La Sfeți Petri la mânăstire.
- 545 Toată var' acolo ședea
Moș Dumitru-l arănea.
Crâstovu' vezi când venea
Viile se culegea
Stoian Stâng' atunci zicea:
550 —„Bre nepoate, frate-meu,
Bre, Stancule dumneata,
Venți după mine 'ncoa,
Când oi u zice și-o lelea,
In vii la Dincovița,
555 Pân' la nașu' Nicolcea
Ca să-i sărut eu mâna
Să mă prostesc cu el, fa!“
Când oi u zice mirodii,
Acu culegea negustorii 'n vii.
- 560 Iacă Stângă se ducea
La via lu' Nicolcea.
Mulți culegători avea
Și Stângă mi-i întreba
Cât le plătește zăua?
- 565 Culegătorii spunea.
Stoian Stângă de vedea
In trei zăua le plătea:
—„Banii eu vi-oiu lumăra,
Voi la umbră să ședeți
570 Niciunul nu culegeți!“
Culegătorii banii-și lua
Și la umbră de ședea.
Adăsta cât adăsta,
Chirigiul ajungea,
575 Ajungea cu putina.
Stoian Stângă îl vedea,
La chirigiul îi plătea
Și-aci cu boii-l oprea.
Da' Jupănu' Nicolcea,
580 Soare 'n chindie vedea,
Nu-i mai vine putina,
Culegătorii 'njura:
Ce să zăbovesc așa
De nu-i mai umplea putina?
- 585 Jupân Nicolcea vedea,
El calu' încăleca,
Pe drum la deal alerga.
Când la vii el ajungea
Calu' de-un păr îl lega
590 Drept la puțină năvălea.
In puțină când privea
- Și nu e nimic în ea
Au din cap imi clătina,
Culegătorii 'njura.
- 595 Când îndărăt sama lua
Pe Stângă, că mi-l vedea,
Buzele 'n gură-i plesnea,
Sânge 'nchegat că cură.
Da' Stoian Stângă zicea:
600 —„Mă nașule, dumneata,
Stăi, nu-ți fie fric' așa
Și să-ți sărut eu mâna
Să ne prostim câtăva.
Când oi u zice trii măslina,
605 De când umblu după tine
Să-mi fac eu chefu' cu tine
Cum ți l-ai făcut cu mine“
Cu palosu-odată da
Carne din trup că-i tăia:
- 610 —„Na, nașe, mănă-ți carnea,
Cum mi-am mâncat și eu pe-a-
mea-
Dată chiar din mâna ta.
Că de-ai vrea de n'ai vrea
Că vezi tu ești nașu' meu,
615 Mâna mea e 'n păru' tău“
Dupăce carnea-și mânca
Cu palosu-odată da,
Capul dela trup îi lua,
Pe Nicolcea mi-l tăia.
620 Au câtă lume mi-era
Toată mi se spământa
Fuga din vii vezi că da.
Dară Stângă ce-mi lucra?
Calu' lu' Nicolcea 'ncăleca,
625 Naște la lume ieșea:
—„Stați, fraților, nu așa,
Indărăt v'ăți întorcea,
Viile v'ăți culegea
Că nu vă fac nimica.
630 Eu cu treaba ce-am avut
Eu cu nașu' m'am prostiț,
Lucru' mi l-am isprăvit“
Stângă de-aici de vedea
Dincolo 'n Țară trecea.
635 Au turcama cât' era
In potret că mi-l scotea
Și după el trimetea
Pin Țară dincolo, fa,
Unde pe Stângă-l găsea?
640 Tomite 'n Beci îl găsea
Au in Beci când îl prindea,
In Vidin că-i trimetea
Mi-i lega și fereca,
C'acolo-i cere pașa.

645 A paşa când; îi vedea
 Când Stângă 'n Dii ajungea,
 Dalbe cărți el de scria
 Pin sate le trimetea,
 Cătă este, vezi, lumea
 650 Au la Vidin s'o strângea
 Pe Stângă de l-o vedea,
 Doamne, când l-o spânzura.
 Cătă era, vezi, lumea
 Toată 'n târg că s'aduna.
 655 Pe Stoian Stângă-l plimba
 Ca să-i privească lumea
 Și la streanguri îi trăgea,
 Pe-aillâlți îi spânzura.
 Da' Stângă mi se ruga:
 660 —„Beg Efendâm dumneata,
 Eu de tine m'aș ruga
 Cătă un om acuma
 Ca să-i dau eu sabia
 Și să mă tae cu ea
 665 Să nu necăjesc așa“.
 Paşa un Țăgan găsea,
 Sabia 'n mână i-o da,
 Dară Stângă cum zicea:
 —„Bre, Țigane, dumneata,
 670 Să dai drept cu sabia
 Să nu mă necăjești ceva
 Că-i vai de țiganca ta“.
 Țiganu' când auzea
 Știi ca varga tremura,
 675 Cu sabia 'n Stângă da,
 Cam' la o parte-l lovea.
 Stângă când se slobozea
 Cu papucu 'n Țigan da
 Aci 'n loc îl omora.
 680 Fesu' din cap că mi-l lua,
 Pe deasupra tot cu poli,
 Il da la un negustori:
 —„Na frate-meu fesu-ăsta
 Să-ți fie de halal, fa,
 685 Să dai drept cu sabia
 Să nu necăjesc așa!“
 Pe negustori îl dăruia,
 Da' mi-i da și sabia.
 Negustoru' de vedea
 690 Sabia lu' Stâng' o lua
 Și 'n călcâi se răsucea
 Odată 'n Stângă când da
 Capu' dela trup sbura
 Ca cât ai da cu mâna.
 695 Stângă pe fugă se punea,
 Fără cap vezi că fugea,
 Doamne și-mi bolborosea.
 Când doftorii mi-l spârgea

700 Două inimi îi găsea
 Și se căia și paşa:
 —„Când oiu zice popâlnic,
 Să vezi ăsta voinic
 N'ar fi fost de prăpădit!“

Pavel Florea a lu' Obiș, Rabova

Cântecul lui Toma Al Imos

Colea mare, colea vere,
 Pe cel câmp, pe cea câmpie
 Unde fir de iarbă nu e,
 Numai dalbă colălie,
 5 Tare vine de-mi sosește
 Un voinicel ortoman,
 Pe-al cal negru dobrogean.
 Nu e voinic ortoman
 Pe-al cal negru dobrogean,
 10 Și e Toma cel imos
 Vine din Țară din jos,
 Călare pe Vânătu,
 Când îi vezi tu umbletu'
 Ți-ai da și sufletu',
 15 Când îi vezi săritele
 I-ai plăti copitele.
 Tare vine și-mi sosea:
 Unde el descăleca?
 La cinci ulmi dintr'o tulpină
 20 Ca cinci frați din muică bună.
 Vânătu-l descăleca
 Și de ulmi îl priponea,
 Disagi de pe el de lua,
 Masa de-aramă scotea,
 25 Pe iarbă verde 'ntindea,
 Pânea 'n patru o tăia
 Și pe masă o punea
 O lubeniță scotea,
 Cu cechia mi-o tăia,
 30 S'o mănânce de mezea.
 Mâna 'n disagă băga,
 Pintă de rachi scotea,
 O pintă de cinci oca,
 O pintuță de-o vedriță,
 35 De-o vadră, de-un polomeac,
 Să-și dea inima pe leac.
 Toma rachie ar bea,
 Ama n'avea cui 'nchina,
 Ar închina calului:
 40 Calu' este vită mută,
 De nu știe să-i răspundă;
 Ar închina armelor:
 Armele sunt plumbuite,

Până 'n gură sunt umplute,
 45 Și nu pot Tomii răspunde;
 Ar inchina lemnelor:
 Lemnele sunt lemne verzi.
 Vântu' dela deal bătea
 Ulmii mi se legăna,
 50 De crăci 'n jos se 'ndupleca,
 El gândea că-i mulțumea
 Pinta 'n gură o punea,
 De trei ori din ea trăgea,
 Tomte 'n fund' îi răsuflea.
 55 Ochii la vale-arunca!
 Puțin Toma se 'mbăta,
 Să vezi, pe cine vedea?
 Vedea pe Manea călare
 Cum îmi venea dela vale
 60 Pândariu' livezilor,
 Păzitoriu' grânelor,
 Stăpănu' moșiilor.
 Tare-mi venea și-mi sosea,
 Pe lângă Toma trecea,
 65 Nici bunăziua nu-i da.
 Atunci Toma la el striga:
 —„Vere, Maneo, dumneata,
 Ce treci pingă mine-așa,
 Nu-mi dai nici bunăziua.
 70 Ce nu vii la masa mea,
 Să mâncăm și noi câtăva,
 Să 'nchinăm frate la frate,
 Arz'o focu' strinătate!“
 Manea atuncea zicea:
 75 —„Nene Tomo, dumneata,
 Cum să viu la masa ta,
 Bat-o omenia ta!
 Bine-ai băut, te-ai îmbătat,
 Pe drum de ce n'ai plecat?
 80 Cine drac te-o fi 'nvățat,
 Drumu' lu' Vânătu-ai dat,
 Mi-ai păscut livezile,
 Mi-ai tăvălit oarzele,
 Mi-ai încurcat grânele.
 85 Oiu să-ți scurtez zilele!“
 Toma puțin beat era:
 Drept de mumă-l injura.
 Mane-atunci se mânia,
 La Toma se repezea,
 90 Odat' cu palosul da,
 Piste mijloc îl tăia,
 Mașele i le vărsa.
 Toma la ele privea.
 Toma atunці că zicea:
 95 —„Of, sărac de maica mea,
 Căinele-mi măncă viața!“
 Mașele și le-aduua,

Cam cu pae, cu gunoae,
 Bagă 'n burtă să se 'nmoae.
 100 Cu ciccicul le incingea,
 Cu chimirul le strângea,
 Și la Manea că striga:
 —„Vai de măicuța ta,
 Poate 'n pământ te-ai băga,
 105 De cu zile te-oi lăsa,
 Că poate burta-mi și-așa“.
 Și la Vânătu se 'cea
 Și lu' Vânătu' zicea:
 „Fiule, căluțu' meu,
 110 Creștinu' lu' Dumnezeu,
 Poți cu mine tu să ții
 A, trei zile și trei nopți,
 Să-l vedem pe căine jos,
 Nebeut nici nemâncat,
 115 Să-l văd pe căine tăiat.
 Că prea rău m'a vătămat“.
 Dela masa mea m'a luat“.
 Atunci Vânătu zicea:
 „Tomo, tu stăpănu' meu,
 120 Creștinu' lu' Dumnezeu,
 Pot cu tine eu să țin
 Șase zile, șase nopți,
 Nebeut și nemâncat,
 Să-l văd pe căine tăiat,
 125 Că prea rău te-a vătămat“.
 Toma pe Vânătu încăleca.
 Infoia codița 'n vânt,
 Cu buze rupând pământ
 După viță de haiduc.
 130 Fugea Manea cât putea
 Și Toma îmi alerga
 Și din fugă îl prindea
 Odată cu sabia da
 Gătu'n umăr îi tăia
 135 Și ciochina dela șea,
 Din puțin scăpa Gălbina.
 Răzma pălosu' 'n pământ,
 Rupea brazdă ca de plug,
 Ce n'am văzut de când sânt,
 140 Așa brazdă de cuțit!
 Tumte-atunці rău îi părea
 Că văru' lui bun era,
 Că sânt ei doi verișori
 Făcuți din două surori.
 145 Cu palosul 'n pământ săpa,
 Mândră groapă de-i făcea
 Și pe Manea-l ingroa.
 Masă de-aramă scotea,
 Pe mormântu-i o punea,
 150 Bea acolo și mânca,
 În loc de pomană-i făcea,

- Că n'are pe nimenea.
Pe-urmă Toma se scula
Pe Vânătu' n'căleca
155 Iară 'ndărăt se ducea
La cinci ulmi dintr'o tulpină
Ca cinci frați din muică bună.
Pe Vânătu-l priponea
Chilimu' și-l așternea
160 Lada căpătâi punea
Și de-un somn dulce-adormea.
Toma când se pomenea,
Nu mai putea se mișca,
Că prea mult sânge cura,
165 Unde tăiat îmi era.
'Ncepea Toma de plângea
Și cu Vânătu' vorbea:
—, „Vinete, căluțul meu,
Creștinu' lu' Dumnezeu,
170 Pară-ți bine, pară-ți rău,
Nu mai sunt stăpănu' tău,
C'o să mor, bre, maică eu,
Eu bre, maică, oș muri.
La capu' meu ai veni,
175 Ai țipa și-ai rincheza
Pe mine de m'ai cânta
Că n'am și-eu pe nimenea!“
Atâta el mai vorbea,
De trei ori din guriță căsca
180 Și suflețelu-i ieșea.
Și murgu dacă vedea
La capu' lui se trăgea
Cum țipa și rincheza
Tot pe Toma se cânta
185 Că n'are și-el pe nimenea.
Cu copitele 'n pământ da
Mândră groapă de-i făcea,
Tărăiș cu dinții-l lua
Și în groapă îl băga.
190 Cu copitele iar da,
Frunza de ulmi de strângea
Pe Toma de-l cutrupea
Soarele nu l-a vedea,
Nici vântu' nu mi-l bătea,
195 Nici muscă nu-l mai mușca,
Nici viermii nu-l mai mânca.
Iacă maică-s' auzea
Că Toma ei a plecat
Din țar' unde-a fost argat
200 Și pe la moși-a dat
Cu vărușu s'a certat
C'ășa rău s'a întâmplat
Și-amândoi mi s'au' tăiat.
Ea pe fugă să punea
205 Și la moșie-alerga.
- Vânătu' când o vedea
Drept la Toma se ducea
La capu-i de rincheza
Ca să-l vadă maică-sa.
210 Maică-sa că ajungea
Pe Toma îl desgropa
Și pe obraz îl pupa
Și pe el că se cânta:
—, „Tomo, copilașu' meu,
215 Muică, dănăcelu' meu,
Muică, frumușelu' meu,
Cine maică te-a 'nghemnat
De tu muică mi-ai plecat
Din țară-unde-ai fost argat,
220 Pe la moșie c'ai dat,
Cu văru-tu te-ai certat,
Muică, capu' ți-a mâncat.
Și singură m'ai lăsat!
Ard'o focu' de moșie,
225 Rămase toată pustie,
Pe muica cine s'o ție,
Să-mi aprindă lumina,
Să-mi facă liturghia
Și să-mi țină moșia?“
230 Atât muică-sa zicea
Și 'n zăbun în posnar îl căta
O sută de poli găsea,
Sâmbrioara și-o găsea,
De-a ascultat-o pe ea.
235 Și la păiton plătea,
În păiton îl punea
Și acasă îl ducea.
Șapte proeți aducea
Mare slujbă de-i făcea.
240 În ceară-l învăluia,
În leagăn de ceară-l băga,
Și pe Toma-l îngropa.
Șase săptămâni plinea,
Mândră pomană-i făcea,
245 Doi lăutari aducea
Și maică-sa le plătea
De în cântec îl punea,
De se cântă și-acuma,
De-ascultă toată lumea.
250 L'astă cinstită de masă,
La boeri ca Dumneavoastră,
La mulți ai de delungați
Cu prieteni și cu frați,
Bine să ne veselim,
255 Pe-astă lume cât trăim.
Și să nu ne dușmănim
Că doar nu știm cât trăim.
Poate mâne-oiu să murim
Și pe urmă ne căim.

- 260 Că moartea-i înșelătoare
Te ia făr' de lumânare,
N'adastă, te premenești,
Te ia cum te nemerești,
Dintr'ale căși mari domnești
- 265 Pleci cu un inel la dești,
Dintr'a ta mare moșie
Te mbracă într'o cămășue,
Dintr'ale tale averi
Te duce pe patru blăni.
- 270 Popa cu cartia 'n mână
Și iar lăsă câte una,
Da' eu de vă spun cu gura.

Pavel Florea a lu' Obți, —Rabova

FRĂNTURELE

- „Foae verde foi de fragvă,
Eu mă rog de cuc să tacă,
El se sue sus pe creacă
Și mult cântă de mă sacă.
- 5 Ia taci cuce, nu cânta!“
„Cam dat de-o inimă ra:
Mă-a pierit soțioara
Și-o să cad'o iarnă grea,
N'are cine mă căta
- 10 Și-mi geșeră limbuța,
Se 'mbolnăvește naica
Cu dor di la soața mea“.
Cucul ca o pășărea
Se suia pe-o lămurea
- 15 Și cânta ca cu gura
De răsuna, vezi, valea
Ca să-l asculte lumea
Să piardă inima ra.⁽³⁾
—Inimioră ce te coci
- 20 Ca fănu-ăl de pe odgoș?
Noi am mai dat de-un păcat
Cin' l-a lăsat pe oftat,
Că eu de n'aș fi oftat
De-atuncea mi-aș fi crăpat.
- 25 Ama acu când oftez
Cu-atăta mai prididesc
De duc zile și trăesc.⁽³⁾
—Când oi zice buruiiană
Ioana naichii, Ioană,
- 30 Naiba te scoase 'n poiană
Albă ca o budiană,
Budiană cu trei creci
Venită din București,
Cetită de logofeți,

- 35 Unu-i logofătu' Pătru
Și-altu-i logofătu' Ion
Ce mi-i feciorel de Domn.
Da' știi, Ioană, da' nu știi,
Ori minte bine nu ții
- 40 Când eram niște copii
De făceam dragoste 'ntăi.
Ne măna muica la vie
Să culegem răzăchie,
Răzăchie, strugurie,
- 45 Strugurei și brădinași,
Ochii negri mânca-i-aș,
Țățe albe ca un caș.
Când ședeam la voi pe pat
De vorbeam de sărutat,
- 50 Sărutatul nu știam
Da' trudeam de-l învățam.
Da' ședeam pe căpătâi
Și ne iubeam noi întâi
Da' ședeam pe paviștele
- 55 Și vorbeam de drăgostele,
Mușcam din țățele tele,
Că sunt mici ca niște mnele
Și sunt moi ca frunzele
Și dulci ca stafidele.⁽³⁾
- 60 —Ioană, cărtogele noastre
Acum stau pustii pe coaste.
Când oi zice viorele
Fusei Vineri pe la ele,
Mă umplui, Ioană de jele,
- 65 În cărtogu-ăl dela vale
Răsărise-o iarbă mare.
Bate vântu', iarba culcă,
Doru' Ioanei mă usucă,
Gura ei mă bagă 'n luncă.
- 70 Bate vântu', iarba scoală,
Doru' Ioanei mă omoară,
Gura ei mă bagă 'n boală.
Da' 'n cărtogu-ăl dela deal
Răsărise leuștean,
- 75 Nu te mai uit, Ioană-un an.
Da' 'n cărtogu-ăl din mijloc
Răsărise suminoc
Și un fir de busuioc,
Busuioc dela Ioana
- 80 Prisădit de daica Ioana,
Prisădit de Vinerea
Și udat de Sâmbăta
Să poarte Dumineca.
Busuiocă nu te-ai coace
- 85 Nici sămânță n'ai mai face,
Că din sămâncioara ta
S'a izvodit dragostea
De nu pot eu făr' de ea

- Nici sara nici dimineța,
 90 Peste zi totdeauna,
 Mânca-o-ar pârdaľnica!
 Ce n'a lăsat cineva
 Se se vândă dragostea
 C'aș da boul și vaca
 95 De-aș cumpăra dragostea,
 Și-aș vinde boul și plugu'
 De aș cumpăra iubitu'. (3)
 —Verde, verde de-o cicoare
 De s'ar face dealu' vale,
 100 Valea o poiană mare,
 Aș da la mândra călare.
 Și e drumu' cu gleoňane
 Nu pot să merg pe picioare.
 Și e drumu' bulgăros
 105 Nu mă pot duce pe jos. (3)
 —Când oi u zice murele
 Trage, mândră boabele,
 Socotește zălele
 Dela Paști pân' la Ispas
 110 Câte năcazuri am tras.
 Și de-oiu trage câte-am tras
 Da' de mândra nu mă las
 Pân' n'aș face-o cu pripaz,
 Pripazu' să-mi zică tată
 115 Să-l mân cu troaca la apă,
 Să se mire lumea toată. (3)
 —Inimă de putregai,
 Spune-mi ce durere ai,
 Scot cuțitu' de te tai!
 120 Inima mi-e răbdătoare
 Au mănâncă, nu i-e foame,
 Și se culcă și nu doarme,
 Da' iubește până moare
 La fete și la cocoane.
 125 Fii inimă, răbdătoare
 Că-ți pun lacăt la picioare
 Stăi, inimă la un loc
 Că-ți pun lacăt de mijloc.
 Lacăte să-i pun o mie,
 130 Inima lucră ce știe. (3)
 —Mândrușo, când te iubiam,
 Unde mă culcam, dormeam,
 Da' de când nu te iubesc
 Mă culc nu mă odinesc,
 135 Toată noaptea te visez.
 In vis te visez prea bine,
 Pui mâna nu dau de tine.
 N'a rămas inimă 'n mine
 Nici cât bobu-ăl de neghină
 140 Puňnică ce-a rămas
 Și-aia plină de necaz. (3)
 —Vai de ea inima mea
- Că nu mai e cum era,
 Cum eram în vârsta mea,
 145 Puneam picioru 'n terchea,
 Curmam calu' cu chinga,
 Lăpădam burta pe ea,
 Sburam ca o păsărea
 Pe deal, pe la potecea,
 150 Pân' o prindeam pe mândra,
 Făceam dragoste cu ea.
 Mânca-i-ar naica gura
 Și țâța dela dreapta
 C'asta-mi rupse inima
 155 De nu mai văd eu lumea! (3)
 La ograda boerească
 Stau florile să 'nflo-ească,
 Bobocii să 'mbobocească,
 Cocoane să 'mpodobească,
 160 Mari boeri să le privească.
 La picior cocoanelor
 Nu putem, boerilor,
 Că ne dor picioarele
 Din toate oscioarele
 165 Și ne dor călcăele
 Din toate lămăele! (1)
 —La fereastra din obor
 Bate murgul din picior
 Ca să mă scol mereor
 Să-i pui șaua binisor
 170 Să mă duc unde mi-e dor. (2)
 —Mitrăniță, Mitrăniță,
 Fă-ți brațele grădiniță
 Și țâțele lubeniță,
 175 Ca să mă bag pândăraș
 Să le păzesc, mânca-le-aș! (3)
 —La păru' cu foaia lată
 Cum mai joacă Sărbii roată,
 Sărbele, săracele,
 180 Cu coade ca vacele
 Cu moț ca ciovicele!
 La păru' cu foaia 'ngustă
 Cum mai joacă Sărbii ustă.
 A pierdut Sărba pestelca
 185 Și-o cată Sărbu' cu leuca. (1)
 —Dine, Dine Constantine
 Voinicel cu două lume,
 Amanetul meu la tine,
 Da' ce fel de amanet?
 190 Planticuța dela piept
 Inelu' din deștu-ăl drept.
 De-aș ști că te-aș lua pe tine
 Singurea m'aș spănzura,
 Singură cu mâna mea
 195 Să se ducă pomina,
 De vârŕu' sovărfului

Cu ciucurii brăului
 În mijlocu' târgului (1)
 —Mi-e somn, muică, și-aș dur-
 meace!"

200 „Du-te, Tică, de te culcă,
 Du-te 'n pat la dadă-ta".
 „Nu mă duc în patu dadei,
 Că mi-e dada fată mare
 Și miroase-a flori de Mare".
 203 „Mi-e somn muică și-aș dur-
 meace!"

„Du-te Tică, de te culcă,
 Du-te în pat la tată-tău".
 „Nu mă duc în patu' tatei,
 Că mi-e tata om bătrân
 Și miroase-a flori de fân".
 210 „Mi-e somn muică și-aș dur-
 meace!"

„Du-te, Tică, de te culcă,
 Du-te 'n pat la ibovnică".
 „Acolo, muică, m'oiu duce
 215 Că mi-e pat de ibovnică
 Și nu-mi miroasă nimică". (4)

—Foae verde de-un bujor
 De trii zile trag să mor,
 Fete mari mi-au dat ocol,
 220 Măndrele s'au strâns stobor,
 Rău le pare c'oiu să mor,
 De mă 'ntreab' unde mă duc,
 Eu le spun la câmpu-âl lung.
 Mă 'ntreabă că viu curând,

225 Să am bani de cheltuială
 Aș veni la primăvară
 Cu chite de tămăioară,
 Plâng ele de se omoară.
 Când oiu zice foi de linte,
 230 De-ar fi măndrele cuminte,
 Ele pe naica să-l cânte
 Cu trii zile înainte.

Și neicuța să le-asculte
 Să știu c'am fost om cuminte,
 235 Când oiu zice și-o lelea
 Să vezi eu la moartea mea
 Când o veni să mă ia,
 Verde, Leană, de-un năut,
 Și-oiu să las cu jurământ

240 Să mă 'ngroape mai adânc,
 De nouă palme de-adânc,
 Să-mi facă trumbu de plumb
 Și cu stâlpu' de argint
 Să nu putrezesc curând

245 Să mă știu c'am fost voinic,
 Am iubit măndruță 'n crâng,
 Am iubit și-oiu să iubesc,

Măcar să mă prăpădesc,
 Să putrezesc la cinci ani,
 250 Nu fac voia la dușmani! (3)

1. *Gherghița a lui Anghel al Cergioaei (Kumbair)*. — 2. *Dinu Mihai (Negovanit)*. — 3. *Pavel Raboanu (Rabova)*. — 4. *Maria a lu Mitran al lui Bour (Kirimbeg)*

COLINDE

Sus în dealu' viilor,
 La umbra gutuilor,
 Lină Magdalină!
 Mi-este-un păr mare rotat,
 5 Pe supt el mi-este un pat
 Cu scândurile de brad,
 Lină Magdalină!
 Dar în pat cine-i culcat?
 Mi-este-o fată și-un băiat,
 10 Lină Magdalină!
 Intre ei cine-i culcat?
 Mi-este-un mic desfășiat,
 Lină Magdalină!
 Cu scutice de mătasă,
 15 Cu fășia sârmă 'ntoarsă,
 Lină Magdalină!
 Este viță de împărat,
 Vai, ce rău e blestemat,
 Lină Magdalină!

DESCÂNTECE

Din vânt, de întâlnit.

A plecat (cutare) pe cale
 Pe cărare,
 Pe drumu-âl mare,
 Să 'ntâlni cu vântu 'n cale,
 5 Vântu' turbat
 Și inviorat,
 Cu chioră răsfiată,
 Cu barba înfoiată,
 Cu scererea a scerarat,
 10 Dudaele-a adunat,
 Săgeți le-a făcut,
 Peste câmp le-a aruncat
 Și pe (cutare) l-a săgetat
 Și l-a încuțitat,

- 15 Creerii capului
 In fața obrazului,
 Prin zgârciu' nasului.
 Și 'ncepea a plânge
 Cu glasu 'n ceriu
- 20 Cu lacrimile până 'n pământ.
 Maica Sfântă Maria
 Glasul lui în ceriu l-auzea
 Și se scobora
 Pe scară de argint
- 25 Cu papucii tropăind,
 La (cutare) venea
 De mâna dreaptă-l lua:
 —„Ce te plângi (cutare),
 Ce te olicăești?”
- 30 —„Ce plâng, Maică Sfântă
 Marie,
 Plecaj pe cale,
 Pe cărare,
 Pe drumu-âl mare,
 Mă 'ntâlnii cu vântu 'n cale,
- 35 Vântu' turbat
 Și invivorat,
 Chica-i înfoiată,
 Barba răsfirată,
 Cu secerea seceră
- 40 Dudăile le-adună.
 Săgeți le făcu,
 Peste câmp le-aruncă
 Pe mine mă 'ncuțită
 Și mă săgetă,
- 45 Creerii capului,
 In fața obrazului,
 In zgârciu' nasului,
 In măduva oaselor“.
 Maica Sfântă Marie de-auzi
- 50 Cu mâinile l-apipăi,
 Oasele i le potrivii,
 Sângele i-l limpezi
 Și doru' i-l alină,
 Și nici pe-ai-a nu-l lăsă!
- 55 Il trimeasă la (cutare) descân-
 tătoare,
 Se aflase bună de mână
 Și cu leacu' de gură,
 Cu descântecu' descânta
 Și durerile alina.

De nălucă.

(Când e frică omului de
 umbra lui. Trebuie să 'ai riș-
 chitor de aluă, o seceră și o
 lumină de ceară, și să aprinzi

- tămăe. Ții lumânarea aprinsă,
 ca să facă umbră omului bol-
 nav. Cu stânga te faci că de-
 peni cu rișchitorul, cu dreapta
 ciocăni cu secera umbra și zici
 așa):
- 60 Nu tai umbra asta,
 Tai frica, năluca,
 Deochitoarea, rămnițoarea,
 Din inima lui (cutare),
 Din casa lui,
 65 Din culcușu' lui.
 Ieși tu, frică,
 Ieși nălucă,
 Ieși colțato, ieși zâmbato;
 Ce te faci, cloață, a cloncăni.
- 70 Cu puii a pionii
 La (cutare) în așternut?
 Du-te la colțaii tăi,
 La zâmbaii tăi,
 Pe ei să-i spămâni,
- 75 Pe ei să-i încinți,
 Pe ei să-i fărâmi,
 Pe ei să-i holnăvești,
 Pe ei să-i zăpăcești.
 (Cutare) Să rămăe curat
 Și luminat
- 80 Ca roua 'n câmp,
 Ca argintu' strecurat,
 Ca botezu' care s'a botezat;
 Cine are cruce
 85 Să vie la cruce,
 Cine n'are cruce
 Să fugă de cruce!
 Cu biruință să fie crucea lu'
 Hristos,
 In casa lui,
 90 In culcușu' lui
 Că (cutare) are și cruce și
 tămăe,
 Da' colțaii tăi
 N'au nici cruce nici tămăe.
 Periți voi, moroi, moroaiice,
- 95 Strigoi, strigoaiice,
 Păduroi, păduroaiice,
 Tu, nălucă,
 Tu, strălucă,
 feșiți și vă duceți
- 100 In coadele mărilor
 In coarnele cerilor,
 Unde cocoș n'o cânta,
 Cal n'o râncheza,
 Unde voinic n'o fluera,
 105 Unde topor n'o ciocăni.

Acolo să vă duceți
Că v'așteaptă
Nouă fete de împărat
Cu measele 'ntinse,
110 Cu făclii aprinse,
Acolo să vă duceți,
Acolo să mâncați.

Acolo să beați,
Acolo să stați,
115 De (cutare) să vă uitați!

*Gherghța a lui Anghel al
Cergioaei, Kumbair*

B A S M E

Omul cu vaca și oții

A fost un om sărac, cu șapte copii. Toată averea lui era o vacă. El ce să vorbi cu nevasta lui? Să vândă vaca și să ia hrană copiilor. Intr'o bună dimineață luă vaca de curm și plecă cu ea la târg. Târgu' era cam departe de sat. Drumu' târgului

5 ducea prin niște păduri. La fiecare colnic să pusasă cât'un oț, de pândea călătorii, ca să-i jefuiască; douăsprezece colnice cât'un oț pus.

Să'ntâlnește omu' cu un oț și zice: — „Bună ziua măi fârtate!“ — „Mulțumescu-ți dumitale!“ — „Un'te duci cu bou-ăsta?“ Bietu' român îi răspunde: — „Nu e bou și este vacă“ — „Mă, netotule, nu te vezi că este bou?“ El, bietu' om, plin de mirare ridică coada vacii, se uită și vede că e vacă. Oțu-i dă zor că e bou.

Să prinse oțu' cu omu' la rămășag, zice: — „Uite, dacă te-i întâlni cu doisprezece oameni și-or zice toți că este bou, să știi

15 că-ți iau bou' de geaba, fără de nici o lăscăe“. Bietu' om, speriat, iar mai ridică coada și să uită. Tot vacă era!

Să prinseră la rămășag. Că dacă o zice unu' din cei doisprezece că este vacă, să tae vaca oțu', s'o juپوae, să-i umple pielea de galbeni și să-i plătească omului. Și biet sărman de om, când

20 auzi, de bucurie, nu știa cum să meargă mai repede. Și tot zicea: — „Doamne, dă-i să fie vacă!“.

Să întâlni cu al doilea oț. Și el tot așa îl întrebă: — „Un'te duci măi fârtate, cu bou-ăsta?“ Și, așa, spune el speriat: — „Nu e bou și este vacă!“ Și ridică mereu coada și să freacă la

25 ochi. Se uită la oț și nu știe ce să creadă. Cum o vedeau toți bou? Să fie bou? De unde bou? Da'cum de n'o văd ei vacă?

Mearsă ce mai mearsă, să întâlni și cu ăilalți, și toți într'o gură spuseră că este bou. Și îi luară vaca de curm și plecară

30 spre cuibu' lor. Și el se ruga: — Barem dați-mi cinci lei, să iau făină să fac mămăligă copiilor. — „Mă, netotule“, zic, „nu vezi că este bou? Dacă era vacă nu te uupleam de blagă?“.

Bietu' om rămase dându-și cu pumnii în cap. Ce să gânde el, să urcă într'un copac, să uită după oți încotro să duc cu

35 vaca și își însemnă cuibu' lor.

El să întoarse acasă cu mâinile băgate la inimă. Il întrebă nevasta: — „Bine, mă omule, tu nu vii cu făină, să facem mămăligă copiilor, că mor de foame?“ — „Păi“, zice, „vândui vaca și nu mi-o plăti. O să-mi dea mâine banii“. Se repezi la

40 plug și luă oticu'. Și ceru nevastei: — „Dă-mi cămașa, zăvelca și o cârpă de-ale tele, să mă premenesc și eu de fomee azi“.

Plecă el spre cuibu' oților. Ajunse până la un copac, să îmbracă de fomee și ciuci jos la rădăcină. Iacă-tă-te un oț iasă afară și o vede pe fată acolo. Și o întrebă: — „Ce cauți tu aicea?”

45 — „Uită-te viu și eu dela târg și am înserat pe drum și vreau să înoptez aici, că mi-e frică să mă duc mai înainte”.

Și oțu' numai decât dădu fuga la vătăfu' lor și-i spuse: — „Aicea este o fată mare”. Vătăfu' zise: — „Păi ce mai stai de n'o aduci!”.

50 Se duce oțu' iar la fată și o roagă frumos: — „Aide să stai cu noi în casă până mâine, că doar și noi sântem oameni”. Fata zise cu frică și cu rușine: — „Lasă că sânt bine și aicea eu!” — „Ait, ait, să nu pierdem timpul”. Și o luă de mână, o duse în casă și o băgă în sobă, la vâtaf.

55 Și vătăfu' întrebă pe fată: — „Ce ești, fontă sau fată?” Și ea spuse cu frică și cu rușine: — „Fa-tă, un-chiule!” El ieși înflăcărat la oți și le crici la toți: — „Auzi-rați voi ce vă spun eu? Orice-ți auzi la noapte să nu mișcați și să stați toți care pe unde vă găsiți.

60 El se întoarse la fată și-i da zor să se desbrace și să se culce în așternut. Da' ea așa se rușina și plângea și zicea: — „Lasă că oi să stau și eu aicea până s'o face ziuă, și se făcuse măzgăgură într'un colț. Și oțu' crepa inima în el și zicea: — „Aide, nu pierde vremea, că aici nu mai e vorba ta și ești la

65 porunca mea”. Atunci îi zise fata vătăfului: — „Unchiule, stingo lumina, măcar să fiu în întuneric”. Oțu' infuriat stinse lumina de grabă. Iar când să făcu negură scoasă omu' oticu' de pe supt zăvelcă și să pusă pe oț. — „Nu e bou, și este vacă! Nu e bou, și este vacă!” Și pumf, și pumf, și pumf! — Vai! măicuța mea, tu ești al cu vaca. Lasă-mă că ți-oi da tot ce-ai vrea. Și i-a dat bani cât poate să ridice.

Cu ei să duce omu' acasă la nevastă, și pune banii dinainte și zice: — „Încă nu mi-a plătit-o. Mai are să-mi dea”. El să îmbracă de doftor și își tă târna pe mână și pleacă prin pădure să caute burueni. Și iasă un oț și-l vede. — „Da' ce cauți și tu pe-aci?” întrebă el — „Apăi ce să caut? Eu sânt doftor”.

75 — „Da'?” — „Culeg burueni de leacuri”. Oțu' dă fuga la vătăfu' și-i spune. — „Uită-te”, zice, „pi colea este un doftor care culege burueni, să facă leacuri pentru bolnavi”. Vătăfu' îi spuse oțului:

80 — „Da' ce mai stai, de nu-l aduci?” Și oțu' să duce, îl chiamă pe doftor și-l aduce în sobă la vâtaf.

Doftoru' să uită prin sticlă la răni și făcu douăsprezece răvașe, la fiecare câte unu', și-i împrăstie pe toți în toate părțile, trimasă pe doisprezece inși în douăsprezece locuri ca să-i cumpere burueni bolnavului și rămaseră singuri amândoi. Și scoasă oticu' de pe supt aină și să pusă cu belda pe el. Pumf, pumf, pumf și pumf! — „Nu e bou și este vacă!” și-l meliță cu oticu' cum meliță femeile cănepa, de-l făcu pârderii. Și-l bătu până când îl omori. Și să încarcă de parale, cât nu gândi dumnealui

90 să ia.

GLOSAR

- adət* = obicei
ajunel = tinerel
alä = balaur, haple, boală
äma = dar, însă
 5 *amä* = se ia după el, se amä după el
amänat = curänd
aragna = într'o ränă
arämbaşä = căpitan de haiduci
aräneşte = hräneşte
 10 *aräng, uri* = clopöt de biserică
arcineşte = cheltueşte (praful de puşcă).
arşin = lespede, piatră mare făşuită
arturiseală = licitaţie
ascullător = slugă, ţarcovnic, al doilea după dascăl, face treaba slujbei, nu cântă
 15 *at* = cal bun; a ieşit din prăsilă, din tamaziac at.
avlie = curtea cu toată gospodăria
bädlag = lemn, pe care se învârteşte steaua de Crăciun
bairac, baraiac = steag
bandä, e = taraf de lăutari, orhestră
 20 *baraban* = cusut unit cu ceva
bărălează, se = se vâietă
barot = praf de puşcă
baş = tocmai
băzdoacă = ciomag, boacă
 25 *bebeacă* = piatră rotundă de gärlă
beden = zidul cetăţii
beldie, belda = băţ, bătae
blagä = avere (în bani)
boabe = icre
 30 *boboloaşe* = lumbi
bogaz = ţärm, strămtoare
 La vale, la vale
 Pe-al bogaz de mare,
 Soarele răsare. (Iana Sänziana)
bolboră = volbură, vânt, vifor-nită
bolbötinä = floare
bräglä = vatale, dar şi scänduri, beţe.
 35 *brämä* = clänţă, dela bulg. brava (poate ca pivniţa = pimniţa)
- budiană* = buruiană
buduroiu = scoc, uluc
burungiuc = borangie
bul = piciorul dindărät (al porcului etc.)
 40 *calapod, oade* = piatră mai mică făşuită
cärciu, uri = ciorchinele de struguri curăţat de boabe
cärmenşi = cercei
cärpătoriu = fund de lemn
cärtog, oage = locul cu iarbă, pe unde s'au tăvălit doi
 45 *ceanac* = strachină
cecärcä = vârtelnită
cechie = briceag
cerchez, cerchezeşte = bărbier, bărbiereşte
chelciug = beşug
 50 *chepchioare* = pieptene, diminutiv
chezap = apă tare
chiciu, uri = smoc de păr pe chişită, la cal
chiele, ptele = piele
chiept, tept = piept
 55 *chimur* = cărbune
chiostice = legătura calului la picioare ca să meargă în răvan sau în buestru
chişcel = cauc
chişär = drugul de lemn de care sunt legate cele două fränghii, şleaurile calului
chitü = mănunchiu de flori
 60 *cicic* = bräu
cinghel = cărlig de peşte în ogiac
cinie = tarfurie
ciobärneac = lemnul cu care iei ciubărul în spinare
ciul, ä = fără o ureche, la cal
 65 *cloşa* = cloşcă
cluc = must amestecat cu struguri
coclete, ti = ochiu de it; la räsboiu
colgiu = străjer, strängător de biruri
compir, crämpei = cartofi
 70 *comşiu* = vecin
copisäleşte = face căpiţă

- coşavă* = vântul de Miazănoapte,
 Răsărit, dela şes
coşere = grajd
cotoi = piciorul găinii
 75 *cotonoage* = picioroange
coiorită = coş
eruntează = tăe puţin (mustă-
 tile)
cuicăe = moţae
culmie = prăjină, de pus toale
 80 *cumnat-de-mână* = naş de-al
 doilea, insoţitorul mirilor, a
 cărui mamă moşeste pe noua
 nevastă
curare = curătură, curăţitură
 de pădure
cutrupiş cutrupeşte, cutrope =
 acoperiş, înveşte
ădada = iaţa
dănac =, flăcău
 85 *dă-pe-ciumag* = aruncă unul
 un băţ altuia, care îl prinde.
 Cel care l-a aruncat îl apucă,
 apoi, cu toată mâna, tocmai de
 asupra mâinii celuiilalt. Acesta
 dă atunci drumul şi apucă la
 fel. Şi tot aşa până la capătul
 de sus. Celce poate apuca cel
 din urmă, câştigă prinsoarea
 sau are dreptul pentru care
 «s'a dat pe ciumag»
de-a doua (pe cal) = femeeste,
 cu ambele picioare într'o parte
dă-cuş = nici de cum, câtuş
 de puţin
de-loc = îndată
disag, i = dăsagi
 90 *disagă, uri* = o legătură de
 ştiuleţi de porumb, ca vâsla
 de struguri; se înoadă de foile
 uscate şi se agaţă într'un cui
dos = pădure
drăgăvei, frăsenel = burueni de
 primăvară; „in zilele de Paşti
 merge lumea, Luni, la frăse-
 nel, la Deleina, sus, Marţi, la
 drăgăvei, în pădure la Coşa-
 nuţ, livezi în care de când se
 ia zăpada, oaia nu mişcă;
 bune de naștere : a fost o fe-
 mee, care s'a dus acolo şi a
 născut doi copii — acum nu
 se mai lasă, că se prăsesc
 prea mulţi oameni“
- duđae* = ierburi
duducă = burlan
 95 *duđae* = prăvălie
duplecă, = se apleacă
dzângaş = clopoţel lung de
 piringi (alamă); se pune la oi
endec = edec, meterez de piatră
fărşeşte = sfărşeşte
 100 *fruntar* = podoabă de cap la
 femeii
flierar = lemn pe care se pune
 fierul coşului
flierar = fierar, nălbant, covaciu
fucie = butie
furnă = sobă
 105 *gălbinastru, gălbinastr* = păr la
 cal, alb prin gălbeneală
ganţă = cărlig
gavaz = kavas, jandarm
gegeră = degeră
gemădan = zăbun
 110 *ghijură ghighilici* = porumb mic
 sau mărunţ de tot, noduri
gogea = căteva; pierdură gogea
 parale
golumb, iŃă = porumb, iŃă
 MierliŃă, mierliŃă,
 Pasăre pistriŃă,
 Mândră golumbiŃă
 (Frânturile)
gomotărn = buruiiană ghim-
 poasă de nisip ce are acelaş
 nume şi pe dunele Ciuperceni-
 tor; Panţu n'o arată
gorneag = vântul de Miazăzi,
 dela munte
 115 *grivnă* = brăţară
grobişte = cimitir
guguştiuc = turturea
gubă = legătura prin care se
 trece lopata la barcă
guşban = haină
 Capu' ridică,
 La vale privea
 Pin rară curară,
 Pin deasă dumberavă,
 Şi el ce vedea?
Guşbane roşind,
 Săbii strălucind.
 (Miu Snobiu')
 120 *guşerie* = un fel de jug de lemn
 la calul legat cu funie de
 străjer.
 (h)ală, v. ală
 (h)arămbaşă v. arămbaşă

- (h)arâng, v. arâng
 (h)oağă v. oağă
 125 (h)ogaș, v. ogaș
 (h)unie v. unie
 ierugă = pârâu
 Un pui răcăia,
 Ierugă făcea!
 (Voichița)
- ieșitoare = umblătoare, privată
 imos = murdar
 130 impofilat = îmbufnat, supărat
 imputat = cu părere de rău după dar
 Date de pomană,
 Și nu fură date
 Cu inima toată,
 Date și 'mputate.
 (Voichița)
- incint = încălzit, incins
 intof = trăsura
 In intof suia,
 Mână cât putea.
 (Stefănița)
- iut, iută, iuți, iute = iute, re-
 pede
 135 lemn = pom, sicriu, pădure
 lincă, liulcă, luică = leagăn
 logofăt-de-masă = copist, secre-
 tar
 logofăt-de-strană = dascăl de
 biserică
 lumăr = număr
 140 lume = nume
 lumină = lumânare
 marginea = Craina
 măzgugură, s'a făcut, sau mă-
 runche = s'a zgârcit
 miraz = zestre
 145 meciică, mecește = zdrobitor,
 zdrobește
 merac = chef, plăcere
 mereor = încet, binișor
 morçoșei = pătlăgele roșii
 naclă = ochiu, vârtej de apă
 150 nadol = neînțeleș
 nălbant = fierar
 năpastă = prostovol
 negură = întuneric, seară
 nima = nimeni
 155 Oağă = râpă, vâlcea fără apă
 oară = păsări, oară sălbatică
 oarcă = coardă de vioară
 obdele = obiele
 obod = vășcălie de sită
 160 ociogi = teci fără boabe

- odgoș = ce rămâne după coasă
 ogaș = vale
 ogoae = mingi
 orbete, fi = sobol
 165 otic = lemnul dela plug
 păcurar, ită = cioban
 păiton, păitongiu = trăsură, bir-
 jar
 păliș = stricat, vorbă păliș
 pămētnic = monument, statuē
 170 peșchir = ștergar
 piatră, chiatră = munte
 pitoc = scund
 poară, in = impotrivă
 pocăzit, se pocăzește = de mi-
 rare, se minunează
 Să ne scoți la lume
 Să-ți fim noi trei nure
 Pocăzite 'n lume.
 (Treii surori)
- Ioana se uita.
 Când podu vedea,
 Pomii iar așa,
 Alții că 'mbumbea,
 Alții se vărsa,
 Unii că lega,
 Unii pârăuia
 Sau se petrecea;
 Zau se pocăza
 (Ioana Sânziana)
- 175 plotoagă plotogi = cârpă; pu-
 nem la picioare, ca să nu
 tune noroi la obdele; ce mai
 plotoagă de om!
 polată, polătar = ieșitură, strea-
 șină de prispă, grindă de po-
 lată
 polemit = potrivit, plăsmuit
 polomeac = găleată
 potânc = inel de fier, leagă
 plugul-grindeiul-la căpătaiu
 și de osie
 180 poșuri = nădragi
 povată, efi = șatră de oi la stână
 prigoneală = rămășag
 pripaz = copil mic
 prostesc, mă = mă impac
 185 rămâns = rămas, la Păd.
 rost(o)ește = ostoește, potolește
 sâdelcă = țapoiu
 Bici de foc plesnea
 Aici aduna
 Tot Țanțari bătrâni,
 Tot maistori de-ai buni;
 Cu baroasele,
 Cu sâdelcule
 Pietrile cerca
 (Miu Copilii')

sandâc = scaun
sângir = lanț
 190 *sârmă* = fir de aur
schier, fier = fier; îmi dă gura
 în scher = bun de gură.
scobinat = scobit, cu jghiab
scumpie = crâng, „lemn” des și
 mărunț
șicuită = lăcuită

Cea Doamnă Bălășcă,
 Cucoana Pătrașcă,
 Doboară 'n coboară
 Pe cel creac de munte
 'Ntr'o căruța verde,
 Verde și uilă,
 Cu sârmă 'ngrădită.

(Pătrașca)

195 *slăbină* = burta calului
sobă = odaie
șocăte, ți = soarece
spemă = lână moale
stăvar = herghelie
 200 *știm* = lână rea, zgribănțoasă
stobor = sobor, grămadă
stricătoare = strecurătoare
strin, strinatate = străin, stră-
 inătate
sufurină = salbă de galbeni
 205 *sulacu* = ciolac, ciung (stângaci,
 Stângă)
tarabă = gard de lemne
țâricheană, țârcană = o țară
 țârnă = coș
țârsână = legătură de nojiță
 210 *țârșoagă* = pădure proastă
ieag = cheag
tiamă = cheamă
tocește (vin din butie) = slobo-
 zește vârtejul să cure vin
tomți, tomite = tocmai
 215 *foghie* = cuțitul puștii, săgeată
țortoloașe = atârnatoare, cercei
țoloi = cur de lampă
tovar = încărcătură pe cal,
 samar de tovar mai lung decât
 saua, cu marfă, lemne, fucii
troacă = tigvă
 220 *troc* = lingură mare
trumb = lemn, sieri
luglă = cărămidă
tună = intră
lurmă = temniță
 225 *țufuroi* = ciucior, șipot
țuvârcar = surlar, clarinetist
uică = nene

ultucană = cu două caturi, turc.
 casă cu ultucană, utrucană
uideste = rămâne
 230 *unie* = drum povârnit, ruptură
 de ploii în malul Dunărei
ur-zând = chefulind

Ciobani huiduind,
 Fetițe cântând,
 Dănaci urezând,
 După noi mergând.

(Trei surori)

Văelar, văește = morarul de
 piua, dă la piua
val = învelitoarea capului la
 mireasă
vâslă (de struguri) = legătură
 de struguri la uscat, prin ino-
 darea cozilor tăiate mai lungi
 235 *vece* = tocmai, mai, și bulg.
zbicește = trage

Și de-aicea că-mi pleca
 Drept la ladă să se ducea,
 De sânge că s'apuca
 Și odată că zbicea.

(Sfântu' Ilie)

zăetin = undelemn

Da' cine că-l priiunea?
 Când oiu zice de-un petin,
 Ibovnica lui Călin
 Cu-o litră de zăetin.

(Călin din Iabucovăț,

„noi zicem: Iacunovăț, ne vine
 la limbă.”)

zgoadă = plăcere, potriveală
zambil = coș de papură

240 *zâmnice* = beciu acoperit, la fața
 pământului în locuri cu apă

-- Hai boule, hai!
 Să 'nșirăm tănjalele
 Să arăm pogoanele!
 -- Eu nu pot, stăpânule,
 Castă iarnă m'ai iernat
 În zâmnicele dărâmat,
 Fân cu furca nu mi-ai dat
 Și nici nu m'ai țesălat,
 Câte vânturi au bătut
 Tot în mine s'au oprit,
 Câte ploii că mi-au ploiat
 Tot pe mine m'au udat.

(Doină)

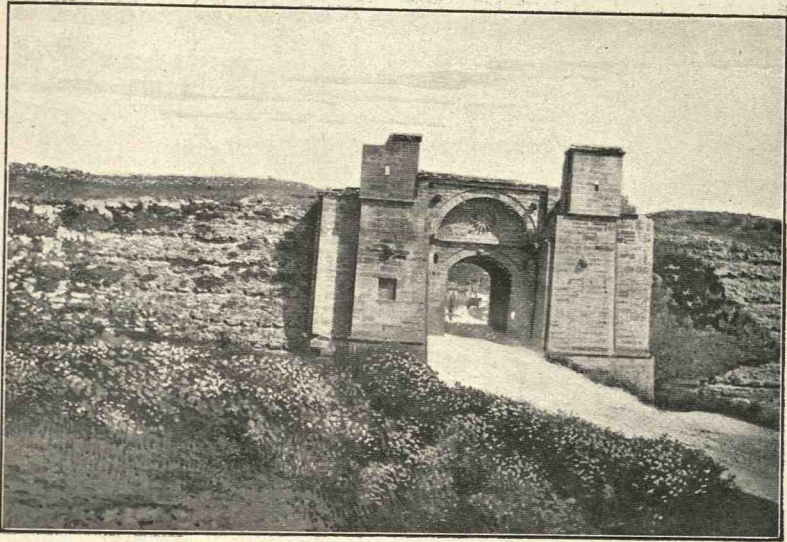
zâotă = plase sub apă legate
 cu troace în lungul Dunărei

zăpcește = grăbește

zăpuc = zăduf

zăuit = uit

245 *zârcăe* = greșește (în jocuri
 de copii, la noi, poate zgâr-
 ciu = zârciu; zârcăește)

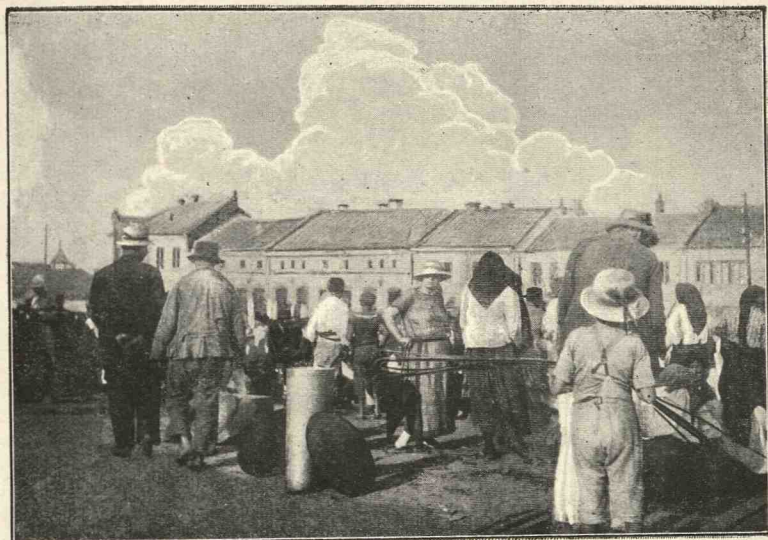
POARTA GUNOIULUI

(Bucluc sau Longea-Kapia) între Kumbair și Vidin-Cetate, pe unde Românii intră în Cetate.

TÂRGUL DE VITE

În fiecare Vineri, pe locul gol dintre Poarta Gunoiului și Poarta Stambulului, se face târg. Toate satele românești se adună aici cu produsele lor. Te crezi într'o zi de târg din Țară, atât sunt de stăpânitoare limba și portul nostru.

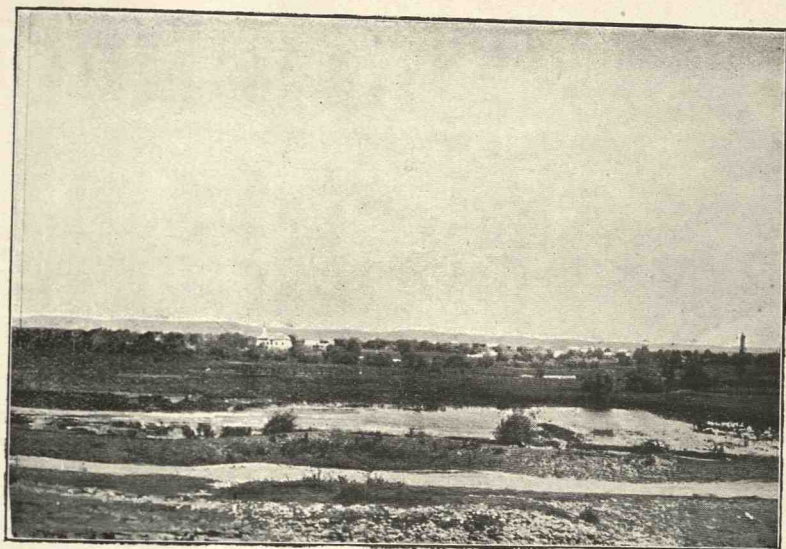
TÂRGUL DE GRÂNE

de zarzavat, de găini, de ouă, de oale și de fier e spre Poarta Stambulului, mai aproape de oraș. Târgoveții trebuie să știe, pentru tocmeală, românește.

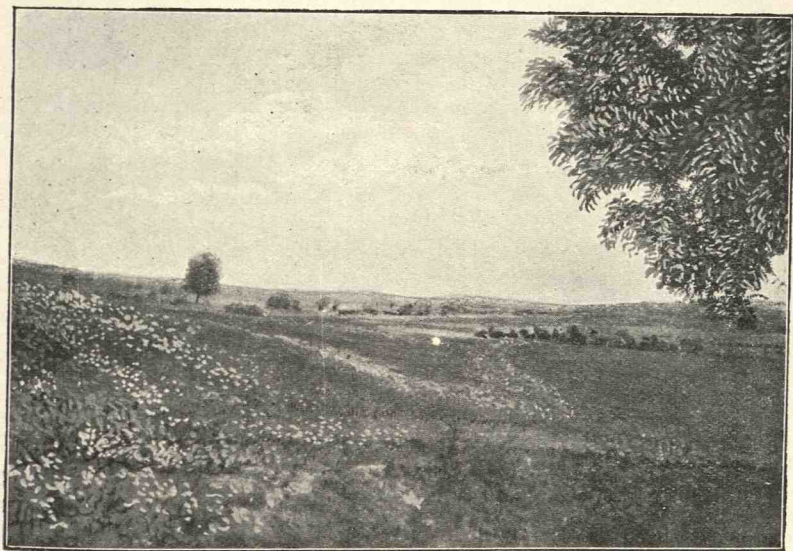
LA ȘARAMPOI

se chiamă locul de supt ziduri, în șanțul cu pari în tund al vechei Cetăți, unde acum se adună femei românce din Vidin, Kumbair și chiar mai departe, la spălat rufe. Podul din fund duce spre poarta sfărâmată de tunurile noastre la 77 și ale cărei canaturi ghintuite se află la Castelul Peleş.

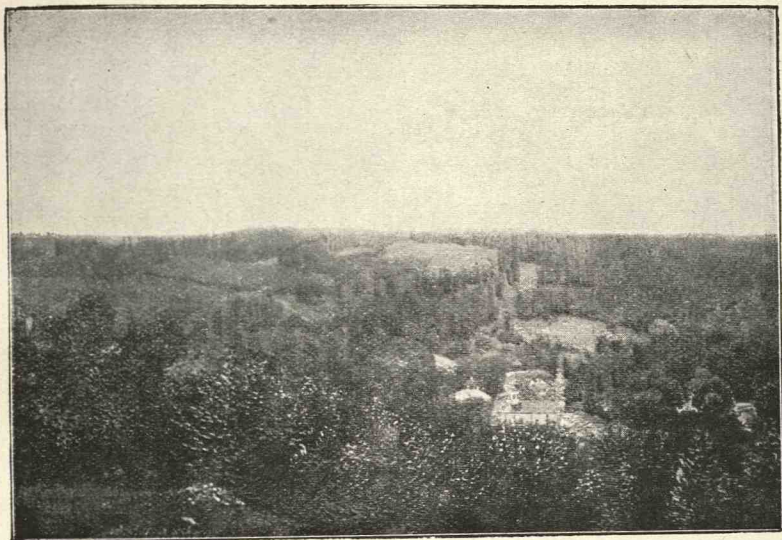
LUNCA VIDINULUI

de pe «buden», de pe zidul dinăuntru al Cetății, cu vedere spre Căpitanuț și Kumbair. În planul întâiu, marginea șanțului, unde era zidul de afară, șoseaua spre ceair și ostrov, și apoi balta; în al doilea, biserica din Kumbair; în fund dealurile cu vii spre Pădureni

CÂMPUL

cu surpătura în care e așezată Gânzova, în fund.

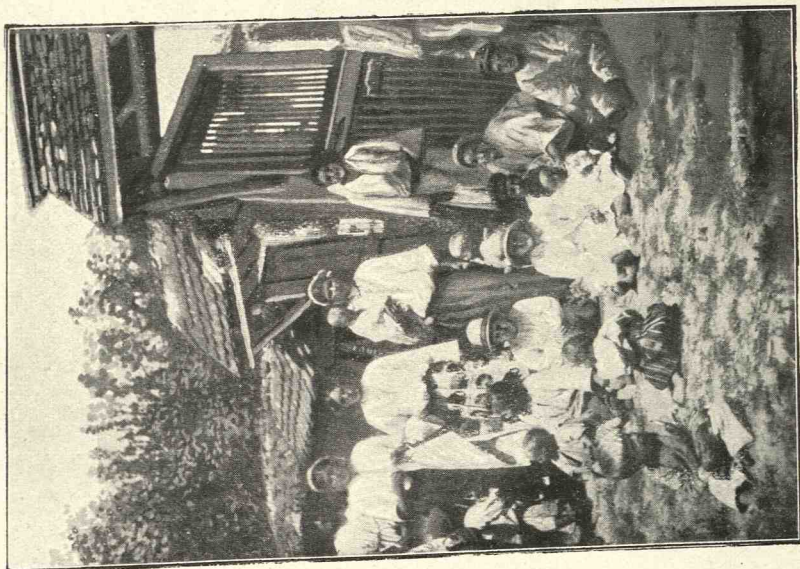
DELEINA

adânc în vale, într'un «dos» de goruni. În fund, peste curături, drumul spre Rabova. Priveliște pădurească.

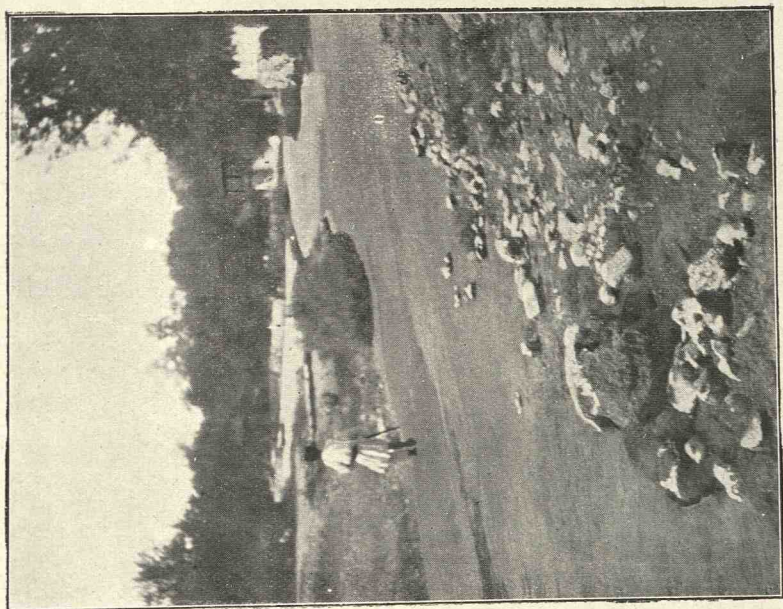

PE TIMOC

la topit cânepă, în marginea Bregovei. Linia de pomi din planul al doilea e în Serbia. Prin luminișul lor se văd munții sârbești.

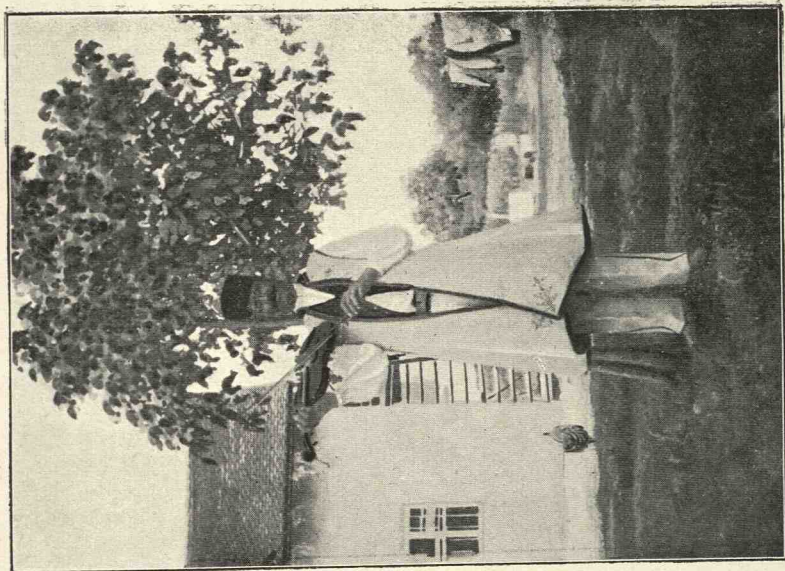
GRUP DE PĂDURENI
Într'o zi de vară, într'o poartă de casă din Deleina

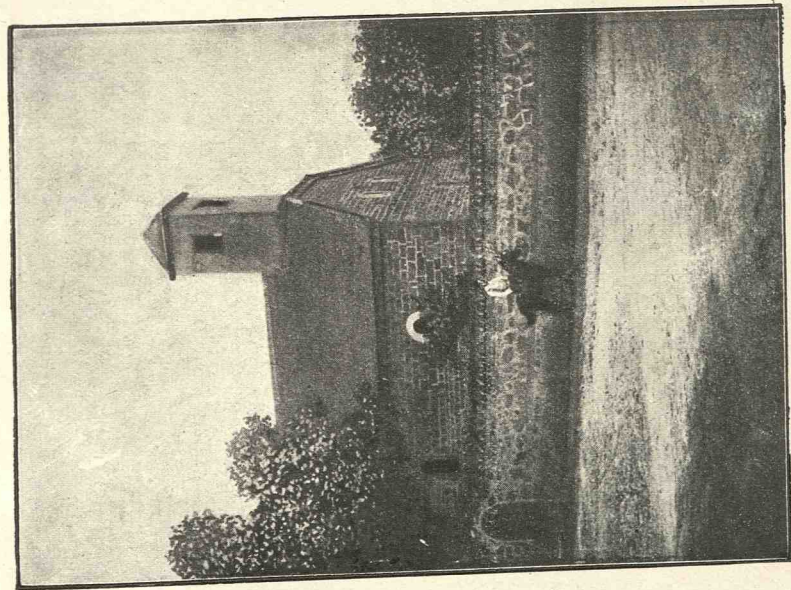
INTR'O ULTIMĂ A DELEINEI

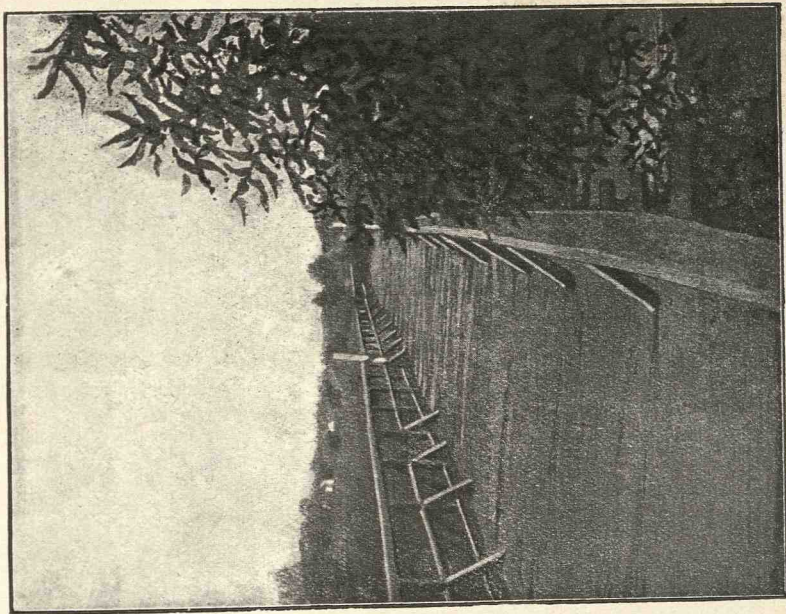
FRUMOASA KUMBAIREANCA

MOȘ PAVEL RABOVEANUL
cel mai mare cântăreț al Pădurenților

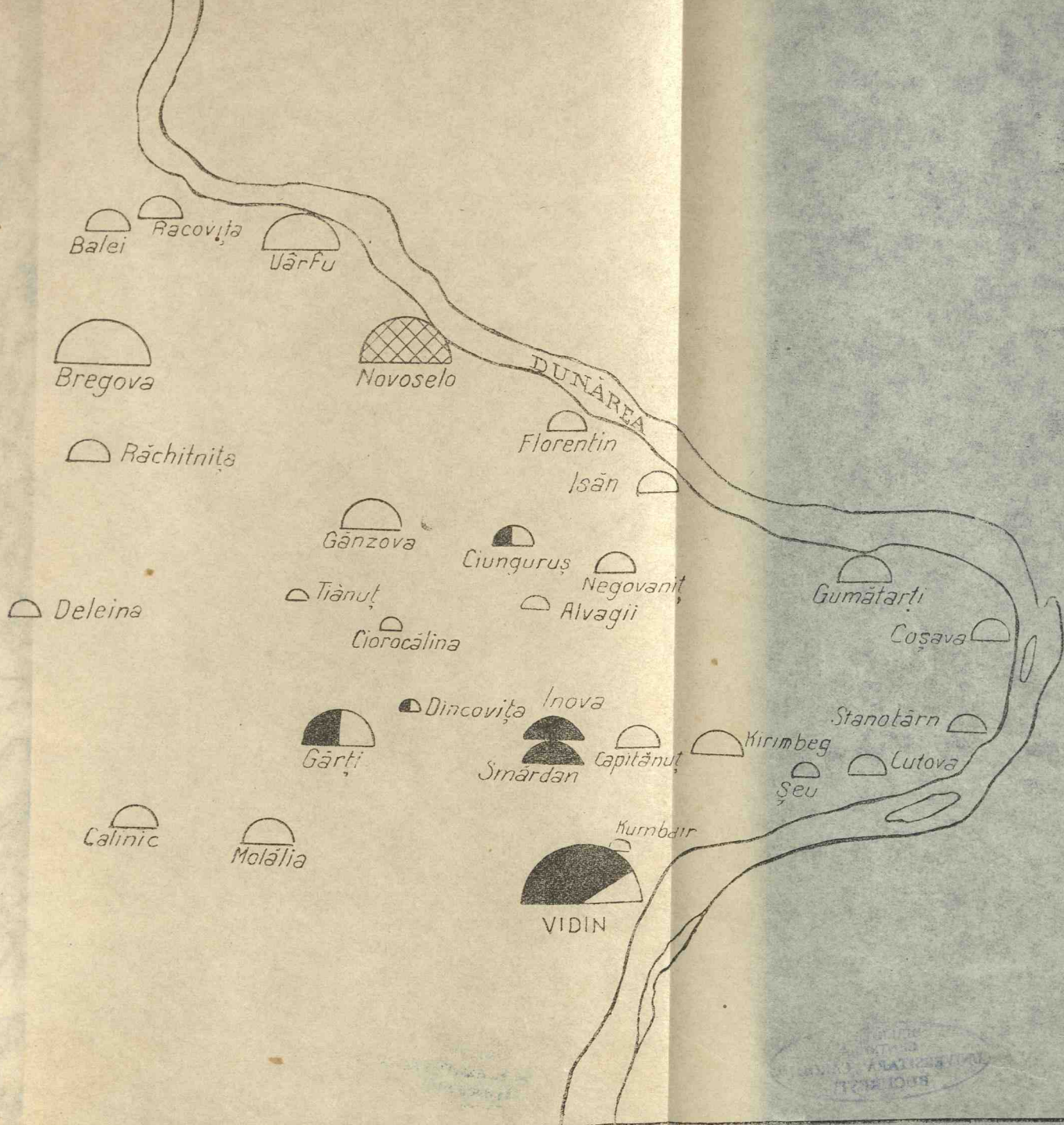

BISERICA DIN BREGOVA

PODUL PESTE TIMOC

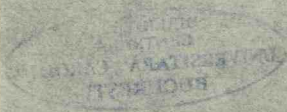
Intre Bregova și malul sârbesc spre Mocraina, sat de Români. În fund, casa de vână bulgară. Dădescuț în stânga. «Ostrovlul» despre care vorbesc vechii călători, azi, pentru curmarea certurilor dintre cele două țări, lipit de uscat, prin abaterea râului.

„VALEA“ ȘI „CÂMPUL“
 din județul Vidin, locuite de Români

Satele după mărimea arătată de locanici.

- Români
- Bulgari

ROMÂNII DINTRE VIDIN ȘI TIMOC

LEGENDA:

- ROMÂNI
- BULGARI
- ◐ ROMÂNI-BULGARI
- SÂRBI
- ◑ ORIGINĂ NECUNOSCUTĂ
- +++++ VĂLENI
- CÂMPENI
- PĂDURENI
- CIOROCĂLINA: 25-30, CĂȘI
- ◑ BREGOVA: 1200, CĂȘI

